

borec

12

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

323(497.4)"1989/1991"(092)
355(497.1)"1989/1991"(092)

PREDOJEVIČ, Vaso

V precepu : dnevniški zapisi / Vaso Predojevič. – Ljubljana :
Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije,
1999. – (Borec, ISSN 0006-7725 ; 51, 573–574)

ISBN 961-90628-3-3

99972608

Dr. Vaso Predojević

V PRECEPU

DNEVNIŠKI ZAPISI O RAZBIJANJU PARTIJE, ARMADE IN DRŽAVE

Knjigo posvečam ženi Matijani

PREDGOVOR K SLOVENSKI IZDAJI

Dnevniški zapisi dr. Vase Predojevića so pomemben dokument, ki nam kaže, kaj se je dogajalo v 5. vojaškem območju JLA v zadnjih letih, mesecih in dnevih, ki so privedli do uničenja druge Jugoslavije. To so predvsem dejstva, kot jih je sproti beležil pisec, ki je bil ves čas v poveljstvu, nazadnje kot pomočnik komandanta za moralno vzgojo in pravne posle.

Zapiski niso suhoparna, odmaknjena pripoved, ampak nam kažejo globoko čustveno sodoživljanje dogodkov tako s strani pisca kot drugih oficirjev in vojakov v armadi. Kot taki so še toliko bolj boleči za vsakega bralca, ki se zaveda, da je nesreča skupne države ogrozila eksistenco in bodočnost njenih narodov.

Knjiga nam narekuje številna vprašanja o tem, kaj vse je v ozadju dogodkov in kdo vse je bil odgovoren za katastrofo Zveze komunistov, armade in Jugoslavije. Končnih odgovorov ni. Je bil v ozadju nek dogovor na najvišji ravni, ki pa ni potekal tako, kot je bil zamišljen? Je bila kratkomalo izdaja, kot so mislili in čutili številni starešine in vojaki? Še veliko je takih vprašanj. Kdo vse je npr. spodbujal nasprotja med nacionalizmi, da so prerasla v sovražstvo? Odkod slepota, da načrtovalci razhoda sploh niso pomislili na nesrečo, ki mora slediti? Zakaj so ostala neizkoriščena poročila obveščevalne službe, ki je očitno vedela, kaj se pripravlja?

Vse je pričelo z razbijanjem Zveze komunistov Jugoslavije. Veliko kritik njenega dela je seveda bilo upravičenih. Toda v takratnih razmerah, ko sta bili Zveza komunistov in vojska najvažnejša stebra države, je bila odločitev za razbitje ZKJ dejansko odločitev za razbijanje vojske in države. Mnogi rodoljubi, ki so bili daleč od oblasti in kritični do razmer, prav zato niti pomišljali niso, da bi stopili na stran disidentov, ali pa se celo pridružili cepitvenemu načrtovanju. Njihove kritike tako unitarističnih skrajnosti kot republiških separatizmov se v oglušujočem bobnanju propagande žal niso slišale. Prav tako pogubno je bilo, da načrtovalci odcepitve, kot so kasneje sami priznavali, niso imeli nikakršne strategije, razen nedomišljenih gesel o "trgu" in "Evropi". Po vsej verjetnosti jim niti na misel ni prišlo, da lahko pride do pogubne državljanske vojne s tisoči ali desettisoči mrtvih, stotisoči beguncev, do rušenja temeljev blagostanja, ki so ga jugoslovanski narodi zgradili s krvavimi žulji.

Sociologiji je dobro poznano, da hudi pretresi ne načno le narodov, ampak prizadenejo vsakega posameznika, da se zamaje ali zruši njegova

osebna trdnost, razidejo družine itd. Vsi taki in drugi pojavi vodijo v demoralizacijo. Ta pa seveda potem ni nikakršna posledica polstoletnega "komunizma", ampak je posledica preobrata, za katerega je značilna restavracija, korak nazaj med sence preteklosti. Reakcija, ki ponese k vrhovom odločanja najslabšo misel.

Šele prihodnost bo v polnosti razkrila, kar je razgledan opazovalec lahko slutil že v začetku razkroja. To pa je sočasnost tujih nakan in nastopa domače pete kolone, ki se v veliki meri sploh ni zavedala, da ima tako vlogo. Sodobna peta kolona je bila še posebno nevarna, ker ni nastopala v imenu tujih osvajanj kot je to bilo pred drugo svetovno vojno, ampak se je skrila za privlačna gesla o človekovih pravicah, demokraciji, samoodločbi itd. Podžigala je medsebojno nasprotne nacionalizme z govorjenjem, da nas jug krade, da so Srbi nasilni hegemoni, Hrvati genociden narod itd. Množice je zazibala v "evfориčno" slepoto. Računala je tudi na tiho večino. Tako ji je uspelo spreti narod z narodom, moža z ženo, otroke s starši, prijatelja s prijateljem, in potem vse vpreči v nasproti si stoječe vojske in politike. Tej krivdi ne uide nobena republika oziroma pokrajina.

Dr. Predojević piše, da je v dneh, ki so najjavljali razdor, marsikdo od JLA pričakoval, da nastopi in ubrani obstoj države. Vendar taka pričakovanja niso upoštevala, da načne dolgotrajni mir trdnost vseh vojska. Birokratizem in negativna selekcija kadrov opravita svoje. Tudi francoska in angleška vojska sta v začetku druge svetovne vojne prišli v krizo: Anglija se je rešila samo zaradi svoje geografske lege na otoku. Najhujše je seveda, če neodločnost zavlada v samem vrhu vojske. Že v sedemdesetih letih so se v jugoslovanski vojski pojavili predlogi, ki so ogrozili njeno enotnost in poskušali načeti osnovne pogoje za uspešno poveljevanje. Maršalu Titu je nevarnost sicer uspelo odvrniti, ostale pa so kali, ki so se v najusodnejših trenutkih razrasle v skrajno demoralizirajočo neodločnost, znano kot pogubno poveljevanje, imenovano "kreni-stani".

V tako načetem organizmu ni težko ustvariti vzdušja sumničenja in namesto plodnega dialoga med različnimi pogledi uvesti taktiko etiketiranja. Celo povsem dobronameren človek lahko klecne pred to nevarnostjo. V vsakem organizmu so seveda tudi dovolj široko razgledani in neoporečni kadri, ki nagonsko kljubujejo napadu. Prav njihova edino tvorna stališča je bilo najlažje spodnesti z izključujočim etiketiranjem: če je kdo dvignil glas v prid posameznih narodov, je že bil ožigosan kot npr. "kućanovec", in če je kdo branil enotnost partije, vojske in države, je že bil "velikosrbski unitarist" ipd. Večji ko je bil kaos, bolj so prihajali v ospredje ljudje, ki niso želeli drugega kot loviti v kalnem, ne da bi se brigali za dolžnost in nalogo. Kaos je naraščal ne samo zato, ker bi Jugoslavijo načela notranja razhajanja in tuje razbijanje, ampak je imelo pomembno vlogo tudi medvladje, interregnum, ki je sledilo polstoletnemu

Titovemu obdobju. Posledice interregnuma so zgodovini dobro poznane. Tako npr. poroča zgodovina, kaj je sledilo smrti francoskega kralja Ludvika XIV: "Ob svoji smrti je sončni kralj zapustil razrvane državne finance. Njegovi nasledniki te dediščine niso znali spraviti v red, nasprotno: državo so še bolj zadolžili." Enako so storili pri nas še pred Titovo smrtjo, ko zaradi starosti in bolezni ni več imel moči. Interregnum pa je tudi priložnost za vse vrste povzpeticov in dobičkarjev; višje ko smo v hierarhiji, več jih je.

To je stanje, pri katerem ostanejo resnične osebnosti toliko razpršene in tako daleč od vzvodov oblasti, da ne morejo vzeti vajeti v svoje roke. Tuje vmešavanje je dodatno prispevalo k temu, da so se samovšečne sredobežne sile še bolj razmahnile.

Dogodki, ki jih beleži Predojevič, pomenijo uvod v najbolj žalostno obdobje v življenju jugoslovanskih narodov. Samo delni odgovor, zakaj je prišlo do tega, najdemo v Dnevniških zapisih. Delni odgovor najdemo v tujih in domačih študijah pa tudi v sami zgodovini.

Balkanski prostor je bil od nekdaj žrtev tujih hotenj in osvajanj, ta pa so rada posegla po starodavnem orožju, ki se mu pravi "deli in vlada". 19. in 20. stoletje je dodalo samo nove bolj tehnološko in psihološko dovršene oblike starim aspiracijam tujih sil po prevladi.

Predvsem je to obdobje zaznamovala nemška ekspanzija proti jugu znana kot "Drang nach Süden", ki je hotela dobiti pod svojo oblast važne trgovske poti k Bližnjemu vzhodu in do bogatih ležišč nafte. Od tod zloglasna velikonemška geopolitika generala Haushoferja. Toda že pred njim je to bila smer, ki jo je načrtovala druga polovica 19. stoletja. Do izraza je prišla na Berlinskem kongresu, ki je prvi zarisal nove meje na Balkanu, seveda proti volji in potrebi tamkajšnjih narodov. Isto smer je ubrala Avstro-ogrška monarhija s svojo aneksijo Bosne in s poskusi, kako odtrgati Kosovo od Srbije. Vse to je dodobra razkrinkal veliki nemški pedagog in mirotvorec Friedrich Wilhelm Foerster (1869–1966). Žal danes nihče več ne čita njegovega glavnega dela *Erlebte Weltgeschichte 1869–1953* (Doživeta zgodovina sveta 1869–1953).

Druge zahodne sile so pri prekrajanju Balkana seveda imele drugačne načrte: predvsem so poskušale vse, da bi Rusiji onemogočile pristop do Sredozemlja. S takim namenom so končno vendarle popustile zahtevam Jugoslovanskega odbora in privolile v ustanovitev Jugoslavije po prvi svetovni vojni. Vendar so ji namenile vlogo branika pred Rusijo!

Tako Trst kot Balkan si hoče za svoj namen poleg Amerike prilastiti politika nemških gospodarskih interesov, medtem ko se kot tretji zainteresent že ves čas pojavlja še Vatikan. Gre torej za troje različnih nakan, ki so med seboj uglašene samo trenutno.

Slovenska kultura preteklosti je dobro uvidela različne nevarnosti Zahoda. Odtod njeno navdušenje za povezovanje z drugimi Slovani, predvsem še v jugoslovanskem prostoru. Že Prešeren je pel: "Največ

sveta otrokom sliši Slave...” Ilirizem, panslovanstvo in jugoslovanstvo ostajajo še danes temelj preživetja vseh jugoslovanskih narodov, seveda očiščen od pretiravanj, nedomišljenosti in naivnosti. To je duh, v katerem je živel ves osvobodilni boj Slovencev od začetka pa preko generala Maistra do NOB. V njegovi osnovi ni bilo nikakršnega zanesenjaštva, ampak trezna ocena, kje najti zaslombo za narodno in s tem osebno preživetje. V tem duhu je veliko Slovencev odšlo tkat skupne vezi že v carsko Rusijo. Med balkanskimi vojnami pa so se najodločnejši slovenski zdravniki odzvali pozivu Srbskega rdečega križa, da prihitijo na pomoč srbski vojni saniteti. Nekaj jih je pohitelo tudi v Črno Goro in Bolgarijo. To so bili dr. Ivan Oražen, dr. Edo Šlajmer, dr. Mirko Černič, dr. Otmar Krajec, dr. Jernej Demšar, dr. Ivan Premrov, dr. Fran Šabec, dr. Josip Tavčar, dr. Bačar, dr. Tajnšek, dr. Fedrangspark, dr. Gaber Hočevnar, dr. Tone Lavrič, dr. Mavricij Rus, dr. Josip Stojc, dr. Josip Tičar. Enaka misel je vodila številne slovenske prostovoljce in dobrovoljce, od katerih so nekateri stopili na golgoto srbskega umika preko albanskih gor. Med drugo svetovno vojno so slovenski borci spet bili s srbskimi skupni boj. Med drugim so to bili slovenski izgnanci v Srbijo, ki so ustanovili posebne slovenske vode v okviru srbskih partizanskih enot. Tak je bil npr. slovenski vod v Kragujevškem bataljonu Prve proletarske brigade.

Toda mimo tega osvobodilnega hotenja sta v prid ostajanja v Avstriji, oziroma Nemčiji, delovala tako avstromarksizem kot avstroklerikalizem. Ivan Cankar je takole označil pristaše spogledovanja z nemško “kulturo”: “Po rodu in kolikor toliko tudi po jeziku so bili Slovenci, po svoji vzgoji in svojem razmišljanju pa pristni Nemci.” Medtem ko so avstrijski socialdemokratski časopisi pisali o “srbskih ušivcih”, slovenski klerikalci pa vzklikali: “Srbe na vrbe”, so obojni poudarjali pomen enotne kulture z Nemčijo in vlogo Srednje Evrope za slovenski “dobrobit”... Po razpadu avstro-ogrske monarhije sta znana med avstrijskimi pristaši obeh struj predvsem socialdemokrat Renner, ki je npr. zagovarjal potrebo po takomenovanem soškem koridorju, ki bi ostal Avstriji pa tudi avstrijski prelat in nekaj časa predsednik vlade Seipel. Po smrti monarhije je ta že delal načrte, kako uničiti Češko republiko in kraljevino Jugoslavijo. Posebnega priznanja je bil deležen v Vatikanu, kjer je postal papežev svetovalec in sooblikovalec vatikanske vzhodne politike. Sad tega je bila podpora fašistični Italiji in Madžarski ter njuni vlogi pri oblikovanju separatističnega ustaškega gibanja, umor kralja Aleksandra, in končno, uničenje in prve Jugoslavije.

Današnje težnje v Srednji Evropi so seveda enake. Razlika je le ta, da so odete v preobleko demokratičnosti, svobode, človekovih pravic in samostojnosti, skrite za fasado multikulture, kar vse naj služi kot kamuflaža za prave namene bodisi velikega kapitala bodisi velikonemških, velikoitalijanskih ali vatikanskih namer. Kot je bilo že omenjeno, si

ameriški globalizem in ožja evropska integracijska hotenja pri tem podajajo roke, čeprav je jasno, da ne nastaja nekakšna nova "entente cordiale", ampak zgolj začasna španovija med seboj celo sovražnih sil.

Vidna podpora, ki jo je po drugi svetovni vojni Zahod, vključno z Vatikanom, dajal jugoslovanski politični emigraciji, razkriva resnične namere. Podpora Jugoslaviji po resoluciji Kominforma je bila samo začasna taktična poteza. Trst, Gorica in Videm so postali središča zahodnih obveščevalnih služb in postojanke hladne vojne in subverzije. Trst je npr. imel posebno vlogo, da je vabil k slovenski odcepitvi. Druga središča so bila v Avstriji in Nemčiji. V Avstraliji, med drugim na goratem področju zahodno od Melbourn, je avstralska vojska trenirala ustaške teroristične skupine! Podobno vlogo je odigrala Tujska legija, iz katere je npr. izšel hrvaški emigrant in poznejši general Gotovina.

Kljub stalni ogroženosti druge Jugoslavije se notranja politika ni znala ustrezno odzivati. Nova ustava iz 1974. leta in samoupravljanje sta omogočili vzbrst tako sredobežnih republiških in pokrajinskih sil kot razdiralnega naboja v ustanovah in podjetjih. V imenu samoupravljanja so se tedaj pričela s pomočjo spletk odstranjevati uspešna vodstva ustanov in tovarn ter tako rušiti kulturni in gospodarski temelji povojnega razvoja. Omenili smo že poskuse rušenja vojske z enakimi lažidemokratskimi koraki kot so bili tisti, ki so že v kali uničili vse dobro, kar je zamisel samoupravljanja prinašala s seboj. Na takratne zdrahe lahko danes gledamo kot na manever ali generalko za rušenja skupne države. Kardelj je v Razvoju slovenskega narodnega vprašanja sicer jasno zapisal, da lahko slovenski narodni program popolne osamosvojitve doseže svoj cilj šele z zmago socializma v vsej Evropi, nikakor pa ne v Evropi znova prebujajočega se kapitalizma. Vedel je, da "...od reakcije, ki mora propasti, slovenski narodni program ne more pričakovati pomoči v svoji osvobodilni borbi." Vendar se na lastne misli, izrečene pred drugo svetovno vojno, v letu 1974 očitno ni spomnil.

Svetle strani obeh zamisli, ki so vodile k novi ustavi in samoupravljanju, so se kmalu morale umakniti temni resničnosti. V poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih smo bili priča npr. dirigiranemu razkrajanju tovarn in ustanov, ki je do kraja zastripilo medsebojne odnose zaposlenih. Udarec je bil usmerjen proti najboljšemu, kar smo imeli. Veliko zadolževanje v letih Titove starosti in po njegovi smrti je dodatno ogrozilo temelje razvoja.

Že v začetku sedemdesetih let so celo nekateri vidni politiki znotraj Zveze komunistov pričeli resno razmišljati o razhodu in odcepitvi. Najbolj pomemben dokument o tem je priobčil ugledni povojni politik France Perovšek v svoji knjigi Moja resnica in njenem dodatku z naslovom Sveži veter iz preteklosti: dopolnilo k knjigi Moja resnica. V dodatku je navedel izjavo nekdanjega komandanta RŠTO Slovenije, ki jo je le-ta zaupal

Arhivu Slovenije. V njej piše, da "... mi je I. Maček naročil, naj takoj v največji tajnosti pripravim vse, da bi v primeru sovjetskega vdora v Jugoslavijo slovenska teritorialna obramba nemudoma aretirala in osamila poveljstvo ljubljanskega armadnega zbora..." Dalje pove, da je takrat Maček predvideval oklic popolne samostojnosti Slovenije in prošnjo Zahodu za pomoč in priznanje države. To so bili koraki, ki jih je kasneje v glavnih črtah izvedel Milan Kučan oziroma novo republiško vodstvo Slovenije.

Z mislijo na odcepitev je razen tega prežet ves Kavčičev Dnevnik, ki ga je pisal po odhodu s položaja predsednika slovenskega Izvršnega sveta. V njem povsem jasno piše o odcepitvi in ne slepomiši z drugimi izrazi, ki naj bi skrili to dejstvo. Verjetno je z dnevnikom iskal opravičilo za svoje namere. Vendar nas njegovo razmišljanje ne more prepričati. Prednjačijo skoraj izključno le gospodarski razlogi, a še ti ne držijo. Kavčič ne uvideva, da gospodarski razlogi za tako važen korak, kot je odcepitev, nikakor ne morejo biti odločujoči. O narodni usodi po odcepitvi skoraj ne razmišlja, gospodarske posledice pa so bile veliko usodnejše od pričakovanj! Boj slovenskega zamejstva za narodne pravice ga pri tem sploh ne zanima; celo smeši ga. Zgodovinska ocena, kolikor jo je v knjigi, ne vzdrži kritike. Avstromarksizem enači z jugomarksizmom, socializem pa deli na evropski in v slabšalnem podtonu "azijski". Obenem izraža vero v Evropo kot garanta naše varnosti... V Jugoslaviji ni našel skoraj nič integracijskega. Bila mu je predvsem zgolj versajska tvorba. Odtod njegov poudarek razlikam v državi brez omembe povezujočih dejstev. Sploh ne pomisli na možnost krutih posledic za stotisoče, če bi prišlo do ločitve. Z leti postaja njegov dnevnik vse bolj načrt za odcepitev, tja do dneva, ki ga imenuje Dan X.

V začetku sedemdesetih let so tudi med znanimi prireditvami v Dragi pri Trstu prišli na dan predlogi o odcepitvi in o strategiji, ki bi jo bilo treba izvajati pred in med njo. O tem lahko npr. beremo v knjižici Slovensko usodo krojimo vsi (Trst 1971). Posebno kaže pri tem opozoriti na članek F. Jeze, nekdanjega novinarja pri Delu, ki je po emigraciji postal novinar tržaškega radija anglo-ameriške vojne uprave. Kljub taki vsebini so se Drage še naprej udeleževali ugledni kulturni delavci iz matične domovine. V istem duhu je spregovorila brošura Slovenija 1968 kam?, ki so jo skupaj napisali "slovenski akademiki" iz matične domovine, zamejstva in emigracije.

Hkrati z Drago in Kavčičevim predsednikovanjem Izvršnemu svetu je postajala vse očitnejša čudna črno-rdeča španovija, ki pa je prišla do polnega izraza šele v devetdesetih letih.

Razbitje Jugoslavije je bilo samo še zadnje dejanje, pri katerem so se znašli skupaj vsi odtenki omenjene španovije. Vojska je bila na vse to očitno nepripravljena.

Sicer pa je danes zbranega že dovolj gradiva, ki kaže, da je bila za tragedijo skupne države predvsem odgovorna tujina. O tem je vedno več študij, ki jih kljub deklarirani svobodi tiska javnost pri nas ne pozna. Noče pa jih poznati tudi enoumna svetovna propaganda, ker močno spodnaša njene trditve.

Najprej so tu mišljeni domači pisci iz vrst aktivnih udeležencev odcepitvenega dogajanja. Priznavajo večletne priprave na vojno, oboroževanje z nakupi v tujini, celo sodelovanje s tujimi obveščevalnimi službami in s tujo politiko. Nekdanji nemški minister Genscher je v priznanje svoji pomoči pri odcepljanju dobil tudi visoko slovensko državno odlikovanje!

Od tujih piscev kaže predvsem omeniti strokovnjake za mednarodno politiko in strategijo. Ena od takih knjig je Balkanska tragedija Suzane Woodward iz ustanove Brooklings za strateške študije v ZDA (Balkan Tragedy, Washington 1995, izšla tudi v srbskem prevodu). Bistvena je ocena pisateljice, da je bila za razpad druge Jugoslavije odločujoča takratna mednarodna arena! Omeni tujo pomoč in podporo odcepitvenim načrtom. V tej zvezi poudari predvsem vlogo Nemčije, Avstrije in Vatikana. Nemčija in Vatikan sta bila kasneje odločujoča tudi pri hitrem priznanju Slovenije in Hrvaške. To pa je privedlo do tragedije v Bosni. Avtorica tudi poudari vlogo zunanjih ministrov Nemčije in Avstrije, Genscherja in Mocka, ter obenem nepripravljenost jugoslovanske vojske, ob hkratnem oboroževanju slovenske in hrvaške strani. Ameriško vlogo avtorica obide, čeprav spregovori tudi o ameriški soodgovornosti.

Drugo zanimivo knjigo je napisal De Gaullov general in strateški svetovalec P. M. Gallois (*Le soleil d'Allah aveugle l'Occident*, Lausanne 1995, izšla tudi v srbskem prevodu). Enako poudari vlogo Nemčije, obenem pa kontradiktorno vlogo Amerike z njenim uvajanjem novega svetovnega reda. Avtor razkrije velik pomen propagandne vojne s pomočjo svetovnih medijev, med njimi z dezinformacijo o pokolu na Markalah, ki ga je pripisala Srbom! Zanimiva je tudi knjiga G. Baudsona o Novem svetovnem redu in Jugoslaviji (*Le nouvel ordre mondial et la Yougoslavie*, Paris 1966, tudi ta v srbskem prevodu). Pisec poudari pomembno vlogo Nemčije, ki je že od Berlinskega kongresa 1878. leta načrtovala agresivno politiko do Balkana. Že takrat so pognale kali prve svetovne vojne. Prav tako omeni vlogo Avstrije v protisrbski politiki. Glede zadnjih dogodkov omenja izjavo ameriškega zunanjega ministra Christopherja, ki je 18. junija 1993. leta dejal, da nosi Nemčija posebno odgovornost za nastanek državljanske vojne v Jugoslaviji. Omeni tudi francoskega ministra Dumasa, ki se je spraševal, ali pomeni Jugoslavija "samomor neke nacije" ali pa "umor neke dežele".

V ozdaje dogodkov v Jugoslaviji nas popeljejo še druge knjige. Tamkajšnje dogajanje povezujejo z valom prevratov v vseh socialističnih državah Vzhodne Evrope in z nastankom agresivnega pohoda novega

svetovnega reda, katerega je znala izkoristiti združena Nemčija v skladu s svojimi lastnimi zgodovinskimi hotenji. R. Atkinson v knjigi *Začarani evropski krog* (Europe's full circle, corporate elites and the new fascism, tudi v srbskem prevodu) povezuje zamisel Evropske unije z nacističnim programom evropske združitve iz 1942. leta. Pri tem navede nekdanjega vodilnega nacističnega ekonomskega teoretika H. Hunkeja. V delu *Europäische Wirtschaftsgemeinschaft* (Evropska gospodarska skupnost) je 1942. leta Hunke razvil poglede, ki jih je delno osvojil nemški ministrski predsednik Kohl. V posebnem poglavju Atkinson navaja številne paralele tudi v izrazih med nacističnim programom in sedanjimi evropskimi integracijami. Tu ni odveč dodati še nekaj misli, ki jih je pri nas med vojno širil general Rupnik (Železnov: Rupnikov proces): "Vsi pošteni in pametni Slovenci naj vedno mislijo na to, da naš narod že 1500 let pripada evropski družini narodov in stoodstotno živi, misli in čuti po evropsko... Prepričan sem, da boste, moji ljubi kmetovalci, storili vse, kar je v vaši moči, za lastno korist, za korist vsega slovenskega naroda, kakor tudi za novo, socialno in narodnostno urejeno Evropo. ...Očetje in matere, sinovi in hčere, s takim prepričanjem in to trdno vero vas kličem – ne samo za kratko dobo leta 1944, temveč za ves vek te slovenske generacije, ki bo s svojo evropsko zavestjo za dolžnost oživel našo novo življenje in možato sodelovala pri novi ureditvi Evrope – tiste Evrope, ki bo pod vodstvom Nemčije in njenega velikega Vodje zmagala, potem pa spet vsemu svetu poklanjala darove najvišje civilizacije in kulture – kot je to delala že skozi tisočletja."

Metode, kako doseči zastavljene gospodarske in politične cilje, če se le da brez uporabe sile, nam lepo predstavi še ena knjiga, ki je nedavno izšla pri nas (Krunić Z.: *Strategija posrednega nastopanja*, Unigraf, Ljubljana 1998). Avtor je k naslovu dodal: "To je način uresničevanja agresivnih političnih ciljev brez odkrite uporabe oboroženega nasilja." Temu lahko dodamo, da rakete poletijo nad žrtve šele, če ni šlo samo z gospodarskim in političnim pritiskom, grožnjami, sankcijami, globalno ofenzivo dezinformacij itd.

Osnove te metode so bile znane že stari Kitajski. Uporabila jo je tudi nacistična Nemčija, ko je Stalinu podtaknila zgodbo o izdaji njegovih generalov. Na pragu vojne je tako dosegla, da je dal Stalin obglaviti sam vrh svoje vojske! Še usodnejšo vlogo ima v našem času zloraba gesel o boju za človekove pravice in demokracijo, ki je prispevala k propadu perestrojke in z njo Sovjetske zveze. Seveda to ne pomeni, da bi bila Stalin in Gorbačov izdajalca; bila sta samo žrtev prevare, nedorasla svoji nalogi. Enaka nakana na Kitajskem je spodletela.

V jugoslovanskem primeru je tujini uspelo spodnesti ali pa načeti osnovne stebre državne zgradbe, pričenši z gospodarstvom. Strategija posrednega nastopanja pa vendarle ni povsem uspela: na koncu so

poletele rakete. Uspela je le v toliko, da je vojno omejila na boj med žrtvami ter pri tem imela celo dobiček s prodajo orožja.

Nakazani okvir nam dovoljuje zaključek, da je bila druga Jugoslavija predvsem žrtev napada nanjo s pomočjo "strategije posrednega nastopanja", ki je izkoristila nepripravljenost v vrhu vojske in domača razhajanja. Tudi zato so očitki vojski, da je izvedla agresijo na Slovenijo, povsem nesmiselni. To dokazuje tudi pričevanje Predojevičeve knjige. Kar ostaja nedorečeno, vsaj kar se tiče Pete vojne oblasti, je vprašanje, kdo od starešin v najtežjih dneh ni izpolnil tistih najglobljih dolžnosti, ki jih ima vsak vojak v skladu s prisego, ter se je poskušal reševati z begom v pokoj, ali pa s prestopom v enote, ki jih je pomagala oborožiti in izuriti tujina. Oziroma kdo je do konca poskušal rešiti, kar se rešiti da in ostati zvest prisegi. Tem zadnjim se mora Slovenija zahvaliti, da se državljanska vojna ni razbesnela na njenih tleh in jo spremenila v ruševine. Med njimi je vsekakor tudi dr. Predojević. Tako njemu kot drugim starešinam, ki so stopili po podobni poti zvestobe skupni državi in vsem njenim narodom, pa se je vodstvo države Slovenije oddolžilo z izobčenjem, z odrekanjem osnovnih državljskih pravic, celo z odrekanjem pokojnine in zdravstvenega zavarovanja.

Dr. Jurij Zalokar
Radovljica, maja 1998

Ps. Predojevičevi knjigi je bilo namenjeno, da izide šele več kot eno leto po tem, ko je bil napisan zgornji predgovor. Medtem je agresija proti Jugoslaviji s strani ZDA in Nata doživela nov vrhunec. Pokazala je, kako zelo so bile utemeljene misli, napisane maja lani. Vse bolj se je razgalila tudi ameriška vloga pri uničevanju skupne države, obenem pa tudi njen interes, da hkrati z razbijanjem in osvajanjem vzhoda obdrži tudi Evropo na vajetih. Evropa šele zdaj pričinja uvidevati, da ji je namenjena usoda Jugoslavije, če se ne podredi. V minulem letu pa so se obenem dodobra razkrili postopki zahodnih obveščevalnih in subverzivnih služb (glej: Munda M. Trideset let teritorialne obrambe, podlistek, Večer 23. 10. 1998–8. 1. 1999 in Marijan Kranjc: Balkanski vojaški poligon, Borec, št. 569–571, 1999) pri rekrutaciji separatistične pete kolone s pomočjo praznih obljub o gospodarskem razcvetu in ozemeljski razširitvi Slovenije na Trst in Gorico.

PREDGOVOR

Časovni okvir Dnevniških zapisov dr. Vasa Predojevića je obdobje pred vojno in začetek oboroženega razbijanja SFRJ (september 1989 – avgust 1991), v katerem je bil avtor na dolžnosti v poveljstvu Petega vojaškega območja, najprej predsednik komiteja organizacije ZKJ, nato pa pomočnik komandanta za moralno vzgojo in pravne zadeve do odhoda v redni pokoj.

Težišče te pripovedi je gibanje in naraščanje napetosti v ZKJ in JLA ter družbi, ki je postopoma pripeljala do razbitja ZKJ na 14. kongresu (januar 1990), samorazpustitve organizacije ZKJ v JLA (december 1990), "ustanovitve" Zveze komunistov – gibanja za Jugoslavijo in oboroženega spopada med JLA in TO Slovenije, ki se je končal s premirjem in nepričakovano in protiustavno odločitvijo vrhovnega poveljstva o premestitvi dela JLA iz Slovenije. Tu se neha avtorjevo pričevanje, ki ne zajema vojne na Hrvaškem ter Bosni in Hercegovini, v kateri je bila dokončno razbita SFRJ in samouničena JLA, potem ko je za tiste, ki so z njo manipulirali, "opravila vlogo sodelavke pri razbitju države", ki bi jo morala po ustavi varovati in obvarovati.

Znano je, da je bilo o razbitju SFRJ objavljenih že nekaj knjig s področja strategije, kar je bilo v pristojnosti vojnega poveljstva ali vrhovnega poveljstva (general Veljko Kadijević, dr. Borislav Jović, Stipe Mesić, dr. Branko Kostić, dr. Janez Drnovšek... vsi člani vrhovnega poveljstva ali "strateg do stratega"). Najcelovitejši pregled je dalo Društvo za resnico o antifašističnem boju v Jugoslaviji v zborniku del z okrogle mize z naslovom Ustanovitev in razbijanje avnojske Jugoslavije.

Dnevniški zapisi dr. Vasa Predojevića so v tem zaporedju prvo celovito pričevanje na strateško operativni ravni (poveljstva bojevališč in dveh republik). To je hkrati tudi prvo pričevanje znotraj – iz ZKJ, iz poveljstva in enot, zaradi česar ima prvorazredni pomen, saj predstavlja tudi pogled s stališča podrejenega poveljstva, iz katerega je povsem jasno videti, da "riba pri glavi smrdi", v tem primeru pri vrhovnem poveljstvu. Jasno je videti, kako so se iz republik dirigirani antagonizmi manifestirali v predsedstvu in odtod povratno zastrupljali odnose na prostorih Jugoslavije. Posebna vrednost Dnevniških zapisov je njihova izvirnost, "neobdelanost", ker so predstavljeni tako kot so nastali. Obogateni so samo z nekaterimi izvirnimi dokumenti, ki se prvič pojavljajo in zato so bolj prepričljivi in vredni.

Utegne se zgoditi, da bodo vsebina in ocene Dnevniških zapisov za nekatere sprejemljive, za druge pa ne. Povsem gotovo je, da jih morajo vsi sprejeti kot nedvomno faktografijo, kot globinski rentgenski posnetek dramatičnega procesa, ne samo z osebnega stališča, pač pa zlasti z zelo pomembne in odgovorne dolžnosti, ki jo je imel avtor v organizaciji ZKJ v JLA in poveljstvu Petega vojaškega območja, ki mu je bila v tistem času namenjena najtežja vloga v oboroženih silah, na ključnem zahodnem bojevališču, ki je obsegalo prostor dveh republik – Slovenije in Hrvaške ter dela BiH.

Pri branju Dnevniških zapisov bodo imeli bralci veliko intenzivnih vtisov o številnih vprašanjih, zlasti pa o proizvodnji "nove" naciošovinistične resničnosti in povzročanju razprtij med narodi; o ZKJ in ZKJ v JLA; o JLA in vrhovnem poveljstvu z njegovim štabom; o poveljstvu Petega vojaškega območja; o odnosih s Slovenijo in Hrvaško; o medijski in pravi oboroženi vojni; o zlorabljanju, manipuliranju in zgodovinski degradaciji JLA; o "kopnenju" številčne in moralne moči armadne sestave; o izdajah in "izdajah" itd.

Vsako omenjeno in številna druga vprašanja so zgodba zase, pomembna za zgodovino in nauk za prihodnost, med njimi pa največjo pozornost pritegujejo tri – o partiji, armadi in domovini.

1. Glede partije se je izkazalo, da ZKJ niso razbile desne sile, pač pa z naciohegemonizmom in secesionizmom prežete republiške zveze komunistov. Tradicionalno desne sile so bile za to nedorasle in prešibke, dokler, žal nekatera vodstva republiških zvez komunistov niso "preoblekla" svojih zvez, da bi prehitela klasične nacionaliste in prevzela njihovo naciošovinistično vlogo. To je bil začetek konca ZKJ.

2. Prevladuje vtis, da je JLA postala žrtev omenjenih naciohegemonističnih zvez komunistov, s katerimi se je vojaški vrh tesno povezal in naciosecesionističnih zvez komunistov, s katerimi se je sprl. Omenjeni vojaški vrh se je najprej neustrezno upiral ustvarjanju vzdušja proti NOV, nato pa je preračunljivo stopal v zveze z najštevilnejšimi in najmočnejšimi (Srbijo), zavrgel sodelovanje in zveze s prenoviteljskimi silami na čelu z zveznim izvršnim svetom. Dejstva pričajo, da se je po meri povezovanja vojaškega vrha z režimom v Srbiji talil jugoslovanski značaj JLA in večal prepad z drugimi narodi in ZIS kot zadnjim svetilnikom v boju za kontinuiteto avnojskega jugoslovanstva. Na primer, takoj ko ni vojaški vrh "spustil zapore" srbskemu nacionalizmu, ki je zajel JLA z "zgodovinske" osme seje ZK SKS, je samoumevno pustil odprta vrata za prodor drugih nacionalizmov v JLA, v do takrat njim nedostopen prostor. Evolucija vojnih ciljev, začevši z osmo sejo, je zelo reljefen: boj za Srbijo na osmi seji je prerasel v boj za Jugoslavijo po meri Srbije, nato v vojno za Veliko Srbijo in Veliko Hrvaško, nato pa se je zreduciral na vojno za povečano Srbijo in Hrvaško. Na koncu vseh vojnih avantur pa so se morali vsi vrniti na avnojske meje kot najpravičnejše in trajne.

Takoj, ko je JLA vzela orožje od TO Slovenije in Hrvaške (jih razorožila), da bi ga "čuvala", od drugih republik pa ne, je razoroženim dala več kot jasno sporočilo, kaj jih čaka. Takih primerov je še preveč. Omenjeni primeri so Sloveniji potrjevali, da se je JLA spremenila v podaljšano roko velikosrbskega hegemonizma v nastajanju. Zato je samoumevno, da so se pred to nevarnostjo zblíževale leve in desne sile, ki so sklenile izogniti se srbskemu hegemonizmu z begom v državno samostojnost, v neodvisni mednarodni subjekt. Ko so hegemonisti ugotovili, da jih ne morejo dohiteti (tj. prisiliti, da ostanejo v Jugoslaviji), so prenehali z gonjo in premestili JLA iz Slovenije z namenom, da jo uporabijo za naslednji strateški cilj – za zahodne meje zamišljene Velike Srbije (Virovitica – Karlobag).

Nadaljevanje "boja" časovno izstopa iz tega prikaza, vendar ostaja vtis, da je s slavo ovenčana armada iz NOV, sodobno izurjena in opremljena, skopnela v rokah nedoraslega državnega in vojaškega vrha. Na "bojišče" je odhajala močna in z jugoslovanskimi simboli, vračala pa se je osuta, zdesetkana in s sklonjeno glavo, pod nacionalne, monarhistične simbole z dvoglavim orlom, ki so jih zanjo pripravljali, medtem ko so se šli oni vojno.

3. Na koncu nas Dnevniški zapisi popolnoma prepričajo, da je razbitje in uničenje avnojske Jugoslavije največji nesmisel in zločin, tako kot vse drugo, kar je bilo v tej funkciji, saj je šlo vse v škodo vseh prebivalcev in narodov, vsakega posebej in vseh skupaj. Ne pozabimo, da je bila SFRJ v fazi, ko je bilo nujna njena preobrazba in priključitev k razviti Evropi (za to si je prizadeval ZIS), nihče pa ni pomislil, da je SFRJ zrela za umiranje (za razpad) in razbitje. To je padlo na pamet samo tistim naciošovinističnim ideologom, ki so izkoristili "krizo preobrazbe", da bi uresničili retrogradne sanje o velikosrbski in velikohrvaški državnosti.

Dnevniški zapisi bodo še enkrat dopolnili in povečali naša spoznanja in prepričanja o krivcih tega zločinskega "dejanja" in njihovi doktrini, po kateri tukajšnji "narodi ne morejo živeti skupaj". Kažejo tudi, da so naciošovinistični ideologi premišljeno indoktrinirali ljudi in jih napeljevali, da, kot pravi filzof in pisatelj Radomir Konstantinović, "z največjim prepričanjem počnejo izredno slabe stvari – ne slabe: grozljive stvari. V to zadevo, v kateri je razpadla naša domovina, ni nihče stopil brez globokega prepričanja, da počne pravo stvar. Toda taka prepričanja ne morejo opraviti zgodovinskega izpita, če ta stane 200.00 življenj," pravi Konstantinović.

Kot vidimo iz Dnevniških zapisov, je srečna okoliščina, da je bilo tudi med pripadniki JLA precej tistih, ki so storili, kar so mogli, da bi se izognili taki tragediji. Med takimi sta bila tudi komandant Petega vojaškega območja, generalpolkovnik Konrad Kolšek in avtor Dnevniških

zapisov polkovnik dr. Vaso Predojević. Vzgojena v duhu najboljših tradicij NOV in sodobnih teženj sta delovala razumno in odgovorno, med skrajnostima – vrhovnim poveljstvom na eni in vladajočimi silami v Zagrebu in Ljubljani na drugi strani. Želela sta si, da bi se izognili najhujšemu – vojni, žrtvam in razbitju države. Ker v tem nista uspela, nista hotela sodelovati v nečastni zadevi, zato sta odšla v pokoj. Žal se tam, kjer še naprej živita, v Sloveniji, njune težave nadaljujejo: oblast ju je prikrajšala za pokojnino in druge oblike socialnega zavarovanja.

Na koncu verjamem, da bo resnica, ki jo prinašajo Dnevniški zapisi, pomagala javnosti, da spozna celovito resnico o omenjeni tragediji in njenih krivcih, da bi jih lahko ponovno in za vekomaj prerasli z novimi civilizacijskimi vrednotami, na sledi pridobitev, ki smo jih imeli v petdesetletnem miru in s katerimi bi se radi pridružili sodobnemu svetu, toda brez krivcev za strmoglavljenje Jugoslavije.

Seveda čimprej – toliko bolje.

V tej misiji vidim tudi te dragocene Dnevniške zapise.

Svetozar Oro,
general JLA v pokoju, Beograd, 15. avgusta 1997

U V O D

Med listanjem "zapisov iz življenja" (dnevnik) so me tri misli spodbudile k temu, da javnosti predstavim dokumentirana pričevanja. Ponujam jih predvsem tistim, ki bodo nepristransko in strokovno ocenjevali jugoslovansko resničnost in tragedijo, naše strmoglavljenje v brezno sovraštva in nasilja. Le tu in tam predstavljam tudi svoja stališča. Takoj naj povem: tako je bilo zapisano in ničesar nisem spreminjal!

Omenjene tri misli, ki jih je treba izpostaviti, so: "Kot da se pripravljate na spopad, ne pa na kongres ZKJ." (10. januarja 1990), "Prihajajo hudi časi, najhuje bo za vas v armadi." (11. aprila 1990) in "Vsak pripadnik Jugoslovanske ljudske armade ima pravico do boja, da tudi njegov narod na miren način doseže svoj cilj, nihče pa nima pravice do izdaje." (15. julija 1991). Te misli namreč zgovorno pričajo o jugoslovanski resničnosti: o razbijanju ZKJ, o razbijanju SFR Jugoslavije in njenih oboroženih sil, o uničevanju ljudskega in jugoslovanskega značaja Jugoslovanske ljudske armade, o njenem žrtvovanju na žrtveniku protagonistov našega strmoglavljenja v brezno sovraštva in nasilja, na oltarju pritlikavcev – ozkosrčnežev, ki so razbili SFR Jugoslavijo.

Svoj razdiralni koncept so vodje v brezno zamaskirali in nato ponujali svojo rešitev po načelu: "ponudi in se izmakni", "vzemi ali pusti", "tako bo ali pa nič", "nič več ne bo, kot je bilo". Njihove opcije so bile: federacija, asimetrična federacija, konfederacija, zveza samostojnih držav, ki bi jih uresničili s trganjem in razkosavanjem, s politiko postavljanja pred izvršeno dejstvo in z vojno, s podtikanjem dela (svojega) naroda za splošno dobro naroda. Njihova "modrost" je šla še korak naprej – poiskali so tiste, ki so te "umazane zadeve" v njihovem imenu najbolje opravili, potem so jih nameravali s "stališča demokratično pridobljene oblasti" odstraniti in vladati po starem – na svoj način, a so se ušteli. Postali so talci "svojih varovancev" in ujetniki svoje nore politike in se niso mogli ločiti od svojih ukazovalcev – svetovnih mafijcev in revanšistov. Torej ni šlo za pomlad, pač pa za pozno jesen te politike glede njenega trajanja in čakanja žrtev v zasedi!

Takšen je bil položaj; stanje, politični milje, ki je potisnil JLA, kljub nekaj odpora, v precep, med barikade, ki so bile povsod, pa tudi v njej, zlasti v njenem poveljniškem vrhu. V tistem zgodovinskem trenutku bi morda lahko rešili čast JLA in jo dvignili nad barikade samo nekateri

njeni slavni komandanti iz NOB, tisti, ki so, sicer neodločno, opozarjali na posledice "vmešavanja JLA v politiko in politične procese". Poudarjati "pravico vsakogar v JLA do boja, da tudi njegov narod doseže cilj po mirni poti..." v trenutku, ko je prevladovala politika izvršenega dejstva in nasilja, v stanju vampirskega nacionalizma, ni bilo primerno in je povzročilo strašne posledice pri razkrajanju ljudskega značaja JLA – njenega postopnega krčenja k enonacionalni sestavi. Zaradi tega so se nekateri – predvsem jugoslovansko usmerjeni kadri in zagovorniki razuma in miru počutili izgubljene, prepuščene samim sebi, ogrožene, izpostavljene, v prostranstvu brezumnosti. Poskus, s katerim je bila tem kadrom dana samo ena politična možnost, je samo zapletel položaj in pospešil proces razkroja ljudskosti in ukinitvev jugoslovanskega značaja JLA.

Potiskanje JLA v precep, med barikade, je bilo možno tudi zaradi njene "prestreljenosti" s političnim, strankarskim, obveščevalnim (beri – nacionalnim) novačenjem na "patriotski" podlagi, z interesi, medtem ki so si želeli nevtralizirati položaj z ohranjanjem organizacije ZKJ v JLA ali eksperimentiranjem z ZK-GJ, je bila varnostna služba v zadnjem času v službi enega interesa in podaljšana roka enega človeka. Ukvarjala se je z "ugotavljanjem stanja v družbi", zanemarjala pa je svojo temeljno nalogo – varovanje JLA. Tak odnos in položaj varnostne službe sta, med drugim, pripeljala vojaški vrh do tega, da se je ukvarjal z insceniranjem procesov (nekateri so bili "podtaknjeni", kot so sami izjavili, "so jim podtaknili tudi pismo komunistom 'okrnjenega' CK ZKJ"), s snemanjem filmov, ne pa preprečevanjem uvoza in razpečevanja orožja in vojaške opreme za oboroževanje paravojsk. Medtem so si "glavni igralci" ustvarili položaje, ki so jim omogočili uresničevanje njihovih norih načrtov.

"Prestreljenost JLA" (problem je opazil in ga javno obsodil komite organizacije ZKJ Petega vojaškega območja 29. junija 1990) je bila že tolikšna, da ni ostalo nič od izrečenega ali načrtovanega v poveljstvih brez obveščevalnega (beri – nacionalnega) interesa. (To je potrdil tudi zvezni sekretar za ljudsko obrambo na zboru starešin 15. julija 1991 v Beogradu.) Tako se je začelo dokazovanje, kdo je večji Slovenec, Hrvat, pozneje Srb, še pozneje Musliman – nacionalnost je postala profesionalnost. Nosilci ortodoksnih idej in prakse v JLA (in organizaciji ZKJ v JLA) so čez noč postali "zavedni pripadniki svojega naroda", nedemokrati so postali demokrati, karieristi so našli svoj mir tako, da so vodjem strmoglavljenja v prepad (sami bi rekli – lastnemu narodu) ponudili svojo profesionalnost. Po poklicu so postali Slovenci, Hrvati, Srbi, Muslimani..., nesposobneži so dobili možnost, nekateri zastavniki so se prebudili od mrtvih...

Zaradi tega so politične (dis)kvalifikacije in delitev častnikov na agresorje in izdajalce postale normalne. V neobstoječi in politično izmišljeni agresiji so "agresorji" postali samo tisti, ki so drugače mislili, ki so

po rojstvu pripadajali tistemu narodu, ki je "vir vsega zla", izdajalci pa tisti, ki so bili vnaprej pripravljeni na izdajo s predajanjem dokumentov, enot, materialnih sredstev, z dezerterstvom. Zavračanje vloge "agresorja" ali izdajalca, zavračanje opcije vojne ali nasilja, pomeni pristati na vlogo pregnanca v kraju bivanja in rojstnem kraju, pri obeh narodih, pomeni pristati tudi na pasivnost tistih, ki po poklicu in uradni dolžnosti varujejo človekove pravice. Te so namreč v rokah politike in v peresih nore propagande v imenu iste politike.

Zato se te tudi prijatelji ogibajo. Stara pregovora (Senekov: Sreča prijateljstvo ustvarja, nesreča ga preizkuša, in ljudski: Bog me obvaruj prijateljev, sovražnikov se bom že sam) sta se potrdila skoraj brez izjeme in pripeljala do absurda. Prijatelje sem si pridobival sam, o sovražnikih pa nisem razmišljal in se jih nisem zavedal. Prijatelji (čast redkim izjemam) in sovražniki so se enako izkazali – izginili so in se oglašajo z grožnjami, obtožbami, (dis)kvalifikacijami, vohunstvom. Tudi to je nova resničnost in novo življenje ali ogledalo starega, ki pa ga nismo mogli videti.

Samo še nekaj besed o poveljstvu Petega vojaškega območja, kjer sem preživel skoraj dve leti, v "kritičnem času" pa sem bil pomočnik komandanta za moralno vzgojo in pravne zadeve (52 dni). Svoj del odgovornosti za omenjeno obdobje sprejemem, zato je treba s tega stališča ocenjevati slehernega posameznika, ne pa poveljstvo kot celoto. Zakaj?

Poveljstvu Petega vojaškega območja pripisujejo namreč nesposobnost in pomanjkanje energičnosti, notranjo neenotnost in liberalizem, kar ni res, ali pa drži samo delno. Poveljstvo je uresničilo tisti del svoje vloge, s katero je bila JLA uporabljena za obrambo integritete in ozemeljske celovitosti SFRJ, kar pa je bil najslabši možni način. Uporabljena je bila kot politični, ne pa vojaški subjekt. Za to sta odgovorna predsedstvo SFRJ kot vrhovno poveljstvo in vojaški vrh kot štab vrhovnega poveljstva. Pri uporabi JLA oziroma manjših enot za neposredno zagotavljanje izvrševanja zveznih predpisov o prehodu čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije poveljstvo Petega vojaškega območja kot celota (in njen kolegij kot celota) ni dobilo in ni proučilo naloge, ni ocenilo položaja, ni predlagalo rešitev in skladno s tem ni pripravilo enot – ne moralno, ne varnostno, ne materialno tehnično oziroma zaledno. Vse to je bilo storjeno mimo poveljstev, pomočniki za moralno vzgojo so za nalogo izvedeli, ko so enote odhajale, načelniki rodov pa so kot taktični nosilci uporabe enot "za nalogo izvedeli", ko so enote že "izvrševale nalogo" in že doživele izgube. Naloga in njena izvršitev sta bili "v rokah" prve uprave generalnega štaba, z njo so bili seznanjeni samo neposredni izvrševalci, in sicer neposredno pred njeno izvršitvijo. Očitno je bilo Peto vojaško območje podtaknjeno (žrtvovano) v interesu politike, čeprav so gotovo vedeli, da jih bodo napadli z orožjem in da to vodi v oborožen spopad širšega obsega. Šlo je tudi za dogovor!

Pri vsem tem nisem sodeloval, storil pa sem vse, kar je bilo v moji moči, da bi zmagal razum in opcija miru, da JLA in njen kader ne bi bila potisnjena v politične procese. To je dalo malo rezultatov ali pa teh sploh ni dalo, toda bilo je moje – moj dolg! Zaradi tega sem doživel hude posledice, danes trpim še bolj. Že šesto leto sem brez pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja, čeprav izpolnjujem zakonske pogoje. Vsi generali in vsi poveljniki, razen enega, torej vsi, ki so odločali in poveljevali, imajo rešene vse te probleme, samo "njihovi ljudje" jih nimajo. To, pri čemer sem sodeloval, je imelo javni pomen. Nisem sodeloval pri ubijanju svobode in miru, pri podiranju ustvarjenega, pri odpiranju ran, mahanju z noži, polnjenju novih jam, prelivanju potokov krvi, vojnem dobičkarstvu... Sem in bom ostal, kar sem bil – otrok partizanske družine in vojna sirota. Veselil se bom tega, kar sem dosegel z lastnim trudom in z osebnim in družinskim odrekanjem: bil sem polkovnik JLA (Titove JLA), kandidat za generala JLA in doktor političnih ved. Jugoslaviji in Titu (bratstvu in enotnosti) sem prisegel – to je bilo prvič in zadnjič! Ne dvomim, kar zadeva epopejo NOB, boje na Kozari, Neretvi, Kadinjači, Pohorju. Tudi glede Brankovega kola ne dvomim... To pa ne pomeni, da nasprotujem novi resničnosti, razen njenemu nasilju, tudi na področju človekovih pravic in svoboščin, pa še pri tem samo z javno besedo. Državo imam, domovine pa ... Ne sodelujem pri politiki. Moje pravice so skrčene samo na to, da sem državljani. Lojalen in brez sovraštva!

Zato je to delo posvečeno moji veri in tistim, ki najbolj trpijo, medtem ko lebdi v tem času sovraštva in nasilja. Gre za veliko mešanih zakonov, ki so nastali v svobodi, v miru in ljubezni in so se v ljubezni ohranili tudi v tem brezumju. Sem sodi tudi moj zakon. In moja družina!

I. D E L

PRIPRAVE NA SPOPAD

Organizacija ZKJ v JLA, v kateri sem deloval, je bila velika (decembra 1990 je imela 75 000 članov) in zelo vplivna. V času bitke za Titovo dediščino je opustila svojo izvirno opredelitev. Med znanimi razpravami o predlogu sklepov s 13. seje CK ZKJ leta 1984 je bilo v organizaciji ZKJ na Devetem armadnem območju opaziti naslednje:

- da je članstvo 70 odstotkov razprav usmerilo na oceno stanja razmer v ZKJ in v organizaciji ZKJ v JLA (v Devetem armadnem območju), 30 odstotkov pa na oceno stanja v SFR Jugoslaviji in JLA (v Devetem armadnem območju) kot instituciji;

- da je taka usmerjenost članov zmedla vodstvo ZKJ v JLA (v Devetem armadnem območju), ki je večinoma prilagajalo ocene (posebno na Devetem armadnem območju) in sklepe tako, da so ustrezali višjemu partijskemu vodstvu in še posebej vojaškemu vodstvu, ki so imela po vsem sodeč drugačne cilje in namene.

V zvezi s tem je iz tistega časa značilen pogovor med visokima starešinama na Devetem armadnem območju (eden je že bil, drugi pa je kmalu zatem postal general JLA):

- Zdravo, komandant. . . Zdravo, tovariš general... Kako si?... Dobro. Kako je pri tebi?... Vse je v redu!

- Poslušaj,... dobil sem nalogo, da pridem na sestanek tvoje partijske organizacije, ti pa veš, da partija in jaz nimava ničesar skupnega...

- Slišiš, zmeni se s sekretarjem in uredi, da bo vse v redu, da se to čimprej konča, nimam časa za te stvari...

- Še nekaj! Poskrbi, da bomo šli potem malo na Brdo! Zdravo!

Tako se je tudi partija birokratizirana, namesto da bi se demokratizirala. Ravno zbirokratizirana partija je odločilno vplivala na usodo JLA leta 1991. V tem je vsa tragika ugotovitve Veljka Kadijevića v knjigi Moj pogled na razpad, namreč da bi "drugače ravnal glede ZKJ v JLA".

Dnevniški zapisi o dejavnosti organizacije ZKJ v JLA v tistem obdobju, ki jih dajem bralcem na vpogled, to potrjujejo.

27. september 1989

Prva seja konference organizacije ZKJ na Petem vojaškem območju

- Zagreb

Sem kandidat za člana in eden izmed kandidatov za predsednika komiteja. Na konferenco sem pripotoval iz Ljubljane z namenom, da se

vrnem, ne pa da bi ostal v Zagrebu. Tako sem se na seji komiteja tudi vedel. Predlagal sem zaprto kandidacijsko listo in Vidaka Vujovića za predsednika. Predlog je bil z večino zavržen. Bil sem izvoljen in zmeden hkrati. Odpravljaj sem se na negotovo pot kot nepredvideni kader za to visoko mesto (položaj generala). Odpor do predvidenega kandidata je bil, ne po njegovi krivdi, zelo močan!

Konference se je udeležila visoka delegacija CK ZK Slovenije (Tina Tomlje, Ivan Dolničar, Janko Kušar), iz ZK Hrvaške pa ni bilo nikogar. To je bil odraz sodelovanja na obeh straneh. Vodstvu ZKH in organizacije ZK Petega vojaškega območja se nista upoštevali, ne poznali, vse sodelovanje je bilo skrženo na stike komandanta generala Martina Špeglija z vodstvom Hrvaške – o čemer sem se kmalu prepričal! Čestitke iz Slovenije in sprejemi v MK ZKS – Ljubljana in predsedstvu CK ZKS (pri Milanu Kučanu) so mi, iskreno povedano, ugajali in mi dajali moč za delo in razvoj sodelovanja tudi z organi ZK Hrvaške.

V razpravi sem vztrajal pri programski odločitvi, da se moramo "brez-pogojno in zlasti ukvarjati s sabo..., kar ne pomeni zapiranja vase in umikanja pred resničnostjo v družbi in ZKJ", pač pa bi nam omogočilo, "da bolje dojamemo in razumemo: procese demokratizacije političnega in družbenega življenja kot začetka družbenih sprememb; zapletenost družbene in gospodarske krize v državi; slabšanje razmer v SAP Kosovo in v zvezi z njim homogenizacijo naroda in medsebojnega nasprotovanja vodstev, kar se je zlasti pokazalo na področju mednacionalnih odnosov; neenotnost vodstva pri ocenjevanju razmer v državi in iskanju izhoda iz krize; odkrite napade na pridobitve revolucije (bratstvo in enotnost, socialistično samoupravljanje, oborožene sile in posebno JLA...) in njene nosilce – Josipa Broza Tita, KPJ-ZKJ".

Rezultat aktivnosti v zvezi s to odločitvijo je, da "neugodne družbeno-gospodarske in politične razmere ter procesi v državi, ki izredno močno vplivajo na destabilizacijo, niso resneje spodkopali temeljnih vrednot naše družbe. Nekateri kazalci namreč kažejo, da zaostrovanje razmer ni resno spodkopalo moralnopolitičnega stanja v naših enotah, še več, to je vplivalo in še vedno vpliva na krepitev zavesti pri stalni in rezervni sestavi o nujni reafirmaciji in varovanju temeljnih vrednot naše revolucije in socialistične samoupravne družbe na načelih AVNOJ-a."

Zato moramo "nedvomno vso domačo in mednarodno javnost seznaniti, da so pripadniki Titove armade in organizacije ZKJ v njej v teh zapletenih razmerah na strani naprednih sil v državi, ki se z demokratizacijo in reformami borijo za izhod iz krize", da "JLA ni in ne more biti sila proti reformam, ni pučistična in osvajalna vojska in ne more sprožiti in voditi kakršnih koli političnih procesov".

11. oktober 1989

Skupni sestanek pomočnikov komandantov za politično delo in pravne zadeve ter predsednika komiteja organizacije ZKJ na vojaških območjih in v njim ustreznih enotah.

Sestanek so vodili generali oziroma admirali: Simeon Bunčič, Petar Šimić in Marko Negovanović.

Tema: ocena vpliva najpomembnejših dogodkov v družbi na razmere v JLA.

Razprava je potekala na podlagi pripravljenih stališč, samo Ivo Tominč, general s Petega vojaškega območja, in Jovo Popović, kapetan vojaške ladje z VPO (vojaškega pomorskega območja), sta "popolnoma odstopala od stališč" iz dokumenta ZSLO (zveznega sekretariata za ljudsko obrambo), zlasti od stališč iz uvodne besede Marka Negovanovića (načelnika varnostne uprave), ki je zelo grobo ocenil predsedstvo SFRJ, torej naše vrhovno poveljstvo, zlasti pa ZIS in njegovega predsednika Anteja Markovića. To sta "disidenta" ocenila kot nesprejemljivo in nedopustno. Sam sem bil vznemirjen in zaskrbljen zaradi ocen, ki sem jih bral ali slišal ta dan. Prepričan sem bil, da nacionalizem in protiarmadno razpoloženje "stopata na ulico" in da je treba v takih razmerah delati na popolnoma nov način, česar pa nihče ni predlagal.

Na podlagi omenjenega dokumenta z naslovom Temeljna stališča in sklepi je bila konec oktobra in v začetku novembra 1989 o zadevi obveščena celotna sestava JLA, kar priča o njegovem pomenu, zato je nujno, da tu predstavim vsaj izvlečke. Tu so temeljna stališča:

– Družbene razmere, v katerih poteka organiziranje in izvajanje političnega dela v oboroženih silah, so zelo zapletene in neugodne. Politično varnostni in ekonomsko socialni položaj v družbi se slabšata. Razlike in nasprotja se poglobljajo. Narašča nacionalno regionalna homogenezacija množic. Zastoj v gospodarstvu, ki že dolgo traja, prispeva k kopičenju socialnih težav in naraščanju političnega nezadovoljstva delovnih ljudi in državljanov ter pripadnikov armade. Sovražna dejavnost je intenzivna, zlasti s strani nacionalističnih in drugih proti revolucionarnih sil.

– Nacionalizmi vseh barv se širijo... To še posebej obremenjuje politične odnose v državi. V zvezi s tem ima posebno težo nezmanjšano naraščanje albanskega, krepitev srbskega, hrvaškega in slovenskega nacionalizma, ter delovanje s teh stališč.

– Krepijo se napadi na osebnost in revolucionarno delo Josipa Broza Tita.

– Oborožene sile, še posebej Jugoslovanska ljudska armada, so trenutno v odnosu z družbo v zelo težavnem položaju. Interes za armado narašča. Ugled armade v družbi stalno raste. Armada postaja čedalje vplivnejši politični dejavnik. Napredne in nasplošno tiste družbene sile,

ki jih skrbi položaj v državi, vidijo v armadi dejavnik, ki resnično vpliva na stabilnost razmer in deluje pozitivno na celovitost in stabilnost države, dejavnik, ki mora še bolj pomagati družbi, da bo lažje in hitreje premagala krizo. Toda tudi tu so pretiravanja, med katerimi je najbolj nevarno, ne glede na to, ali je dobronamerno ali škodoželjno, zagovarjanje stališča, da naj "... armada vzame zadevo v svoje roke".

– Po drugi strani so v ofenzivi sile, ki povečujejo napade na oborožene sile, posebej na JLA in njeno stalno sestavo. Te sile si prizadevajo JLA in nekatere njene pripadnike potisniti v nenačelne, lokalistične in nacionalne razprave z namenom, da bi pridobili podporo za lastna stališča in ravnanja ter za domnevni dokaz jugoslovanski javnosti, da je armada "na njihovi strani". Skušajo torej manipulirati z namenom, da bi JLA "zagotavlja" pravilnost njihovih stališč in zasnov. So tudi taki, ki hočejo armado potisniti v boj za oblast in jo tako kompromitirati pri ljudeh.

V družbeni dejavnosti je čedalje manj trdne podloge za razvoj optimizma in odpiranje dejanskih perspektiv za ohranitev zaupanja v državno in partijsko vodstvo ter sposobnost družbe, da reši državo iz krize. Čedalje več je omahljivcev, še posebej takih, ki so dovzetni za razne vplive, predvsem za nacionalizem. Na služenje vojaškega roka prihaja čedalje več mladih, ki so obremenjeni z regionalnimi in antisocialističnimi idejami.

– Ohranjeni so idejnopolitična enotnost, moralno politična trdnost in družbeni ugled JLA, splošnojugoslovanski značaj oboroženih sil. Oborožene sile uspešno izvršujejo svojo ustavno funkcijo, stalno se potrjujejo kot močan dejavnik stabilnosti družbe in preprečujejo vse poskuse ogrožanja in spodkopavanja državne varnosti.

– Čeprav so naša stališča jasna in smo jih pravočasno sprejeli, posamezni pripadniki armade s svojimi izjavami, dejanje in obnašanjem škodujejo ugledu armade, svojim kolektivom ter politični integriteti armade v družbi. Posamezniki so enostransko razlagali sporne amandmaje k ustavi SR Slovenije... Posamezni komandanti se izogibajo, da bi pred podrejenimi komentirali politične dogodke.

16. november 1989

Petar Šimić (admiral, predsednik komiteja organizacije ZKJ v JLA) mi je pokazal svoje uvodno predavanje za 9. konferenco ZKJ v JLA. V njem samo ugotavlja, da se naša organizacija ZKJ spreminja in vključuje v proces spreminjanja ZKJ ter da svoje delovanje prilagaja razmeram in zahtevam časa, nato pa imperativno ocenjuje:

"Organizacija ZKJ v armadi odločno zavrača priporočila in zahteve, da se sama ukine in idejno graditev armade prepusti drugim silam. ZKJ je utemeljiteljica JLA, bila je na čelu vse njene povojne graditve in zdaj

ne more in noče pristati na podrejeno vlogo pri usmerjanju njenega nadaljnjega razvoja.”

V svojih pripombah vztrajam pri stališčih: da se spreminja ali da se bo kmalu spremenila geopolitična slika Evrope, glede na integracijske procese – na ta izziv moramo odgovoriti; nujna je (re)afirmacija opornih točk, na katerih temelji politično delo v JLA, pa tudi na opredelitvi, da “moramo v tem popolnoma novem položaju iskati nove oporne točke”; pri dokazovanju organizacije ZKJ v JLA s konkurenčnim znanjem, pobudami, ustvarjalnostjo.

Pripombe k Šimičevi uvodni besedi je imel samo še Ilija Čeranić (general, namestnik komandanta Petega vojaškega območja, član komiteja). Zahteval je jasno opredelitev glede odnosa med ZKJ in strankarskim pluralizmom ter zavrnil stališče o “nestrankarskem pluralizmu v mejah SZDLJ, “ker to ni nelogično ne realno in utegne še naprej kompromitirati ZKJ”, je trdil Čeranić. “V posameznih republikah so ZK že nacionalne stranke, pojavljajo pa se in ustanovljajo nove stranke. ZKJ se zaradi občutka krivde, da je uničila projekt socialističnega samoupravljanja, odpoveduje pridobitvam revolucije in oblasti. Zato je nestrankarski pluralizem lepa fraza in past za neumnost.”

21. november 1989

Skupna seja vojaškega sveta ZSLO in predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA

Prva udeležba in prvi vtis: resni in odgovorni ljudje, ki jim je mar za enotnost SFRJ in ZKJ. Osebnim dvomi – zakaj zasedata skupaj državni (vojaški) in partijski organ? To ni dobro ali pa je dobro samo v takšnih razmerah in takem času, sem premišljeval. Vse je pripravljeno: izvajanja in sklepi, ki jih dobijo samo komandanti najvišjega ranga.

Komandant Petega vojaškega območja generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek je imel diskusijo z naslovom Aktualni političnovarnostni položaj na območju odgovornosti (to pomeni v Sloveniji, na Hrvaškem in delno v BiH). Glavna misel njegove diskusije je bila trditev, da se “na področju odgovornosti Petega vojaškega območja še naprej poslabšuje položaj na vseh področjih življenja”, kar je utemeljil na dejstvih:

- nadaljnje poglobljanje razlik med vodstvi SR Slovenije in Hrvaške na eni strani in vodstvi SR Srbije, SAP Vojvodine in SR Črne gore na drugi;
- okrepljeni napadi v sredstvih javnega obveščanja iz določenih delov, pritiski, mitingi in grožnje, zlasti vodstvoma SR Slovenije in Hrvaške in nadaljnje zaostrovanje mednacionalnih odnosov med omenjenimi vodstvi.

Ko je Kolšek predstavil značilnosti stanja v SR Sloveniji, vse ocene je povezal s sprejemanjem amandmajev k ustavi SR Slovenije in podpisom

temeljne listine in ugotovil, da je po mnenju vodstva ravno to okrepilo položaj SR Slovenije v federaciji in da je bilo treba "amandmaje sprejeti kot varnostni ukrep pred velikosrbsko politiko, neenakopravnim položajem v federaciji in pritiskom na SR Slovenijo. To kažejo tudi zadnji dogodki in kampanja iz SR Srbije, Črne gore in SAP Vojvodine".

"Moramo poudariti, da je večina slovenskega naroda resnično za Jugoslavijo, obstajajo in vedno bolj pa se organizirajo opozicijske sile vseh barv, ki resno pretehtavajo stanje v SR Sloveniji in računajo na odcepitev. Pri tem v praksi uporabljajo strategijo posrednega nastopa, pri kateri so oblike in metode specialne vojne prisotne v vseh oblikah življenja in dela. Propaganda v sredstvih obveščanja je zelo obsežna. Njeni avtorji, režiserji in scenaristi so Bučar, Janša, Bavčar in drugi javno in jasno deklarirani in opredeljeni posamezniki zoper socializem in SFRJ, organi oblasti pa sploh ne ukrepajo zoper tako negativno propagando," je sporočil Kolšek.

Opozoril je zlasti na nevarnost pred nacionalizmom in ugotovil: "Medtem ko srbski nacionalisti pripisujejo hrvaškemu narodu genocidnost do Srbov in protisrbsko politiko v okviru protisrbske koalicije, istočasno pa priporočajo spremembe meje Hrvaške (Ćosić in drugi), skušajo hrvaški nacionalisti izsiliti prepirljivost hrvaškega vodstva do drugih ali mu vzeti legitimnost, da govori v imenu hrvaškega naroda, ker baje popušča pred agresivno srbsko politiko, unitarizmom in Armado. Istočasno skušajo tudi slovenski nacionalisti in druge desne sile s hrvaško opozicijo okrepiti skupno protisrbsko in protihrvaško fronto pri obrambi suverenosti Slovenije in Hrvaške pred nevarnostjo centralistične Jugoslavije in preglasovanjem v ZKJ in organih federacije," je ocenil Kolšek.

23. november 1989

Deveta konferenca organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Vse poteka brez pomembnejših pretresov in novic, čeprav sem pričakoval oboje. Samo nekaj delegatov je nastopilo v duhu novega časa, vendar brez odziva. Nismo iskali, zato tudi nismo našli nove opore za delo. To smo prepustili prihodnosti, takrat pa je bilo že prepozno!

Iz uvodne besede predsednika komiteja Petra Šimića je treba poudariti zlasti naslednje:

"... Družbeno stanje vpliva na življenje v JLA in organizacijo ZKJ v njej. Ker se kriza stalno pogloblja, so ogrožene opore, na katerih temeljita idejnopolitično delo in delovanje v armadi sploh..."

Čedalje pogosteje nam odrekajo pravico do politične subjektivnosti. Pripisujejo nam politiko umetnega ravnesja, nasilne simetrije in nekakršnega mehanskega jugoslovanstva. Obtožujejo nas, da se nagibamo k tem ali drugim nacionalnim programom in njihovim predstavnikom. So tudi taki, ki zahtevajo, "naj armada vzame zadevo v svoje roke" in

“reši” krizo. Skušajo nas diskvalificirati s trditvami, da smo nekakršni varuhi oporoke in obrabljene ideologije ovir za splošne družbene spremembe in demokratizacijo družbenih razmer. Pri tem so nam pripisali konzervativizem in dogmatizem...

Za pripadnike JLA je Jugoslavija domovina vseh njenih državljanov in demokratična skupnost enakopravnih narodov in narodnosti. Nihče nima pravice nenadoma in enostransko odločati o sedanjosti in prihodnosti Jugoslavije na podlagi svojih trenutnih interesov, potreb in spoznanj. Zato lahko o morebitnih spremembah značaja federacije in odnosov v njej odločajo samo vsi njeni državljani, narodi in narodnosti skupaj. Naše stališče temelji na dejstvu, da ima Jugoslavija izvirno suverenost, ki temelji na suverenosti državljanov in narodov – ne samo kot etosov, pač pa tudi kot demosa. To ni v nasprotju s suverenostjo narodov, pač pa je s tem mišljeno... zato si tudi prizadevamo za moderno in učinkovito federacijo z natančno določenimi pristojnostmi...”

7. december 1989

V članku, objavljenem v ljubljanskem Neodvisnem dnevniku, skušam odgovoriti na vprašanje, kaj je in za kaj se bori organizacija ZKJ v JLA. Navajam samo tri poudarke iz omenjenega članka:

– Organizacija ZKJ v JLA je pokazala in kaže težnje k notranji preobrazbi v organizacijskem in akcijskem smislu ter kadrovske prenovi, zlasti pa v demokratizaciji notranjega življenja in odnosov.

– Njena organizacijska struktura si prizadeva delno opustiti organizacijsko formacijsko sestavo (strukture) JLA kot organizacijski temelj, čeprav je ta še vedno ključni pogoj, uvaža pa se tudi teritorialnost kot eno izmed organizacijskih načel; organizacija ZKJ v JLA se bo o tem odločila v naslednjem obdobju.

– Komunisti v JLA menijo, da ima tako številna organizacija ZKJ pravico do svojega mnenja, zlasti še zato, ker mora v konkurenci z drugimi deli ZKJ prenesti kritiko in pokazati svojo vitalnost in usmerjenost.

Od 11. do 13. decembra 1989

Kongres ZK Hrvaške

Udeležil sem se ga kot gost. Kongres je bil dobro organiziran in voden. Dobre ideje, dobra vizija, vsaj po tem, kar je pisalo v dokumentih in o čemer je tekla beseda.

Pogovarjal sem se z Brankom Mamulo (admiralom), ki mi je predstavil svoje ocene in prepričanje, da so v CK ZKH “izvršili državni udar na seji pred kongresom” (sprejet je bil sklep o predčasnih volitvah na Hrvaškem) in da je “veliko slabega na kongresu”. Bil je nezadovoljen!

Prvega dne se je kongresa udeležil tudi Veljko Kadrijević (general, ZSLO) "kot hrvaški kader v organih federacije". Prvič sem na javnem prizorišču in v kuloarjih (o tem sem največ izvedel od Sardelića, Jantola, Caratana, Miša Broza...) spoznal in doživel blišč in bedo boja za vodilno vlogo v partiji, za predsednika CK, med Ivico Račanom (deluje po kuloarjih) in Ivom Družićem (deluje na javnem prizorišču). Slednji me je osvojil kot človek, kar pa je zanj premalo, saj ni niti vstopil v prostore, kjer so se zbirali gostje in elita (povabili so me kot gosta na kongresu). Tu je bil Račan glavni in še enkrat glavni, tu se je odločilo.

22. in 23. december 1989

Kongres ZK Slovenije

Uradno sem na kongresu predstavljal organizacijo ZK v JLA. Petar Šimić (ali samo on?) ni dovolil, da bi se kdor koli iz organizacije ZK v JLA in iz JLA (torej Petega vojaškega območja), razen mene, udeležil srečanja slovenskih komunistov. Odkrito sem se uprl takemu stališču in omenil, da so se vseh dosedanjih kongresov udeležili komandanti in mnogi generali. Vprašal sem ga, ali je samo kongres ZKS izjema? Boril sem se zoper tako stališče (formalni razlog je, da je kongres organiziran na dan JLA) in delno sem uspel. Drugi dan so se kongresa za kratek čas udeležili Stane Brovet, Konrad Kolšek, Dane Popović, kongresa pa se je prvi in drugi dan udeležil tudi general Ivo Tominc, vendar na lastno pest in tako, da si je vzel dopust.

Stane Brovet je na kongresu zahteval od mene, da naj kot uradni predstavnik organizacije ZK v JLA kratko in jasno "pokažem, kaj in kako razmišljamo". Nisem storil tega, čeprav sem imel pripombe na stališča komisije, v kateri sem bil, ki pa o njih ni ne razpravljala ne sklepala – to so v njenem imenu opravili drugi. Taka je bila splošna težnja na kongresu in tega ni bilo mogoče spremeniti, čeprav sem trikrat posredoval z govornega odra (kar so mi pozneje večkrat očitali!).

Takrat sem se vprašal, kam vse to pelje? Ali gre za opredelitev med dvema možnostma – slovensko in srbsko? Bil sem za enotnost, in sicer resnično! Na omenjena vprašanja, ki sem jih javno postavil na sejah v Beogradu, nisem nikoli dobil odgovora – ta je prišel kar sam od sebe!

Kot uradni predstavnik na kongresu ZK Slovenije sem komiteju organizacije ZK v JLA poslal poročilo, v katerem sem, med drugim, navedel naslednje ugotovitve, seveda brez umišljanja, da gre za ne vem kakšne ocene:

- Milana Kučana so potrdili za nespornega vodjo slovenskega naroda in ZK Slovenije, Cirila Ribičiča pa kot doslednega dediča "Kučanove linije";

- sprememba imena in simbolov ZKS ni bila sprejeta; pravzaprav je bila samo preložena in povezana z rezultati 14. izrednega kongresa ZKJ in volitvami v letu 1990;

– delegati ZKS na 14. izrednem kongresu ZKJ si bodo dosledno prizadevali za preoblikovanje ZKJ v zvezo samostojnih republiških organizacij, ki se prostovoljno povezujejo v ZKJ; drugačna stališča na 14. kongresu ZKS ne bodo zavezovala;

– ZKS si prizadeva za večstrankarski sistem, ki je bistvena novost v demokratično urejeni družbi.

Sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, zlasti JNA in TO, je kongres določil glede na zahteve po:

– racionalizaciji in modernizaciji oboroženih sil, toda ne na račun življenjske ravni njenih pripadnikov in vojaških upokojencev;

– sodobni organizaciji upravnega organa za ljudsko obrambo na zvezni ravni (ZSLO), ki naj ga vodi civilna oseba;

– popolni enakopravnosti jezikov in pisav narodov in narodnosti v JLA, upoštevanju ugovora vesti in možnosti drugačnega služenja vojaškega roka;

– vključevanju komunistov iz JLA v delo organizacije ZK tam, kjer živijo in postopno povezovanje v organizacijo ZK na terenu;

– proučitvi možnosti uvajanja nacionalnih enot v JLA;

– JLA kot "vojaško politični ustanovi", v kateri ne sme biti spopadov med strankami in gibanji (za stranko se šteje tudi ZKJ), poleg linije vodenja in poveljevanja pa se uvede tudi demokratična linija (predsednik vojaškega kolektiva deluje avtonomno in ni podrejen komandantu).

6. januar 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Tema: Ocena možnega poteka in razpleta 14. izrednega kongresa ZKJ.

Razprave so številne in ostre, večina pa nastopa s trdega stališča, da je ZK Slovenije kriva za vse! To je tudi pglavitni razlog spora na seji. Skupina z Markom Negovanovičem je nasprotovala departizaciji JLA in poudarila, da se je treba nasprotnikom (to je ZK Slovenije) "upreti s silo". Nekateri "nastopajo in izstopajo" z izjavljanjem zoper načela demokratičnega centralizma in za večstrankarski sistem (Milenko Andjelić in Vukota Popović) in večina jih podpre. Petar Šimić, predsednik, ni vedel, kaj in kako ukrepati (moj osebni vtis), molčal je začuden in presenečen! Ko se je zadeva umirila, je Šimić kot "ključni argument" privlekel na dan stališča zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, ki so, žal, postala tudi naša stališča, ker je bila seja s tem končana brez izjavljanja in sprejemanja sklepov – vse to je bilo čudno, mar ne?

Pred omenjeno sejo so v vseh organizacijah ZKJ v JLA in organizaciji ZKJ na Petem vojaškem območju ocenjevali možnosti poteka in razpleta

14. izrednega kongresa ZKJ, o čemer je bil sestavljen dokument, najpomembnejša stališča pa so bila:

- odnosi med zvezama komunistov in Socialistično republiko Srbijo in Slovenijo so izredno pomembni pri ocenjevanju možnega poteka in izida kongresa;

- odločitev 11. kongresa ZK Slovenije o doslednem preoblikovanju ZKJ v zvezo samostojnih republiških organizacij, ki se prostovoljno povezujejo v ZKJ, ni bila sprejeta;

- vztrajanje in ločevanje po enostavni shemi za ali zoper opredelitve in načela, kot so: demokratični centralizem, politični pluralizem strankarskega tipa, načela notranje organiziranosti ZK in podobno bodo sprožila najtežje zaplete, če ne najdemo sinteze stališč in načel, s katerimi bi lahko ohranili enotnost ZKJ. Zato je treba načelo demokratičnega centralizma nadomestiti z enim izmed možnih načel: z načelom notranje partijske demokracije, načelom demokratične enotnosti, načelom enotnosti v razlikah, ki bi utegnili imeti perspektivo in dolgoročni pomen;

- opredelitev za večstrankarstvo sama na sebi ne pomeni razburjanja ZKJ, tako kot krepitev suverenosti socialističnih republik ne pomeni samoumevnega razkrajanja SFR Jugoslavije. Narobe bi bilo misliti, da zaustavitev družbenih procesov večstrankarskega organiziranja lahko omogoči družbene spremembe, nasprotno, to bi jih ustavilo in posledic si ne bi bilo mogoče niti predstavljati.

10. januar 1990

Posvetovanje: Ključne opredelitve v dokumentih 14. izrednega kongresa ZKJ in naloge komunistov (delegatov) iz organizacije ZKJ v JLA – Beograd (Dom JLA – Topčider)

Cilj posvetovanja je doseči soglasje med komunisti v armadi – delegati o ključnih problemih družbenih reform in preobrazbe ZKJ.

Posvetovanje se je skrčilo na samo eno opcijo (opcija ZK Slovenije), ki naj bi bila temeljni krivec za vse težave v družbi in ZKJ. Tak pristop je onemogočil kakršno koli kritično razpravo. Izjema je bila razprava mag. Miroslava Hodžića, podpolkovnika iz Centra vojaške letalske šole (CVLS) Maršal Tito, ki je nastopil z nasprotnimi dokazi: "Zvezo zvez imamo od 6. kongresa in to ni do zdaj nikogar motilo." "Demokratični centralizem sega samo do ravni organiziranosti ZK v SR, ker je izpeljan iz zveze." "ZKJ dejansko in statutarno do zdaj ni bila enotna – gre za politični pluralizem v sami ZK." "Na kongres ne bi smeli iti z iluzijami, pač pa bi morali poskusiti doseči minimalno soglasje za graditev nove identitete ZKJ". In to je vse!

Drugo – napadi in razpravljanje zaradi razpravljanja – je bilo določeno in usmerjeno! Vendar je treba predstaviti nekatere poudarke: "Politične

stranke so samo politični prah" (Marko Negovanović). "Večstrankarstvo je realnost in zato moramo preveriti svoje stališče, s tem pa tudi stališče o depolitizaciji," je resno opozoril Petar Šimić, vendar ga nihče ni poslušal, oziroma niso ga slišali "tisti, ki bi ga morali slišati". "Depolitizacija armade nima nobene zveze z večstrankarstvom – organizacija ZKJ ne bo nikoli zapustila JLA". "JLA mora biti organizacijsko enotna, torej tudi z demokratičnim centralizmom, nočemo zveze zvez ali zveze frakcij, toda tudi za brisanje nacionalnih partij nismo". "Za večstrankarstvo pa moramo določiti njegovo aplikacijo v konkretnih jugoslovanskih razmerah. Prava resnica je: večstrankarstvo ni teorija, pač pa praksa pri nas – to je brezno in nož (jama i kama)*, tako je treba reči" (Veljko Kadijević).

Med odmorom mi je tovariš in prijatelj Slobodan Pavlović rekel : "Vaso, kot da se pripravljate na spopad, ne pa na kongres!" Natančna ocena pravega človeka!

10. januar 1990 (po posvetovanju)

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA

Tema: Opredelitev za izvolitev predsednika CK ZKJ na kongresu!

Predsednik Petar Šimić ponuja tri variante: ostati pri že določenem volilnem zaporedju (kar pomeni, da bi predsednika volili iz vrst delegatov ZK Slovenije), podaljšati mandat ZK Makedonije (torej še naprej Milan Pančevski) ali iskati jugoslovansko usmerjeno osebnost (mimogrede je omenil Raifa Dizdarevića). V predsedstvu je prišlo do odkritega spora: sedem članov je bilo za prvo varianto – torej za spoštovanje že določenega zaporedja volitev in zoper odvzem mandata ZK Sloveniji; dva člana sta bila za drugo varianto, dva za tretjo. Spor je bil rešen statutarно in načelno – sprejeta je bila prva varianta.

Toda spor se je takoj nadaljeval, ker so trije člani spremenili svoje stališče in se pridružili tretji varianti (pri tem so predlagali Petra Šimića kot možnega kandidata za predsednika CK ZKJ).

Ponovno smo glasovali (medtem je prispel še en član predsedstva), vendar je spet ostalo pri 7:5 za prvo varianto. (To možnost je zavrnil Dimitrij Baucal, pridružil pa se ji je Dušan Budimir). Sklep seje se je zdel kot mučno slovo, slišati pa je bilo tudi grožnje!

11. januar 1990

Seja se je nadaljevala, vendar po telefonu. V Zagreb me je poklical sekretar predsedstva (Nebojša Tica), pritiskal je name in zahteval moje soglasje, da naj spremenim svoje stališče in se po telefonu odločim za drugo ali tretjo varianto – to pomeni za odvzem mandata ZK Sloveniji. Vztrajal sem pri svojem stališču!

To še ni bilo vse. Spet me je poklical Tica (12. januarja) in rekel, da je večina članov predsedstva (v Beogradu se jih je sestalo devet) za tretjo varianto in Raifa Dizdarevića. Povedal sem, kakšno je moje stališče v zvezi z Raifom: strinjam se samo, če kongres odstopi od zaporedja volitev in to sprejme tudi ZK Slovenije ali če bi ZKS izstopila iz ZKJ, česar pa še vedno ne verjamem!

18. januar 1990

Seja komiteja organizacij ZKJ v JLA – Beograd

Tema: priprave na 14. izredni kongres ZKJ – preverjanje stališč organizacije ZKJ v JLA

Petar Šimić, uvodni referat – poudarki:

Po dolgoletni krizi in iskanju rešitev in poti iz nje sta se znašli zveza komunistov in jugoslovanska družba v celoti pred pomembnimi odločitvami o prihodnosti države, vrednotenju naše socialistične revolucije in vsega, kar je dala in pomenila za to državo... Boj za te odločitve bo hud, zapleten in težaven,... pripravljamo razmere za izhod iz krize in sprejemanje pobud,... ena od odločilnih bitk v tem boju bo na bližnjem kongresu.

– Med predkongresnimi pripravami razmere v ZKJ žal niso bile ugodne. Stališča in opredelitve so nastajale zelo počasi in s težavami,... o vrsti odprtih vprašanj se stališča zelo razlikujejo, nekaterih nasprotij ni mogoče pomiriti,... stalno grozi nevarnost, da bo delo prekinjeno, da bodo delegati iz posameznih okoljih zapustili kongres, da bo prišlo do razkola...

– Delegati iz JLA se morajo boriti ter pokazati odločnost v boju za Jugoslavijo in njeno federativno ureditev, za demokratično socialistično ureditev, v kateri bo človek s svojimi individualnimi sposobnostmi, pravicami, vendar tudi dolžnostmi na prvem mestu. Ne odstopamo od ideje komunizma, nočemo spreminjati imena...

– Imamo svojo pot in zasnovo razvoja. Na podlagi takega programa si bomo prizadevali za enotnost ZKJ. Jasno smo se odločili tudi za preoblikovanje ZKJ in njeno graditev kot enotne politične organizacije, katere delovanje temelji na načelu prenovljenega demokratičnega centralizma. Na konferenci smo se odločili za politični pluralizem nestranskarskega tipa. Okoliščine so se spremenile in večstrankarski politični pluralizem postaja dejanskost.

– ...Odločno zavračamo tudi prizadevanje za depolitizacijo armade. Taka prizadevanja in teze so nerealne in ne morejo obstati. Nočemo sprejeti domnevnega avtomatizma depolitizacije JLA z uvedbo večstrankarskega sistema..."

Razprave skorajda ni bilo. "Uvedba" načela "prenovljenega demokratičnega centralizma" in sprejetje političnega pluralizma kot dejanskosti

je vse in veliko hkrati, čeprav je bilo tudi to sprejeto mimo sklepov 9. konference, ki so obvezni. Očitno nočemo videti, kam peljejo taki procesi in nočemo sodelovati pri preprečevanju najhujšega!

20. januar 1990

Danes sem žalosten zaradi dveh zadev. Prvič zato, ker so me iz zanesljivih virov obvestili, da bodo na 14. izrednem kongresu delegati iz ZK Slovenije zapustili zasedanje in da gre samo za vprašanje časa oziroma trajanja kongresa (odločili so se v petek, 18. januarja). Drugič, zaradi potekanja priprav delegatov iz organizacij ZKJ v JLA tik pred začetkom kongresa, pred našim odhodom iz Doma JLA v Beogradu v Center Sava.

Očitno je, da je bilo vse pripravljeno – šlo je za “priprave na spopad”, na njegov zaključni del, in sicer v slogu, “če Slovenci zapustijo kongres, bomo nadaljevali, kot da se ni nič zgodilo” (Šimić).

Za prepis sta potrebna dva in oba sta tu, saj tudi umik je vrsta prepira! Zato nisem samo žalosten, pač pa izgubljam tudi pogum, ker vem, da komunisti iz moje organizacije (Peto vojaško območje), o sebi tu sploh ne govorim, takih stališč in vedenja ne sprejmejo, zlasti zaradi posledic za ZKJ in Jugoslavijo!

20., 21. in 22. januar 1990

14. izredni kongres ZKJ – Center Sava, Beograd

Navzoč sem kot gost. Gre za brezobzirno vojno (boj je premil izraz). “Jurišniki iz nižin so jurišali kot hribovci” na vse, kar ni njihovo, kar je iz ZK Slovenije in Hrvaške,... člani iz ZK Slovenije pa so se počasi bližali svojemu cilju – zapustiti kongres; delegati iz ZK Hrvaške so “podpihovali ogenj, da bi se ogreli”. Težko je pisati o tej sramoti, v duši imam “rano, ki me skeli”.

V jutranjih urah 22. januarja smo se razšli, takrat se je lahko zgodilo samo to. Ko so tudi nekateri generali (Panić, Grujić...) glasovali za gospodarske ukrepe proti SR Sloveniji (naše stališče je bilo, da bodo naši delegati glasovali proti – kakor je storil Petar Šimić v predsedstvu kongresa), je do razhajanja moralo priti, čeprav je bil to samo “dober razlog” za odhod s kongresa. Scenaristom (na obeh ali na več straneh, kdo bi vedel) se je popolnoma posrečilo vse, razen “nadaljevanje kongresa, kot da se ni nič zgodilo”, kar je prava sreča, če sploh lahko pri tem govorimo o sreči.

Delegacije imajo “tajne sestanke”, na katerih ocenjujejo položaj, pri nas (JLA) pa najprej zaseda vojaški vrh (ve se, kdo odloča, čeprav je tu večina članov komiteja). Naša delegacija se je vendarle sestala v delegat-

ski enoti 3 (brez vojaškega vrha), kjer je Petar Šimić, ki se mu je mudilo na sejo predsedstva CK ZKJ, vztrajal pri "našem stališču", da naj se kongres nadaljuje najpozneje v dveh ali treh dneh (delegati naj bi počakali v Beogradu); mag. Simeon Bunčić ne vidi možnosti za hitro usklajevanje stališč; Anton Tus je pesimist, ko gre za nadaljevanje kongresa nasploh (verjetno je vedel, kam je treba iti in kaj delati); dr. Mićo Ćusić je z "izbranimi besedami" govoril vse najslabše o vsakem delu ZK posebej, ZK Srbije pa ni omenil.

Menil sem, da bi bilo bolje, če nas ne bi bilo, ko pa so med nami taki ljudje. Kongres se ni nadaljeval – za to ni bilo ne pogojev ne možnosti. Medtem ko je partijski vrh odločal, smo se mi, navadni delegati in gosti, pogovarjali in pili. Večinoma sem bil med Slovenci in presenečale so me njihove reakcije, saj sem poznal njihovo odločitve, da bodo zapustili kongres (nekateri so bili žalostni, drugi so jokali, stari kadri – Pepca Kardeljeva in Sergej Kraigher – pa so bili "zgubljeni...").

31. januar 1990

Petar Šimić je bil v Zagrebu in Ljubljani, kjer se je pogovarjal s člani organizacije ZK Petega vojaškega območja (na obeh sestankih je bilo kakih 500 udeležencev). Med vožnjo od Zagreba do Ljubljane sva se pogovarjala o tako imenovani pobudi iz Domžal o ustanovitvi "nove ZK Slovenije"; najini stališči sta enaki: "To ni naše delo." S temi besedami je Šimić odgovoril na vprašanje nekega udeleženca razgovora v Ljubljani!

Istega dne popoldan smo se Petar Šimić, Stane Brovet in jaz kot člani delegacije komiteja ZKJ v JLA pogovarjali s predsedstvom CK ZKS na Tomšičevi 5 v Ljubljani. Zanimivi sta bili zlasti tile stališči: Šimić se je opravičeval zaradi nekaterih nekorektnosti vojaškega vrha do vodstva RS, Brovet pa je opozoril tovariše iz Slovenije: "Kaj če krene sodrga od spodaj?" Pozneje sem se prepričal, da teh stališč ni v zapisnikih predsedstva CK ZKS (podpisal jih je Silvo Komar), kjer pa je navedeno stališče Petra Šimića, ki ga takrat ni izrekel (to bi si zapomnil), in sicer: "...da mora pasti Miloševićeva politika, da bi se v Jugoslaviji začel pravi dialog, da sta za to potrebna potrpljenje in um".

3. februar 1990

Komiteja ZKJ v JLA obravnavamo vzroke prekinitve 14. izrednega Kongresa ZKJ. Gre pravzaprav za pripravo stališč in sklepov za sejo Komiteja, ki je sklicana za 14. februarja 1990. Dokument ("ocene in stališča") sem s seboj prinesel v Zagreb in ga dal članom "svojega" Predsedstva na vpogled in s prošnjo za pripombe. Na mojo prošnjo se je kot vedno odzval Ivo Tominc, general. Ohranil sem dokument z njegovimi

jedrnatimi pripombami in jih s spoštovanjem na tega prijatelja, pa tudi zaradi nekaterih podtikanj, objavljam.

“Končno se je vse zreduciralo na dve koaliciji (ali frakciji) v ZKJ, s samostojnimi (neuvrščeni) nastopi ZK SR BiH i SRM, oziroma organizacije ZKJ v JLA” in se je “zgodil razcep ZKJ z naklepom”. ... “ZK v posamičnih SR in SAP že od nekdaj niso razredne ampak izključno samostojne nacionalne partije z ostim notranjim centralizmom”. ... Bilo je potrebno pravočasno dojeti, da ZKJ ne obstaja, ampak obstaja (samo formalno) mehanični zbir ZK SR–SAP (nacionalne partije) in to je pripeljalo do kraha. Take ZKJ ni potrebno zagovarjati, tudi obžalovati ne, ampak ustvariti novo – jugoslovansko!” “V nadaljevanju Kongresa je treba odločiti o ustanovitvi nove KPJ (ZKJ) in to čimprej! V vseh SR – SAP, kot tudi v JLA, ima dovolj pravih komunistov, ki bi pristopili k novi ZKJ (KPJ, KSJ, ali pd.)”. Jugoslavija lahko obstaja – “Vsekakor da! Toda to je nemogoče z ZK SR –SAP (nacionalne partije), ampak le z ZKJ (KPJ, KSJ,...) Toda “nikoli nobena stranka (partija) ni mogla, tudi ne bo mogla obstati brez demokratičnega (ali bilo kakršnega) notranjega centralizma, pa tudi ZKJ ne”.

To je nekaj od napisanega ob marginah teksta. Toda Ivo je jasno dal vedet, s čem se v celoti, kot oceno ali stališčem, strinja. Tri take ocene ali stališča, ki jih je označil kot svoja, je treba vsaj omeniti oziroma zapisati. “Zapiranje ZKJ v ozke nacional-republiške okvire, in izgubljanje neposrednega stika s socialno-razredno bazo ZKJ predstavlja anahron proces in presekanje nujnih pogojev za razvoj in jačanje ZKJ kot političnega subjekta znotraj naše pluralne družbe”. ... “ZKJ mora čimprej ponuditi vsejugoslovansko platformo za delovanje ZKJ v predvolilnih aktivnostih. Temelj te platforme morajo biti: usaglašena stališča ZIS-a o Programu ekonomskih mera z amandmaji za spremembo Ustave SFRJ; inicijativa Predsedstva SFRJ za izdelavo nove Ustave SFRJ...” ... “ZKJ se mora izbojevati, da se po ustavni in zakonski poti določijo omejitve večstrankarskega organiziranja in volilnega sistema. Nujno je po tej poti onemogočiti nastajanje in delovanje političnih strank, čigar programski cilji predstavljajo rušenje pridobitev NOB-e, AVNOJ-ske Jugoslavije in temeljnih svoboščin in pravic državljanov. Take stranke so se že promovirale v naši javnosti kot realna grožnja demokratičnemu razvoju Jugoslavije”. Tem ocenam in stališčem je Ivo dodal še pet svojih sklepnih misli in sicer:

1. Nadaljevalni 14. izredni Kongres ZKJ naj raspusti ZKJ, ker le-ta ne obstaja več. Namesto sedanjega ZKJ (krnjeg) zavzeti stališče, da se formira novi ZKJ, ali KPJ, ali Komunistična stranka Jugoslavije, ali Socialistična zveza (komunista) Jugoslavije – naj gre to stališče v razpravo v osnovne organizacije ZK, pridobiti povratno mnenje članstva, animirati delavce in kmete in tokrat, če je mnenje ljudi pozitivno, realizirati idejo;

2. Stranko (partijo, zvezo) naj sestavljajo organizacije v SR – SAP in JLA, čimprej naj bi imela nove simbole, novi program, novi statut, nove članske izkaznice in vse drugo, kar karakterizira vsako stranko (partijo).

3. ZKJ se ni pravočasno pripravljala na nove volitve, a časa je malo, da na volitve pride preformirana in so opozicijske sile dobile to pomembno rundo – v naslednjih štirih letih bodo imeli antikomunisti premoč! Zaradi take napake ZKJ bo potrebno, da v najmanj dveh volilnih obdobjih poskuša prevzeti strategijsko inicijativo! Tako se je treba že sedaj orientirati in postrojiti. Sedaj pa je edina priložnost, da se dosedanji SZDL, ob pomoči sindikatov, ZZBNOV, ZRVS, VVO, JLA in podobno, vsaj skozi »levo koalicijo« dobi več glasov kot opozicija, pod pogojem hitrega in organiziranega delovanja (v pozitivnem smislu).

4. In dalje (in vse več) sem zagovornik, da se organizacija ZKJ v JNA preformira v organizacijo na teritorialnem principu (pri Domovih JLA) in da bo odprta za pristop upokojenih vojaških oseb, upokojenih civilnih oseb iz JLA, pa tudi delavcev v štabih TO in sekreterijatih za ljudsko obrambo. Tako bi JLA bila formalno depolitizirana, a defacto bi imela svojo organizacijo ZK. S tem bi opoziciji izbili »adute« iz rok in umaknili z dnevnega reda »depolitizacijo« JLA. V takšno organizacijo ZK je treba pridobiti tiste ljudi kateri poučujejo predmetnik SLO v šolah, na fakultetah, v znanstvenih ustanovah in NIR-u iz okvira SLO.

5. Preformirani ZKJ mora drastično zmanjšati partijski aparat, število članov vseh forumov in stroške notranjega aparata, obrniti se k delavcem, kmetom, proizvodni inteligenci in pd. S tem on mora povrniti zaupanje baze. Tudi v JLA je nujno drastično zmanjšati število članstva v organizaciji in v vseh forumih.

14. februar 1990

Seja komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Tema: Ocene in stališča o prekinitvi 14. izrednega kongresa ZKJ. Uvodne ocene je podal predsednik Petar Šimić, nekatere med njimi so:

– Dinamika in dogodki v ZKJ in državi so pokazali, da je treba spoštovati čas in zlasti odgovornost vsakega političnega subjekta za nadaljnji potek dogodkov – ne samo za prihodnosti ZKJ, pač pa tudi za usodo SFRJ. V zadnjih dvajsetih dneh smo doživeli prekinitve 14. izrednega kongresa ZKJ in ločitev ZK Slovenije v novo stranko demokratične reforme; nov nalet albanskih nacionalistov – separatistov na Kosovu in nadaljnje razbijanje politične enotnosti... Dejstva kažejo, da je treba delovati v skladu s to dinamiko, hitreje in realneje ocenjevati družbene tokove in na podlagi sklepov iz omenjenih ocen voditi akcijo. Čakanje za ZKJ ne pomeni več zaostajanja, pač pa samouničenje;

– ...ko natančneje proučimo splošne in posebne okoliščine skupnih priprav na kongres, se zdi njegov razplet kot logična posledica tega. V tem je odgovornost vseh dejavnikov, ki so nanj vplivali, ne samo vodstva ZK Slovenije in delegatov ZK Slovenije, ki so pravi krivci za prekinitev 14. izrednega kongresa ZKJ;

– hkrati so se okrepili napadi na vse, kar je jugoslovansko, socialistično in komunistično. Nekateri so pohiteli z javno objavo, da je ZKJ propadla.”

Razprava na seji komiteja je bila polemična: najprej je dr. Milisav Simić dovolil možnost, da na nadaljevanju kongresa legitimno sodeluje “nova ZK Slovenije”. To je storil v okviru stališča iz referata predsednika Šimića ali celo v dogovoru z njim. Nato je predlagal splošni referendum članstva (to je koncept ZK Srbije). Nasprotovala sta mu: dr. Dimitrij Baucal z besedami: “O Simićevih predlogih ni treba razpravljati,” in Jovo Popović: “Politično neopravičeno je kar koli sklepati o ZK Slovenije.” V razpravo se je vključil Petar Šimić, predsednik, ki je rekel, da je očitno, da nismo vsi za ustanovitev “nove ZK Slovenije”, čeprav je treba upoštevati tudi to možnost (samo 15 dni prej je v Ljubljani rekel, da “to ni naše delo”)!

Dobil sem besedo in rekel, da je škodljiva že samo misel, da bi mi iz JLA ustanovili “novo ZKS” ter dodal, da “to ni naše delo”, zlasti če upoštevamo, da se je članstvo organizacije ZK na Petem vojaškem območju izreklo zoper to (predvidena tudi seja komiteja o tem vprašanju), še posebej, če upoštevamo, da je prišla pobuda iz Domžal in Ljubljane (Simeun Đuretić s skupino Črnogorcev, povezan z Barom); sprašujem: “Je lahko taka skupina Neslovencev v Republiki Sloveniji naslednica čebinskega manifesta KPS?” Nekaj razpravljalcev (sedem) me je odkrito podprlo, zato komite ni sprejel pobude o ustanovitvi “nove ZKS”, kar tako ni vključeno v sklepe seje.

Vendar se na seji s tem ni vse končalo. Spregovoril je Božo Božović, general, in me neposredno napadel ter ponovno zahteval ustanovitev “nove ZKS”; zahteval je, da se Sloveniji pove, da “lahko gre iz Jugoslavije”. Takoj sem ostro odgovoril z vprašanjem: Ali (obrnil sem se na Božovića) menite, da bo SFRJ obstajala, če jo ta ali ona socialistična republika zapusti; bo JLA jugoslovanska in ljudska, če ne obsega več celotnega ozemlja avnojske Jugoslavije in če ni v njej pripadnikov vseh narodov in narodnosti? Temu se je odzval predsedujoči Petar Šimić s tem, da je prekinil sejo, veliko ostrih pogledov pa se je usmerilo vame. Kot da sem garjav, so se vsi tovariši odmaknili od mene (bil je odmor, jaz pa sem ostal sam), približal se mi je “tovariš” Milan Gorjanc, član CK ZKJ in mimogrede rekel: “Tu nas je veliko Slovencev, ti pa braniš Slovenijo.” Res je – bilo jih je šest (generali – admirali Brovet, Kolšek, Čad, Rožič...), pa so vsi molčali! Osebno nisem branil nikogar, razen načel in Jugoslavije, v okviru tega pa seveda tudi Slovenijo.

15. februar 1990

Komite organizacije ZK na Petem vojaškem območju

Na sejo, ki je bila sklicana ob osmih, sem prišel naravnost iz hotela Kalnik. V krajši razpravi je komite soglasno zavrnil pobudo za ustanovitev "nove ZKS". Tako stališče je komite sprejel zaradi dveh razlogov, ker so vsi vedeli, kakšno je stališče Petra Šimića ("to ni naše delo"), sam pa sem jih neposredno obvestil, da je pobudo zavrnil tudi komite organizacije ZKJ v JLA na včerajšnji seji. Razprava v naši organizaciji ZK (bolje v njenih organih), posebno na ozemlju RS, je pokazala, da ustanovitev nove ZKS vodi v poglobljanje krize v ZKJ in SFRJ, vendar pa s tem ne odrekamo pravice do političnega organiziranja tistim, ki pripadajo omenjeni pobudi. Zagovarjali smo namreč načelno stališče, da organizacija ZKJ v JLA ne bo organizirala nobene partije ali stranke zunaj JLA.

Po koncu seje, ki se je zgodaj začela in hitro končala (od osmih do pol desetih), so me opozorili, da so sredstva javnega obveščanja objavila pobudo komiteja organizacije ZKJ v JLA z včerajšnje seje v Beogradu o ustanovitvi "nove ZKS", ki se ji vnaprej prizna legitimnost, sedanji ZKS-SDP pa se le ta odzame. To me je presenetilo. Sklepal sem, da tovariši zgoraj mimo komiteja naknadno v sklepe vnašajo tudi tisto, kar ni bilo sprejeto ali je bilo zavrnjeno – to je absurd! Omenjena objavljena, a ne tudi sprejeta stališča, so:

– drugi odstavek prve točke pod II.: "...s samovoljnim izstopom iz ZKJ si je ZK Slovenije, spremenjena v stranko demokratične prenovе, odvzela pravico in možnost, da izvoljenim organom ZKJ odreka legitimnost";

– drugi odstavek druge točke pod II.: "Da bi omogočili udeležbo vsem delom ZKJ pri nadaljevanju 14. izrednega kongresa ZKJ, komunisti v JLA predlagajo, naj da predsedstvo CK ZKJ pobudo za organiziranje članov ZK Slovenije, ki niso pristopili k ZKS – Stranki demokratične prenovе."

Napadi na komite organizacije ZK Petega vojaškega območja in name so se takoj začeli, in sicer z vseh strani, razen iz Slovenije, zato sem sklenil, da bom stvar potrpežljivo raziskal do konca, čeprav se zavedam, da bom dregnil v "nedotakljive ljudi in odločitve"!

19. februar 1990

Poklical sem Petra Šimića (tajnik je rekel, da "ga ni"), Nebojšo Tico (tajnik je rekel, da "ga ni"), Toma Ašnerja, vodjo političnoinstruktorskega oddelka, ki mi je rekel, da sta omenjena dva "na zaprti seji predsedstva"! "Ali tistega predsedstva, katerega član sem tudi jaz?", sem vprašal in takoj dobil pritrdilni odgovor.

20. februar 1990

Spet sem klical Petra Šimića (tajnik je rekel, da "je v Splitu"), dobil sem Nebojšo Tico in ga vprašal: "Kako to, da so v sklepih seje komiteja o ustanovitvi 'nove ZKS' stališča, ki niso bila sprejeta in zakaj nisem bil povabljen na sejo predsedstva 19. februarja?"; odgovor na prvo vprašanje: "Moralo je biti tako" – in odgovor na drugo vprašanje "na sejo predsedstva nismo vabili članov, ki živijo zunaj Beograda". Žalostno!

23. februar 1990

Spet sem klical in dobil Petra Šimića, ki mi je kratko in jedrnato rekel, da se najina mnenja razlikujejo in naj pridem 3. marca ob 7.30 k njemu na pogovor. Dodal je: "Dolguješ mi pojasnilo v zvezi z nekaj vprašanji!" Torej ne gre samo za "razlike v stališčih?" In to je bilo vse!

Medtem sredstva javnega obveščanja intenzivno pišejo o "sporu med komitejem organizacije ZKJ v JLA in komitejem organizacije ZK Petega vojaškega območja":

Delo, 15. februar – "Komunisti Petega vojaškega območja niso botrovali novi ZK v Sloveniji"; Vjesnik, 21. februar – Lenart Šetinc: "Hkrati nas veseli, da so v armadi tudi razumnejši glasovi, kot je stališče komunistov Petega vojaškega območja, ki ne želijo organizirati vzporedne organizacije ZKJ v Sloveniji"; Vjesnik, 21. februar – Ciril Ribičič: "Zanimivo je stališče Petega vojaškega območja, ki po Šimićevem govoru ne podpira ustanovitve vzporedne organizacije ZKJ v Sloveniji, saj meni, da bi to samo še poslabšalo odnose"; Danas, 20. februar – "Kaj si misli vojska? Politični pluralizem v vojaških vrstah?" Itd.

3. marec 1990**Pogovor (raport) pri Petru Šimiću**

Prisoten je bil tudi Nebojša Tica. Torej je 2:1. Stroge in vzvišene besede in ton – govoril je samo Šimić. Prek "razlik v stališčih" je šel hitro in enostavno, kot da jih ni, dodal je, da s tem ni treba pred predsedstvo in komite. "Stvari smo pojasnili," je rekel Šimić in potem se je začela kanonada z "dolžnimi pojasnili". "Zakaj si v stiku z Jeleno Lovrić? Ali veš, kakšna je (mislil sem si: vem – je članica CK ZKH in novinarka v časopisu Danas), da je velika nacionalistka?" "Kaj imaš z Beblerjem (dr. Anton Bebler), ki je nasprotnik JLA?" "Kaj imaš z Malado (Boris Malada) in Račanom (Ivica Račan), ta dva sta ničvredneža?" Tica ni črnil niti besede. Končno sem prišel na vrsto:

Najprej sem prebral vse, kar sem pripravil o "razlikah v stališčih" in nisem dovolil, da bi šli mimo tega. Spomnil sem ga, na besede, ki jih je

(Šimić) izrekel v Ljubljani 31. januarja ("To ni naše delo."). Čeprav je vztrajal ("Nimamo toliko časa."), nisem odnehal, dokler nisem prebral vsega, kar sem pripravil za pogovor, in dokler nisem povedal, kar sem hotel povedati v tistem trenutku!

Nato sem se lotil "dodatnih pojasnil" z vprašanjem: "Katera služba zasleduje predsednika komiteja in Vas obvešča?" Šimić je bil užaljen in se je takoj odzval: "Oni napadajo tebe in skušajo prek tebe razbijati JLA." Zasmejal sem se, kar je bila čudna reakcija, ki je zapletla nadaljnji pogovor. O Jeleni Lovrić sem povedal, da me je prosila za podatke, da jih ni dobila, nisem pa povedal, da je kolegij komandanta Petega vojaškega območja sklenil, naj jo sprejemem, se z njo pogovarjam, vendar da ji "ničesar ne povem", (takrat mi je tudi ona povedala, da v vojaških krogih govorijo, da sem "Kučanov človek"); o dr. Beblerju sem rekel, da je bil moj profesor in mentor, da sem njega in Tomislava Ljubića, polkovnika, slučajno srečal v restavraciji hotela Kalnik; o Maladi in Račanu sem rekel, da gre za normalne stike pri sodelovanju organov ZK, ki ga prej ni bilo, pri sodelovanju, "ki ste ga vi odobrili, nato pa prepovedali" – "Vi ste se strinjali, da naj prideta v poveljstvo Petega vojaškega območja, zvezni sekretar pa je to prepovedal in nista prišla." Kar sem povedal, zanj ni bilo prijetno, vendar nisem nehal. Nato sem zahteval, naj prenehajo z intrigami varnostnih organov in posameznikov v komiteju, prvi predrzno snemajo tudi sestanke partijskih organizacij, druge pa nekdo iz "vašega komiteja nagovarja in izrablja" zoper mene. To je bila "zadnja kapljica", zaradi katere je Šimić reagiral "po vojaško" in prekinil nadaljnji pogovor.

18. marec 1990

Z ženo sva obiskala Petra Jovanovića. Vprašal me je, kako so nastale "razlike med stališči" glede ustanovitve nove ZKS? Ker sem mu odgovoril na kratko, je dobil vtis, da mu ne zaupam in dodal: "Potem vem več kot ti!" Ko sem ga prosil, naj pove, kar ve, je na moje presenečenje povedal:

"Bil sem dežurni v operativnem centru 14. korpusa v noči med 9. in 10. februarjem, ko so iz operativnega centra ZSLO zahtevali zvezo za zveznega sekretarja z generalom Svetozarjem Višnjićem, ki smo jo vzpostavili okrog 22. ure. Pogovoru je prisluškoval Rangel Zlatkov, ne jaz. Naslednjega dne (10. februarja) je klical Petar Šimić prek OC našega komandanta, generala Daneta Popovića in ta pogovor sem poslušal. Šimić je zahteval, da naj se general Svetozar Višnjić hitro dogovori s tovarišem iz Portoroža, ali sprejme pobudo in organizacijo ali ne. Določil je tudi rok do torka (13. februarja), ker bo v sredo (14. februarja), kot je rekel Šimić, seja komiteja in mora biti pobuda v dokumentih komiteja. Dojel sem, da gre za ustanovitev nove ZKS, kar mi je potrdil tudi Zlatkov, ker je poslušal prejšnji pogovor in mislim, da je bil tovariš iz

Portoroža pravzaprav Vinko Hafner. Nisem mogel razumeti, da počnemo kaj takega. O tem krožijo govorice po poveljstvu, zlasti od Zlatkova.”

To mi je povedal Petar Jovanović. Pozneje se je izkazalo, da je bila v njegovi zgodbi napačna samo domneva, da je “tovariš iz Portoroža” Vinko Hafner.

19. marec 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA

Pobuda o ustanovitvi nove ZKS nam je bila podtaknjena kot del scenarija za razbijanje ZKJ! O tem je Petar Šimić zelo čustveno in skoraj v joku rekel: “Pri ocenjevanju moramo biti dosledni in previdni, saj nam je pobuda o ustanovitvi nove ZKS povzročila veliko škode. Kot organizacija ZK smo izgubili ugled, zato se v predsedstvu CK ZKJ počutim zelo neprijetno, zaradi tega so nas napadli. Politično smo izgubili, vsako novo tako vabilo bi bilo uničujoče. Naj drugi vabijo k temu, ne mi! Previdno ravnajte s tistim, kar ponujajo in govorijo upokojene vojaške osebe in drugi, da ne bi nasedli. Mogoče nam je bila tudi ta pobuda podtaknjena, da bi nas kompromitirali, mi pa smo se zaleteli in šli na limanice!”

To je v bistvu žalosten konec zgodbe, ki jo je nekdo potreboval!

20. marec 1990

Z generalpolkovnikom mag. Konradom Kolškom in generalpodpolkovnikom Ivom Tomincem sem se udeležil informiranja upokojenih generalov, ki živijo v Sloveniji. Tu je dobila zgodba o pobudi za ustanovitev “nove ZK Slovenije” svoj konec. Tu se je končno mozaik sestavil tudi uradno s pomočjo junakov same zgodbe in ideje!

Po končanem informiranju me je namreč na kratkem koktajl partiju general Svetozar Višnjić povabil naj prisedem k njemu, da bi se pogovorila. Rekel mi je približno tako: “Vem, Vaso, da ti je težko in da trpiš zaradi mene. Jaz sem dal pobudo (rekel je ravno to, op. avt.), ki se je “znašla” med sklepi komiteja (14. februarja, op. avt.), čeprav je komite ni sprejel. Pravzaprav me je poklical France Popit in predlagal tako idejo. Prosil sem Pera (Petar Šimić, op. avt.) za soglasje, da se o tem pogovorimo s Francetom Popitom, in ta je to odobril. Sestali smo se v Danetovi (general Dane Popović, komandant ljubljanskega korpusa, op. avt.) pisarni in se o tem pogovarjali. Potem je Pero vprašal o tem Veljka (Veljko Kadijević, op. avt.) in dobil njegovo pristanek, vse to je prišlo do mene prek Emina (polkovnik Emin Malkoč, načelnik varnostnih organov, op. avt.), toda Popita takrat ni bilo več v Ljubljani, bil je na morju. Emin mi je dal avto s civilnimi tablicami in odpeljal sem se na morje, toda Popit je takrat odstopil od te pobude. To je vsa resnica! Sklepi so morali biti objavljeni,

Pero pa ni vedel, da je Popit odstopil od pobude oziroma nisem mu mogel tega pravočasno sporočiti," mi je takrat povedal general Višnjić.

In spet zatrdil: "To je vsa resnica," čeprav ni omenil, da se je namreč o tem pogovarjal z zveznim sekretarjem osebno.

Ne da bi kar koli komentiral sem vprašal generala: "Kdo vse je vedel za to?" "Samo Dane in Emin", mi je odgovoril. Rekel sem mu: "Pa še podpolkovnika Petar Jovanović in Rangel Zlatkov in dobršen del poveljstva in nato dodal, da je to zanj neugodno, kar je potrdil s svojo reakcijo. Preden smo odpotovali v Zagreb, se je general Višnjić poslovil od generala Tominca rekoč: "Ivo, Vaso ti bo povedal, o čem sva se pogovarjala." Med vožnjo sem generalu Tomincu res povedal in na njegovo prošnjo naslednji dan še generalu Kolšku.

30. marec 1990

Seja komiteja organizacije ZKJ v JLA

Seja je bila zaprta za javnost! Tema: ocena stališč delovne skupine predstevstva CK ZKJ o prekinitvi in nadaljevanjem 14. izrednega kongresa ZKJ – pojasnjeval je dr. Dimitrij Baucal, član skupine.

Po mojem mnenju bi morali vse sprejeti brez razprave, toda domnevam, da nam je to onemogočila varnostna uprava. Za besedo je namreč prosil in jo dobil Mitrevski (polkovnik iz VU), ki je vnaprej podvomil o stališčih delovne skupine, nato je trdil, da ZK Slovenije razbija ZKJ in SFR Jugoslavijo, in predlagal, naj kongres razpusti ZKS-SDP in ustanovi novo ZKS in potem nadaljuje kongres, s poprejšnjim čiščenjem frakcionarjev in pučistov; ukiniti je treba zveze komunistov v republikah in ustvariti enotno organizacijo ZKJ; iz ZKJ je treba izključiti člane CK ZKJ iz ZKS-SDP... Njegova stališča je takoj podprl dr. Milisav Simić, ki je bil očitno v zadnjem času zadolžen za dajanje pobud in nudenje podpore. Mag. Simeon Bunčić je vsa stališča zavrnil in pozval komite, da naj "resno razpravlja o njihovih nosilcih", vendar se je hitro umaknil, ker je kot "zaznamovani liberalce" začutil nevarnost, pa tudi vedel je, kdo tiči za temi stališči!

Komite je zavrnil napade na ZKS-SDP in sprejel predlog delovne skupine kot "objektivno možnost, da se prepreči razbijanje ZKJ kot jugoslovanske politične organizacije", predsedstvo CK ZKJ je 8. marca sprejelo stališče, "da je treba ZK Slovenije-Stranko demokratične prenovne povabiti k sodelovanju pri programskih ciljih, ki so skupni, in določiti vi metod in oblik tega sodelovanja", kar je ostalo brez odziva!

10. marec 1990

Sestanek na Topčiderju

Sestanek je vodil zvezni sekretar za ljudsko obrambo. Stališča ZSLO so predstavili: namestnik zveznega sekretarja, pomočnik zveznega sekre-

tarja in predsednik komiteja organizacij ZKJ v JLA, sklep pa zvezni sekretar:

– Stane Brovet, admiral: govoril je splošno o mednarodnih odnosih in njihovem vplivu na razmere v Jugoslaviji;

– Mag. Simeon Bunčić, general: družbeni tokovi v Jugoslaviji vplivajo in se odražajo na JLA, za TO pa imajo izrazito negativne posledice; nedopustno je, da vsako poveljstvo in vsak posameznik, ne glede na položaj, daje izjave za javnost oziroma politično nastopa na terenu; ne smejo se spuščati v dnevno politiko in politične boje, oporekati legalnim vodstvom na kateri koli ravni; preprečiti moramo polarizacijo kadrov, zlasti ker družbene spremembe nekateri vidijo, drugi pa ne;

– Petar Šimić, admiral: ZKJ je v agoniji in pred likvidacijo, za to pa ni kriva samo ZKS-SDP; zaradi pobude o ustanovitvi nove ZKS so nas obtožili za ustanovitev pete kolone v Sloveniji, za poglobljanje krize v ZKJ, za krizo v ZKH in ZK BiH; stanje v naši organizaciji ZK je dobro, kljub negativnim vplivom – stališče komiteja Petega vojaškega območja ni bilo natančno, kar so uporabili za napade na nas; zapustilo nas je 210 članov, od tega 180 po prekinitvi kongresa;

– Veljko Kadrijević, general: večstrankarstvo pelje v državljansko vojno s protikomunističnim revanšizmom v osnovi; taka ZKJ kot je, ni dobra in mi si za tako ZKJ ne prizadevamo; nujno je treba ohraniti pozitivno v njej in odgovoriti na nove probleme ter graditi novo programsko usmeritev; naš nastop mora biti energičen, vendar moramo upoštevati volitve – ta ZKJ mora zmagati na volitvah; pri aktivnih vojaških osebah moramo razvijati pogum, požrtvovalnost in modrost!

19. marec 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Tema: informacija za člane in povzetek razprave Stanje v ZKJ, možna gibanja in organizacija ZKJ v JLA

Informacijo so že razposlali organizacijam ZK, ne da bi jo predsedstvo obravnavalo in sprejelo. Vsebuje tudi "primer komiteja Petega vojaškega območja" zaradi "razlik med stališči" v zvezi z ustanovitvijo nove ZKS – kar postaja "kost za obiranje". Vprašal sem Nebojšo Tico, kaj to pomeni; odgovoril je: "Vprašaj predsednika", in sem ga vprašal. Odgovoril mi je: "Morda ne bi bilo treba, a so že poslali. Vendar so razlike obstajale, ne gre pa za primer." Opozoril sem ga na možne posledice, ki so bile že očitne – del članstva je že zahteval, naj Šimić pride v Zagreb in pojasni svoja stališča o omenjenem vprašanju. Pero Vuga, izvršilni sekretar, me je pomirjeval: "Vsi smo nasprotovali stališču o tvojem komiteju, toda nekdo je to izrabil!" Predsedstvo je vendar zavrnilo informacijo in je ni sprejelo kot svoj dokument, ki je v "njegovem imenu" že prispel v organizacije ZK.

Pri povzetku razprave o stanju v ZKJ se je vnela polemična razprava:

Petar Šimić nas je obvestil, da je predsedstvo CK ZKJ brez kvoruma in nemočno; da je bila preložena seja CK, saj ne bi prišli člani iz štirih delov ZKJ (Slovenija, Makedonija, Hrvaška ter Bosna in Hercegovina); da ni razloga za nadaljevanje, pač pa za nov kongres v začetku leta 1991. Mimogrede je povedal, da se je delegacija komiteja (Šimić, Brovet in Predojević) pogovarjala s predsedstvom ZKS-SDP v Ljubljani, ker so to "potrebovali zaradi volitev".

Nato je ocenil stanje v organizaciji ZKJ v JLA: departizacijo JLA zahtevajo v Sloveniji in na Hrvaškem; tu so ideje o ohranitvi naše organizacije, vendar mora delovati zunaj JLA; če je departizacija nujna, ali bi morali čakati na dekret ali sami sprejeti sklep (gre za 75 000 članov); je rešitev v prelivanju članov ali kaj drugega; ali lahko z našim vključevanjem po teritorialnem načelu preprečimo razpad ZKJ... Odgovor na ta vprašanja je Šimić pričakoval od razprave;

– Dr. Milisav Simić: ZK Slovenije, Makedonije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine zapuščajo ZKJ, za vse pa je krivo predsedstvo CK ZKJ; zahtevam sejo CK, kdor pride, pride, ne vsiljujte mi več Slovencev, ki so nas odrinili in popljuvali, nočem z njimi; rešimo, kar se rešiti da; Gošev dela po Ribičičevih direktivah; na sejo naj pridejo tisti, ki so zoper svoj CK in to je priložnost za ZKJ; JLA ne sme ostati brez organizacije ZKJ, če pa ta ne bo navzoča neposredno v poveljstvu ali enoti, naj bo v garniziji kot interesna organizacija, to nam zaenkrat ne more škodovati!

– Simeon Bunčić: lotili smo se usodnega vprašanja, ki ga moramo obravnavati na več sejah, v ZSLO že deluje posebna skupina, ki ocenjuje stanje v zvezi s tem; vprašnje je, ali hočemo ZKJ ali novo partijo; z nadaljevanjem kongresa bi se ZKJ razdelila na dva dela, prvi del bi imel "YU" dimenzijo, drugi pa neko novo koalicijo strank. Kje je zdaj tu naše mesto? Če gremo na kongres, se s tem razdeli tudi naša organizacija po prvi ali drugi koaliciji, iz česar bi nastala moč za dezintegracijo JLA; kaj bi bila potem organizacija ZKJ v JLA – če ne gre, pomeni, da se mora spremeniti in ne cepiti. Druga težava je večstrankarska skupščina in JLA: obstoj naše organizacije je pogoj, obstaja ZKJ tudi v družbi; če bi pogojevali večstrankarstvo v JLA, bi bilo to neposredno razbitje JLA; če vsem strankam prepovemo delo v JLA, pomeni, da moramo prepovedati tudi ZKJ...Dobro moramo premisliti o vsem!

– Marko Negovanović je takoj reagiral: nisem pripravljen za velike napovedi; vprašanje je, kako stopiti pred ljudi s tako Bunčićevo napovedjo. Bomo prepustili oblast, če desni zmagajo na volitvah – jaz NE!

– Mile Ružinovski je takoj dodal: "Saj imamo zdravi del ZKJ – pridružimo se mu," nato pa vztrajal pri referendumu članov ZKJ!

Dr. Milisav Simić je segel v razpravo z vprašanjem: "Bomo predali oblast?" in dodal: "V JLA vse stranke ali nobena," tako je v desetih minutah spremenil svoje stališče – tudi to je nekaj!

– Stane Brovet: v skupščini SFRJ je bila izbrana najslabša rešitev za ZKJ, namreč prelaganje volitev; zamisel o konfederaciji je nevarna za organizacijo ZKJ v JLA – kam spadamo, če ZKJ ne obstaja; departizacija pelje k osipanju članov ZKJ. Ustanoviti novo partijo – ta ne bo več ZKJ, tretje možnosti pa ni. Ni dobro vztrajati pri nadaljevanju kongresa, nekaj pa moramo organizirati do novega kongresa.

28. marec 1990

Nadaljevanje seje z dne 19. marca

Razprava o razmerah v ZKJ. Splošni vtis je bil, da so drugorazredni može čedalje vztrajnejši:

– Marko Negovanović je predlagal “protinapad” tako, da CK ZKJ razglasi dele ZKJ za nelegitimne; nato naj ZKJ konstituirajo “tisti, ki to hočejo” in dodal “Moramo reči, da odstopanja ni”; pri taki rešitvi “naj bo naša organizacija osnova, pridruži se lahko, kdor se hoče”, naša organizacija ne sme izstopiti iz JLA – “mi bomo ostali, drugim strankam pa prepovedujemo delo v JLA in če vstopijo, jim bomo že pokazali”!

– Mile Ružinovski je predlagal, da naj kdo od članov CK ZKJ iz naše organizacije razpošlje vabilo komunistom Jugoslavije, da se zberejo brez vodstev, ker so ta zoper ZKJ in da gremo na referendum vseh komunistov Jugoslavije, čeprav bi ga morali sami pripraviti!”

– Nebojša Tica je zahteval spremembo organiziranosti, tako da gre naša organizacija ZK iz vojašnic in bi bilo to jedro ZKJ;

– Jovo Popović je po svoji navadi takoj reagiral in rekel, da bi morali tako organizirani v boj za oblast, potem je vprašal: “Kaj bomo z oblastjo, če jo dobimo – armada na oblasti ali armada v opoziciji?” Dodal je, da ne seje CK ne nadaljevanje kongresa niso legitimni, saj vodijo samo v nova obračunavanja, pri tem pa mi ne bi smeli sodelovati!

– Dr. Dimitrij Baucal je poudaril: “Te ZKJ ni in je ne bo” ter dodal: “Imeli bomo popolnoma samostojne politične stranke, za vse pa je možnost na volitvah!”

– Petar Šimić: “Potem je bolje, če naša organizacija ZK izstopi iz JLA, kot da nas podijo,” in dodal: “Zato je nujno na vojaških področjih določiti, na koga se lahko opremo pri ustanavljanju nove stranke, naša organizacija ZK bi bila osnova za ‘novo ZK’ po garnizijah.” Šimić je poudaril tudi, da je “ta ideja primerna in smiselna, če že ZKJ ne obstaja več!”

– Mag. Simeon Bunčić se je Šimiću odzval z besedami: “Ideja o ustanovitvi nove ZKJ ima negativne posledice, ker vsem oporekamo komunistično idejo (odrekamo jih vsem delom ZKJ), pripisujemo pa jo samo sebi in si jo prilaščamo!”

Tako se je končala tudi ta – podaljšana seja!

Povzetek razprav o temi Stanje v ZKJ, možna gibanja in organizacija ZKJ v JLA je pomemben zaradi tehle ocen in stališč:

– Na razpravi so udeleženci ugotovili, da potekajo dogodki na jugoslovanskem političnem prizorišču dinamično in zelo neugodno za ZKJ. Vedno vidnejše je zaviranje dela pri nadaljevanju 14. izrednega kongresa v nekaterih republiških vodstvih ZK, kar utegne pripeljati do dokončnega razcepa ZKJ oziroma njene ukinitve kot jugoslovanske politične organizacije...

– Nadaljevanje 14. izrednega kongresa brez ZKH, ZK BiH in ZKM bi pripeljalo do dokončnega razkola ZKJ. Zato menimo, da je nadaljevanje kongresa v takih okoliščinah brez podlage, zlasti zato, ker bi to utegnilo povzročiti tudi razkol v naši organizaciji.

– V ZKJ, ki nima volilnega programa, so razmere in gibanja takšni, da člani ZKJ, aktivne vojaške osebe, civilne osebe v službi v JLA in njihovi družinski člani ne bodo mogli bistveno vplivati na potek in izid volitev, programi, ki so na voljo, pa so delno usmerjeni zoper njihove življenjske interese.

– Glede na razmere in trenutna gibanja v ZKJ je razprava opozorila, da je treba dati pobudo za ponovno ustanovitev ZKJ kot moderne jugoslovanske politične stranke z enotnim programom in statutom. Samo v taki ZKJ je možen obstoj in delovanje organizacije ZKJ v JLA.

– Brez enotne ZKJ in z grožnjo z depolitizacijo JLA postajata vprašljiva položaj in prihodnost organizacije ZKJ v JLA.

– Če se ZKJ ne bo rekonstituirala v splošnojugoslovansko politično organizacijo s svojim programom in statutom, se ne bo mogla niti registrirati. Ker je organizacija ZKJ v JLA integralni del ZKJ, postaja vprašljiv tudi njen obstoj.

– Zato si moramo v takih pogojih kar se da prizadevati za rešitve, da rešitev, s katerimi se bomo uprli bistvu depolitizacije JLA v interesu državne varnosti.

V okviru tega so bile obravnavane tudi naslednje možnosti:

– pretehtati in proučiti možnosti obstoja organizacije ZKJ v JLA v razmerah rekonstituirane ZKJ kot najugodnejša rešitev;

– enakopravno delovanje organizacije ZKJ v JLA z drugimi političnimi organizacijami in strankami;

– prepoved delovanja vsem političnim partijam – strankam v JLA, komunisti iz JLA naj se organizirajo po teritorialnem načelu, pod pogojem, da obstaja enotna ZKJ.

Poudarili so, da ne smemo odlašati z iskanjem rešitev in čakati na zadnji rok – na zakon, ki bi morebiti določil departizacijo v JLA.

Od 4. do 8. aprila 1990

Razprava o pismu članom, organizacijam in organom ZKJ ter delegatom na 14. izrednem kongresu, ki so ga poslali člani delovnoposveto-

valne skupine CK ZKJ v organizaciji ZK Petega vojaškega območja, je bila zelo intenzivna (v kratkem času ga je obravnavalo 293 osnovnih organizacij; bilo je pet zborov komunistov; sestalo se je 37 komitejev in sedem predsedstev; razprava je zajela 82,3 odstotka osnovnih organizacij, 81,4 odstotka organov in približno 85 odstotkov članov). Razprava je izoblikovala naslednja stališča, ocene in sklepe:

– Pobudi dela članov CK ZKJ v zvezi s pismom ni oporekati, saj je vsaka ideja za zbiranje okrog SFRJ in ZKJ pozitivna. Toda pismo ne zavezuje, ni jasno, ne daje nobenih smernic, zato je za ta čas in razmere v ZKJ, zlasti v njenih delih, ki so v fazi večstrankarskih volitev, neprimerno, nerealno in škodljivo ter vodi v nadaljnje razbijanje ZKJ, kar kažeta primera ZK Makedonije ter Bosne in Hercegovine.

– Tudi, če bi bilo pismo regularno, ni realno, saj v takšnih pogojih ni mogoče uresničiti nobenega načrtovanega cilja, zlasti ker ga ne sprejemajo vodstva delov ZKJ in ga sredstva javnega obveščanja v nekaterih delih države niso objavila.

– Ni realnih pogojev za nadaljevanje 14. izrednega kongresa ZKJ oziroma njegove tretje plenarne seje, zato naj organizacija ZKJ v JLA ne vztraja več pri tem. Razkol ZKJ na dele v razmerju 4:4 in vztrajanje pri nadaljevanju kongresa z udeležbo štirih delov je nesprejemljivo, vprašljiva pa postajajo tudi načelna stališča organizacije ZKJ v JLA o enotnosti SFRJ in ZKJ, zato v takih okoliščinah ne moremo nadaljevati kongresa, časovni roki za kongres so nerealni in nesprejemljivi.

– Predlagamo resen pristop k pripravam na nov kongres ZKJ, ki bi se ga udeležili vsi deli, priprave pa naj vodi posebno delovno telo. V tem vidimo realno možnost za obstoj ZKJ in usodo naše organizacije ZKJ oziroma možnost za ustanovitev moderne stranke jugoslovanskih komunistov, ki bi delovala na enotnem programu, njeni deli pa bi bili samostojni in odgovornejši.

– Predlagamo, da naj komite organizacij ZKJ v JLA čim prej pripravi načelna stališča organizacije ZKJ v JLA in možna gibanja ter perspektive naše organizacije v zvezi s tem.

Hkrati in posamično so se delegati za izredni 14. kongres ZKJ izrekli o tem, ali se bodo udeležili nadaljevanja kongresa. Od osmih delegatov iz organizacije Petega vojaškega območja, ki so bili anketirani, se je šest delegatov izreklo, da se ne bodo udeležili, dva pa sta potrdila svojo udeležbo na nadaljevanju kongresa, kar približno ustreza mnenju članov organizacije ZK Petega vojaškega območja, ki se je v približno 85 odstotkih izreklo zoper nadaljevanje kongresa! Zanimiva so naslednja mnenja delegatov:

Konrad Kolšek, general, komandant Petega vojaškega območja: "NE", ker se strinjam s stališči svoje partijske baze, da se v takih okoliščinah kongres ne sme nadaljevati;

Ilija Čeranić, general, namestnik komandanta Petega vojaškega območja: "NE, ker ne sprejemem ne pisma ne nadaljevanja kongresa! Pismo brani tisto, kar dejansko ne obstaja (ZKJ), kar je zaradi delov ZKJ brez smotra in smisla. Zavzemam se za nov kongres, pa še s tem ne bi smeli hiteti. Zavzemam se za ustanovitev nove stranke, ki naj jo ustanovijo komunisti, ne pa leve sile. Na nov kongres moramo iti paritetno, tako da ima vsak del ZKJ enako število delegatov. Sprašujem se, komu plačujem članarino, Pančevskemu? Preseneča me, da so naši člani CK ostali na kongresu in s tem spodkopali ugled organizacije ZKJ v JLA. Le kako so se lahko odločili za stališča iz pisma (na primer o nadaljevanju kongresa), če o tem niso imeli stališč nas, komunistov? Skrbi me, ker je naš partijski vrh nasedel konceptu Srbije in Miloševića. Našo organizacijo je treba takoj teritorializirati po funkcionalnem načelu.

9. april 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Sestanek je potekal brez Petra Šimića, ki je v bolnišnici zaradi hude možganske kapi. Gre za tragedijo, hudo za njegovo družino, našo organizacijo in mene osebno, saj ga izredno cenim kot pravega in poštenega borca za pravičnost. Obravnavali smo razpravo o pismu v organizaciji ZKJ v JLA.

Poslušam kratek povzetek:

Vojaško letalstvo in protiletalska obramba (VL in PO): 70 odstotkov je za nadaljevanje kongresa ob udeležbi vseh delov ZKJ, 30 odstotkov pa je proti nadaljevanju – objektivno so vsi proti, ker ne pridejo delegati iz vseh delov ZKJ;

Tretje vojaško območje – Skopje: vsi smo za nadaljevanje kongresa, razen nekega poročnika, kar zdaj raziskujemo, je rekel Boce Bocevski, general in, "preživel".

Center vojaške letalske šole (CVVŠ) Maršal Tito – Beograd: popolni razkol na za in proti.

Prvo vojaško območje – Beograd: "Vsi so za, razen mene, ki sem proti," je rekel Milenko Anđelić;

Vojaško pomorsko območje (VPO) – Split in Peto vojaško območje – Zagreb: večina je proti nadaljevanju kongresa.

ZSLO – Beograd: "Vsi smo za pismo in nadaljevanje kongresa s tistimi, ki to hočejo, dopuščamo pa tudi vzporedni kongres drugega dela," je poročal dr. Dimitrij Baucal, nato pa je sledila razprava:

Stane Brovet: Pismo so nam podtaknili! Predlagam, da greva (Simeon Bunčić in jaz) na pogovor s Trifunovićem, da gremo tudi v predsedstvo CK (Simeon v našem imenu, če ste za to), izhodišče bo teza: o čem se morajo izreči člani, pridobiti moramo čas, saj oni (CK ZK Srbije) zahtevajo

nadaljevanje kongresa 25. aprila; povedali jim bomo, da gredo procesi v ZK Makedonije in BiH v smeri vračanja k matici ZKJ. Če Trifunović tega ne sprejme – se bomo izključili! Spodbujati moramo tiste, ki želijo v ZK Makedonije zrušiti Goševa!

Dr. Milisav Simić: Čudimo se razlikam v naših organizacijah ZK – na VPO, v CLVŠ Maršal Tito, na Petem vojaškem območju ter v VL in PO – gre za zunanje vplive. Nevarnost razkola na nacionalni podlagi je realna, kajti če se ločimo od dela ZKJ (ZK Srbije, Vojvodine, Kosova in Črne gore), se sprašujem, kako se bodo odzvali častniki Srbi, drugi deli ZKJ se nam sicer nikoli ne bodo pridružili, tam Račan, Duraković in Gošev (Slovenije sploh ne upoštevam) nimajo zaupanja, preklinjajo jih, zato moramo ZKJ dokončno razbiti, da bomo vedeli, pri čem smo!

Mag. Simeon Bunčić: bolj bi bilo, če bi ostali pri seji CK – vendar moramo iti. Pismo nam je bilo vsebinsko podtaknjeno! Ni vseeno, ali bomo na CK sami ali z dvema republikama. Trifunoviću moramo povedati, da se nočemo deliti, kajti v delitvi na 4 : 4 je vprašanje, ali se lahko priključimo in h komu – upoštevati moramo stališča naše partijske baze!

Tudi sam sem prosil za besedo, da sem prenesel stališča naše organizacije ZK, nato pa sem ostro povedal: "Razočarale so me izjave tovariša Broveta in tovariša Bunčića, da jim je bilo pismo podtaknjeno" in dodal, "naj to ne pride v partijsko bazo, ker vas bodo raztrgali!"

Razprava se je končala s sklepi, od katerih je bil vreden zapisa samo eden: "Zavračamo kakršno koli podrejanje kateri koli koaliciji v ZKJ, kajti te Jugoslavijo slabijo, ne pa združujejo." Do takega sklepa smo se dokopali s težavami!

11. april 1990

Umrl je Petar Šimić, admiral in naš predsednik. Zgodilo se je ravno na dan, ko je bila sklicana seja komiteja. To je velika izguba za našo organizacijo ZK, ki jo v zadnjih dveh letih po njegovi zaslugi prepoznavna in upoštevana. Sam ne vidim zamenjave zanj ne v predsedstvu ne v komiteju – taki se redko rodijo in izoblikujejo.

Na pogrebu v Splitu smo se od Petra poslovili tako, kot si taki ljudje pač zaslužijo.

Pri pogrebni slovesnosti je prišlo do neprijetnosti. Ena izmed njih je bil odnos do Sonje Lokar, ki se je udeležila pogreba v imenu ZKS – SDP, nihče pa je ni hotel pozdraviti, zato sem ji "delal družbo" jaz.

Druga neprijetnost je bil pogovor z mag. Simeonom Bunčićem. V tako neprimernem trenutku me je Bunčić očitajoče vprašal, kako je lahko general Ilija Čeranić kot delegat dal tako izjavo o nadaljevanju kongresa in mi kot zelo slabo očital tudi to, da je Konrad Kolšek zavrnil svojo udeležbo na nadaljevanju kongresa. Po Bunčićevem mnenju tega ne bi smel dovoliti in take ankete tudi ne bi smel poslati v Beograd.

21. april 1990

Delegacija komiteja organizacij ZKJ v JLA (mag. Simeon Bunčić, dr. Mičo Čušić, dr. Dimitrij Baucal in jaz) se je pogovarjala (dan pred večstrankarskimi volitvami v RH) v Zagrebu (v "Kockici" – stavbi CK ZKH) z delegacijo CK ZKH (Ivica Račan, Boris Malada in dr. Branko Caratan)

Tudi tokrat mi je Račan zbujal vtis oblasti željnega človeka (do kakršne koli oblasti in s komerkoli), vtis sladkobesednega šarlatana, ki hoče imeti glavno besedo, vsem drugim pa "pridiga o politiki". Pogovor sem si natančno zapisoval in k sreči zapiske shranil.

Potek sestanka v CK ZKH – zapis razprav:

– Mag. Simeon Bunčić: Kongres se bo nadaljeval, če hočemo ali ne – ZK Srbije pri tem vztraja in to bo uresničila, drugi pa temu nasprotujejo. Gre za dva koncepta: vzhodni in severozahodni, take delitve pa vodijo k razbitju Jugoslavije in hudim političnim bojem, ki se utegnejo končati z državljansko vojno. Ključno vprašanje je, ali obstaja rešitev, ki bi tak položaj obrnila v pravo smer, ki bi združila vse dele ZKJ, da ne bi bil nihče poražen, in ki bi sprožila proces resnične prenovе ZKJ brez majorizacije, podtikanja, prepиров... Taka rešitev obstaja, namreč: na vsejugoslovan-skem zboru s soglasjem vseh ali večine delov ZKJ je treba ugotoviti, da je ZKJ zaključila eno etapo v svojem razvoju, da se začneja druga, ki jo je treba opredeliti... To bi dosegli, če bi na nadaljevanje kongresa prišli vsi delegati in vsi deli ali večina ZKJ, tu bi povedali, da organi ZKJ ne obstajajo, sestavili izjavo, da je ZKJ končala svojo zgodovinsko vlogo, da se je kongres končal, ustanovili bi koordinacijsko telo, ki bi zaključilo proces sprememb do novega kongresa – pobuda je torej prepuščena delom ZKJ in njihovim organom. Organizacija ZKJ v JLA se v drugačnih razmerah ne bo udeležila konca kongresa, pa tudi s to pobudo bi šli samo, če bi prišla večina (pet delov ZKJ), če ne štejemo nas (torej z nami šest), ali če se udeležijo vsi deli. Čas: maj 1990, po volitvah v RH.

– Dr. Branko Caratan: Vaša ocena, da vodijo cepitve v ZKJ k cepitvi države, ni dobra. Dokazi so: država funkcionira, uresničuje se program ZIS-a, delujeta JLA in obrambni sistem države. Stara ZKJ pravzaprav vodi v razcep države, ta ZKJ, čeprav razcepljena, pa jo krepi (vsaj v delih države). Cilj vztrajanja pri nadaljevanju kogresa je rešiti čast sklicateljev in pridobiti alibi, saj se ve, da na kongres mnogi ne bodo prišli – to napeljuje vodo na Tuđmanov mlin, škoduje pa levici. JLA je lahko v takem položaju dejavnik stabilizacije in zadevo reši vendar samo, če poskusi in ji uspe rešiti organizacijo ZKJ v JLA z izstopom iz organizacijske sheme JLA, jo teritorialno poveže, kar bi bil resnično pomemben dejavnik družbene stabilnosti – to bi bilo močno delovanje z "druge linije", kar bi dalo moč levici in JLA ter oboroženim silam, saj bi v njih

delovali komunisti kot posamezniki – torej ne gre za depolitizacijo, nasprotno, to bi bila moč. Vaša ideja o zbiranju je dobra in plemenita, vendar je prišla tri mesece prepozno – zdaj je to nekaj drugega!

– Boris Malada: Svoje delovanje na Hrvaškem doživljamo kot delovanje v Jugoslaviji in na volitvah zmagujemo na jugoslovanski koncepciji – razen jugoslovanske nimamo druge! Polarizacija v Jugoslaviji traja že dolgo – na njej dobiva Tuđman. V opciji sta dva koncepta: Miloševićev (boj s pozicije oblasti) in Tuđmanov (boj za oblast) – trenutno sta oba nevarna. Ante Marković je v popolnoma sprti državi predstavil nov program in kljub nasprotovanju dveh ali treh republik uspel, in sicer zato, ker je Jugoslaviji reforma nujno potrebna, ne pa zato, ker reformo hočemo ali je nočemo. Če njegovega programa ne podpira levica, bo ostal sam, podprla ga bo desnica in šli bomo v desno – Ante bi postal suženj desnih sil, kar bi bila tragedija za vse.

– Ivica Račan: Absurdno je, da kolikor socializma sploh bo v Jugoslaviji, se bo ta bolje obnesel v Sloveniji in na Hrvaškem kot v drugih delih države. Kar se dogaja v Sloveniji in na Hrvaškem, je dobro, vsako zamujanje pa spodkopava socializem, kot je spodkopalo tudi ZKJ. Imeli smo možnost rekonstruirati ZKJ, toda storili smo zgodovinsko napako že vsaj pred tremi leti – takrat bi se morali preoblikovati v levo partijo in si zagotoviti dobro izhodišče v večstrankarske razmere, za katere smo vedeli, da prihajajo.

Če bi sprejeli idejo o reševanju ZKJ, je nadaljeval Račan, bi bili danes na Hrvaškem obstranci, mi pa smo zdaj konsolidirali položaj v ZKH – predstavljamo nekakšno moč na Hrvaškem, zadevo lahko rešimo. V Kninu so me napadali, zdaj pa hočejo ZKH in mene – "Ivica, ne daj nas", mi pravijo – take stvari so pretresljive!

Vi zdaj zahtevate od nas prav to enako – da rešujemo čast ZKJ oziroma posameznega dela in vodstva, in sicer z grožnjo ZKH od zunaj z represijo (omenjate naših 45 delegatov, ki bi šli na nadaljevanje kongresa), hočete, da se vsi udeležimo nadaljevanja kongresa – to je vračanje nazaj, mi to lahko storimo, toda potem nas ne bo več na hrvaškem političnem prizorišču.

Naše sedanje volitve zdaj niso zgodovinsko usodne, ker bo sledila blokada vlade – ta bo administrativna vlada, oktobra bodo predčasne volitve, na katerih pričakujemo 51-odstotno večino. Tuđman nima možnosti, da bi vladal na Hrvaškem, niti če zdaj zmaga – ga bomo zrušili! Zato se ne moremo udeležiti nadaljevanja kongresa. Pri tem nas bodo podprli tudi Srbi na Hrvaškem, saj ne vidijo možnosti zunaj Hrvaške, mi ne bomo ničesar delali brez njih, nikoli ne bomo hrvaška ZK, pač pa hrvaška in srbska – nikoli ne bomo enonacionalni! Vrnilo se nam bo tudi tistih 45 delegatov, kot se je vrnil Boro Mikelić, ki zdaj hodi po terenu ter agitira za ZKH.

Procesi v Jugoslaviji in delih ZK niso zaključeni, nepovratno smo v večstrankarskem sistemu, vprašanje pa je, ali bo ta sistem stabilen, in bodo v njem imele glavno besedo socialistične sile ali bo sistem drugih sil.

Zdaj je naš cilj dokončati reformo ZKH, če ne tudi ZKJ. ZKH bo močna stranka, ki bo branila socializem in samoupravljanje – desno od nas bodo socilademokrati in liberalci, levo pa tisti, ki ne bodo zadovoljni z reformo in ti bodo ustanovili staro KPJ.

Mi na Hrvaškem ne bomo nikoli enonacionalna stranka, kot sta ZK Srbije in Slovenije, ki sta hoteli (zlasti ZK Srbije), da bi bili taki tudi mi, kar bi škodilo Jugoslaviji. ZK BiH se bo znašla v zagati, ker zamuja z reformo (na njih pritiskata Milošević z ene, Tuđman z druge strani in jo dušita).

ZK Srbije zavrača transformacijo in to vodi v cepitev partije, ne bo jim lahko, ker odlašajo – kar zadeva zlom ZK Srbije se približuje stanje, da je Srbija blizu Romunije – ničesar se nočejo naučiti iz našega in slovenskega primera prehoda na večstrankarstvo "brez bolečin". Iz Srbije dobivam pisma z željami, da bi uspeli, saj bo tudi njim lažje (Latinka Perović in drugi).

Kosovo in Vojvodina se bosta sesula kot hišica iz kart. Obiskala me je Kaćuša Jašari in povedala, da v ZKK ni več Albancev ali pa so samo formalno. ZKK se ne more več transformirati, ker nima članov – rešitev je, da komunisti ustanovijo reformsko stranko. Mi v ZKJ ne moremo iti skupaj z ZKK, ker ta ne obstaja! Enako je tudi z ZK Črne gore – ta bo na volitvah, premagali jo bodo tisti, ki so jo pred kratkim zapustili.

Vaša ideja o tem, da bi se delo kongresa končalo, je plemenita, čeprav skušate rešiti tisto, česar ni več, tisto, kar ne živi – ZKJ, taka, kot je bila, je mrtva. ZKH se pripravlja na svoj kongres, da bi potrdili, kar je bilo storjeno. V zadnjih dveh mesecih se nam je priključilo nekaj tisoč mladih. Ti in drugi nas bodo zapustili, če sprejmemo vašo idejo. Mi ne bomo propagirali zoper nikogar, ZK Srbije bije proti nam propagandno vojno – povzročili so hudo kri. Mi smo postavili piko na i, naj jo še drugi, potem gremo na koordinacijo za združevanje komunistov na jugoslovanski ravni.

JLA naj pokaže resnične vrline kot nekoč – vaša strateška usmeritev je dobra, predstavite jo javnosti in pridobili si boste nov ugled. Pomembno bi bilo, da v zvezi z eskalacijo desnih sil pokažete svoj jugoslovanski značaj – da se distancirate od političnih spopadov med deli ZK. Kaj bi vi počeli tu? Pomagajte tam, kjer lahko pomagate. Naj armada pokaže politično distanco z razumevanjem novih političnih razmer. Zelo slabo bi bilo, če bi šli v katero koli politično koalicijo, ker ste samostojni najmočnejši.

Naše (ZKH) vprašanje ni, kako postaviti piko na i, pač pa, kako se v Jugoslaviji združevati. ZKJ ni mogla pasti niže, kot je padla s tako kadrovske rešitvijo (Pančevski, Škundrić...).

– Dr. Mićo Čušić: Bolje je postaviti piko na i s šestimi ali sedmimi deli ZKJ kot nadaljevati po starem scenariju, vsaka druga možnost pa je še slabša. Mi se kongresa ne bomo udeležili, če ne bo poleg nas še petih delov ZKJ. Naša organizacija ZK ne bo prekinila dela, dokler po ustavi ne bomo prisiljeni delovati zunaj JLA...

– Ivica Račan: Zakaj se ne pogovarjate z ZK Slovenije – tudi oni so naši tovariši. Vem, da so delali napake, to sem jim povedal, toda oni bi se gotovo vključili v koordinacijo pri novem združevanju, odprti so; pogovarjajte se z njimi tako kot z drugimi: vidim, da se o tej pobudi nočete pogovarjati z njimi.

– Mag. Simeon Bunčić: Sprejmite to, kot medsebojno obveščanje. Ni možnosti, da ne bi bilo seje CK in nadaljevanja kongresa, iz ZK Srbije to enostavno zahtevajo in to bodo opravili sami brez drugih. Vašo realnost razumemo, obstaja pa še druga realnost v ZK Srbije – kako iz tega sestaviti eno realnost? Smo pred vozlom (nadaljevanje kongresa), ki bi ga rešila naša ideja! Ni lahko umakniti organizacije ZKJ iz JLA. Vemo, kam vodijo procesi, zadeve pa ne moremo presekati. Marsikaj našega (v JLA) si zasluži kritiko, moti pa nas, če je kritika po kalupu, da smo s Srbijo, ker ni tako. Kako naj ne bi šli na kongres? Brez šestih delov ZKJ ne gremo! Še nekaj – naša udeležba na seji CK in pismo učinkujeta šokantno! Vsebina pisma ni dobra, pa tudi način njegovega sprejema. Bilo je enostavno – podtaknjeno!

– Ivica Račan: Tudi vi boste zmanipulirani, kot smo bili velikokrat mi; kaj bo takrat, ugotovite sami. Vem, da so bili “novi teksti” podtaknjeni – zamenjani na hodniku pred vstopom v dvorano. Premislite dobro o tem, kajti vse to dobro poznate!

23. april 1990

Seja komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Dana je bila pobuda za nadaljevanje in konec 14. izrednega kongresa ZKJ, natančno je bilo določeno mesto naše organizacije, ki naj “zavrača priključitev h kateri koli skupini ali koaliciji v ZKJ, ker bi vsako drugačno ravnanje slabilo in ne združevalo Jugoslavije”! S tem je bilo potrjeno stališče predsedstva z dne 9. aprila, to je bilo največ, kar smo lahko dosegli, če upoštevamo razporeditev sil v komiteju. Nekateri pa so menili, da s tako pobudo v bistvu ukinjamo ZKJ, ker bodo na nadaljevanje kongresa delegati prišli ne glede na stališča vodstva. Kot najresnejše vprašanje in problem je bilo predstavljeno vprašanje: “Kaj po kongresu?”, na katero pobuda ne odgovarja, pač pa predpostavlja možno zbiranje levih sil in delov ZKJ. Pobuda je bila sprejeta, vendar mora še na preverjanje v osnovne organizacije ZK.

Pobuda je bila načelna, zavzemala se je za statutarno, politično sprejemljivo in družbeno upravičeno dokončanje 14. izrednega kongresa,

tako bi nastale nujne politične in druge predpostavke, da bi se vse socialistično usmerjene in komunistične sile plodneje angažirale pri demokratični reformski usmeritvi za reševanje obstoječih cepitev in za spremembe pri graditvi ZKJ na novi programski in statutarji podlagi, vključno z možnostjo spremembe imena ZKJ. Toda ne to, ne taka usmeritev nista zanimali tistih, ki jim je šlo samo za razbitje ZKJ, JLA in SFRJ. Kakšen "scenarij" je nudila pobuda?

Na začetku dela naj bi kongres razrešil organe ZKJ in s tem statutarjo in na politično sprejemljiv način rešil vprašanje legitimnosti organov ZKJ.

– Uvodna beseda Osnove graditve in delovanja ZKJ v sodobnih razmerah bi trajala 20 minut. Težišče bi bilo na procesih preobrazbe ZKJ po prekinitvi 14. izrednega kongresa z nakazanimi izhodišči za demokratično prenovo in delovanje v navedenem obdobju.

– O referentu bi se dogovorili. To naj bi bila za vse sprejemljiva oseba.

– Nato bi sledila izvajanja predsednikov CK ZK republik, pokrajin in organizacije ZK v JLA. (Na kratko bi opozorili na dosežke in izkušnje pri dosedanjem preoblikovanju ZK v pluralističnih političnih razmerah in predstavili vizijo preoblikovanja ZKJ v moderno demokratično stranko.)

– Kongres bi se končal s sprejetjem krajše izjave, v kateri bi ugotovili, da je ZKJ končala določeno obdobje v svojem razvoju, da je imela zgodovinske zasluge in uspehe, toda tudi napake. Razložili bi tudi potrebo po vstopu v novo razvojno obdobje. Na koncu bi lahko določili čas naslednjega kongresa in sprejeli stališče o ustanovitvi koordinacijskega telesa, v katerem bi bili predsedniki CK ZK republik in pokrajin ter komiteja ZK v JLA. Ta naj bi usklajeval delo pri pripravi kongresa.

– Kongres bi delal po natančno določenem scenariju in trajal tri do štiri ure, vse bi sprejemali z aklamacijo. Bil naj bi maja 1990 – po volitvah na Hrvaškem in v Sloveniji.

Tako bi ZKJ sestopila s političnega prizorišča, kar ni bilo sprejeto niti kot minimum skupnega in racionalnega – bolj racionalno je bilo razbitje!

26. april 1990

Mag. Simeon Bunčić, generalpolkovnik, pomočnik zveznega sekretarja, je imel predavanje za starešine ZSLO o pobudi za nadaljevanje in konec 14. izrednega kongresa ZKJ. Med drugim je poudaril:

– Ko smo to (pobudo) predlagali, so vsi rekli – dobro je. Tovariši v Srbiji, tovariši v Črni gori... To nas je spodbudilo, da smo šli v Makedonijo, BiH, na Hrvaško, s Srbijo pa smo imeli pet razgovorov. Vse je bilo sprejeto in mislili smo, da gremo na ta kongres po tem konceptu.

– V Makedoniji smo se o vsem pogovarjali z najodgovornejšimi... Ti so ugotovili: vaš predlog in pobuda sta zelo privlačna. Naše stališče je pozitivno, toda naše vodstvo se mora o tem izjasniti!

– Šli smo v Sarajevo, tam je bilo sedem članov predsedstva s predsednikom na čelu. Vsi so rekli, da je to prava stvar! BiH bo to podprla! Storili bomo vse, če bi bilo treba, bi tudi preložili kongres, ki smo ga že sklicali, samo da pridemo na to.

– Šli smo v Črno goro, povedali vse, kar govorim zdaj vam, oni pa so rekli – mi imamo svojo pobudo, ki smo jo predlagali. Do nje imamo obveznosti, toda zdi se nam, da je vaša pobuda boljša, pripravljeni smo črtati dele naše pobude in sprejeti vašo in gremo na ta kongres.

– Tovariši v Srbiji so rekli ...to je dobra podlaga, mi jo sprejmemo, edina pripomba: ali je to koordinacijsko telo... novo vodstvo ali ne, če ni, bo ZK ostala brez vodstva.

– Bili smo na Hrvaškem, tam so nam rekli – za nas se je 14. izredni kongres končal, ker pa je ta ponudba zelo pozitivna, naših delegatov ne bomo spraševali, jih ovirali ali spodbujali, da gredo na kongres. Ko dobijo vabilo, naj se sami odločijo. Torej smo jih pripeljali v nevtralno stanje, če jih že nismo prepričali!

– Samo s Slovenijo se nismo pogovarjali, vendar smo jih obvestili, zanimalo jih je, že prej so rekli, da ne pripadajo 14. kongresu, imajo novo stranko, torej se nimamo o čem pogovarjati z njimi... v zvezi s tem.

– Po vsem tem, ko je pobuda že prišla v predsedstvo (CK ZKJ) kot pisni dokument, so me poklicali tovariši iz Srbije in rekli: vaša pobuda ni dobra, mi je ne moremo sprejeti, pridite k nam na pogovor. Šli smo, oni pa so povedali, da ni sprejemljiva za Srbijo, čeprav so jo na prejšnjih razgovorih sprejeli.

– Šel sem tudi na sejo predsedstva CK ZKJ, tam pa se mi je zdelo, kot bi pobude ne bilo. Prisotni so bili vsi deli ZKJ (razen iz Slovenije), toda bolj kot opazovalci. Zdaj so poleg naše pobude ponujali še drugo varianto. Zato so tovariši iz BiH in Makedonije rekli: mi gremo na nadaljevanje kongresa samo na podlagi predloga armade, sam pa sem nato vprašal: "Ali gre armada lahko na kongres, na katerem sta samo Srbija in Črna gora?" Naš komite se je že odločil, da ne more! Kdo je poleg naše pobude potreboval še drugo varianto, kdo je hotel, da bi bilo drugače – še danes mi ni jasno!

17. maj 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Tema: ponovna ocenitev pobude za nadaljevanje in konec 14. izrednega kongresa ZKJ.

Spet ugotavljamo: Milan Pančevski (mar res samo on?) dela, kar hoče in odstopa od naše pobude, od njenega bistva. Od nas zahtevajo, da gremo prepričevati delegate iz Slovenije in Hrvaške, naj pridejo na nadaljevanje kongresa, zato sem jih vprašal: "Kako naj to storim, če se

nadaljevanja kongresa noče udeležiti šest od osmih delegatov iz moje organizacije (organizacije Petega vojaškega območja)? Za nas in našo organizacijo je velika težava pobuda CK ZK Srbije o spremembi ZK Srbije v Socialistično partijo Srbije.

“Končno so krivci za razbitje ZKJ prvi sami ukinili svojo organizacijo ZK,” sem rekel in napovedal verjetnost podobnega stališča moje organizacije, vendar se “tovariši” na to niso odzvali.

22. junij 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Tema: ocena stanja v naši organizaciji ZK.

Razprava je precej ostra, zlasti, ker vedno več članov vztraja pri oceni in sklepu, da ZKJ ne obstaja. Drugorazredni možje in tisti, ki v vojaškem vrhu soodločajo, so neomajni in vztrajajo pri nasprotnih in nerazumljivih ocenah. Tako je Mile Ružinovski poudaril: Organizacija ZKJ v JLA je nujna, saj v nasprotnem primeru tudi JLA ne obstaja; Marko Negovanović ga je podprl z vprašanjem in svojim odgovorom. Ali je možna Jugoslavija brez komunistične organizacije... NE! V JLA potrebujemo ZK zaradi JLA!

Sodeloval sem pri razpravi in opozoril na štiri probleme ali nevarnosti:

(1) Obstaja neformalna ali tiha departizacija enot JLA na Petem vojaškem območju (članstvo se osipa, nekatere osnovne organizacije so sklenile prekiniti svoje delo – v ladjarskem inštitutu, TRZ Bregana, VU Crvena zvezda...). Te ustanove so bile na področju odgovornosti Petega vojaškega območja in v naši partijski zvezi.

(2) Vsa dejavnost v poveljstvih, enotah in ustanovah se obrača nazven – k družbenim problemom in težavam v družbi (približno 80 odstotkov dejavnosti je posvečene temu), zapostavljene so temeljne naloge (graditev bojne pripravljenosti enot), zaradi tega nas že presenečajo posamezne težave in pojavi.

(3) Nastajanje zavesti, da je mogoče v skrajnosti s silo (torej z orožjem) vse rešiti (sila se stalno potencira, potem se na njo računa), utegne imeti katastrofalne posledice za JLA.

(4) Razraščanje strahu pred možno departizacijo JLA je pripeljalo do preusmeritve jeze na ZK Srbije (do zdaj je bila za vse kriva ZK Slovenije) zaradi “preraščanja” v Socialistično partijo Srbije (zahteva se obsodba tega prevratniškega dejanja).

Vse to ni pomenilo nič, nihče se ni odzval in je bilo kot “normalno” sprejeto stališče v sporočilu za člane (o tem nismo glasovali): “Glede na stanje in težnje v ZKJ bo organizacija ZKJ v JLA v naslednjem obdobju nadaljevala s samostojnim delovanjem na podlagi svojih programskih opredelitev, svojo dejavnost bo usmerila v sodelovanje pri zbiranju

socialistično usmerjenih sil v državi in pripravo ter organiziranje kongresov teh sil.”

Spet se vmešavamo v “tisto, kar ni naše delo”. V takem stališču je vendar priznana realnost, da ZKJ ne obstaja (organizacija ZKJ v JLA bo delovala samostojno), zato se je spremenil tudi naziv naše organizacije v organizacija ZK v JLA – torej brez besede Jugoslavija, o čemer spet ni odločal nihče v predsedstvu.

20. junij 1990

To je dan uresničitve sklepa o povezovanju aktivnih vojaških oseb (AVO) – članov ZKJ v službi v štabih TO za našo organizacijo ZK. O tem sem napisal poročilo in ga poslal komiteju v Beograd. Vsebina tega poročila je:

“V RS je bilo povezovanje zelo težko sprejeto. Sestanki so bili večkrat preloženi. Vztrajali so pri eni enotni OOZK vseh AVO v ŠTO in SLO na ozemlju RS, čemur nismo nasprotovali. Sestanek je bil 13. junija 1990 in udeležilo se ga je 39 od skupaj 55 AVO, trije so na sestanku izjavili, da zapuščajo ZKJ (dva polkovnika in en podpolkovnik). Ustanovitev OOZK s sekretarjem in sekretariatom ni bila sprejeta, pač pa ustanovitev aktiva komunistov s sekretarjem in njegovim namestnikom. Ugotoviti je treba še, kdo se bo povezal v aktiv in prek njega z našo OZK in kdo ne.

Ozračje na sestanku bo razumljivejše, če navedemo nekaj poudarkov iz razprave, čeprav ne bi smeli na njihovi podlagi ocenjevati vseh komunistov AVO:

- to ni čista rešitev in tudi ne naš predlog; z nami manipulirajo; vojsko je treba departizirati in jo pripeljati do ravni profesionalnosti; to je samo nadaljevanje agonije; zamrzniti je treba delo komunistov AVO v RŠTO do nadaljnjega; zakaj zdaj plačujemo članarino in za koga, če ni organizacije ZKJ;

- s tako rešitvijo postajamo Marojevići v RS (aluzija na stranko delavcev iz drugih SR in poskus ustanovitve nove ZKJ v RS); mi se separiramo v TO (ločitev od druge sestave – rez. starešin in civilistov); nočem v partijo, kjer ni republiških organizacij; ne smem skrivati, da sem član ZKJ, kako pa naj to povem, ko v PŠTO ni več komunistov;

- AVO ne morejo biti v strankah, niti v ZKJ; problem mesta AVO je aktualen, gre za vprašanje našega obstoja v PŠTO;

- bojna pripravljenost TO se je z ukazom o skladiščenju orožja v skladiščih JLA zmanjšala za 50 %, in sicer zaradi dveh razlogov: ker se je podaljšal čas za združitev ljudi in orožja in ker je padel ugled in so ljudje izgubili zaupanje.

Tega sestanka se je poleg predsednika komiteja udeležil tudi tovariš Konrad Kolšek, član Vašega komiteja, komandant Petega vojaškega

območja, zato se je zaradi njegove razprave in vpliva sestanek končal kolikor toliko uspešno z ustanovitvijo aktiva ZK, ne pa tudi OOZK. Stanje bomo spremljali in Vas obveščali o razmerah.”

Julij 1990

Vsa dejavnost se je osredotočila na “politično organiziranje in delovanje v novih razmerah” oziroma na ustanovitev Jugoslovanske demokratske socialistične stranke (JDSP) ali Jugoslovanske zveze levic (JZL). Mnenje naših članov je preizkus. O programskih dokumentih smo razpravljali, tako smo v organizaciji ZK Petega vojaškega območja prišli do dveh sklepov:

- Ponujeni možnosti (JDSP in JZL) sta sprejemljivi zaradi jugoslovanske, demokratske in socialistične usmeritve. Apriorno nesprejemljivo je poudarjati “kult Josipa Broza Tita kot zablodo ZKJ”, vprašljivo je, kako je tako stališče prišlo v dokument...

- JZL je kot možnost verjetno sprejemljiva tudi za ZKS – SDP Slovenije in Hrvaške, medtem ko bi odločitev za JDSP verjetno povezali s programsko usmeritvijo Socialistične partije Srbije, zato bi bila nesprejemljiva...

26. julij 1990

Sestanek političnega aktiva JLA – Beograd (Topčider)

Prisotni: zvezni sekretar za LO s svojim kolegijem; komandanti VO, VL, PO, VPO in člani predsedstva komiteja organizacije ZK v JLA. Tema: politično organiziranje in delovanje v novih razmerah.

Teze za razpravo (dokument št. 1 – Položaj in delovanje organizacije ZK v JLA v novih razmerah) so bile:

- s prenehanjem obstoja ZKJ deluje organizacija ZKJ v JLA kot samostojni politični subjekt, praktično brez širše podpore v družbi;

- če bi se ustanovila jugoslovanska politična stranka s socialistično usmeritvijo, bi lahko bila organizacija ZK v JLA njena kolektivna članica... to bi omogočilo ohranitev njenega sedanjega imena...;

- če bi se ustanovila zveza levih strank (JSL), bi bila organizacija ZKJ v JLA članica take zveze... in samostojni politični subjekt;

- če se ne uresniči nobena izmed navedenih opcij, bi lahko organizacija ZKJ v JLA nadaljevala z delovanjem na svojih programskih opredelitvah kot samostojni politični subjekt v JLA;

- če bi nastali pogoji, zaradi katerih bi postala vprašljiva obstoj in delovanje organizacije ZKJ v JLA, kar se objektivno lahko zgodi, bi lahko komunisti iz JLA delovali v garnizijah oziroma na teritorialnem načelu, kjer bi se člani organizacije ZKJ v JLA organizirali po kraju

bivanja v osnovne organizacije na območju krajevnih skupnosti, naselij itd.;

– hkrati bi poleg organizacije ZKJ v JLA na teritorialnem načelu za delovanje znotraj JLA morali opraviti preobrazbo, tako da bi aktivne vojaške osebe ustanovile zvezo aktivnih vojaških starešin Jugoslavije kot nestransko organizacijo.

Teze za razpravo (dokument št. 2 – Politično organiziranje in delovanje v novih razmerah) so bile:

– v delih države, kjer so desne sile dobile oblast, niso zmagali demokracija in progresivni programi, pač pa antikomunizem, ki temelji na nacionalizmu s tendencami revanšizma in separatizma;

– zaenkrat ni možnosti za obnovo in vrnitev ZKJ na jugoslovansko politično prizorišče;

– največ možnosti za uresničitev političnega cilja (ustanovitev nove stranke in zbiranje levih sil) imata dve opciji: JDSP in JSL, vendar ima prednost JDSP, njen program je predstavljen v 12 točkah... Članstvo v omenjeni stranki (vprašanje imena ostaja odprto) naj bi bilo posamično ali kolektivno, odnosi pa bi temeljili na načelu demokratične enotnosti...

Poudarki iz razprave:

– Blagoje Adžić: Mi smo branili ZKJ in v tem boju smo zmagali ter tako ostali edino upanje za obstoj ZKJ; bili smo proti večstrankarstvu, čeprav smo vedeli, da ga ne bomo in ne moremo preprečiti – bili smo proti tistemu, kar ga spremlja in kar je prišlo. Naša organizacija ZK naj ostane v JLA, dokler je po zakonu dovoljeno, bliža pa se njena ukinitve. Možnost je v ustanovitvi komunistične organizacije v Jugoslaviji, saj na to čaka veliko ljudi.

– Mag. Konrad Kolšek: Odgovore moramo iskati s pomočjo vprašanja, "Kakšna Jugoslavija danes in kakšna jutri?" In na podlagi položaja JLA kot oborožene sile. Zato je napačno izhajati iz problema političnega organiziranja. (To so bila naša dogovorjena stališča v Zagrebu.)

Života Avramović: Zdaj je čas deloškega boja. Kaj čaka vojska – se sprašujejo državljani, s tem pa mislijo na ohranitev Jugoslavije in ZKJ.

– Veljko Kadijević: Socializem je ideja prihodnosti, ne pa propadla ideja. Zahod ruši komunističnosocialistične države ravno s pomočjo komunistov. Če bomo delali po takem načelu, bomo izginili v enem letu. Temu se upiramo kot federativna država in kot JLA. Komunistična ideja je v naši državi zmagovala kot nikjer v svetu – našo državo je dvignila na visoko svetovno raven. Pri tem je imel veliko vlogo Tito. Imela je najboljšo rešitev za nacionalno vprašanje in dokler je bila politika v zvezi s tem pravilna (do leta 1968), se je država razvijala, takrat so se začele napake, zato smo bili neuspešni tako pri gospodarskih reformah kot pri nacionalnem vprašanju (amandmaji iz leta 1968 in ustava iz leta 1974 predstavljajo odstop od jugoslovanstva in opredelitev za nacionalni kon-

cept). ZK in oblast na Hrvaškem sta odigrali izdajalsko vlogo na volitvah, objektivna okoliščina pa je bila, da bi komunisti lahko zmagali. Nimamo državne ureditve – Tito je bil institucija, z njegovim odhodom je tudi to izginilo. Jugoslavija lahko obstaja samo kot avnojska, ne pa kot unitarna ali konfederalna država.

Nekatre ugotovitve kažejo, da si svet prizadeva ohraniti enotno Jugoslavijo, kar ni res, je nadaljeval Kadijević. Podatki kažejo, da obstajajo sile, ki jim je do tega, da se Jugoslavija razcepi (razbije), to je nemško-avstrijska linija, in sicer linija Nemčija jutri. Njen naslednji korak sta Severno in Jadransko morje – prek Jugoslavije odtrgati vsaj en del, na primer Slovenijo, in to je izhod na morje.

Narod, ki bi se rad odcepil, to je v redu. To jim je treba zagotoviti. Zakaj počenjata Slovenija in Hrvaška različne stvari, ko pa se lahko v treh mesecih enostavno odcepita, se je vprašal Kadijević in odgovoril – zato, ker je njun cilj razbiti Jugoslavijo, z opcijo odcepitve pa ne moreta pred svoj narod in svetovno javnost. Takoj, ko sta dobili možnost odcepitve, je vse završalo, ker jima ne ustreza prevzem odgovornosti za kaj takega. Najnevarnejši antikomunist je Jovan Rašković (akademik Jovan Rašković), to je zakrinkani četnik. Njegov cilj je spodnesti komuniste in se nato klati s Tuđmanom (oba imata skupnega gospodarja), pametna politika bi ga morala odstraniti, je rekel Kadijević.

Na koncu sestanka je Veljko Kadijević predstavil naslednje sklepe: 1) naša usmeritev je, da ustanovimo jugoslovansko stranko s komunističnim ali socialističnim programom, nerešeno pa ostane vprašanje, kako priti do tega; 2) v organizaciji ZKJ v JLA si moramo biti na jasnem: kakšna je vsebinska vloga organizacije ZK za bojno pripravljenost (te ne smemo ogrožati in spreminjati); depolitizacija je bila podtaknjena – to je antikomunistična zadeva, saj v zahodnem svetu ni nobene ustanove, ki bi bila bolj politična, kot je armada (kdor hoče vstopiti vanjo, mora biti antikomunist); 3) če na volitvah zmagajo leve sile in ostane JLA trdna, obstaja možnost, da pridejo leve sile v drugem delu države na oblast, če pa se tudi to ne bo zgodilo, (če komunisti v Jugoslaviji izgubijo), komunisti nikoli več ne bodo mogli priti na oblast brez orožja. Torej je treba storiti vse, da tudi v drugem delu države ne zmagajo desne sile – najbolj drastično bi bilo, če bi zmagali četniki; 4) dokler imamo tak kader, nam nihče nič ne more – večstrankarstvo nas ne more razbiti – ohraniti moramo svojo identiteto, pogoj pa je, da ostanejo aktivne vojaške osebe na komunističnih in socialističnih pozicijah, v primernem trenutku pa moramo biti pripravljeni na manever, ki bo vse presenetil; borili se bomo do konca, nato bomo rekli dovolj; kdaj in kako, je stvar ocene; in 5) ustanoviti je treba skupino (štiri do šest mož) za ocenjevanje stanja in predloge, kdaj in kakšen protiudarec – politični, ne vojaški! Ne smemo izgubiti časti, vendar tudi stalna tarča ne smemo ostati!

20. september 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA – Beograd

Še enkrat smo ugotovili (in nič več) naslednje:

- ZKJ kot enotne politične stranke ni več. Razpadla je na dele, ki so se spremenili zlasti v nacionalne stranke z delno ali popolnoma spremenjenim imenom in programsko usmeritvijo;

- Odbor za pripravo kongresa demokratične in programske prenovе ZKJ je zaradi nenačelnega in dvoličnega obnašanja večjega števila članov opustil idejo angažiranja pri pripravi kongresa prenovе ZKJ... Namesto tega so začeli ustanavljati Jugoslovansko socialistično stranko... Z njeno ustanovitvijo je ZKJ dokončno odšla v zgodovino;

- ...Položaj organizacije ZKJ v JLA je milo rečeno občutljiv... Izgubila je svojo oporo pri političnem organiziranju v državi... Ne more se odločiti za nobeno partijo, stranko ali društvo, ustanovljeno na nacionalni podlagi, ne da bi to negativno vplivalo na enotnost armadne sestave, zlasti starešin;

- Člani odbora za pripravo kongresa demokratične in programske prenovе ZKJ iz organizacije ZK v JLA ne bodo več sodelovali pri delu odbora, naša organizacija ZK pa objektivno ne more biti kolektivna članica te nove stranke;

- Organizacija ZK v JLA bo še naprej delovala kot samostojna politična organizacija v JLA...

25. september 1990

Komite organizacije ZKJ v JLA (podpisal se je predsednik Božidar Grubišić) mi je poslal sporočilo in navodilo, kako ugotoviti, kakšno je ozračje v zvezi z "ustanovitvijo sodobne demokratične komunistično usmerjene stranke – naslednice KPJ/ZKJ". Navedeno je bilo, da se je 21. septembra 1990 sestala politična posvetovalna skupina, da je bila pobuda sprejeta ter da je nujno pojasniti odprta vprašanja, kot so:

“– možni vpliv ustanovitve nove stranke na volitve v republikah, kjer še ni bilo volitev,

- vprašanje imena stranke,
- kako ustanoviti stranko v tistih delih države, kjer so bivši deli ZKJ spremenili programsko deklaracijo,
- vprašanje odnosov v stranki,
- kako zagotoviti kontinuiteto stranke na pozitivnih vrednotah KPJ/ZKJ itd...”

26. september 1990

Seja komiteja organizacije ZK Petega vojaškega območja – Zagreb

Tema: ocena stanja v organizaciji ZK

Ugotovitve:

– Narašča zaskrbljenost naše sestave za usodo države. Naraščata pesimizem in demoralizacija posameznikov glede možnosti za premoščanje krize. Na drugi strani se krepi volja in pripravljenost, da bi s sredstvi pravne države rešili nastale težave.

– Načelna stališča armade o varovanju ustavne ureditve in preprečitvi državljanske vojne v nekaterih okoljih močno napadajo in jih označujejo kot neposredno nasprotovanje demokratičnim procesom.

– Vse to pripadniki armade in njihovi družinski člani doživljajo v obliki verbalnih in drugih, celo fizičnih napadov.

– Pritisk iz posameznih republik in vodstev posameznih strank iz drugih republik na posamezne pripadnike armade v stalni sestavi in tudi z višjimi čini, naj se podredijo republiškim opcijam, je hujši. Za zdaj gre za posameznike, pričakujemo pa lahko, da bo tega čedalje več.

5. november 1990

V mesečno sporočilo za politično upravo ZSLO sem vključil tudi prilogo (pod B) o dejavnosti v naši organizaciji ZK (sporočilo sva podpisala, taka je bila praksa, Ivo Tominc, general, pomočnik komandanta za politično delo in pravne zadeve ter jaz kot predsednik komiteja). V tem sporočilu sem zlasti poudaril:

“...Člani zamerijo vodstvu OZK v JLA (komiteju in predsedstvu), da v trenutku, ko Jugoslaviji grozita razpad in državljanska vojna, v javnosti ni slišati jugoslovansko usmerjenih komunistov iz JLA prek njihovih legitimnih predstavnikov. Taka pasivnost vodstva OZK v JLA pri obveščanju jugoslovanske javnosti o stališčih komunistov v JLA ima hude posledice za JLA in vso Jugoslavijo. Zato komunisti od vodstva OZK v JLA zahtevajo, da čimprej nastopijo v javnosti s stališči komunistov...

– V trenutku, ko se še zaostrejejo mednacionalni in medrepubliški odnosi, ki bi utegnili sprožiti mednacionalne spopade, ni izključen njihov večji povečan vpliv tudi na idejno enotnost komunistov v JLA...

– V tem trenutku je povsem jasno, da OZK v rezervnih enotah ne obstaja. Domneva je, da bi imeli v primeru mobilizacije vojaških enot resne težave in odpor do tako postavljenega in na zakonu utemeljenega sistema vodenja in poveljevanja. Graditev enotnosti v vojaških enotah je v tem trenutku zelo zapletena. To bi moralo partijsko organiziranje v naslednjem obdobju veliko bolj upoštevati in najti konkretne rešitve...

– Komunisti menijo, da morajo imeti komiteji OZK na območju odgovornosti možnost, da se v sredstvih javnega obveščanja organizirano in argumentirano borijo za naše ideje in opredelitve, da odgovarjajo na napade na JLA v dnevnem tisku, saj se zdaj počutimo nemočne, da javnosti povemo resnico in tako vplivamo na javno mnenje...

– Nekateri od komunistov menijo, da je treba JLA departizirati in da pripadniki JLA ne smejo biti člani nobene politične stranke v državi. Večina komunistov meni, da je treba OZK "premestiti" v domove JLA in organizirati na interesnem funkcionalnem načelu..."

13. november 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZK Petega vojaškega območja – Zagreb:

Tema: zaključna razprava o pobudi za ustanovitev nove politične stranke. Sprejeta so bila naslednja stališča in ocene:

– Podpiramo pobudo za ustanovitev DPJK, vendar:

1.) organizacija ZK v JLA in JLA kot instituciji ne bosta organizatorici ustanovitve te stranke; 2.) da se v njenem dokumentu ne omenja organizacija ZK v JLA; 3.) da organizacija ZK v JLA še naprej ostane samostojna politična organizacija, dokler so za to pogoji, in 4.) da se odnos organizacij ZK v JLA do DPJK uredi tako, da je lahko njena kolektivna članica, dokler obstaja kot samostojna politična organizacija.

Komite organizacije ZK v JLA naj ugotovi, ali je možen nadaljnji obstoj organizacije ZK v JLA in v skladu s tem sprejme sklep. Z ustanovitvijo DPJK bi nastali pogoji za radikalnejše odločitve in tako bi pomembno prispevali k novoustanovljeni stranki.

19. in 20. november 1990

Dva dni je trajala seja komiteja organizacije ZK v JLA, medtem, točneje 19. novembra ob 20. uri pa je bila v Sava centru predstavitev Zveze komunistov – Gibanja za Jugoslavijo (ZK-GJ). Prvega dne so na splošno presenečenje omenili novo ime partije (ZK-GJ). Tega ni nihče pričakoval, kar se je pozneje posebej pokazalo s splošnim negodovanjem članov, ki na to niso bili pripravljeni, očitno pa so bili tudi proti temu; hoteli so nekaj novega vsaj pri imenu partije.

D drugega dne se je seje udeležil Veljko Kadijević (to se je zgodilo prvič v tem sklicu) in predstavil svoje videnje razmer v državi:

– Začeli smo odločilno bitko za Jugoslavijo. Sinoči smo s predstavitvijo ZK-GJ začeli s protiofenzivo, da bi ta uspela, ne sme biti ne zaostajanja ne odstopanja, tempo mora naraščati – v finišu pa mora biti najmočnejši.

– Izbira trenutka za protiofenzivo je realna, izvaja pa se samo v dveh primerih: 1) ko "ofenziva" napadalca poenjuje in 2) ko "napadalec" ne pričakuje protiofenzive. V našem primeru gre za drugo možnost – ne pričakujejo protiofenzive v obliki bitke za Jugoslavijo.

– Sile na političnem prizorišču Jugoslavije so pokazale svoj pravi obraz, ko gre za usodo Jugoslavije, zato protiofenziva ne zajema samo

ZK-GJ in jugoslovansko usmerjenih strank, ampak ji bodo po državni poti sledili drugi sinhronizirani ukrepi. Vsega se je treba lotiti modro in pametno, "ne s plinom do konca, pač pa s postopnim dodajanjem".

– Skupina tovarišev, ki so pripravljali uresničevanje ideje, ni opazila nevarnosti s strani pete kolone, zaradi česar je v resnici razpadla ZKJ. Ta peta kolona je bila navzoča tudi zdaj, zato je nastopila tudi z razbijanjem samo nekaj ur pred predstavitev (Duraković je umaknil predsednika iniciativnega odbora Vukovića in vse člane iz ZK BiH, je dodal Božidar Grubišić, predsednik komiteja), toda s tem niso uspeli, predstavitev je že bila!

– Zavedati se moramo, da mi moremo biti uspešni, če imamo v svojih vrstah peto kolono, toda bodite previdni in ne obsojajte s tem ljudi v svojih vrstah, kadar imajo o kakem problemu svoje stališče in mnenje in ga javno zagovarjajo.

– Vsa dejanja, ki se jih lotevamo, tudi ko gre za naše obveznosti do ZK-GJ, moramo izpeljati pogumno, in sicer s tistimi, ki hočejo in morejo to izpeljati, ne oziraje se na tiste, ki tega nočejo. Osebnostno se bojim tistih, ki tajno vse podpirajo (ker se koga ali česa bojijo), ko pa nato drugi nastopijo v javnosti, se jim pridružijo, ker bi radi imeli koristi – ti so nevarni za gibanje in vsako akcijo.

– Rokavice smo si sneli, kdor hoče, naj gre v boj, pa čeprav misli nekoliko drugače. Kot komunisti in kot organizacija ZK v JLA nimamo ne krivde ne hipoteke, zato ne dovolimo, da bi nam kdo ukazoval in svetoval.

– Pred našo organizacijo ZK sta dve ključni nalogi, ki se združujeta v eno samo, in sicer: prva, da si na vso moč pametno in pogumno prizadevamo in pomagamo, da ZK-GJ formalno in dejansko postane samostojna, in druga, da zagotovimo naši organizaciji ZK v JLA možnosti za delo v novih razmerah, te nove razmere pa so: da se legalizira in vzpostavi večstrankarski sistem v naši državi in da obstaja ZK-GJ. Pri iskanju odgovora nam mora biti jasno, da na svetu ni depolitizirane armade – gre samo za obliko, kako to doseči. ZKJ (zdaj je to organizacija ZK v JLA) je imela ključno vlogo pri ohranitvi jugoslovanskega značaja JLA – to je tudi v prihodnje naša temeljna naloga.

– Ne sprejememo dekreta, ki si prizadeva onemogočiti delovanje komunistov v JLA, saj tega ni storila nobena država v Evropi, v katero bi radi. Vse politične stranke, torej tudi komunistična, morajo biti enakopravne, država ali njene institucije pa odločajo o tem, ali bo v njej delovala ali ne katera od strank ali vse politične stranke, torej politične stranke ne morejo odločati o tem, kje se bodo lahko organizirale – o tem odloča institucija.

– V okviru protiofenzive bom kmalu tudi osebno nastopil v javnosti – na javnem prizorišču, o tem smo obvestili in se dogovorili v ZIS-u in na

Predsedstvu SFRJ. Pred nami so odločilni dnevi in pripravljeni moramo biti na odločilen politični boj, na druge oblike boja pa samo, če bomo k temu prisiljeni, je general Kadijević zaključil svojo besedo.

22. november 1990

Seja komiteja organizacije ZK Petega vojaškega območja – Zagreb

Tema: stališča za razpravo v organizaciji ZK v odnosu do ZK-GJ ter o usodi organizacije ZK v JLA. Izhajali smo iz temeljne določbe, da je nujno "spoštovati dostojanstvo vsakega člana naše organizacije ZK pri odločanju za ali proti vključitvi v ZK-GJ", v zvezi s tem smo prišli do sklepa, da so "na vrsti člani naše organizacije, da odločajo ali pooblastijo svoje najvišje organe (komite ali konferenco organizacije ZK v JLA), da se odločijo o usodi svojih članov ali svoje organizacije ter o svojem odnosu in odnosu svoje organizacije ZK do ZK-GJ!" To je demokratični postopek in demokratični izziv tudi za našo organizacijo ZK – je bilo poudarjeno! V zvezi s tem so vsi organi ZK dolžni poslati svoje ocene in stališča do 5. decembra 1990.

5. december 1990

Predsedstvo komiteja organizacije ZK Petega vojaškega območja je povzelo razpravo v svoji organizaciji, ki je v celoti potrdila stališča komiteja. Stališča članov so: sklep o departizaciji lahko sprejme samo konferenca organizacije ZK v JLA, ker mora biti slovesno in spoštljivo dejanje; udeležba v ZK-GJ je lahko samo individualna, v nobenem primeru kolektivna; programu in statutu ZK-GJ očitajo preohlapnost; pri predstavitvi ZK-GJ posebej obsojajo udeležbo tistih vojaških oseb, ki si že na začetku to partijo lastijo in jo s tem takoj razbijajo. (Branko Mamula in Stevan Mirković sta bila kadra, ki so jima v razpravi najbolj oporekali).

6. december 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZK v JLA – Beograd

Tema: določitev datuma 10. konference organizacije ZK v JLA (17. december 1990) in izvolitev delegatov za konferenco (iz organizacije ZK Petega vojaškega območja 17 delegatov).

Ugotovljen je bil tudi odnos članov in organizacije do ZK-GJ, kjer so bila stališča diametralno nasprotna, zlasti v zvezi z individualnim in kolektivnim včlanjevanjem in vprašanjem, ali bo po konferenci konec z organizacijo ZK v JLA ali bo še nekakšno "prehodno obdobje". Enotnega stališča ni bilo, zato je bilo sklepanje podaljšano na razprave do 10.

konference in na njej. Izjavil sem, da bom spoštoval voljo članov in zaključil delo svoje organizacije ZK takoj po koncu 10. konference.

17. december 1990

10. konferenca organizacije ZK v JLA – Dom JLA na Topčiderju – Beograd

Sprejeti so bili naslednji sklepi:

1. Na podlagi opredelitve in volje večine članov pristopa organizacija ZK JLA k Zvezi komunistov – Gibanju za Jugoslavijo. Pri tem ni vprašljiva pravica posameznikov, da ne pristopijo k ZK-GJ če si tega ne želijo.

2. Organizacija zveze komunistov v JLA je prenehala z delom.

3. Pooblasti se komite organizacije ZK v JLA, da s komiteji vojaških območij, vojaškega pomorskega območja, vojnega letalstva in protizračne obrambe, Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in vojaških šol kopenske vojske JLA ter v sodelovanju z organi vodstva in poveljevanja uresniči ta sklep.

Sklepi so več kot produkt kompromisa med partijskim in vojaškim vrhom, zato je bil prvi sklep oblikovan tako, da imajo posamezniki "pravico", da se odločijo drugače. V nobenem primeru ni bilo mogoče govoriti o "odločitvah in volji večine članov", kar se je kmalu potrdilo pri izjavah o pristopu k ZK-GJ.

Tudi tokrat bi rad navedel nekaj poudarkov iz referata predsednika komiteja Božidarja Grubišića:

"...V večstrankarskem političnem boju se je v konkurenci idej in programov ustavil proces degradacije in rušenja socialistične opcije družbenega razvoja. S konsolidacijo svojih vrst in privrženecv so socialistično in jugoslovansko usmerjene sile krenile v ofenzivni boj za ohranitev in prosperiteto Jugoslavije na socialističnih in demokratičnih temeljih. Ta boj bo dolg, težek in zelo zapleten, ne pa tudi zaman...

Z večstrankarskim političnim sistemom so v naši državi nastali novi pogoji za politično organiziranje in delovanje komunistov ter drugih pripadnikov JLA. S tem, da smo sprejeli tako resničnost in se odločili za nadaljnjo demokratizacijo naše družbe, smo pokazali, da smo pripravljeni k temu tudi konkretno prispevati...

Glede na značaj in posebnosti vojaške organizacije bi večstrankarsko organiziranje in delovanje v armadi ogrožalo njeno enotnost, jugoslovanski in ljudski značaj ter uspešno uresničevanje njene ustavne vloge. Zato ugotavljamo, da so v tem trenutku nastali vsi družbeni in politični pogoji, da organizacija zveze komunistov preneha delovati v JLA...

Jugoslavijo kot skupno domovino vseh njenih narodov in narodnosti, ki živijo na tem območju, so v svojih idejah in delih ustvarjale generacije najpomembnejših ljudi, z velikimi žrtvami in nadčloveškim naporom v

narodnoosvobodilni vojni in socialistični graditvi pa so jo ustvarili milijoni njenih državljanov. Naša najsvetejša dolžnost je storiti vse, da bi ta neizmerna prizadevanja in na njih ustvarjene vrednote našli pomembno mesto v razvoju jugoslovanske družbe.

Pripadniki JLA bodo svojo opredelitev za Jugoslavijo potrjevali zlasti z nadaljnjim načelnim angažiranjem pri uresničevanju svoje ustavne vloge in nalog...

Jugoslavija ima moč in sposobnost v razvoju izraziti avtentične interese svojih narodov in narodnosti in sprejeti vse, kar je napredno in predstavlja civilizacijske dosežke sodobnega sveta."

18. december 1990

Dan po vrnitvi z 10. konference organizacije ZK v JLA sem upošteval sklep o prenehanju organizacije in na lastno pobudo in samostojno na zboru vseh komunistov poveljstva Petega vojaškega območja s priložnostnim govorom zaključil delo in obstoj naše organizacije ZK, kar sem ocenil kot "edini možni način za spoštljiv odgovor na izzive časa", "z našo odločitvijo in političnim dejanjem" ter pozval člane, "naj s tem, da se ne delimo in ostanemo enotni, izrazimo naše bistveno politično dejanje" v tem trenutku boja za Jugoslavijo. Ta dan sem izdal ukaz, da se partijska članarina ne zbira več prek VRC. V zvezi s tem je prišlo do spora (sprl sem se tudi sam s seboj), vendar je bilo treba reagirati in delati tako (prepričan sem, da bi morali veliko prej).

27. december 1990

Sklical sem sestanek "predsednikov komitejev organizacij ZK" na neposredni zvezi glede izvajanja sklepa z 10. konference, kjer smo se odločili o delovnih načelih:

- S pristopom k ZK-GJ smo storili spoštovanja vredno politično dejanje hkrati pa smo pustili odprto vprašanje, kdo bo in kdo ne bo pristopil k ZK-GJ, kar je prav tako politično dejanje zaupanja svojim članom.

- Naša organizacija ZK je prenehala z delom (kar so mnogi storili na ustrezen način), v prihodnje moramo uresničiti sklepe konference. S tem je mišljeno:

1. Omogočiti bi morali individualno vključevanje naših članov v ZK-GJ tako, da se vsakemu članu ponudi pristopnica, zahvaliti se je treba tako tistim, ki jo izpolnijo, kot tudi tistim, ki je ne. Analizo pristopa je treba opraviti samo številčno in v odstotkih. Nujna je velika strpnost do tistih, ki se za to niso odločili, da bi preprečili razcepe in morebitno slabšanje medčloveških odnosov. Rok za osebno odločanje je 16. januar 1991.

2. Morali bi se povezati z iniciativnimi odbori ZK-GJ na terenu povsod, kjer so, in ustanoviti skupno organizacijo ter enotna vodstva.

3. Kadrovske težave naše organizacije bomo reševali postopno v prehodnem obdobju po načelu: nihče ne sme biti in ne bo oškodovan – funkcija v organizaciji ZK ne bo za nikogar ne minus ne plus pri kadrovanju, maksimalno bodo upoštevane okoliščine, da naši kadri niso krivi, ker so z ukinitvijo organizacije ZK ostali brez formacijskega položaja;

– Vso dokumentacijo je treba arhivirati in predati arhivu poveljstva Petega vojaškega območja; finančna sredstva zapreti; štempiljke in pečate takoj umakniti in predati.

Istega dne sem se napovedal pri komandantu Petega vojaškega območja generalpolkovniku mag. Konradu Kolšku in mu v razgovoru ponudil, da me takoj razreši članstva v kolegiju komandanta, kjer sem bil po funkcijski dolžnosti, ter dodal, da je to tudi moja želja. Zavrnil je mojo prošnjo ter na naslednji seji kolegija zahteval in dobil podporo vseh članov kolegija, da sem še naprej član tega telesa.

18. januar 1991

Razčlenitev individualnega (torej svobodnega) pristopa "članov organizacije ZK na Petem vojaškem območju" v ZK-GJ: od 8030 članov jih je pristopilo 36,6 odstotka, najslabši je bil odziv v mariborskem korpusu (28 odstotkov), Vojaški bolnišnici Ljubljana (11 odstotkov) in Vojaški bolnišnici Zagreb (dva odstotka). Splošna ocena: veliko slabši odziv v enotah na območju Republike Slovenije!

Takoj po izpeljani akciji individualnega pristopa k ZK-GJ so se začele spletke v zvezi s tem, kdo je pristopil k ZK-GJ in kdo ne, kljub jasnemu stališču, da je pristop stvar osebne odločitve in se seznami nikomur ne pošiljajo, obstajajo samo formalno zaradi uresničitve sklepa z 10. konference organizacije ZK v JLA.

Po razčlenitvi je bilo očitno, da se trije generali niso odločili za pristop k ZK-GJ. Vedel sem, da so to Ivo Tominc, Ciril Zabret in Petar Stipetić – vsi trije so prišli k meni, predstavili so svoje poglede na zadevo in razloge za svojo odločitev, pozneje pa je samo Ivo Tominc ostal pri svojem načelnem stališču, čeprav samo formalnem, da ne gre v "Mirkovićevo in Mamulovo partijo". Ostala dva sta se naknadno vključila, da bi "pomirila duhove" ali zaradi le njima znanih razlogov. Razčlenitev je pokazala, da je presenetljivo malo članov iz vrst kadrov v varnostnih organih ter v organih za moralno vzgojo in pravne zadeve pristopilo k ZK-GJ.

Ustanovitev ZK-GJ je spremljala močna nasprotna propaganda, zlasti iz SDP na Hrvaškem, zato se mi je zdelo prav, da napišem pismo njenemu predsedniku Ivici Račanu. Pismo se glasi:

Tovariš ali gospod Račan,

pišem Ti samo kot posameznik, ne da bi za to vedel kdor koli v moji ustanovi ali zunaj nje. Če naj verjamem novinarskim poročilom s Tvoje zadnje tiskovne konference, razlogov za dvom pa ni, so izginili vsi moji pomisleki in vera, kar zadeva Tebe. Za kaj gre?

Na svoji zadnji tiskovni konferenci si po novinarskih poročilih rekel, da je ustanovitev ZK-GJ družbenopolitični dogodek, ki spodkopava pozitivno ozračje pri dogovorih o ureditvi Jugoslavije; da je ZK-GJ nevarna in sovražna stranka, ki hoče zgodovinsko kolo zavrteti nazaj, posebej pa si poudaril, da te veseli, da sedijo sedaj s teboj za isto mizo (seveda na tej omenjeni konferenci) tudi Tvoji sovražniki; konkretno člani ZK-GJ (Jasna Tkalec, op. avt.). Nato je s Tvojim blagoslovom dr. Šiber rekel, da je ZK-GJ stranka zlatih epolet in pasov, v kateri po vrsti sedijo bivši generali, vojaški starešine in ljudje, ki se borijo za svoje ogrožene privilegije, da so starešine v to stranko nagnali z bajoneti, da ZK-GJ že na svojem začetku propada, ker sta njeni izhodišči komunizem in socializem, ki sta propadla.

Tragično je, da take osebnosti (in v tem je moja največja zabloda) propagirajo teorijo, da "kdor ni z menoj, je moj sovražnik"; ki v večstrankarstvu in demokraciji ne dovolijo tudi drugim, da se organizirajo in delujejo; ki svoje včerajšnje tovariše štejejo za sovražnike in jih preganjajo; ki drugim očitajo, da hočejo ohraniti privilegije, kar sami počnejo zelo neposredno; ki se lažejo (dobesedno lažejo), ko pravijo, da je bil kdo z bajonetom nagnan v stranko (ta proces je tam, kjer sam delam, bolj demokratičen, kot je Vaš – ne slepite se); ki so propagirali idejo komunizma in socializma, zdaj pa jo razglašajo za propadlo (če ne bi bilo tragično, bi bilo žalostno) itd.

Rekel sem Ti, da so izginile moje dileme in vera, ko gre zate, Ivica (in Tvoj tim, seveda). Zdaj verjamem tudi vsemu, o čemer se govori (tudi v Tvojem krogu), o sestrskih strankah (SDP-HDZ); o Tebi kot o človeku, ki je "izdal našo stvar"; o Tebi kot o nekakšnem trojanskem konju v ZKH in ZKJ; o Tebi kot o Vuku Brankoviću itd. Ivica, o tem slišiš na vsakem koraku, tudi v gostilnah na Zrinjercu, o teh temah govorijo povsod in z vsemi, pa če so govorniki hočejo poslušati ali ne.

Ivica, Ti si prvi v Jugoslaviji uporabil besedo enoumnost za tisto, kar smo imeli doslej, ali ni to, kar imamo zdaj, popolna brezumnost? V tej Tvoji demokraciji (rekel sem – brezumnosti) zapirajo tudi tiste, ki sta jih Ti in Tvoj kolega imenovala borci za svoje privilegije, Ivica razumi, ti brusijo nože na oblekah ujetnikov (to ni laž, kot je Vaša laž o stranki in bajonetih). Tako kot Ti preganjaš komuniste (kaj je beseda sovražnik drugega kot preganjanje), tako drugi na svoj način preganjajo ostale in tudi ti sam prideš na vrsto, če omenjene zgodbe, kvalifikacije in diskvalifikacije o Tebi niso točne. Trdim samo, da ne prideš na vrsto pri tistih,

ki jih imaš za sovražnike. Ali ni to čudno: Ti samo komuniste in njihovo organizacijo šteješ za sovražne!?!)

Srečno pot, Ivica – nisem s Teboj in ne na Tvoji poti, nikoli pa ne bom rekel (ne mislil), da je Tvoja pot sovražna ali da si Ti s svojimi privrženci moj sovražnik.

14. januarja 1991
dr. Vaso Predojević

12. april 1991

Prekinjene so bile vse aktivnosti "organov ZK v JLA" pri uresničevanju sklepa 10. konference, zato je bil sklican zadnji sestanek "predsednikov komitejev OZK v JLA" v Beogradu, kjer so bile predstavljene naslednje ugotovitve o delu (vodil je Božidar Grubišić, admiral):

1. Razlike pri pristopu članov organizacije ZK v ZK-GJ po vojaških območjih so posledica:

– razlik pri vodenju akcije včlanjevanja (od demokratičnega do takega z vsemi elemeniti pritiska). Tako je iz organizacij ZK poveljstev in enot v zahodnih delih države – v Sloveniji in na Hrvaškem – pristopilo malo članov (na Vojaškem pomorskem območju 28 odstotkov, na Petem vojaškem območju 36,6 odstotka, v enotah ZSLO na tem območju 70 odstotkov), v drugih delih države so bila "izpolnjena pričakovanja" in je bil pristop 85- do 90-odstoten;

– abstinence dejavnosti ZK-GJ v organizacijah ZK, kjer je bil pristop večji (v Beogradu ugotavljajo, da je aktivnih samo kakih 10 odstotkov članov, nekoliko večja aktivnost je v Srbiji – približno 20 odstotkov), medtem ko je v zahodnih delih, kjer je bil pristop za polovico manjši, aktivnost v ZK-GJ večja in po oceni je aktivnih 30–40 odstotkov članov, zlasti na Hrvaškem.

– Vse težave pri delovanju ZK-GJ so posledica togih stališč jugoslovanskega odbora ZK-GJ, ki (zlasti njegov izvršni odbor) nasprotuje vsaki političnoizvršilni vlogi republiških odborov ZK-GJ, kar resnično onemogoča delo ZK-GJ. Pomeni, da je nujno treba rešiti problem odnosov med jugoslovanskim odborom in republiškimi odbori!

– Aktivnost je temelj vsake stranke, te pa ni ali je skrčena le na posameznike, ki jih nihče ne sprejema, pojavljajo se resni pomisleki, n.pr. da je perspektiva ZK-GJ "črna", ker jo hočejo "nekateri" oblikovati po tipu in načelih ZKJ.

– Jugoslovanski odbor s svojim obnašanjem razbija ZK-GJ (Nikola Kaloper, član odbora, razsaja po vsej državi); miting na Ušcu je povzročil stranki veliko škode (udeležilo se ga je 5000–10.000 ljudi); gibanje je enostransko usmerjeno, njegova enostranska podpora JLA pa je vedno bolj protiproduktivna.

– Stranka (gibanje) ima dve politiki (uradno in neuradno), njena ideja o ustanovitvi strankarskih odredov in patriotskih svetov (načelo: kri je usoda države) je razdelila aktivne vojaške osebe (starešine JLA) in člane ZK-GJ, ker pojmujejo ustanavljanje odredov za paravojaško organiziranje.

– Nepriznavanje republiških odborov ZK-GJ je hkrati tudi nepriznavanje republik(e) – to pa je unitarizem.

– JLA ima svoje stališče do rešitve krize (je proti paravojaškemu organiziranju, ne grozi s svojim orožjem in silo, vztraja pri demokratičnem dogovoru), jugoslovanski odbor ZK-GJ pa ima drugačno stališče in grozi z JLA.

– ZK-GJ je imela veliko priložnost, zdaj pa deluje v nasprotju z njo, njegovo vodstvo je nenačelno do drugih političnih strank (sprejema samo SP Srbije in ZK Črne gore in se v svojih programskih dokumentih sklicuje na njihova stališča, kar je precedens in zmota). ZK-GJ se je spotaknila prav na teh vprašanjih, kar bodo naši člani razumeli kot še eno prevaro.

– Jugoslovanski odbor mora ravnati, kot je treba, “očistiti” se mora nekaterih posameznikov (na sestankih so bili imenovani Mirković, Mamula, dr. Mira Marković in Nikola Kaloper in takoj kritično oceniti svoje dosedanje delo (posamezniki v jugoslovanskem odboru se celo sestajajo kot poseben organ v organu, zato so pri tem razpravljali tudi o zamenjavi Vukote Popovića kot sekretarja jugoslovanskega odbora).

To je bil Vukotov in moj zadnji prispevek na zadnjem sestanku “predsednikov komitejev OZK” (pozneje sem ugotovil, da dr. Mira Marković ne pripada ne tej ne kateri drugi skupini). Takrat smo na sestanku “sklenili”, da bomo s tega neformalnega srečanja poslali posebno sporočilo jugoslovanskemu odboru ZK-GJ, cilj pa je bil vzpodbuditi kritično analizo, da bi ustrezno ukrepali za ustanovitev sodobne politične stranke ali gibanja oziroma sodobne ZK-GJ (končnega besedila sporočila nisem dobil).

22. april 1991

Ker so verjetno domnevali ali vedeli, da so ugotovitve z neformalnega zadnjega sestanka predsednikov OZK v Beogradu z dne 12. aprila večino “prišle” iz Zagreba od tamkajšnjega republiškega odbora ZK-GJ in mene osebno, so v Zagreb prišli Dragan Atanasovski – predsednik, Vukota Popović – sekretar in Branko Mamula – član jugoslovanskega odbora ZK-GJ. Njihov namen je bil razčistiti odnose med jugoslovanskim in republiškim odborom SP-GJ na Hrvaškem, na sestanku pa se je izkazalo, da so prišli še posebej razčistiti odnos posameznikov (dr. Vase Predojevića), in tudi republiškega odbora do “srbskega vprašanja na Hrvaškem”!?

Potek sestanka: stališča obeh organov so ostala nerazjasnjena in nerešena – v bistvu je šlo za problem odnosa jugoslovanskega odbora do republiškega odbora in republik, Mirjana Jakelić, bistra in pametna predsednica republiškega odbora, pa je bila nemočna pri prepričevanju "gospodarjev". Nato se je Branko Mamula s kritičnimi pripombami lotil mene osebno (izkazalo se je, da je bil to glavni namen njegovega prihoda), češ, da sem rekel "to in to", "takrat in takrat", pred "tem in tem" (konkretno vse pred Nikolo Kaloperjem – članom jugoslovanskega odbora) o njem – Branku Mamuli, nato je nastopil s stališčem, da "Predojević in republiški odbor ne razumeta srbskega vprašanja na Hrvaškem" (ni mi bilo takoj jasno, zakaj me povezuje z organi, katerih član sploh nisem)!? Tak nastop je presenetil vse (miril me je Zorko Čanadi, član odbora, ki je sedel zraven mene), bil pa je tudi izziv in priložnost, da se stvari razčistijo do konca. V obraz sem mu povedal, da se ne bom spuščal na raven govoric in opravljanja, pač pa bom odgovoril na drugi del trditev in obtožb. Povedal sem približno naslednje:

"Republiški odbor ZK-GJ na Hrvaškem in jaz osebno dobro razumeva srbsko vprašanje na Hrvaškem, toda vi ga nočete razumeti. Srbi na Hrvaškem so dvakrat ogroženi, in sicer od oblasti HDZ, pa tudi od ekstremistov v "njihovi lasti" SDS. Tega slednjega nočete videti in tudi Srbi na Hrvaškem tega ne dojemajo. Ogrožen je tudi hrvaški narod, ki tega žal ne vidi..."

Tu se je praktično sestanek končal, saj je bilo vse drugo fraza. Za vedno sva se ločila – Mamula in jaz.

Toda 25. aprila me je iz Beograda poklical Borisav – Boro Mikelić, član jugoslovanskega odbora ZK-GJ, ki so ga hvalili in mu oporekali (sam nisem imel razlogov ne za prvo ne za drugo, saj ga nisem poznal), in me takoj po "receptu iz iste kuhinje" napadel z naslednjimi besedami: "Predojević, rekel si, da je moja stranka (Socialistična stranka Hrvaške, op. avt.) antikomunistična in da nočeš imeti ničesar z njo!" Nisem se branil, saj nisem imel razlogov za to, pač pa sem rekel: "Ne vi ne vaša stranka me ne zanimate, tako misli ravno tisti, ki vam je to rekel, – tako misli in javno govori generalni sekretar stranke Stipo Radovanović, ki je razcepil vašo stranko, zato vprašajte njega. Nasvidenje!"

23. novembra 1989
Vaso Predojević in Milan Daljević na Deveti konferenci ZK v JLA

11.–13. decembra 1989
Kongres ZK Hrvatske: Vaso Predojević med delegati kongresa

22.–23. decembra 1989
Kongres ZK Slovenije: Vaso Predojević, Jožef Školč in Matija Maček

31. januarja 1990

Vedno v stiku s članstvom ZK: Petar Šimić in Vaso Predojević informirata članstvo v Domu
JLA v Ljubljani

Z A B E L E Ž K A

razgovora članov predsedstva CK ZKS s predstavniki organizacije ZK v JLA (31. 1. 1990 na CK ZKS)

Na razgovoru, ki je potekal v prostorih CK ZKS, 31. 1. 1990, so sodelovali: admirala Peter Šimič in Stane Brovet, polkovnik Vaso Predojevič, s strani organizacije ZK v JLA in člani predsedstva CK ZKS: Ciril Ribičič, Sonja Lokar, Bogo Gorjan, Lev Kreft, Štefan Korošec in Silvo Komar.

Razgovor je bil namenjen izmenjavi mnenj o stanju v ZK po prekinitvi 14. izrednega kongresa in oceni razmer na Kosovu. Uvod v razpravo sta imela predsednika organizacij ZK Ciril Ribičič in Peter Šimič.

Ciril Ribičič je pojasnil, zakaj zahtevamo visoko stopnjo avtonomnosti in kaj pomeni naš izstop iz ZKJ. Pojasnil je okvir, ki nam ga določa kongres in 1. konferenca ter da so odprte različne opcije povezav v Jugoslaviji. Minimum, pod katerega na noben način vodstvo ZKS ne more privoliti, je, da ni mogoča rešitev v ZKJ, kjer bi ZKS predstavljala manjšino v neenakopravnem položaju.

Izhod je po njegovem mogoče iskati samo v razgovoru republiških organizacij. Programski okvir predstavlja temelj za sodelovanje z drugimi organizacijami ZK. Podal je informacijo o zamrznitvi odnosov, da je pa v tem času potrebno oceniti v konsultacijah, na katerih temeljih je možno nadaljnje povezovanje.

Podal je tudi oceno stanja na Kosovu, ki po njegovem mnenju, na način, kot se sedaj rešuje, ni rešljivo, ker ni mogoče doseči produktivnega dogovora vseh na Kosovu, ker ni mogoče pri reševanju stanja sodelovati, ker ni vzpostavljen dialog s pravimi sogovorniki. Izrekel je ugovor zoper povečevanja represije. Osnova za rešitev stanja je v prvi vrsti zagotoviti pogoje, da se bodo lahko izvedle svobodne volitve.

Prva stran zapisnika pogovora med slovensko ZK in ZK v JLA, ki je bil 31. januarja 1990

[illegible][illegible][illegible]

7. I dalje (i na vice) pravi razgovore da se od tog tog "mih" preformira u organizaciju na teritoriji primorja (pri dolasku SDA) - da bude obimna za pristup "okupirane" GZ u BiH, pa, induksi u Zbornicu 70, "kometa" i "kula" za NO. Tako bi BiH bila formulisana defektivizacijom, a stvarno imala broj organizacija. Time bi bilo opreznije izbiti "oduke" iz sume i nametati se akcijom, postati "defektivizacijom" BiH. A ovakav org. bi trebalo privući i one koje ne mogu biti produkti ove "kolonije", na primjer hrvati, muslimani, srpski, albanci i "mih" u Zbornicu 70.

[illegible]

SLUŽBENA ZABELEŠKA

Rascep u OOSK
mpoad/253. mtbr,
garnizon Ajdovš-
čina.-

Prema našim saznanjima je na sastanku 4/ osnovne organizacije SKJ u mpoad/253. mtbr, garnizon Ajdovščina, održanom 31. 01. 1990. godine, došlo je do rascepa među članstvom OOSK/ koji je rezultirao istupanjem iz SKJ četvorice starešina, a jedan starešina je najavio svoj izlazak.

U sklopu uvodne reči po prvoj tački dnevnog reda: Uticaj idejno-političkih kretanja u društvu na pripadnike jedinice i zadaci komunista u izgradnji idejno-političkog jedinstva, sekretar OOSK Spasojević Zdravko (kap. I kl.), je upoznao članove (8 starešina i 1 vojnik) sa rezultatima 14. vanrednog Kongresa SKJ i nastalom rascepu u SKJ, potencirajući pri tome da novonastala situacija u SKJ i sveukupna ideološko-politička kretanja u društvu, negativno utiču na članstvo SKJ u njihovoj jedinici.

Iznoseći podatak da je iz njihove OOSK već istupio zastavnik Petrović Dragoljub, a da su svoj izlazak iz SKJ najavili i zastavnik Črešnjovar Marjan, st. vod. Hodžić Farko, vodnik Todorović Goran i vodnik Hajdar Ekrem, sekretar Spasojević je naglasio da je politika koju sada vodi vojno rukovodstvo ispravna, i da je treba podržati, te obrazložio zašto se moraju zalagati komunisti u armiji. Na kraju uvodne reči, Spasojević je izneo da Hodžić napušta SKJ iz

emotivnih razloga, a Hajdar zbog visoke partijske članarine. Na ovo je reagovao Hodžić, rekavši da Spasojević nema pravo da komentariše njegove razloge i da to ne dozvoljava.

Posle toga reč je uzeo Gačnik Goran (kap. I kl.), komandant divizionu, rekavši da bi Hodžića trebalo isključiti iz SKJ.

Potom se za reč javio Ilić Slobodan (kap. I kl.) izrazivši neslaganje sa datom ocenom od strane Spasojevića i Gačnika, a zatim predložio da se sastanak prekine i odloži do daljnjeg, odnosno, do dobijanja instrukcija šta i kako dalje. Takođe je predložio, da se sastanci OOSK održavaju u popodnevno vreme, jer inače starešine odustvuju sa obuke.

U nastavku se za reč javio Gačnik rekavši, da se svi trebaju zabrinuti nad situacijom u zemlji i stanju na Kosovu, a zatim osudio podršku DEMOS-a i drugih organa i organizacija u SR Sloveniji separatistima na Kosovu. Istakao je, da je kukavički napustiti SKJ u ovo vreme, da mu je žao što su se drugovi odlučili na taj korak, te da ne treba čekati informacije, jer svi znamo kakva je situacija u zemlji.

U nastavku su diskutovale starešine koje su izjavile da napuštaju SKJ. Niko od njih nije obrazložio razloge zbog kojih su se odlučili na takav korak.

Smatramo, da nastala situacija zaslužuje našu pozornost, te da bi partijsko-politički organi jedinice i Komande korpusa trebali slučaj detaljno sagledati, sanirati situaciju i izvući pouzke za budući rad.

EM/SI

Pukovnik
Malčko Emin

3. marca 1990

Organi varnosti spremljaju delo organizacije ZK: uradni zaznamek o sestanku organizacije ZK v ajdovski garniziji

DELEGAT 14. VANREDNOG KONGRESA SKJ, ČLAN ORGANA SKJ

KOLŠEK KONRAD

(Prezime i ime)

Organizacija SKJ u JNA

(Naziv organizacije iz koje ste delegat, odnosno član organa SKJ)

Molimo Te za izjašnjenje o dolasku na nastavak Kongresa

DA

NE

Jer sam saglasan sa stavovima svoje partijske baze da pod ovakvim uslovima nema nastavka

Vaše mišljenje i sugestije povodom PISMA ČLANOVA CKSKJ prisutnih, 30. marta 1990. godine, na radno-konsultativnoj sednici:

Neprimerno političkom trenutku SK i doprinosi još više raspadu SKJ.

Molimo da mišljenje dostavite do 10. aprila 1990. godine u kovertu koji smo Vam pripremili, na adresu: CENTRALNI KOMITET SKJ, 11070 NOVI BEOGRAD, Bulevar Lenjina 6/XXI. Vaša mišljenja možete javiti i na telefone: 011-627-875; 011-138-177; i 011-628-029.

9. aprila 1990

Misliti s svojo glavom: izjava Konrada Kolška, zakaj je proti nadaljevanju kongresa

DELEGAT 14. VANREDNOG KONGRESA SKJ, ČLAN ORGANA SKJ

ČERANIĆ ILIJA

(Prezime i ime)

Organizacija SKJ u JNA

(Naziv organizacije iz koje ste delegat, odnosno član organa SKJ)

Molimo Te za izjašnjenje o dolasku na nastavak Kongresa

DA

NE

Vaše mišljenje i sugestije povodom PISMA ČLANOVA CKSKJ prisutnih, 30. marta 1990. godine, na radno-konsultativnoj sednici:

Ne prihvatom Pismo ni nastavak Kongresa. Pismom se brani ono što defakto ne postoji (SKJ) i to nema svrhe ni smisla zbog delova SKJ. Zalažem se za novi Kongres, ali ni sa tim ne treba žuriti. Zalažem se za stvaranje nove partije ali od komunista ali ne od levih snaga. Na novi Kongres treba ići paritetno tako da svaki deo SKJ ima isti broj delegata. Pitam kome ja to plaćam članarinu SKJ - Pančevskom.

Zaprepašćen sam da su naši članovi CK ostali na Sjednici i time narušili ugled Organizacije SKJ u JNA. Kako su se mogli opredeliti za stavove Pisma (na primer o nastavku kongresa) ako o tome nisu imali stav nas komunista. Zabrinut sam da je naš partijski vrh naseo konceptu Srbije i Miloševića.

Našu organizaciju odmah treba teritorijalizovati po funkcionalnom principu.

Molimo da mišljenje dostavite do 10. aprila 1990. godine u kovertu koji smo Vam pripremili, na adresu: CENTRALNI KOMITET SKJ, 11070 NOVI BEOGRAD, Bulevar Lenjina 6/XXI. Vaša mišljenja možete javiti i na telefone: 011-627-875; 011-138-177; i 011-628-029.

9. aprila 1990

Misliti s svojo glavom: izjava Konrada Kolška, zakaj je proti nadaljevanju kongresa

Razgovor u CK SKH - SDP - (21/4.90.) 10.44. (4.30)

- CK SKH - SDP: Rujan, Matlack, Čaroban i ...
- CK OSK i JNA: Bunić, Čurin, Buncel i Predojević

Neoficielni dio - Rujan o izborima:

- SK u izbore mora biti dubinski reorganiziran na centralnom i izvršilačkom razini da bi bilo moguće celokupnu akciju i razliku u ... na jedno zločine - budući se pri pripremi
- Najveći problem su mali od pristupne dozvole i njegovu upravu opremliti, pa je bilo trenutnog posustajanja - ona se upotrebljava u ovom periodu ponovno nepovoljno
- Većina odbora u komisiji i komisije u TV o izborima uopće nisu imali znanja, i.e. je bila u velikim besporedcima i potpuno nepripremljena za takve aktivnosti
- Rujan poznao ne jedinstvenost u organizaciji izbora u SK i H od velikog je značaja kao veliki imperativ (bez iznimke i pravilnosti) i da su prve organizacije SK, a da bi bilo dobro biti u okviru aktivnosti uoči izbora zbog organiziranja procesa da se desio nešto
- Čini se da će izbori biti uspešni, ali da neće imati rezultata, da će preovladati biti već izabran 90. god SKH mora otići minimum 5% manje, a da nije bilo trebalo još 10-ine dana kampanje jer su u stvari mogli imati vremena za SKH i čine nešto

Oficijelni dio

- 1) Bunić: 29.4. se radi na jačanju OSK-a, ali se odmah odlučuje za izborima 14.5.2 (maja '90.) i da bi bilo dobro imati nešto, da se da organizacija SKH ne bude samopostojanje, odnosno razlika, a razlika i da organizacija imati nešto po nacionalnoj i konceptualnoj osnovi.

Iskustvo u ohranjenosti - ali jeste li zadovoljni?

15.1. NGS p. A. (na MO i MN), "puknuo" istorij o oseni mup-a
'90 na B. i dopostojima na "funkciji" i rekao: Uvijek biće ener-
gično protivljenje prema odgovornosti - to nije problem da se sa mima
može se na njih raditi radovi - to se objavljuje za HDZ i N. mora
odmah iz JNA; predložili smo inicijativu kod PSFR da se omogućiti
kako je kobra, da se radi po potrebnim kobra i da se razvedeno
menja - uvo u PSFR ne objavljuje odu cemo to objavljuje mi -
to mora biti mima jasno - to može sprovesti samo jedinstveni
kobra; Ispravak cemo Vlasti po ceni ml. kobra koja bi bile
ako se radi mehanizma; Sadržaj sa mima koji razvijaju J. mima -
mima mima prijem i mima - ako se kobra ne objavljuje
mi cemo se mima sa vlasti mima; Depozitaciju mima vas
ne objavljuje - nije više biti jer je to cij. razvijaju J. mima; No kobra
kobra cemo da mima SKJ ako su izšla iz mima i cemo - radi u
mima da mi mima K odu mima razvijaju J. mima
mima iz S i H; Ispravak od TO H i S mima cemo -

II. D E L

JAVNI LINČ, SOVRAŠTVO IN KAOS

Po funkcionalni dolžnosti predsednika komiteja organizacije ZK na Petem vojaškem območju sem bil tudi član kolegija komandanta Petega vojaškega območja do 17. decembra 1990 (ko je bila ukinjena organizacija ZK v JLA), nato pa sem na željo in po ukazu komandanta generalpolkovnika mag. Konrada Kolška ostal še do 6. maja 1991, potem pa tudi na novi funkcionalni dolžnosti pomočnika komandanta za moralno vzgojo in pravne zadeve, ki sem jo sprejel 17. maja 1991 od upokojenega generalpodpolkovnika Iva Tominca.

18. april 1990

Komandant, generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek me je povabil "na kavo", kar je bil njegov način, da mi neposredno sporoči "novice iz Beograda"! Začel je z "daljšim uvodom": Izbrali so te za predsednika partije, bil si na generalskem položaju; mi smo (jaz sem) napisal predlog za tvojo nastavitve, toda v Beogradu predloga niso sprejeli, o tebi kot kandidatu skorajda niso razpravljali. Veš, Vaso, obstaja določeno število generalskih položajev in "tvojega" so verjetno zadržali za Vidaka (Vujović Vidak, kandidat za predsednika komiteja, ki ni bil izvoljen na volitvah septembra 1989), dokler ne bo druge rešitve... Kolšek je izjavil, da mu je žal in da je zaradi tega razočaran! Ne vem, zakaj mu ne bi verjel.

"Ob kavi" (potem je prišlo na vrsto tudi "nekaj konkretnega", kar sodi h kavi) sem komandantu rekel, naj mu ne bo žal, saj tega nisem pričakoval, zaradi "razlik v stališčih" v zvezi s pobudo za ustanovitev nove Zveze komunistov Slovenije in ker menijo, da sem "Kučanov človek". Dodal sem, da to ni novost v JLA, da tistih, ki jih izberejo po volji članov kot "nenačrtovane kadre", ne postavijo na generalski položaj (primer polkovnika Josipa Fabčiča) ali pa da tiste, ki niso bili izvoljeni, kot "načrtovane kadre" postavijo na generalski položaj in jim dajo generalski čin (primeri polkovnikov Vidaka Vujovića, Jova Šupića, Marjana Vidmarja, Rifata Šehovića...). Komandantu sem zagotovil, da v zvezi s tem ne bom ničesar spraševal, in ga prosil, naj tudi sam ne ukrepa, zlasti ne v našem poveljstvu. Tudi to je počasi prehajalo v pozabo!

15. maj 1990

Dogodki, ki so sami na sebi, veliko povedali, so se zgodili v obdobju med 9. in 15. majem. Večinoma so namreč napovedali razvojno smer. Kolegij komandanta Petega vojaškega območja je 9. maja obravnaval obveznosti do partizanske proslave na Petrovi gori (12. maja) in tekme med Dinamom – Crveno zvezdo v Zagrebu (13. maja).

Glede partizanske proslave na Petrovi gori je pomočnik komandanta za politično delo in pravne zadeve generalpodpolkovnik Ivo Tominc menil, da je zelo verjetno, da bo na proslavi prišlo do medstrankarskih in mednacionalnih izpadov ter da ni izključena možnost fizičnega spopada, ker je bil napovedan prihod dr. Vojislava Šešelja in njegovih privržencev. Po razpravi je bilo sklenjeno, da se proslave udeležijo predstavniki poveljstva Petega vojaškega območja in poveljstav karlovške garnizije, ki bodo položili venec in opravili vojaško počastitev. Tako stališče poveljstva Petega vojaškega območja so ostro napadli v ZSLO in ukazali, naj komandant Petega vojaškega območja osebno položi venec, iz ZSLO pa je prišla visoka vojaška delegacija, v kateri so bili trije člani kolegija zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Ocena poveljstva Petega vojaškega območja se je izkazala kot točna, toda žal ocena zveznega sekretariata za ljudsko obrambo ni bila taka.

Glede tekme med Dinamom in Crveno zvezdo načelnik varnostnih organov polkovnik Boško Kelečević ni izključil možnosti večjih incidentov pred in med tekmo in po njej, vendar je ugotovil, da so organi RSNZ SR Hrvaške dobro organizirani za ta dogodek. Predlagal je, da se vojakom prepove izhod v mesto – torej tudi na tekmo in bolje zavaruje vojaške objekte na širšem območju stadiona Maksimir, zlasti objek Svetice tik ob stadionu. Ukrepi so bili sprejeti, potek in epilog dogodkov pa sta znana!

Takoj po teh dogodkih (15. maja) so v poveljstvo Petega vojaškega območja po ukazu zveznega sekretarja za ljudsko obrambo prišli načelnik GŠOS generalpolkovnik Blagoje Adžić podsekretar v ZSLO generalpolkovnik dr. Mićo Čušić in načelnik varnostne uprave ZSLO generalpodpolkovnik Marko Negovanović z nalogo, da “zaslišijo” poveljstvo Petega vojaškega območja – kako ocenjuje dogodke in katere ukrepe iz svoje pristojnosti je sprejelo na območju svoje odgovornosti.

Splošna ocena, s katero so prišli in odšli, je bila, da je poveljstvo Petega vojaškega območja “podcenjevalo pomen zgodovinskega dogodka, ki ga simbolizira Petrova gora”, in da ni sprejelo “ustreznih ukrepov”, in tudi ni “dobro reagiralo” na dogodke v zvezi s tekmo v Zagrebu!

Nobene obrazložitve in drugačnih pogledov na dogodke in težave, niti drznega opozorila, da sta “nacionalizem in protiarmažno razpoloženja stopila na ulice ter da moramo zelo paziti na vlogo in uporabo JLA” (to

so bile moje besede) niso sprejeli, celo grobo so jih zavrnil in jih ignorirali. "Zasliševanje" poveljstva je zaključil general Adžić. Takrat je po mojih dnevniških zapiskih rekel:

"Čas terja energično ravnanje z omahljivci: od tistega, ki ni pripravljen iti z nami, se je najbolje pošteno posloviti; kdor se je odločil za HDZ in podobno, mora takoj iz JLA! Pri predsedstvu SFRJ smo sprožili pobudo, da se onemogoči kršenje ustave in da se ustava postopoma spremeni – če predsedstvo tega ne bo zagotovilo, bomo zagotovili mi. To lahko izpelje samo složen kader! Prevezli bomo oblast za ceno vseh tragedij, do katerih utegne priti, če bi dopustili neustavno početje. Nobenega sodelovanja s tistimi, ki razbijajo Jugoslavijo – nič sprejemov in svečanosti. Če se stranke ne bodo spametovale, jih bomo s silo potegnili z oblasti. Naj vas departizacija ne obremenjuje, ker je ne bo, ker je to cilj razbijanja JLA. Če sta iz ZKJ izstopila dva dela, ne sklepajte, da ZKJ ni več, navežite stike za nadaljevanje kongresa, naj pridejo jugoslovansko usmerjeni komunisti iz Slovenije in Hrvaške. Orožje TO Hrvaške in Slovenije je treba takoj umakniti."

"Zmeden je, tega Veljko ne bo dovolil," mi je nekoliko pozneje rekel general Ivo Tominc in s tem ublažil mojo nenaklonjenost do stališč načelnika GŠOS.

16. maj 1990

Iz ZSLO so poslali "Stališča in rešitve v zvezi s sodelovanjem" (vojaška skrivnost – strogo zaupno), ki "urejajo vse", in sicer:

Splošni pogoji:

1. Mi ne moremo dati pobude za sodelovanje z antikomunisti.
2. Svoje odnose moramo uresničevati strogo po zakonu, zakonov pa ne smemo kršiti.

– Kadar oni to počnejo, jih moramo takoj opozoriti na obvezno spoštovanje zakonitosti, saj jih s tem silimo, da ravnajo po ustavi in veljavnih zveznih predpisih.

1. Tam, kjer ni bil spodkopan sistem oblasti (zveza komunistov), je treba delati, kot doslej.

– Dobro moramo preučiti vse zakone, predpise in ustavo, ki urejajo odnose in obveznosti.

2. Odnos komandanta (komandant Petega vojaškega območja – predsedstvo SR, svet za ljudsko obrambo, raven komandantov korpusov in garnizij, kjer so poveljstva korpusov, pa tudi nižje ravni poveljevanja);

– srečanja so lahko samo pri reševanju nastalih težav in vsebin iz medsebojnih obveznosti,

– odnosi naj bodo bolj pisni stiki in telefonski pogovori,, prizadevati pa si je treba, da so po možnosti pri nas; odnos mora biti vljuden in korekten,

– kadar so na dnevnem redu seje sveta za ljudsko obrambo vprašanja za JLA (zasedba, naborništvo, šolanje rezervnih častnikov), je treba poslati namestnika ali predstavnika (to velja tudi za korpuse in nižje ravni).

– komandanti TO so po uradni dolžnosti člani teles in se udeležujejo sej; s komandanti TO se je treba prej dogovoriti o možnih nastopih, pri tem mora biti sodelovanje boljše;

– kjer so komandanti TO člani sveta in so na oblasti privrženci strank, je treba odnose ohraniti na uradni ravni in s potrebnimi obveznostmi (načrti),

– natančno in za vsak primer oceniti stanje ter opraviti priprave.

– V primeru napada na JLA je treba odgovoriti na zakonski podlagi, če pa se napad nadaljuje, je treba sestanek – sejo zapustiti.

3. Sodelovanje pri izdelavi in ažuriranju načrtov uporabe:

a) VN (vojaške načrte) je treba izdelati ločeno od TO, štabom TO dajati osnovne podatke, če je potrebno.

b) Načrte za izredne razmere, kot je storjeno, skupni del ohraniti bolj zaradi formalnosti. Za naše potrebe izdelati načrte izključno za angažiranje JLA...

4. Delo delegatov v skupščinah:

Delegati sodelujejo pri delu normalno.

– Ustanoviti delegatske skupine (iz Hrvaške in Slovenije) ter jih pripraviti za njihovo delo s konkretnimi vprašanji...

5. Sodelovanje z zvezo borcev, zvezo rezervnih vojaških starešin in z upokojenimi starešinami:

– tako sodelovanje kar se da intenzivirati,

– storiti vse, da bi se razvil jugoslovanski značaj,

– pri delu z njimi argumentirano nasprotovati separatističnonacionalističnim težnjam...

6. Sodelovanje s strankami

a) Sodelovanje z ZKJ

– kjer je mogoče, nadaljevati sodelovanje,

– pomemben je stik in dober odnos s posamezniki, zlasti tistimi, ki so jugoslovansko usmerjeni,

– z drugimi partijami – strankami ne navezovati stikov.

7. Sodelovanje z ljudmi:

– vključiti se je treba v vse prireditve, na katerih se proslavlja naša revolucija in NOB,

– v vse druge javne, kulturne, športne in druge prireditve jugoslovanskega značaja, ki niso nacionalistično obarvane (vedno imeti pred

seboj protokol, kjer ni himne in znamenj SFRJ – se ne udeležiti, enako kjer so prisotna republiška – nacionalna znamenja.)

9. Vojaške slovesnosti:

– Na vojaške slovesnosti vabiti borce NOV, rezerve vojaške starešine, predstavnike delovnih organizacij, s katerimi sodelujemo, in ugledne predstavnike javnega življenja. Ne vabiti antikomunistov in nacionalistov, ne glede na funkcije, ki jih opravljajo ali na katerih so.

10. Udeležba drugih subjektov na vojaških vajah:

– Štabe TO vključevati kot doslej (rezervne starešine po potrebi, ugotoviti še druge možne rešitve – ločeno delo ipd.)

11. Naloge iz vojaške obveznosti in dopolnjevanja:

Tu delati strogo po zakonu.

– Povsod, kjer so ključni ljudje iz nasprotne stranke (Janša), vzpostaviti stike samo takrat, ko jih je treba opozoriti na nezakonito ravnanje...

12. Kadrovska problematika:

– aktivne vojaške osebe iz RSLO in RŠTO, ki se odločijo za stranke, je treba takoj premestiti nazaj v JLA in na dodatne dolžnosti...

14. V vseh organih in družbi je treba imeti prijatelje, zaupne in ugledne ljudi, ki nam lahko pomagajo pri obravnavanju posameznih vprašanj in težav (ne se pustiti presenetiti).

15. Na vseh ravneh proučiti zakone in predpise ter povsem poznati pravila za posamezne rešitve,

– redno ocenjevati in redno pripravljati naše starešine v vseh teh organih, da bi se bolje znašli, zaradi ugleda JLA in strokovnega opravljanja dela. Pri tem moramo biti zelo energični in zelo previdni...

18. Vsak primer aktivne vojaške osebe in civilne osebe v JLA, ki se odloči za katero od političnih strank, je treba posebej obravnavati in proučiti:

- tiste, ki prosijo za izstop iz JLA, je treba takoj odstraniti,
- pri tistih, ki izpolnjujejo pogoje za upokožitev – sprožiti postopek v skladu z zakonom,
- v drugih primerih oceniti in predlagati rešitev;
- opraviti razgovor in sestaviti zapis postaviti pogoj: ali stranka ali JLA – ali s premestitvijo napeljati na prekinitve delovnega razmerja.

18. maj 1990

Admiral Stane Brovet, namestnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, je nastopil pred starešinami JLA v garniziji v Zagrebu. Pri tem sem si zabeležil:

“Volitve v Sloveniji in na Hrvaškem so protiustavne, čeprav nimamo nič zoper večstrankarstvo. Takih volitev ne bi dovolila nobena civilizirana država. Ustava SFRJ je spodkopana. Tak položaj je treba prekiniti in potek dogodkov energično vrniti v okvire ustave.

Volitve v Sloveniji in na Hrvaškem so dokončna zadeva (ne moremo jih suspendirati) in glede tega ne bomo storili ničesar, toda to se ne sme širiti, preden se ne spremeni ustava SFRJ.

Položaj v državi opozarja, na pojav retrogradnih sil (ustaštvo, četništvo...) , zato moramo na politična vprašanja odgovoriti s političnimi sredstvi, na policijska s policijskimi, na silo s silo!"

Na vprašanje nekega častnika (polkovnika Milanka Đurkovića), "Kdo bo zavaroval eksistenco častnikov in njihovih družin", je Brovet odvrnil: "Država!" Na dodatno vprašanje: "Katera država?" ni odgovoril, ker je to verjetno razumel kot provokacijo in ne kot realnost. Od takrat so častniki začeli na skrivaj seliti svoje družine iz Hrvaške v "varnejše kraje" (samo iz Gospića je bilo v kratkem času izseljenih 70 odstotkov družin, od tega dve v tujino).

Kako smo gledali na večstrankarstvo in kako smo se obnašali na večstrankarskih volitvah, je treba zapisati ravno po tem nastopu admirala Broveta, ki ni bil dobro sprejet in ga starešine niso odobraval (lahko bi rekli, da se mu je to zgodilo prvič!).

Do večstrankarstva v jugoslovanskih razmerah je imela v JLA v celoti gledano negativno stališče in odpor, ki je temeljil v času večstrankarskih volitev v republikah Sloveniji in na Hrvaškem (april – maj 1990) v glavnem na oceni zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, ki jo je izrekel 10. januarja v Topčiderju na posvetovanju delegatov 14. izrednega kongresa ZKJ iz sestave organizacije ZKJ v JLA. Ta se je glasila: "Za večstrankarstvo je treba povedati kakšna je njegova aplikacija v konkretnih jugoslovanskih pogojih – prava resnica je: to je jama in kama, to je treba povedati!"

Zaradi take ocene zveznega sekretarja je bil med drugim odnos do večstrankarskih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem negativen in zavrnjen, toda tudi bistveno drugačen. Medtem ko je bilo v večstrankarskih volitvah v Sloveniji videti težnjo in politiko vodstva RS do odcepitve od SFRJ, je bilo v RH videti prodor nacionalizma v ustaški interpretaciji ter vrnitev "prakse jame in kame" v mednacionalnih odnosih. Za take razmere v RH je krivda letela na CK ZKH, v katerem je bil pred 10. kongresom ZKH (11. decembra 1989) "izvršen udar s pobudo in sklepom o predčasnih večstrankarskih volitvah."

Zato je bil pristop JLA do večstrankarskih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem različen oziroma dvojen. Lahko bi rekli, da je bila volitvam v Sloveniji naklonjena. Intencija, da je treba na volitvah podpreti ZKS-SDP in Milan Kučan osebno, je imela vse oblike politične akcije in celo kampanje med starešinami, civilnimi osebami v službi v JLA, upokojenimi vojaškimi osebami in družinskimi člani vseh treh kategorij, temu so sledile čestitke iz ZSLO in poveljstva Petega vojaškega območja (po liniji poveljstva) ter komiteja organizacij ZKJ v JLA in na Petem vojaškem

območju Milanu Kučanu za zmago na volitvah (na seji komiteja v Beogradu je predlog in vsebino čestitke predstavil Stane Brovet, v Zagrebu pa jaz, ob javni podpori vseh članov predsedstva – o tem smo glasovali na predlog Iva Tomince). To je pozneje, zlasti v prvi polovici leta 1991 učinkovalo kot bumerang – aktivni starešine, upokojenci, poveljstva in enote so v številnih sporočilih potencirali: "Hoteli ste Kučana – zdaj ga imate!"

Do volitev v RH ni bilo enotnega stališča, zato je prihajalo tudi do zapletov (udeležba vojakov na volitvah, obešanje zastav, propagandno gradivo...) .Podpora ZKH ni bila organizirana, kot tudi ne soglasje za udeležbo nekaterih naših kadrov na njihovi listi (zahtevali so Božidarja Grubišića, takrat komandanta VPO, in mene – kar me je presenetilo, ker sem imel stalno bivališče v Ljubljani, šlo je za solistični poskus Borisa Malade). ZKH so bili krivil za dogodke v RH, Ivica Račan pa v JLA ni bil deležen simpatij, ugleda in podpore, pred tem je veljal za izdajalca ("ZK in oblast na Hrvaškem sta odigrali izdajalstvo vlogo na volitvah," zvezni sekretar za ljudsko obrambo na sestanku političnega aktiva JLA v Beogradu, Topčider, 26. julija 1990 – glej prvi del). Za rezultate volitev na Hrvaškem ni bilo nobenih čestitk, sledili so ukrepi prepovedi stikov z organi nove oblasti, nato pa tudi prepoved obešanja zastave Republike Hrvaške – šahovnice na in v vojaških objektih in na vojaških slovesnostih. Zastava SR Slovenije je dolga leta redno vihrala na in v objektih JLA in na vojaških svečanostih na ozemlju Slovenije, ob zastavah SFRJ in ZKJ, kar se na Hrvaškem nikoli zgodilo, s zastavo SR Hrvaške.

30. julij 1990

Na sestanku kolegija nas je general Kolšek obvestil, da se je na Brdu pri Kranju pogovarjal z dr. Janezom Drnovškom, članom predsedstva SFRJ, ki ga je povabil tja Zvezni sekretar za ljudsko obrambo pa se je z pogovorom strinjal. ("Pojdite. Pravico ima, da vas kot član vrhovnega poveljstva pokliče, korektno pa je, da ste me o tem obvestili in me vprašali," je komandant navedel besede zveznega sekretarja).

Razgovor se je nanašal na položaj v Petem vojaškem območju, bil je "konstruktiven", o čemer je bilo sestavljeno tudi poročilo za ZSLO.

Tudi pomočnik komandanta generalpolkovnik Ivo Tominc se je sestal z dr. Janezom Drnovškom, in sicer na lastno prošnjo, vendar brez vednosti in soglasja komandanta Petega vojaškega območja. Do srečanja je prišlo v Ljubljani, v kabinetu dr. Drnovška v začetku leta 1991, zatem se je (to je gotovo vsaj eden izmed pomembnejših razlogov) general Tominc odločil za upokojitve (6. marca je vložil zahtevo, 8. aprila pa je zapustil poveljstvo Petega vojaškega območja, ne da bi počakal na ukaz o razrešitvi in na zamenjavo, že maja pa je datum upokojitve preložil na

1. junij 1991 ter prejel vsa ustrezna denarna in druga sredstva). O srečanju z dr. Drnovškom mi je general Tominc pripovedoval dvakrat, ko sva skupaj potovala iz Ljubljane v Zagreb. Ko sem se o tem pozneje pogovarjal z generalom Kolškom v Beogradu (22. februar 1993), se je začudil in spraševal, zakaj mu tega general Tominc (Ivo, tako ga je klical), ni nikoli omenil.

Oba generala (Kolšek in Tominc) sta mi zaupno torej vsak zase povedala, da sta se pred večstrankarskimi volitvami v Sloveniji (aprila 1990) pogovarjala z uglednimi osebnostmi iz slovenskega političnega življenja, predvsem na Štajerskem, Primorskem in v Ljubljani (cilj – po ukazu zveznega sekretarja ugotoviti, kako bi se obnašala nova oblast, če zmaga Demos) in da sta prišla do zanesljivih informacij, da je bila domnevno v Križankah (v Ljubljani) maja 1977 ustanovljena loža za odcepitev Slovenije od Jugoslavije (pri tem so bile omenjene osebnosti – člani skupine). Zvezni sekretar general Veljko Kadijević v knjigi "Moje pogled na razpad" glede tega omenja leto 1984.

3. oktober 1990

Na sestanku kolegija nas je komandant general Kolšek seznanil s sklepom zveznega sekretarja za ljudsko obrambo (ki ni obstajal v pisni obliki), da se opravi razgovor s častniki slovenske narodnosti na pomembnejših dolžnostih v poveljstvih enot Petega vojaškega območja ter da se ugotovi, kakšen je njihov odnos do SFRJ in JLA. Za nalogo so bili zadolženi generali: Konrad Kolšek, Ivo Tominc in Andriji Rašeta. Kot predsednik organizacije ZK in član kolegija sem se odkrito uprl takem početju in svoj ugovor argumentiral zlasti z mnenjem, da bo to sprožilo nezaupanje pri drugih starešinah, nezadovoljstvo pri Slovencih in vplivalo na poslabšanje odnosov, s tem pa tudi na bojno pripravljenost naših poveljstev in enot. "Na srečo" se je po nekaj razgovorih to tudi zgodilo in taki razgovori so bili prekinjeni. Odzivi tistih, ki so bili na pogovoru, so bili več kot odklonilni (večinoma je šlo za ortodoksne starešine – prave vojake ki so tako tudi reagirali...).

30. oktober 1990

Sredstva javnega obveščanja ter nastopi vodij strank in opozicije v Sloveniji in na Hrvaškem o Jugoslaviji in JNA povzročajo vedno večje nezadovoljstvo v stalni sestavi Petega vojaškega območja. Prepovedali so nam nastope v sredstvih javnega obveščanja, vendar sem kljub temu kot državljani objavil članek Čakajoč prijatelja v ljubljanskem Neodvisnem dnevniku.

Vsebina članka je:

Čakajoč prijatelja

Medtem, ko čakam, prijatelj iz Republike Slovenije, da dvigneš glas in opozoriš na črne madeže, ki se širijo po Tvoji in, ne zameri, tudi moji domovini (deželi) – ta ni pri tem ne izjema ne pravilo – ki so čedalje bolj podobni morskemu površju po brodolomu velikanskega tankerja (komur bi spoštovani ekologi rekli ekološka katastrofa), sem sklenil, da Ti napišem pismo. Dobil ga boš, če bo objavljeno v časopisu o tem pa dvomim. V nasprotnem bo zaslužila pošta. Storil bom vse, da dobiš to pismo.

Tebe sem izbral med vsemi in za vse tiste prijatelje v Republiki Sloveniji, ki vztrajno molčijo. (Oglašajo se tisti, ki bi jih rad imel za prijatelje, kar v resnici so, recimo dr. Jurij Zalokar iz Radovljice.)

Veliko let, tretjino življenja, sva prijateljevala v Tvoji in, ne zameri, tudi moji deželi. Srečevala sva se na njenih planinskih vrhovih, smučiščih, jezerih in rekah, povsod tam, kjer so se zbirali in družili ljudje dobre volje. Skupaj sva študirala in občudovala modrost in retoriko profesorjev Južniča in Bibiča... Skupaj sva se veselila uspehov kolegov. Jaz pišem Tebi, drugi naj pišejo prijateljem v drugih krajih, saj imajo za to več razlogov kot jaz.

Bilo je resnično lepo, svobodno (čeprav zdaj to svobodo zanikajo, kot da se je začela z Demosom), prijateljsko, tovariško...Zdaj sva na razpotju. Ti ostajaš to, kar si bil, hkrati pa postajaš tudi Slovenec de lux!

Sam izgubljam (ali pa bom v kratkem izgubil) tisto, kar sem bil ob Tebi in s Teboj! Ti ne izgubljaš, še vedno ne, tistega, kar si bil ob meni in z menoj, če to sploh priznaš in kot človek občutiš.

Izgubljam čudoviti zrak dežele, ki sem ga svobodno dihal, ki mi je širil pljuča. Izgubljam, izgubljam, postajam tujec v Tvoji in, ne zameri, še vedno tudi moji deželi. Mar te vse to, prijatelj v Republiki Sloveniji, ne spominja na mater, ki pusti novorojenca na ulici? Zakaj? Zakaj?

Spomni se – prepričan sem, da se še vedno lahko, prijatelj v Republiki Sloveniji, da sva pred nakaj leti skupaj prišla do sklepa, da so za spore med narodi krivi njihovi politiki, ki jim je njihov narod postal "svet". Strah naju je bilo, da se bo ta nacionalizem "od zgoraj" spustil med ljudi. In ravno to se je zgodilo v naši deželi, pri čemer – to moram znova poudariti – tu ne gre ne za izjemo ne za pravilo. Primeri etničnega čiščenja zakonskih postelj, razpad družin, vmešavanje v ljubezen mladih in vztrajanje pri slovenski čistosti partnerjev, pomirjevanje tistega, česar ni mogoče pomiriti (čast tistemu, kar je mogoče in kar je treba pomiriti); ustvarjanje možnosti za zakonsko preverjanje "slovenskega šovinizma in nacionalizma", ki "žal obstaja" (kot je rekel Milan Kučan, ko je govoril o slovenskem državljanstvu), so precej zgovorni in resno opozarjajo, pa ne samo Tebi.

Razdvojenost ljudi, ki živijo v Republiki Sloveniji, je čedalje večja. Maše za spravo jo poglobljajo in rojeva se novo sovraštvo. Sistematično

in načrtno indoktrinirajo ljudi, starejše bolj kot mlade, tako da postanejo sovražniki. Srbe in Črnogorce so že uspešno prikazali kot sovražnike, Albance in Hrvate kot prijatelje(?). Slovenci so naj naj oziroma de lux. Jugoslavija ali Srboslavija, kot ji pravijo, je navadni anahronizem, ki ga je treba čimprej zmleti v prah in pepel (bo za ta namen dovolj Janševa vojska, kot jo imenuje Danilo Slivnik, ali "internacionalna" pomoč po premieju Peterletu?). Vem, rekel boš, da je to tudi del Tvojih misli, toda Ti spet molčiš. Mar pristajaš na to, da boš nekoč v prihodnosti (ne napovedujem in ne želim Ti) Vindišar. Torej spet sluga? Če ne bi bilo tragično, bi bilo smešno!

Na vsa usta hočeš demokracijo in večstrankarstvo. Verjemi, da nisem ne proti enemu ne proti drugemu. Vendar to, kar imamo, ni ne eno ne drugo. Za enoumje so razglasili tisto, kar smo imeli do zdaj. Ali ni brezumnost to, kar imamo zdaj, ne v deželi, pač pa bolj v drugih delih širše domovine, če s to besedo še vedno mislimo isto. Tvoji someščani Slovenci, tisti z Roške, v imenu demokracije in večstrankarstva pluvajo na (še vedno) Tvojega komandanta; na generale, sinove slovenske matere, zaznamovali so jih kot izdajalce, zdravniku v rešilcu ne dovolijo, da pomaga bolnikom; izključujejo elektriko, vodo, gretje svojim vojakom (če se spomniš, so enako počeli v času t.im. antibirokratske revolucije, toda ne z vojaki); fizično napadajo ljudi samo zato, ker imajo sivozelene uniforme; nasilnežem podarjajo cvetje, toda ne na svoj račun, pač pa za njihov glas. Ali se do svojih generalov in vojakov tako obnaša kateri koli civiliziran narod v Evropi, v katero se ti tako mudi? Mar naj k razumu in dostojanstvu kliče član Predsedstva SFR Jugoslavije tvoje narodnosti? So to rezultati nove demokracije in večstrankarstva? Ne! Pa tudi demokracija in večstrankarstvo v bistvu nista nova. Kljub temu – nič ni večno!

Ti bi rad v Evropo, sam pa tudi nočem zaostajati. Razlikujeva se v tem, da sam ne bom prosil za miloščino in se klanjal tistim, ki si tega ne zaslužijo, nočem blatiti svoje širše domovine ali se ji oodpovedati; svoje ožje domovine – dežele – ne bom potiskal v naročje evropske desnice, kar počenja nekdo v Tvojem imenu, prijatelj v Sloveniji. Spominjam se najinega skupnega potovanja (enega izmed mnogih) po moji in Tvoji širši domovini. Pokazal sem Ti morišča mojega naroda, srbskega, hrvaškega in muslimanskega, v Jasenovcu, na Kozari, Grmeču in še kje. Hudo Ti je bilo, saj si bil prvikrat tam. Od takrat je minilo veliko let.

Ti bi rad v Evropo, čeprav ne poznaš svoje domovine, ali pa jo poznaš samo po prepirih bivših in sedanjih politikov, ki si (žal zelo uspešno) prizadevajo spreti narode. Molčiš kot riba, kot človek in kot prijatelj – tovariš, kot politik in moj vojak ter moj komandant! Zakaj molčiš, Ti, ki si se vedno imel za demokrata? Mar za Tvojo demokracijo ni prostora v večstrankarski demokraciji? Te je kdo izgnal, pregnal, Ti kdo grozi, Te cenzurirajo ali Ti morda prisluškujejo? Ne bi bil presenečen, če bi mi

pritrdil. Ko sva sama, stvari obravnaváš na en način, če pa je zraven kdo iz vrst Tvojega naroda, iste stvari obravnaváš povsem drugače. Zakaj? Naj Te potolažim – enako počnejo tudi drugi! Dragi prijatelj v Republiki Sloveniji, gledáš brez besed – in pri tem nisi izjema ne pravilo – kako odstranjujejo slike, doprsne kipe in simbole, spreminjajo imena mest, ulic, šol, ustanov, vsega tistega, za kar si si prizadeval z vsem srcem. Je to civilizacijski dosežek? Se sramuješ svoje preteklosti in njenih avtorjev? Mar je možno z rušenjem graditi prihodnost? Kljub vsemu je prav, da ne podiraš podstavkov. Na stare podstavke postaviš nov kip in si tako priznaš zmoto. Prišli bodo drugi, ki bodo postavili vse na svoje mesto.

Naj vse ostane na svojem mestu, zgodovina naj pove svoje, da tisti, ki so postali del zgodovine v evforičnih in nesrečnih časih ne bi postali sedanjost (takratnost) in prihodnost. Mar ne vidiš zgleda za to?

Še veliko tega bi Ti rad napisal, toda to puščam za odgovor. Prepričan sem namreč, da se mi boš oglasil in me obiskal. Menim, da bo mene in mojo družino nekdo zelo vznemirjal, ne zaradi pisma, pač pa ravno zato, ker nosim sivozeleno uniformo in ker nisem de lux. Toda to ne boš Ti, pač pa tisti, ki bi rad, da bi mu Ti postal podoben!

Prisrčen pozdrav, prijatelj v Republiki Sloveniji!

Absurdno je zaupati častnikom poveljevanje enotam, prepovedati pa jim stike z javnostjo. Komandant je moral svoja besedila pošiljati na preverjanje v ZSLO dvanajst dni pred nastopom v javnosti.

31. oktober 1990

Seja predsedstva komiteja organizacije ZK v JLA v Beogradu

(Sklep, ki smo ga sprejeli, sodi po pomenu v ta del, zato ga navajam tu:)

“Živimo v globoki krizi. Smo tudi pred njeno rešitvijo. Desne sile vidijo razplet v razbitju Jugoslavije kot federativne skupnosti enako-pravnih narodov in narodnosti. V okviru tega svojo ost vedno bolj usmerjajo tudi v razbijanje JLA kot skupne oborožene sile vseh naših narodov in narodnosti. Na prizorišču so ukrepi in dejavnosti za ustanavljanje paravojaških organizacij ali pa njihov zagovor. Na podlagi takih stališč se usmerjajo dejavnosti tudi na pri razbijanje naše enotnosti, zlasti med starešinami.”

Žal takih stališč ni nihče upošteval ne operacionaliziral...

21. januar 1991

Iz politične uprave ZSLO – smo dobili sporočilo o aktualnem stanju v svetu in neposrednih nalogah JLA (str. zaup. št. 70-1), ki se je kmalu iz 31. korpusa – Maribor “znašlo” v slovenskih sredstvih javnega obvešča-

nja, uporabljeno pa je bilo za večje napade na JLA. To je bil dodatni razlog, da navedem nekatere njegove poudarke:

“...v Jugoslaviji socializem ni pokončan in potisnjen na kolena. Jugoslavija se je sicer z visoko ceno ubranila v prvem napadu in valu antikomunistične histerije. Ohranjene so realne možnosti za ohranitev države kot federativne in socialistične skupnosti.

– Glede naše države so na zahodu dojeli, da imata ideja jugoslovanstva in odločitev za socializem veliko globlje korenine, kot so domnevali in da rušenje socializma v Jugoslaviji ni enako kot v nekaterih drugih državah. Zato lahko pričakujemo, da bodo delno spremenili metode delovanja in začeli s še močnejšimi napadi. Zanje izredno pomembno, če bi v Jugoslaviji dosegli popoln uspeh in spodkopali državo, v kateri je zmagala avtentična revolucija.

– Nadaljnje dejavnosti bodo verjetno potekale na dveh frontah in z dvema glavnima ciljema. V prvem si bodo prizadevali, da bi zrušili komuniste, ki so ostali na oblasti v posameznih republikah ali na ravni federacije...Druga fonta je razbitje Jugoslavije, povezano z obtoževanjem komunistov. Tako odločitev potrjuje vrsta že izkazanih dejavnosti. O tem priča tudi znano sporočilo Cie, “da bo Jugoslavija razpadla v 18 mesecih”. Znano je, s kakšnimi cilji pošiljajo taka sporočila in da imajo vedno jasno funkcijo. To se nanaša tudi na izjavo State departmenta z dne 25. decembra 1990 z grožnjo, da bodo ZDA “močno nasprotovale vsaki uporabi sile ali pritiska, s katerim bi zavrla demokratične procese ali vzpostavili nedemokratično enotnost Jugoslavije”. Bistvo tega sporočila je povsem jasno – zrušiti socializem v Jugoslaviji, celo za ceno njenega razbitja. Hkrati predstavlja sporočilo tudi opozorilo armadi, naj ne ovira omenjenega procesa.

Preteklo leto je bilo za našo državo resnično dramatično. Protijugoslovanstvo in protisocializem sta bila na vrhuncu. Vse se je zdelo brez perspektive, letos bo še huje, toda za razliko od lani je zdaj perspektiva vidna. Vidna so izhodišča, do katerih mora priti. To bo zlasti odvisno od angažiranja družbenih sil pri uresničevanju treh glavnih nalog:

Prva: nujno je zagotoviti dosledno izvajanje programa gospodarske reforme...nadaljevanje reforme pomeni spreminjanje vsega, kar ni dobro, to mora potekati postopoma, ne z zlomi, ki bi utegnili povzročiti katastrofe.

Druga: nujno je zagotoviti delovanje federalne države kot podlage za dogovor o prihodnji ureditvi Jugoslavije. Če bi še naprej uporabljali politiko postavljanja pred izvršeno dejstvo, bi se težko izognili prelivanju krvi, česar nikakor ne smemo dovoliti. Vsak predlog za prihodnjo rešitev moramo obravnavati mirno in racionalno. Pogoji za to je, spoštovanje veljavne prvine državne ureditve...V razpravi o prihodnosti Jugoslavije se mora angažirati tudi stalna sestava armade, kot ustanova in kot državljani te države. Ko gre za to, nas vse naše izkušnje učijo, da Jugoslavija lahko obstaja samo kot država, če ni država, ni Jugoslavija, pač pa nekaj drugega. To, kar nekateri v Jugoslaviji ponujajo kot konfederacijo, dejansko ni država in ne more biti.

Država je lahko samo unitarna ali federalna. Unitarna država nima nobenih možnosti v Jugoslaviji in ne more biti in ne bo sprejeta, ker ni opravila zgodovinskega izpita. Jugoslavija je lahko samo federalna skupnost z določenimi pravicami in funkcijami federacije. O vrsti in obsegu teh pravic lahko razpravljamo in moramo razpravljati...

Tretja: storiti moramo vse, da postane Zveza komunistov – Gibanje za Jugoslavijo v naslednjih petih ali šestih mesecih glavna politična sila v jugoslovanskem prostoru in središču zbiranja vseh levo usmerjenih političnih partij, strank, društev in organizacij. V tem trenutku je to edina prava jugoslovanska politična sila. Zelo dobro bi bilo, če bi bilo na prizorišču več jugoslovansko usmerjenih strank.

– Pripadniki armade imajo svoje obveznosti pri vseh glavnih nalogah... pri čemer je tretja najbrž najpomembnejša. Naša glavna naloga mora biti ustvarjanje pogojev za delovanje federalne države. To pomeni zlasti odstraniti preboje na področju enotnosti oboroženih sil, uresničiti naloge glede razorožitve in likvidiranja paravojskih organizacij v Jugoslaviji...Do konca bo zagotovljeno uresničevanje stališč do TO Slovenije in do pošiljanja nabornikov na služenje vojaškega roka... del nabornikov iz Hrvaške in Slovenije, razporejenih na Peto vojaško območje, bo poslan na druga VO ter v VL in PO...

– Vsi pripadniki armade, zlasti starešine, morajo razumeti, da si bodo morali v naslednjem obdobju zelo vztrajno prizadevati za integriteto in enotnost armadnega kadra. To je predpogoj za uresničitev ustavne vloge armade, pa tudi predpostavka za to, da se vse spremembe v družbi uresničijo po mirni in demokratični poti. Armada mora ostati trdna in vztrajati pri uresničevanju svojih obveznosti.

– Pri vzgojnem delu moramo razvijati sposobnost in navado, da razmišljamo o vsaki konkretni nalogi in o tem, kako jo reševati v novih razmerah, v katerih marsikdaj ni predpisanih postopkov.

– Hkrati s tem se moramo vsi angažirati pri ustanavljanju in usposabljanju Zveze komunistov-Gibanja za Jugoslavijo. Obstoj take stranke s socialistično usmeritvijo je pogoj za obstoj federalne Jugoslavije in predpogoj za ohranitev enotnosti in integritete naše armade. Zato je omenjena naloga tako pomembna."

23. marec 1991

Ostala so tudi napisana in nikoli poslana pisma. Preprosto odložil sem jih ob stran. Eno takih je bilo pismo profesorju. Objavljam ga samo zaradi stališč, profesorjevega imena pa ne navajam, ker pisma nisem poslal.

Gospod profesor,

Vaš intervju v ...me je zelo razočaral, ne pa tudi presenetil. Z Vami ne bi rad polemiziral javno, pišem Vam kot svojemu profesorju, saj mi po

Vašem mnenju, tako kot mojim kolegom, primanjkuje izobrazba, kultura...

S svojim razmišljanjem v intervjuju, ki večinoma ne zdržijo osnovnih meril resnice in veljavnosti, ste se uvrstili med tiste, katerih glavni cilj je, da so v teh temnih časih prisotni v javnem življenju s pomočjo tiska, da bi opozorili nase; tega ne potrebujete in ni normalno za Vas.

Vaša teza, da "je armada skušala ohraniti Jugoslavijo na način, ki v bistvu Jugoslavijo ruši", je enaka tezi tistih (zunaj JLA), ki mislijo, da bi JLA morala reagirati tako, da bi romunizirala Jugoslavijo in jo tako rešila, ali da naj njeno podobno ravnanje v katerem koli delu države izrabi RS za sprejem akta o enostranski odcepitvi. Mar ni bolj modro profesor, biti za reforme, biti zoper politiko izvršenega dejstva, biti zoper nasilje in vojno, biti zoper kamo in jamo? Ali pa vse to mirno gledati in tako rušiti Jugoslavijo, kar bi gotovo šteli za modro in pametno?

Vaša teza, da je JLA "znižala merila za sprejem na vojaške akademije", ni točna ali pa samo delno točna. Vi osebno, pa tudi vodstvo SRS ste bistveno vplivali na taka merila in vztrajali pri njih, da bi bila zastopanost (številčna seveda) Slovencev večja (pri tem niste delali izjem). Za to, profesor, obstajajo tudi uradni dokumenti in empirični podatki. Zato so vsi Vaši sklepi glede tega neveljavni.

Vaše razglabljanje o nacionalni sestavi JLA in posledicah, ki po Vašem mnenju izhajajo iz tega, je skregano z zdravo pametjo. Sklepate, da smo kot Srbi (tisti, ki so in kolikor jih je) miloševićevci (po Vašem mnenju nazadnjaški, konzervativni, nedemokratski). Tak sklep je enak sklepom, kot so (ne moji): Slovenci so separatisti; Hrvati so genocidni; Srbi so teroristi ipd. Žalostno je, da ste se znašli na taki ravni razmišljanja!

Vaše skrajno nekorektno razglaskanje nekaterih kadrov za zamenjane (bistvo, po Vašem mnenju: pregnan Hrvat, pripeljan Srb) naj pojasnim s preverjeno informacijo, da je "pregnani" odšel po zelo zahtevni operaciji v ZDA. Mar se na človeški tragediji gradi znanstveno spoznanje, gospod profesor?

Vaša vratolomnost o naši (častniški) precej nizki izobrazbeni in kulturni ravni je za nas boleča, osebno pa me tolaži dejstvo, da sem bil Vaš študent in pogovorno "jabolko ne pade daleč od drevesa". Toda to se na naši fakulteti nanaša samo na Vas, da ne bi prizadel svojih velikih profesorjev... To "jabolko" se ne želi več niti približati svojemu "drevesu", pa čeprav bi si to razlagali z nizko izobrazbeno in kulturno ravnino.

Dr. Vaso Predojević

25. april 1991

Komandant general Kolšek me je povabil na pogovor in mi sporočil, da si osebno prizadeva, da bi bil postavljen za njegovega pomočnika za

moralno vzgojo in pravne zadeve, na položaj, na katerem je bil generalpodpolkovnik Ivo Tominc. (Zamolčal sem, da vem, da je to v pismu generalpolkovniku dr. Miću Čušiću konec marca predlagal Tominc). Komandant mi je pojasnil, da z omenjenim predlogom ne gre v Beograd, kot tudi ne s predlogom za moje napredovanje na položaj generala. "Za položaj mojega pomočnika, prvi komandant, naj se predlaga oficir z činom generalmajorja, ker je to položaj generalpodpolkovnika, kar je normalno."

To mi je govoril sramežljivo, kot da se opravičuje, zato sem si mislil, da se za tem nekaj skriva. (Pred pogovorom me je poklical tudi generalmajor dr. Dušan Žunić in me v imenu NGŠ vprašal: "Si ti Hercegovec?" čemur pa nisem posvečal pozornosti). Komandantu sem odločno povedal, da me ne zanimata ne nastavitev – ne čin generala, da bom kmalu dopolnil 40 let pokojninske dobe in bi se rad upokojil ter vrnil k družini v Ljubljano; družini sem že obljubil, da se bom upokojil leta 1991. Komandant me je oštel in mi svetoval ter dodal, da ni kriv, ker sem že drugo leto na položaju generala brez nastavitve. Rad bi, da bi ostal, o najinem pogovoru pa naj raje nikomur ne govorim. (Toda moja napaka je bila in ostala, da z "odmiranjem funkcije" predsednika komiteja nisem "odmrl" tudi sam in nisem bolj energično uresničil svojega namena in vložil zahteve za upokojitev 1. aprila 1991; popustil sem zaradi komandantovega prepričevanja in njegovih potreb!) Po tem pogovoru sem si vzel deset dni dopusta in odšel k družini v Ljubljano.

7. maj 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

Udeležil sem se ga na komandantov ukazu. Med sestankom je poklical generalpolkovnik dr. Mičo Čušić iz ZSLO in sporočil komandantu in kolegiju, da sem bil z ukazom predsedstva SFRJ z dne 6. maja 1991 postavljen na mesto pomočnika komandanta Petega vojaškega območja za moralno vzgojo in politične zadeve in da jo moram začeti opravljati takoj – istega dne!

Komandant, ki so ga očitno presenetili in prehiteli, je prebral ukaz, ki ga je dobil to jutro in mi čestital. Ker sem vedel, kakšne spletke so bile povezane s tem položajem in menoj (mesto so ponudili štirim generalom v Beogradu, ki so zavrnili položaj v Zagrebu), sem v dobrem razpoloženju po čestitkah rekel: "Ukaz bom spravil za spomin – to zadošča." Razen Rašetove izjave "Ti vedno kaj zajebavaš," tega ni bilo opaziti in ni pokvarilo razpoloženje. Istega dne sem srečal Zorka Čanadijo, upokojenega generalpolkovnika, zelo obveščenega človeka, ki mi je čestital za nastavitev in dodal: "Nastavili so te zaradi Kolškovega vztrajanja, toda ne vem, kako bo – Mamula ima pri tem še vedno glavno besedo" in me spomnil na najin spor pred desetimi dnevi v Zagrebu.

O moji nastavitvi javnost ni bila obveščena, v ljubljanskih Slovenskih novicah (31. maja) pa se je pojavila kratka notica z naslovom Novi Ivo Tominc.

8. maj 1991

Na sestanku kolegija komandanta sem že v novi vlogi dobil nalogo pri partizanski proslavi na Petrovi gori: ugotovim naj, kakšno je stanje, organiziram udeležbo in položitev vencev.

Takoj sem se spomnil na lanske dogodke. Naslednjega dne sem se v Vojniču udeležil seje odbora za proslavo, kjer sem ugotovil, da gre za enonacionalno zbiranje, da so možne provokacije in teroristični izpadi, da bo morda prišel dr. Vojislav Šešelj s svojim spremstvom, lahko se zgodi, da bo HDZ poskušala obesiti zastavo Republike Hrvaške (šahov-nico) na spomenik in da bodo morda skušali preprečiti Radetu Bulatu, narodnemu heroju iz teh krajev, da bi govoril na proslavi. Tak vtis mi je nekoliko pozneje, po sestanku odbora potrdil in okrepil DMITAR Obradović, prijatelj in član republiškega in jugoslovanskega odbora ZK-GJ, predsednik občine Vrgin Most, ki je bil edini razumen in pameten mož na tem sestanku. Z vsem sem seznanil komandanta, ki je sklenil, da se bo proslave udeležil delegacija v sestavi: general Petar Stipetić ter polkovnika dr. Vaso Predojević in Stojan Filipović, ki bo položila venec in se udeležila uradnega dela proslave na Biljegu. Uradni del proslave je minil v orgijah SDS (lahko rečem, da tudi večine udeležencev). Glavnemu govorniku Radetu Bulatu so popolnoma onemogočili govor, zato se je delegacija Petega vojaškega območja umaknila s proslave takoj po koncu uradnega dela, pred tem pa je zavarovala Radeta Bulata.

17. maj 1991

Bil je dan uradnega prevzema dolžnosti od generalpodpolkovnika Iva Tominca (sestanek kolegija, referat pomočnikov komandantov korpusa in skupno kosilo – tale je bil protokol). V referatih pomočnikov komandantov korpusa sem opazil naslednje:

– 14. korpus (Ljubljana): pozitiven odnos do Jugoslavije je temelj za moralo naše sestave; večina podpira stališča vojaškega vodstva, postavljajo pa tudi radikalnejše zahteve; nimamo podatkov, kako bi ravnala rezervna sestava v primeru mobilizacije; mladi starešine v prvi vrsti poudarjajo osebno eksistenco v Sloveniji; kažejo se pojavi defetizma, zato sklepamo, da bi v zapletnejšem položaju posamezniki celo odpo-vedali. ("Slovenci delajo in vse uresničijo, mi pa samo grozimo", je bila simptomatična ocena nekaterih starešine.)

31. korpus (Maribor): slovenski narod se je zelo homogeniziral s stališči vodstva Republike Slovenije, ko gre za SFRJ in JLA; pričakujemo zelo intenzivne napade na JLA; odnosi s sekretariati za ljudsko obrambo in štabi TO so bili praktično enostransko prekinjeni; pri rezervni sestavi narašča negativno stališče do JLA in SFRJ, čeprav ni vprašljiva obramba države pred zunanjo agresijo; v primeru vojne znotraj SFRJ ne moremo računati na rezervno sestavo; tudi med aktivnimi starešinami in njihovimi družinami je odnos slabši – večina bi šla rada v “svojo republiko”.

– 10. korpus (Zagreb): ni zaupanja v ukrepe predsedstva SFRJ, zaradi stanja v predsedstvu; medijska vojna dobiva obliko terorizma na zavest ljudi; referendum na Hrvaškem bo sprožil mednacionalno napetost; razkol v rezervni sestavi je velik – odziv v primeru mobilizacije ne bi bil velik, zlasti ne med Hrvati; aktivne vojaške osebe že tajno selijo družine v “varnejše kraje”, pa tudi v tujino.

– 13. korpus (Reka): moralo naše sestave sta spodkopala protimarnadna kampanja in dejstvo, da federativna država ne deluje, zlasti pa dogodki pred Vojaškim sodiščem v Zagrebu, pred poveljstvom Vojaškega pomorskega območja v Splitu in zaradi prihoda dr. Vojislava Šešelja na Plitvice. (Šlo je za srečanje med generalom Andrijo Rašeto in dr. Vojislavom Šešeljem, dogovorjeno in odobreno, da bi preprečili spopade, mi je pozneje povedal general Konrad Kolšek.)

Drugi pomočniki niso dali pomembnejših ocen. O vsem sem obvestil komandanta in s posebnim obvestilom upravo ZSLO za moralno vzgojo, odzval pa se ni nihče.

19. maj 1991

Nedelja je. Poklicali so me, naj se iz Ljubljane takoj vrnem v Zagreb, Gre za sestanek kolegija komandanta s komandanti korpusov. Komandant VO general Kolšek je prenesel stališča zveznega sekretarja za ljudsko obrambo z dne 18. maja 1991:

1. Sklepe predsedstva SFRJ z dne 9. maja je treba spet obravnavati – dodati je treba, da je bistvo o mirni rešitvi krize, predsedstvo pa je šele zdaj sprejelo marčni predlog štaba Vrhovnega poveljstva. Vsi so sklepe sprejeli, Republika Hrvaška pa samo verbalno. Sklepi so nekakšen predah, saj ne rešujejo glavnih težav, čeprav jim ne bi smeli zmanjševati pomena.
2. Blokiranje premika JLA (zlasti v Lištici) – ugotovitve: (1) dogodki v Lištici kažejo, da ima BiH malo možnosti za obstoj, ker na dogodke vplivajo iz Hrvaške; (2) položaja in vplivanje na dogodke v Bosanski Krajini – je politika, nasprotna prvi. Naše stališče je: če ne bo Jugoslavije, tudi BiH ne bo!

3. Zamenjava v predsedstvu SFRJ: vse, kar se dogaja, je posledica ustave iz 1974, njeno izpodbijanje ali sprejemanje, kakor komu ustreza. Ustavna kriza je tu, podiranja države pa ne bo brez katastrofalnih posledic. Naše stališče je: (1) JLA se ne bo vmešavala v politične rešitve v predsedstvu; (2) vrhovno poveljstvo vedno obstaja po svojem temeljnem delovanju – imamo JLA, ki živi in dela organizirano, vodenje in poveljevanje nista spodkopana; (3) Mesić ni vzrok za krizo v Jugoslaviji, zato tudi ne sme biti povod za velike spopade, kljub njegovim izstopom proti JLA (tudi ti so posledica in ne vzrok) – zato smo za pomiritev v predsedstvu in spoštovanje ustave SFRJ.
4. Uresničiti moramo sklepe predsedstva SFRJ z dne 9. maja. Na to nas napeljujejo dogodki okrog nas: vsa Evropa je za ohranitev Jugoslavije, krizo naj bi reševali demokratično in brez nasilja. So tudi taki, ki so za razkosanje Jugoslavije. V razkosanju vidjo rešitev Nemčija, Avstrija, Madžarska in del političnih struj v ZDA – ti zagovarjajo neposredno vmešavanje z angažiranjem mednarodnih sil v Jugoslaviji. Italija resno postavlja vprašanje Osimskih sporazumov in bivšega ozemlja. Nemčija gre v napovedih tako daleč, da meni, da so nastali pogoji za posredovanje v Jugoslaviji.
5. Stanje v JLA: na aktivne vojaške osebe vpliva propaganda: morala pada; del starešin se je že opredelil za nacionalno politiko; družine starešin se že selijo v "varnejše kraje"; število ljudi, ki se sami umikajo, se veča; ni več klasičnih rešitev.

V tem trenutku je general Dane Popović, komandant 14. korpusa prekinil generala Kolška in javno izjavil: "Narod je proti nam, proti JLA." Dodam naj, da je general Popović kmalu zatem vložil zahtevo za upoko-jitev, ki je bila takoj uslišana, vendar je vztrajal pri tem, da v enem dnevu preda dolžnost in odide v Beograd, za kar je general Kolšek zahteval soglasje generala Blagoja Adžića, ki mu je rekel: "Pusti Daneta, naj gre, podelal se je!" In Popović je odšel! Kakšne neprijetnosti je doživel prejšnje dni v Ljubljani, samo on ve!

6. Kako naj se vedemo? Poveljstva imajo pooblastilo, da razorožijo vse, razen JLA in organov MNZ. Z vojsko se ni igrati, kdor napade, mora biti kaznovan. V ljudstvo ne bomo streljali. Provokatorje je treba likvidirati – na nasilje odgovoriti z ognjem!
7. Nadaljnji potek dogodkov v državi: stanje se zaostrojuje, zato je pomembno sprejeti ukrepe za pomiritev stanja in odločne ukrepe za preventivno učinkovanje, če to ne bo uspešno, bo nastopila JLA. Svet nas kritizira zaradi ravnanja, ko nas neposredno napadejo. Bojna pripravljenost mora biti skladna s položajem, pri uresničevanju sklepov popolna odločnost z uresničevanjem določb iz pravil o bojni uporabi. Enote se zadržujejo na terenu z redno izmenjavo za odmor. Lotiti se moramo priprav za prevzem vojaške obveznosti v Sloveniji, nato na

Hrvaškem in v vsej SFR Jugoslaviji – je general Kolšek prenesel stališča zveznega sekretarja za ljudsko obrambo.

23. maj 1991

Začela se je “zadeva Pekre”. V jutranjih urah sta bila pri objektu Pekre – Učni center TO RS – ujeta in v center privedena pripadnika JLA (častnik in vojak) in po zaslišanju, trajalo je približno eno uro, so ju izpustili. Očitno je šlo za načrtno provokacijo TO RS do JLA, na katero je general major Mićo Delić, komandant korpusa, samovoljno in brez vednosti in odobritve komandanta Petega vojaškega območja odgovoril z blokado centra in zahtevo, da se takoj predajo osebe, ki so ukazale in zaprle pripadnika JLA, toda brez uspeha. Da je šlo za samovoljo priča tudi dejstvo, da je zvezni sekretar za LO poklical komandanta Petega vojaškega območja in ga vprašal: “Kaj je novega pri Deliću?”, za odgovorom: “Vse je v redu,” pa je sledilo: “Preveri in me obvesti.” Tako je komandant Petega vojaškega območja izvedel za premik enot in blokado objekta Pekre.

Z medijsko propagando, bolje rečeno vojno, so sredstva javnega obveščanja in organi oblasti v Mariboru in Sloveniji ustvarili “zadevo Pekre” in vsa aktivnost je bila usmerjena proti JLA. Zbrala se je množica, organizirali so proteste, izzivali incidente, vse to pa je nekoliko pomiril umik enot v vojašnice in začetek pogajanj za rešitev “zadeve”. Nove razsežnosti propagandnega pomena je “zadeva” dobila, ko so prijeli polkovnika TO Vladimirja Miloševića in njegovega pomočnika Milka Ozimca med pogajanj v mariborski občinski skupščini.

24 . maj 1991

Ob štirih zjutraj je Igor Bavčar, minister za notranje zadeve pri vladi RS, po telefonu poklical komandanta Petega vojaškega območja general-polkovnika mag. Konrada Kolška in mu zelo grobo grozil, da ga bodo prijeli in popolnoma blokirali vse, kjer je JLA v RS. Slednje so z blagoslovom vlade RS tudi uresničili: prekinili so oskrbovanje s hrano, elektriko, vodo, PTT zvezami za vse objekte – vojašnice, stanovanjske objekte, v katerih stanujejo družine aktivnih vojaških oseb in vojaške sanitetne ustanove (zdravilišče Rimske Toplice, vojaške bolnišnice, ambulate), s tem pa je specialna vojna proti JLA dobila nove razsežnosti. (V “boju” proti JLA, v specialni vojni proti njej, so vodstvo Republike Slovenije in sredstva javnega obveščanja uporabili vsa nehumana sredstva, ki so jih pozneje v tragediji na jugoslovanskem prostoru očitali drugim oziroma samo eni strani v vojnem spopadu s civilnimi in verskimi dimenzijami.)

Okrog desete ure je polkovnika Alojza Lipnika intervjuval za Radio Maribor, polkovnika Milana Aksentijevića pa Radio Slovenija, da umirita

položaj in strasti, da bi se "zadeva" čimprej končala. Vsebinsko Lipnikovega nastopa sva uskladila skupaj in je bila odobrena v načelnih določbah, Aksentijević pa je, kar zadeva mene, nastopil kot "prosti strelec", za kar si je sam vzel pravico.

Ob desetih in dvajset minut se je zvezni sekretar za ljudsko obrambo pogovarjal s komandantom generalom Kolškom (pogovor sem poslušal v komandantovi pisarni), ki mu je ukazal: "Pravni organi morajo ravnati strogo po zakonu, ker oni tam ravnaajo nezakonito; vaše posredovanje pri Peterletu je v redu; mi bomo skrajno potrpežljivi in odločni, Kučan pa naj dela, kar hoče; sprejel sem Drnovška in mu posredoval stališče o nabornikih, on pa je takoj poklical ameriško veleposlanstvo in jih obvestil o našem stališču; vsi se bodo uklonili; nobene politike izvršenega dejstva – vojske ne sme nihče zapirati, ker mora biti ustreljen; Split se ne sme nikoli več ponoviti – to sem rekel Drnovšku in drugim; nočemo na sramotilni steber; kdor je ukazal, da jih je treba prijeti, mora biti prijet!"

Ob dvanajstih je zvezni sekretar spet poklical komandanta generala Kolška in zahteval, naj premisli, koga bi postavil za komandanta 31. korpusa, ker mora biti general Delić odstavljen zaradi samovoljnega blokiranja objekta Pekre; ob 14. uri je spet poklical in odstopil od odstavitve generala Delića ("Blagoje se ne strinja") in s tem je zvezni sekretar vso "zadevo" Pekre v smislu odgovornosti prevzel nase!

Medtem sta mi vojaški tožilec iz Ljubljane (polkovnik Duspara) in predsednik vojaškega sodišča v Ljubljani (polkovnik mag. Alojz Ferlinc) iz Maribora sporočila, da "zadevo Milošević – Ozimec" vodi preiskovalni sodnik, kapetan Mirko Stojanović. Ukazal sem jima samo to, da morata "ravnati strogo po zakonu" in naj v tej fazi "zadevo prepustita preiskovalnemu sodniku" (temu častniku sem popolnoma zaupal).

Varnostni organi in organi vojaške policije, ki so častnika TO prijeli in privedli, niso dali preiskovalnemu sodniku nobenega dokumenta o razlogih privedbe (ko sem od načelnika varnostnih organov poveljstva Petega vojaškega območja polkovnika Boška Kelečevića zahteval, da opravi svojo delo, mi je pred celim kolegijem rekel: "Mi smo izvršili ukaz, prijavo pa naj ti da, kdor je to ukazal.") To je bil upravičen in zakonit razlog, da je preiskovalni sodnik ravnal tako, kot je ravnal – izdal je sklep, da prijeta izpustijo, kar je sprožilo "veliko razburjenje" in zahteve po odgovornosti, zlasti mojo, ker "politično pravni sektor ni izpolnil ukaza"!

25. maj 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

Sestanek je bil sklican na zahtevo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo.

V imenu zveznega sekretarja sta se ga udeležila: podsekretar v ZSLO generalpolkovnik dr. Mičo Čušić in načelnik prve uprave generalštaba OS generalpodpolkovnik Mile Ružinovski. Cilj je bil oceniti razmere v poveljstvu Petega vojaškega območja. To je že drugo "zaslišanje" tega poveljstva.

Komandant generalpolkovnik Konrad Kolšek, je kratko poročal:

V Republiki Sloveniji je vse usmerjeno v razdruževanje, kljub velikim dvomom. Vsa propaganda pelje v to smer. Nacionalna vojska je bila ustanovljena. Teritorialna obramba je usmerjena proti JLA, ta pa je na ozemlju Republike Slovenije sama. Nikjer v medijih nas ni: 30 ur smo morali čakati na odobritev iz ZSLO za sporočilo o dogodkih v Pekrah. V Mariboru se je pokazala enotnost slovenskega naroda proti JLA in za politiko vodstva Republike Slovenije. Narod popolnoma podpira vodstvo RS pri preprečevanju oskrbe JLA. Njihov štab deluje do perfekcije.

– Podobno je v Republiki Hrvaški: prek MNZ se ustanavlja Zbor narodne garde; velik pritisk je na štabe TO, na društva rezervnih vojaških starešin, na aktivne upokojene starešine; z blokadami in mitingi ovirajo premike enot JLA; vztrajajo pri služenju vojaškega roka samo v RH; propaganda je zelo močna; Knin in Lika sta problem zase – podobno je na Kordunu in v Baniji. Vodstvo RH zahteva, da se distanciramo od SAO Krajine, Martića in Babića. Imajo krizni štab, ki je v stalnem stiku s štabom v RS.

– Sile Petega vojaškega območja so razvlečene na široki fronti. Večina starešin je dobro motivirana. Pričakujemo, da bodo odpovedali posamezniki: 39 aktivnih vojaških starešin zahteva demobilizacijo (17 Hrvatov, 13 Srbov in šest Slovencev), 57 aktivnih vojaških oseb je izselilo družine v "varnejše kraje", od tega 20 iz Gospića.

– V kolegiju prevladujeta enotnost in sodelovanje. Včasih naša razmišljanja in ocene nimajo dobrega sprejema v delu organov ZSLO – mislijo, da nismo odločni, da smo liberalni. (Ta ocena je v sporočilu varnostne uprave ZSLO, ki je bila napisana in poslana vsem poveljstvom in enotam JLA konec leta 1990), toda, je rekel general Kolšek, razumeti morate, da je zadeva z razdalje drugačna, kot "iz prvih bojnih vrst". Na primer, mi priznavamo RH, ne pa tudi njenih zastav, številnih zvez in stikov (to je prepovedano) – vse to povzroča velike težave!

Podsekretar v ZSLO, generalpokovnik dr. Mičo Čušić je v svoji razpravi poudaril:

Vaše vojaško območje je najbolj izpostavljeno. Zdaj morda vstopamo v najbolj kritično obdobje reševanja krize, vanj stopamo te dni: predsedstvo SFRJ je razpadlo in nanj ne moremo računati, skupščina SFRJ, razen ZIS-a, je blokirana in ne deluje, po vsem sodeč sta ZIS in JLA prisiljena reševati težave, ki so v njuni pristojnosti ali zunaj nje. Smo pred razpletom – odločitev je nepreklicna, zato moramo prevzeti vojaško obveznost (naborništvo, dopolnjevanje...) v desetih dneh. Sem sodi tudi

razbitje paravojaških organizacij, kaj bo temu sledilo, je težko predpostaviti – likvidacija tistih, ki bodo temu nasprotovali!

Zadeva v Mariboru (Pekre) se je sorazmerno dobro končala. Brez stališča poveljstva preiskovalni sodnik ne bi smel spustiti zapornika iz zapora. Težave moramo reševati tudi z grožnjami (na primer, če ne priklopite elektrike, je ne boste imeli tudi sami), nujna so večja pooblastila za komandante na vseh ravneh.

Razgovori s starešinami v Ljubljani in Postojni (opravi jih je pred sestankom kolegija) kažejo, da jih najbolj skrbi za eksistenco starešin in njihovih družin v Republiki Sloveniji, za strah pa ni razlogov – Slovenci so kulturni narod, zaskrbljeni bi bili lahko na Hrvaškem, ne pa v Sloveniji! Mi ne moremo vplivati na selitev družin v "varnejše kraje" – to je njihova pravica, je rekel general Čušić.

Vaša ugotovitev sprejemljivosti oblasti v Republiki Hrvaški zaradi njene legitimnosti ni dobra – legitimno je bil izvoljen tudi Hitler! To oblast moramo ocenjevati po ravnanju, ne pa po tem, kako je bila izvoljena!

Nisem proti sporočilom in nastopom v sredstvih javnega obveščanja, toda ustrezati morajo ravni poveljstva in starešine – na primer Lipnikov nastop na Radiu Mariboru ni bil dober in primeren. Nujno je posvetovanje, saj ima lahko nastop velik pomen – je zaključil general Čušić.

Načelnik prve uprave GŠOS generalpodpolkovnik Mile Ružinovski je v razpravi poudaril:

Vsakdo mora ocenjevati stanje s svojega stališča: vi glede na Slovenijo in Hrvaško, mi pa moramo misliti na celo Jugoslavijo in celo JLA ter okolje! Nismo botrovali takemu stanju in si ne želimo oblasti! Poudariti moramo svoj poklic, ker terja pogum, dostojanstvo, odločnost...Sedanje stanje je nepomembno v primerjavi s tistim, kar nas čaka. Zato mora biti dviganje morale ključna naloga, je rekel general Ružinovski.

5. junij 1991

Po ugotovitvah in ocenah kolegija komandanta je uprava ZSLO za moralno vzgojo dobila poročilo o morali na Petem vojaškem območju za maj 1991, v katerem je bilo poudarjeno, da so na dvig morale vplivali pojavi in težave, pomembni za reševanje družbene krize na območju Jugoslavije ter zlasti pojavi in težave na območju odgovornosti Petega vojaškega območja (Slovenija in Hrvaška). V poročilu je bilo med drugim poudarjeno:

– Blokada predsedstva SFRJ in neuresničevanje njegovih sklepov z dne 9. maja 1991, ker je postavilo tudi JLA v poseben položaj, ker ni prevzela vojaške obveznosti in naborniki iz RS na služenje vojaškega roka v JLA. Omenjeni problem povzroča precejšnje težave pri dvigu morale naše sestave, vojakov in starešin.

– Ker niso bile razorožene paravojaške organizacije, pač pa še dodatno ustanovljene nove oborožene formacije v RH (Zbor narodne garde) in RS (nova slovenska vojska v okviru TO), ki so tudi prisegle, je to še posebej vplivalo na starešine, kot dejanje, ki izpobija in zanika enotnost OS ter izpodbija z ustavo SFRJ določene vloge in odgovornosti JLA.

– Medijska vojna, ki postaja oblika terorja na zavest in mnenje ljudi ter njena usmerjenost proti JLA in njenim pripadnikom, povzroča ogrožanje človekovih pravic in dostojanstva pripadnikov JLA ter dvome v odločitve, da se ta aktivnost prepreči z našo prisotnostjo, prisotnostjo armade v sredstvih javnega komuniciranja.

– Izzivanje incidentnih situacij (Split, Maribor ipd.), s katerimi skušajo organi oblasti v RH in RS med drugim kompromitirati JLA.

– Odtekanje številnih vojaških podatkov iz poveljstev enot in izjave članov organov oblasti, da jih posredujejo starešine JLA (npr. Poveljniška štabna vaja Okop-91) sproža sumničenje pri aktivnih vojaških osebah, lahko pa sproži tudi diferenciacijo, ki utegne slabo vplivati na moralo in bojno pripravljenost.

– Ustvarjanje obsežnejšega protiarmadnega razpoloženja na področju odgovornosti Petega vojaškega območja, kar se kaže z napadi na človekove pravice, svoboščine in dostojanstvo pripadnikov JLA in JLA kot ustanove (zapiranje vode, odklop elektrike, PTT zvez, zavračanje nudenja storitev na bencinskih črpalkah, v trgovinah in ustanovah, dajanje odpovedi soprogram vojaških oseb, stalne grožnje po telefonu, napadi na vojake in njihove obiske iz drugih delov SFRJ...).

– Pojavi v naših poveljstvih in enotah kot posledica stanja na terenu (preseljevanje družin aktivnih vojaških oseb v "varnejše kraje", vlaganje zahtev za predčasno prenehanje aktivne vojaške službe zlasti mladih starešin, vztrajanje pri upokojitvi mimo običajnega časa upokojitve, opredelitev dela kadra za vstop v ZNG RH in TO RS...).

6. junij 1991

Na sestanku kolegija komandanta Petega vojaškega območja (5. junija) smo se dogovorili, na sestanku 6. junija sprejeli vsebino pisma predsedstvu Republike Slovenije oziroma predsedniku omenjenega organa Milanu Kučanu (prepričani smo bili, da ima moč, da lahko reši nekatere težave, s čimer bi preprečili nadaljnje spopade in zaplete med RS in JLA ter na širšem območju...) Vsebina pisma je bila javnosti pozneje samo delno sporočena (celote ni nihče objavil), uprava ZSLO za moralno vzgojo oziroma (generalpodpolkovnik Marko Negovanović) ni dovolila, pravzaprav je prepovedala objavo pisma v trenutku, ko je bilo objavljeno pismo skupine starešin iz ljubljanskega korpusa (10. junija). Vsebina pisma, čeprav ni podpisano, se glasi:

POVELJSTVO PETEGA VOJAŠKEGA OBMOČJA

KABINET

Zaup. št. 2/22-124

06.06.1991

ZAGREB

PREDSEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

PREDSEDNIKU PREDSEDSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE

Gospodu Milanu Kučanu

Večkrat smo osebno Vas, gospod predsednik, ali organe skupščine Republike Slovenije obvestili o provokativnih, zelo grobih in nezakonitih napadih na pripadnike JLA in vojaško premoženje. Po našem mnenju se omenjena aktivnost zelo širi in postaja zaskrbljujoča. Z obžalovanjem ugotavljamo, da so njeni nosilci tudi uradni organi Republike Slovenije oziroma njena sekretariata za ljudsko obrambo in notranje zadeve.

To je dodatni razlog, da se ponovno obračamo na tak način na Vas, gospod predsednik, v upanju, da boste zastavili svojo avtoriteto in ugled v Republiki Sloveniji, da bi zavarovali in ubranili človekove pravice in dostojanstvo pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade kot državljanov Republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije ter Jugoslovanske armade kot ustanove tudi v Republiki Sloveniji.

Upali bi si namreč trditi, da je težko najti primerjavo v civiliziranem svetu za tako obnašanje do armade in njenih pripadnikov, kot se zadnje čase dogaja v Republiki Sloveniji, zlasti pa da to počnejo uradni organi oblasti. Na to neizpodbitno opozarjajo postopki posameznih organov Skupščine Republike Slovenije in enako ravnanje po vsej Republiki Sloveniji, za katere je verjetno, da jih spodbujajo, sprožajo in vodijo omenjeni organi.

Za tako sklepanje je veliko primerov, navajamo pa samo nekatere:

- aretacija in zasliševanje dveh pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade v centru Pekre, kar je bil vzrok za t.im. "mariborsko zadevo";

- odklop elektrike, vode, PTT zveze za vojaške objekte in ustanove na skoraj vsem ozemlju Republike Slovenije, vštevši za krajši čas tudi vojaške zdravstvene ustanove in stanovanjske hiše, kjer stanujejo samo družine aktivnih vojaških oseb. To je bila odločitev organov oblasti Republike Slovenije, kar kaže dokument, ki smo ga uradno dobili od Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije;

- zavrnitev sodelovanja, da bi t.im. "mariborsko zadevo" pravno končali z zaslišanjem določenega števila oseb, so nam zagotovile uradne osebe organov oblasti Republike Slovenije;

- vložitev kazenske prijave zoper komandanta 31. korpusa in njegove pomočnike ter tri pripadnike Jugoslovanske ljudske armade iz garnizije Ptuj, ki jih je ptujska občinska skupščina razglasila za nezaželene osebe na svojem območju;

- nasilen odvzem vojaškega premoženja iz Tovarne avtomobilov Maribor z grožnjami s silo in orožjem, nato pa izsiljevanje za njihovo vračanje;

– revanšistično obnašanje do družin aktivnih vojaških oseb (dajanje odpovedi soprogam na Vrhniki in v Kranju; zavrnitev nujenja storitev na bencinskih črpalkah, v PTT ustanovah, trgovinah, organih občinske skupščine v Ribnici, na Vrhniki, v Kranju, Novi Gorici; grobsti do vojakov in njihovih obiskovalcev iz drugih delov Socialistične federativne republike Jugoslavije na Ptuj) se širijo, navzočnost oboroženih enot teritorialne obrambe ponoči v naseljih, kjer stanujejo zlasti aktivne vojaške osebe (Ljubljana), vzbuja strah pri družinah;

– objavlanje številnih vojaških podatkov o formaciji in premestitvi enot Jugoslovanske ljudske armade v Republiki Sloveniji v časopisu Delo in podatkov, lahko bi rekli javne tiralice o sestavi varnostnih organov, predstavljajo grob napad na obrambno sposobnost države in varnost pripadnikov Jugoslovanske ljudske obrambe;

– zlasti nas skrbijo dejavnosti, ki so usmerjene v notranje razbitje Jugoslovanske ljudske armade z novačenjem posameznikov, naj s krajo vojaških dokumentov in njihovim pošiljanjem organom Republike Slovenije storijo kaznivo dejanje izdaje vojaške skrivnosti in zlorabe uradne dolžnosti. Tako nečastne dejavnosti počne zlasti republiški sekretariat za ljudsko obrambo, kar je vidno iz izjave njegovega sekretarja PSV (poveljniško štabna vaja) “Okop-91”;

– enako nas skrbi dejavnost, s pomočjo katere se manipulira z vojaki na služenju vojaškega roka v JLA in njihovimi starši. Vojake vabijo in jih nagovarjajo na beg iz Jugoslovanske ljudske armade (za zdaj je bilo pet takih primerov), njihove starše pa vabijo v organe ljudske obrambe v skupščine občinske in jih prepričujejo, naj svoje otroke vzpodbujajo v tej smeri. To je v nasprotju s stališči “Odbora staršev za varnost in vrnitev slovenskih vojakov”, ki vztraja pri spoštovanju zakonskih določb ter nasprotuje prepričevanju otrok, naj storijo kazniva dejanja;

– stalno nadziranje gibanja naših kadrov in stanja naših objektov ter špekulacije o domnevni zlorabi sanitetnih vozil in nastanitvi specialcev v vojaški bolnišnici Mladika v Ljubljani.

Samo teh nekaj problemov opozarja na odnose in nove primere, ki jih inscenirajo organi oblasti Republike Slovenije, da bi vzdrževali napetost in širili nezaupanje do Jugoslovanske ljudske armade in njenih pripadnikov.

Tako ni mogoče rešiti nastalih težav, zlasti, če za to ni nikakršnega interesa pri posameznih organih Republike Slovenije. Nasprotno, ti jih inscenirajo.

V upanju, da boste vpivali na to, da bi probleme reševali v obojestransko zadovoljstvo in v skladu z veljavnimi pravnimi akti Socialistične federativne republike Jugoslavije in Republike Slovenije, se Vam, gospod predsednik, zahvalujemo.

S spoštovanjem

Komandant Generalpolkovnik *Konrad Kolšek*

10. junij 1991

Sestanek sestave poveljstva Petega vojaškega območja

Ob 13. uri

Sestanek z obveščanjem je vodil komandant VO. Po njegovi krajši uvodni besedi so mu starešine postavili veliko vprašanj, odkritih in "neprijetnih" in zahtevali odgovor. Nekatera med njimi so dovolj zgovorna:

Republika Slovenija je prevzela mejo – je to res?

Kako dolgo bodo enote ostale na Plitvicah?

Ustanavljanje vojsk v Sloveniji in na Hrvaškem – vodi to k liberalizaciji države?

Kaj je z zapiranjem meje zaradi preprečevanja uvoza orožja?

Kaj je s stališčem JLA, da ne bo dovolila razbitja Jugoslavije in da je za federativno Jugoslavijo, zdaj pa je njeno stališče, da se ne bo vpletala v politične dogovore o Jugoslaviji – kakšno stališče ima JLA zdaj?

Kako blokada predsedstva SFRJ vpliva na delo JLA?

Kako ocenjujete vpad SNZ t.im. SAO Krajine v BiH?

Zakaj JLA molči, medtem ko jo vsi napadajo?

Zakaj se JLA ne distancira od vseh ekstremistov v Jugoslaviji?

Praznovali smo dan državnosti Republike Hrvaške, ali bomo praznovali tudi veliki šmaren – saj je tudi to državni praznik!?

Politika izvršenega dejstva je prisotna v vsej Jugoslaviji, če to ni rešitev in ni – kaj storiti, da bi to preprečili?

Izostanek nabornikov iz Republike Slovenije je spremenil značaj JLA, to bodo storili tudi drugi – kaj namerava ukreniti vojaško vodstvo glede tega?

Kako motivirati ljudi – nujne so nove vsebine in nove metode moralne vzgoje?

Kakšna je perspektiva JLA in kakšna eksistenca aktivnih vojaških oseb?

Kako gledate na večje število zahtev za prenehanje aktivne vojaške službe?

Kakšna bo Jugoslavija, če jo zapusti kak njen del?

Čigava JLA bomo, če Jugoslavija ne bo obstala kot celota?

Ali smo mi (JLA) paravojaška organizacija na Hrvaškem?

Kakšna je perspektiva mladih v JLA?

Neredno obveščanje sproža pri nas pomisleke!

Ob 15. uri

Dobil sem pismo skupine častnikov iz Ljubljane, ki so ga poslali slovenskemu vodstvu in javnosti in ga prilagam:

ODPRTO PISMO SKUPINE ČASTNIKOV JLA IZ LJUBLJANSKE GARNIZIJE PREDSEDSTVU, VLADI REPUBLIKE SLOVENIJE IN SLOVENSKI JAVNOSTI

V teh zmedenih časih smo se odločili, da se kot državljani Slovenije, častniki JLA in družinski člani obrnemo na predstavnike slovenske oblasti z iskreno željo, da naše pismo razumete kot dobronamerno in ga objavite. Na ta nenavaden način komuniciranja nas sili zelo onesnažen informativni prostor in brezizhodna politika, ki jo vodijo republiška vodstva in vodstvo Republike Slovenije. Prepričani smo, da je izid take politike izguba miru, svobode in sožitja med državljani Jugoslavije. V imenu teh vrednot vas s tem pismom kličemo k RAZUMU in MODROSTI.

Gospodje,

nas, častnike JLA, vaša politika razglašča za tujce in okupatorje. Vaša politika straši slovenski narod. Naše družine so v novi demokraciji, ki ima polna usta civilizacijskih vrednot, zaznamovane z znaki na stanovanjih, poštnih nabiralnikih in stenah stanovanjskih hiš, da bi lahko bili nekega dne likvidirani, izgnani ali internirani. Naše soproge in otroci prejemajo odpoved ali pa jih pošiljajo na predčasni dopust samo zato, ker so soproge ali otroci ljudi, ki so pripravljeni dati življenje za svobodo Jugoslavije (in Slovenije). Za nas sta vera in narodnost dani brez kakršnega koli pristanka, zato smo prepričani, da zaradi njiju nihče ne more biti odgovoren in zaznamovan kot večj ali manj vreden človek.

Gospodje,

politično, socialno in ekonomsko okolje, ki nas vse skupaj kot ljudi potiska v paranoični strah in družbeni kaos, ste ustvarili vi in vaši kolegi. Posledica vaše politike je katastrofalno gospodarsko in socialno stanje ter kolaps moralnih načel. Vaša politika je razdelila ljudi, da se ljubijo ali sovražijo glede na vero, narodnost in politično opredelitev.

Verjamemo, da ste hoteli drugače in bolje, verjamemo, da ste si želeli, da bi bila vaša vladajoča politična zavest racionalna in ekspertna, civilizacijska in človekoljubna. Žal je to, kar ponujate, iracionalno in nazadnjaško. Med ljudmi ste širili propagando, ki je temeljila na željah in obljubah, da boste zagotovili novo in boljše. Obljubili ste mir, blaginjo in srečo, prinesli pa nemir, bedo in nesrečo. Ljudje so vam dali svoj glas. S temi glasovi naroda (zbitega v nacijo) danes brezdušno manipulirate in prekrivate lastno nesposobnost.

Gospodje,

ne jezite se in ne bodite užaljeni, tudi mi, častniki JLA in naše družine, smo bili za spremembe, volili smo vas in vaše obljube. Tudi nas ste prevarali. Toda mi nismo soudeleženi pri vaših poslih, žal nam je, da smo sodobniki vaših eksperimentov.

Že štirideset let, nekateri toliko, drugi pa so šele začeli, opravljamo v JLA strokovne zadeve v zvezi z obrambo Jugoslavije in zavarovanjem njene ustavne ureditve. Varujemo njeno ustavo in zakone, med katerimi upoštevate samo tisto, kar vam ustreza, in zavračate, kar vam ni všeč. Žal to počenjate precej neodgovorno in pavšalno. Mi smo še vedno moralno in materialno na voljo za obrambo in samozaščito vsem narodom Jugoslavije, seveda tudi slovenskemu. Generacije mladih smo učili, kako naj varujejo svobodo s čim manj žrtvami. Motivirali smo jih na izkušnjah NOV na Sutjeski, Pohorju, v tržaški krizi in na zgledih Sremske fronte... Prepričevali smo jih, da se ljudje delijo samo na dobre in slabe, na domoljube in izdajalce. To so potrdili s svojimi uspehi pri usposabljanju.

Gospodje ministri, verjeli smo, da tega znanja ne bodo uporabili v bratomorilni in državljanski vojni. To nas zelo boli. Nismo preigravali taktike Janševe, Tuđmanove in Šešljeve vojske. Nismo verjeli, da obstajajo ministri, katerih interes je, da v državi, napollačni Jugoslaviji, ustanovijo šest armad, še včeraj pa so zganjali vik in krik o visokih stroških ene JLA. Taka politika je shizofrena in absurda, prisilila nas je v žalostno vlogo, da ločujemo sprte narode, ki se sovražijo zaradi nore politike, prekinili ste našo graditev cest, mostov, telefonskih zvez, pomoč kmetom pri pobiranju letine. Poskusili ste nas ločiti od naroda, razglasili ste nas za tujo, celo okrutno vojsko. Smo pa edina vojska v Evropi, ki ni bila nikoli uporabljena proti kakemu narodu in ki 50 let, kolikor je trajala svoboda, na jugoslovanskih tleh ni dovolila navzočnosti tuje vojske. Leta in leta nas je ljudstvo hvalilo, da dosledno spoštujemo dogovorjeno, predpisano in uzakonjeno. Da smo ljudska vojska. Danes nas silite, da kršimo ustavo, da se udeležujemo v državljanske vojne, da se odločimo za sovraštvo, nacionalizem, fašistoidne ideje in akcije. V imenu kakšne demokracije to zahtevate? V imenu kakšne civilizacije? Kje ste kaj takega videli v Srednji Evropi?

Mi smo zaradi vaše politike in politike vaših kolegov iz drugih republik ločeni od družin in otrok. Z vašimi otroki smo v mrazu, v gozdovih, pod šotori. Skupaj jemo iz konzerv in se skupaj čudimo vaši politiki. Težko bi razložili tem mladim ljudem, zakaj strelja Srb na Hrvata? Slovenec na Srba, katoličan na pravoslavnega, Musliman na Črnogorca ali obratno. Odkod so se na prizorišču spet pojavile ideologije, ki niso sodelovale pri ustvarjanju svobode – četniške, ustaške, balistične, belogardistične in podobne. Prosimo, da jim to pojasnite vi, gospodje. Vi ste ljudem obljubili mir, blaginjo, srečo... Vi in vaši kolegi po republikah ste skuhalo to kašo in je ne ponujate drugim za jed. Vi nočete brata za brata, hočete tujca za gospodarja. Narod zapeljujete z nezaslišanimi neresnicami, svoj narod stalno strašite.

Zdi se, da so nekateri gospodje ministri prevzeli vlogo Pilata. Mar verjamete, da se bo po križanju zgodilo vstajenje? Za vojaka Saša Goševskega, ki so mu zapeljani ljudje vzeli življenje, ni vstajenja.

Toda nekaj je čudno – JLA je ena od redkih oboroženih sil sveta, ki je manj militantna od političnih struktur. Politiki bi radi vojno, armada pa jim to preprečuje? Premislite o tem!

Gospodje,

zakaj se trudite, nekateri že leta, od takrat, ko so bili še pobalini, kot pravi Smole, da bi iz nas naredili sovražnike, tujce, okupatorje? Zakaj hujskate svoj narod, naj nas sovraži? Kje so vaši dokazi? Je to sovraštvo pogoj za uspeh vaše politike? Če ste iskreno za razdružitev od Jugoslavije, storite to civilizirano in kulturno. Ste mar že videli da bi zakonca pred ločitvijo zažgala lastno hišo? Zakaj počnete prav to? Če so nekateri ministri nagnjeni k nasilju, bi jih bilo humano uslišati. Bolje je nasilje uporabiti med njimi kot nad nedolžnimi ljudmi.

Gospodje,

mi in naše družine smo vsak dan v tej vaši novi mladi demokraciji izpostavljeni nasilju, zlasti mentalnemu, pa tudi ekonomskemu in političnemu. Glede na nekatere militantne zakone nas tudi fizično nasilje ne bi presenetilo. Prisotno je zlasti propagandno nasilje, ki je polno sovraštva in neresnic. Gre za grozilna pisma, telefonsko prisluškovanje, odpuščanje družinskih članov, žalitve na ulici, napadi na stražarje, odklop elektrike, vode, telefona, aretacije pripadnikov JLA na delu, javne žalitve, klic k linču in preganjanju, grožnje z zaplembo premoženja, krajo vojaške opreme, zaznamovanje stanovanj, nočne telefonski klici. Izmišljajo si, da maltretiramo slovenske vojake in da v bolnišnicah namesto bolnikov skrivamo specialce. Ne dovolite, da prosto vstopamo v javne ustanove v Republiki, prisiljeni smo svoje osebne zadeve opravljati v spremstvu neke nove vojske. Vse te politične konstrukte skušate pripisati želji naroda in delavcev, ki so bili poprej propagandno zmanipulirani. Ob zlorabi naroda dobijo vaše neresnice lažno legitimnost. Za nas je taka legitimnost veliko podtikanje, ki se utegne spremeniti v bumerang.

Mar pozabljate, gospodje, da smo tudi mi ljudje z vsemi biološkimi in psihološkimi mejami? Verjamete, da bomo sprejeli vlogo Kurdiv in Palestincev? Mar bi res radi iz resničnih prijateljev naredili sovražnike samo zato, ker smo častniki JLA, ker imamo radi Jugoslavijo in Slovenijo, ker nismo nacionalisti, ker so vsi ljudje vredni dostojanstva in človeškega odnosa? Zavračamo, da bi nas sovražili, ker ne sovražimo.

V teh težkih časih vendar verjamemo, da ima Jugoslavija še vedno možnost.. Zato predlagamo demokratično evolucijo namesto nacionalistične ekspanzije. Predlagamo, naj državo vodi tudi kompromis z nujno strpnostjo.

Prisrčno vas pozdravljamo z željo, da bi naše pismo objavili.

(Sledi sedemindvajset izvirnih podpisov.)

Poslano: Kučanu, Peterletu, Delu, Dnevniku, Tanjugu, televiziji in radiu 10. junija 1991

11. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

Ob 8. uri

Kratko informiranje:

– Generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, "samozadolžen" za Liko in Krajino, je poročal: Stanje tam neizbežno vodi v spopad, ljudje se pripravljajo na beg (ženske in otroci) in oborožen spopad (moški), tako je JLA v napoto enim in drugim: MNZ RH – "Motite nas."; SNZ in narod SAO Krajine – "Ne potrebujemo vas." Sprašujem se, kako naprej?

– Generalmajor Petar Stipetić je poročal: stanje v oklepnem bataljonu v Pivki (premeščen iz Niša) je glede morale slabo. Starešine so ogorčeni in protestirajo zaradi življenjskih razmer: nimajo TV in časopisov v srbohrvaškem jeziku, ne morejo iz vojašnic – v mesto, ugotavljajo, da se imajo petkrat slabše kot na Kosovu, zahtevajo poseben status (večje prejemke), zahtevajo dovoljenje za obisk družin, poudarjajo, da živijo slabše kot v zaporu v Lepoglavi. (Kmalu se je izkazalo enako kot pri poročilu istega generala o stanju v bataljonu v Petrinji – ki je bil premeščen iz Pančeva, da so bile ocene predimenzionirane., verjetno z določenim namenom. General Stipetić je 10. junija o stanju v Petrinji poročal, da starešine priporočajo, da so bili poklicani in poslani, da bi rešili položaj, ne pa da poležavajo; da zahtevajo status kot na Kosovu; da se bojijo, da so med generali izdajalci ipd., kar je posebna komisija proučila in demantirala.)

– Poročal sem o stališčih iz obvestila 10. korpusa, Zagreb: Starešine so izjavili, da so razburjeni, zaskrbljeni in prestrašeni, posamezniki celo nezadovoljni, menijo, da JLA popušča, da odstopa od načelnih stališč boja za demokratično Jugoslavijo, da se je sprijaznila s stanjem, ki ga vsiljujejo desne sile, ogorčeni so zaradi "pasivnega gledanja armade in mirnega opazovanja na ustanavljanja novih armad, da se država ruši brez obrambe, in spraševali: "Mar to ni izdaja?" (Komandant korpusa generalpodpolkovnik Dušan Uzelac je na popoldnevem sestanku istega dne omilil te ocene z besedami: "Seznanjamo vas s tem, ni pa vam treba skrbeti in reševati naših težav – mi smo tu!")

– Komandant VO je poudaril problem prispevka o moralni vzgoji obnalogi PŠV Okop 91, ki vsebuje zelo hudo kvalifikacijo za RS in njeno oblast. Dokument je bil ukraden in poslan v RS, oni so ga poslali predsedniku ZIS, ki je zahteval pojasnilo od zveznega sekretarja, ta pa je rekel: "Krivo je Peto vojaško območje!" (Prilogo je sestavil in ocene podal generalpodpolkovnik Ivo Tominc s svojim timom.)

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja s komandanti korpusov

Ob 17. uri

Komandant general Kolšek je poudaril:

– Razmere v Jugoslaviji: odpirajo se nova krizna žarišča (BiH, Krajina...), s čimer se zapleta vloga JLA. Slovenija bo 26. junija razglasila samostojnost. Problem z naborniki bo treba rešiti zlepa ali zgrda. Vsi se moramo zavedati, da je kriza na vrhuncu in da se bo rešila junija ali julija. Mi smo proti nasilju, JLA pa bo ravnala po ustavi in zakonu, po sklepih predsedstva SFRJ in sklepih ZIS-a. Za Jugoslavijo ste še vedno odgovorna ZIS in JLA. Tuji dejavniki pozitivno vplivajo na jugoslovanski položaj:

– Stanje na Petem vojaškem območju: napetost pri starešinah in enotah je odraz propagande in prizadevanj, naloge pa se vendar izvršujejo. Zaskrbljenost starešin za eksistenco družin narašča: 57 starešin je vložilo zahtevo za prenehanje aktivne vojaške službe. Vsaki vojaški osebi je zajamčeno (kdo jamči, ni bilo rečeno?!) osebni dohodek, odkup stanovanja, stalno delovno razmerje, dokup delovne dobe, pokojnina... Na dopust naj gredo tisti, od katerih ni posebej odvisna bojna pripravljenost. Odsotnih je lahko 25 odstotkov starešin! Prevzem vojaške obveznosti se bo začel z RS, tudi s silo. Prevzema državne meje ne bo – to moramo preprečiti s silo, celo z vsemi sredstvi – takšno je stališče!

Od komandantov korpusov navajam:

– Mićo Delić, generalmajor, komandant 31. korpusa, Maribor, je rekel: Morala ljudi vsak dan pada zaradi čakanja in zvez aktivnih vojaških starešin s Slovenijo, ne glede na sklepe Republike Slovenije; starešine me obsojajo, da sem skalil mir v Mariboru; 90 odstotkov starešin je v mešanih zakonih s Slovenkami – ti so oportunisti in jih je strah!

– Generalpolkovnik Dobrašin Praščević je v celoti demantiral informacije o razmerah v oklepni bataljonih v Pivki in Petrinji ter poudaril, da prevladuje nezadovoljstvo, ker se ustanavljajo vojske v Sloveniji in na Hrvaškem in ker se ne uresničujejo sklepi predsedstva SFRJ.

17. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

To je bil uvod v spopade:

– Generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, namestnik komandanta, je izjavil (generalpodpolkovnik Dobrašin Praščević, načelnik štaba, ga je javno podprl): Sam se slabo počutim; zapustil bi JLA, toda bojim se, da me bodo razglasili za izdajalca; nočem razpada SFRJ, vendar se ta že kaže; vojaški vrh samo obljublja, uvaja in umika bojno pripravljenost, ničesar pa ni uresničil; uvažata se orožje in vojaška oprema, zvezni

organi pa se ne odzovejo; v Sloveniji prevzemajo carino in mejo, nihče pa se ne odzove; splošno mnenje ljudi v SAO Krajini (Srbov) je, da je Peto vojaško območje izdalo in da samo sodelujemo z MNZ Hrvaške; tako je mnenje večine starešin in moje mnenje ("Tudi moje", je dodal Praščević) ; vojaški teritorialni organi niso in ne bodo ustanovljeni... (to je bil očitni napad na komandanta in delitev poveljstva na t.i skupine okrog namestnikov komandantov in načelnika štaba ter na skupino okrog komandanta) je rekel general Rašeta.

"O izdaji" poveljstva Petega vojaškega območja po "Rašetovem receptu" je govoril Milan Martić, načelnik SNZ SAO Krajina, v časopisu Borba 1. julija 1991, ko je odgovarjal na vprašanje, kakšno je sodelovanje s pripadniki JLA. "Lahko rečem, da ni bilo nobenega incidenta. Z JLA imamo korektne odnose in absurdno bi bilo, če bi se z armado spopadli, saj imamo skupni cilj. Armada je jugoslovansko usmerjena in do spopada ne more priti. Čeprav je Peto vojaško območje zgodba zase in se tam dogajajo čudne stvari. Vrh Petega vojaškega območja ne sprejema pozitivnih sklepov glede jugoslovanske usmeritve," je izjavil Martić.

– Komandant general Kolšek, se ni hotel spuščati v ocenjevanje, ohranil je trezeno glavo in rekel: Pri poročanju onim "zgoraj" sem prenesel nezadovoljstvo starešin z razmerami v Sloveniji in na Hrvaškem; opozoril sem, da je problem razdruževanja akuten (bližamo se tem odločitvam) in da se utegne zgoditi že pred 26. junijem v obeh republikah hkrati; da zaradi suzpenza zveznih organov postaja vprašljiva JLA na tem prostoru; opozoril sem na možnost, da pokličejo vojake in starešine iz svojih republik, naj zapustijo JLA...

Komandant je določil, da se bomo 27. junija poslovili od upokojenih (Iva Tominca in Daneta Popovića) in premeščenih (Jevrema Cokića in Vlada Trifunovića) generalov, mene pa je zadolžil za celotno organizacijo slovesnosti. (Ali to pomeni, da komandant vendarle ni vedel, kaj se bo zgodilo 27. junija, če je že vedel za dan odcepitve; vprašljiv je odnos ZSLO do poveljstva in komandanta Petega vojaškega območja.)

19. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja s komandanti korpusov

Komandant general Kolšek je navzoče obvestil:

– Te dni se verjetno sprejemajo pomembni sklepi, zato se moramo člani kolegija odpraviti v poveljstva korpusov in del garnizij, da bi obvestili starešine. Vse dejavnosti na Hrvaškem in v Sloveniji peljejo k razdruževanju. Dan D je verjetno 26. junij kot presenečenje istočasno v obeh republikah. Namen pogovora v Sloveniji (med vodstvi RH in RS) je bil izmenjava mnenj – kako izpeljati razdružitev, katere obveznosti naj

sprejmejo od federacije, kako naj republiki skupaj nastopita pred ZIS-om, da bi potem nadaljevali pogovore z drugimi republikami; grejo na posebno pogodbo o medsebojni pomoči dveh republik; enote TO RS in ZNG RH so v stanju pripravljenosti (pred tem je bila mobilizacija), da bi zavarovale vitalne objekte; odpoklic kadrov iz organov federacije.

Politično stanje, je nadaljeval Kolšek, kaže, da smo na samem začetku razpleta jugoslovanske krize. Zgoditi se utegne hitro, lahko pa da se bo zavleklo. Kot posamezniki in kot JLA moramo biti pripravljeni na začetek razpleta krize (v krajšem ali daljšem obdobju). Dolgoročno ocenjevanje ne velja več – biti mora dnevno!

Pri našem delu je bilo do sedaj pozitivno: JLA je v državi zagotovila mir (če ne bi bilo JLA, bi tekel proces drugače). Mir smo dosegli s preventivnim delovanjem. Ohranili smo enotnost kadrov in enot JLA. V svetu smo deležni priznanja za tako obnašanje – celo od nasprotnikov.

Negativno pa je: JLA je kljub temu načeta, in sicer na posameznih delih, cilj pa je razbitje JLA kot sistema (prek nabornikov, paravojaških organizacij, financ in TO). O vsem tem bomo skupščini SFRJ poslali naša stališča. Izvrševanje nalog JLA se vedno bolj zapleta, izkušnje se malo uporabljajo. Stopnjo odgovornosti moramo postaviti tako: naj nasprotnik prvi ustreli, naš odgovor pa mora biti doziran glede na napad. Sklenjeno je bilo, da bomo najprej prevzeli carino, nato pa zavarovali mejo. Carino bomo prevzeli in zaprli, nato pa še meje – vse to samo do dogovora. To vodi izključno ZIS, je ugotovil general Kolšek.

Nasprotniki JLA in Jugoslavije povzročajo razkol v JLA, saj je to pogoj za dokončno razbitje Jugoslavije. Prizadevamo si, da bi o prihodnosti Jugoslavije odločali v zveznih ustanovah z upoštevanjem pozitivnega iz republik. V ZIS-u so prišli do novih ugotovitev in se lotevajo energične akcije. Ugotovitve so naslednje: (1) če bi dopustili razpad Jugoslavije – bi to sprožilo bratomorno vojno; (2) uporaba sil organov federacije (je vprašljiva) in (3) če ZIS nastopi s sporočilom o ukrepih (kar se bo zgodilo 21. junija) – tak je model ZIS-a, z zaščito JLA – to je doziranje sile.

Torej se je ZIS odločil za svoj model, kar od nas v JLA terja, da natančno spremljamo položaj in doziramo ukrepe; da imamo poveljstva in enote "popolnoma v rokah"; naj se usmerjamo bolj k enotam in ljudem in se ne slepimo z razmerami, saj postajajo desne sile močnejše, Šešelj je zmagal na volitvah v Rakovici*, kjer stanujejo tudi aktivne vojaške osebe. Zato moramo takoj vse starešine, ki omahujejo, zamenjati. Do nadaljnjega ni letnih dopustov, tiste, ki so nanje odšli ne klicat, naj se vrnejo. Pazite: Janša in Bavčar sta hotela v Pekrah izzvati oboroženi spopad, ki bi ga izrabili za enostransko odcepitev Slovenije – na take provokacije ne smemo nasesti!

* del Beograda (op. prev.)

Torej sta ZIS in JLA najbolj organizirani sili v Jugoslaviji in sili razrešitve krize v Jugoslaviji!

Na našem armadnem območju narašča zaskrbljenost za osebno in družinsko eksistenco (imamo že 170 primerov preselitev družin v "varnejše kraje") in nezadovoljstvo zaradi neučinkovitosti organov federacije. Nekateri starešine ne verjamejo, da bo ukrep "doziranje sile" uspel, zato je vprašanje, kako ustaviti tiste, ki bi planili, saj je ljudem vsega dovolj – mislim na ustavitev samovoljnosti in ekstremov, je zaključil general Kolšek.

Po komandantovem sklepu sem sodeloval pri obveščanju kolektivov: 20. junija upokojenih starešin v Zagrebu; 21. junija starešin na Reki, v Ilirski Bistrici in Postojni; 22. junija v Varaždinu. Povsod so starešine zrelo ocenjevali razmere, opozarjali na težave glede eksistence družin, spraševali, zakaj JLA tolerira prekinitev prometa v SAO Krajini, toda ocene so bile zmernejše do Slovenije kot do Hrvaške ("Hrvaško bo videti s Kaptola"). V Varaždinu je bilo "najbolj vroče": Kdo so izdajalci v poveljstvu Petega vojaškega območja? Kdo so Špegljevi ljudje; nas bodo generali izdali tako kot leta 1941; generali so kompromitirali JLA pri ljudeh zaradi spopadov na Plitvicah, v Pakracu, pri Lištici, v Splitu, Mariboru (Pekre)! Tako sta negotovost in nezaupanje v poveljevanje stalno naraščala!

24. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

Komandant Kolšek je sprejel koncept slovesa od upokojenih in premeščenih generalov za 27. junij ob 13. uri; sprejel je končno verzijo plakete Petega vojaškega območja, ki gre na odlitje in bo podarjena omenjenim generalom (plaketa je bila velika komandantova želja) in ukazal, naj se vsa vprašanja, postavljena med obveščanjem starešinskih kolektivov, uredijo in pošljejo pomočniku zveznega sekretarja, generalpodpolkovniku Marku Negovanoviću.

Nato je komandant rekel tudi, da se razmere zelo zaostrojujejo, da sta 26. in 28. junij zelo problematična dneva (dan odcepitve Slovenije in Hrvaške ter Vidovdan*), zato moramo povečati varnost objektov zaradi možnih provokacij, povečane ukrepe bojne pripravljenosti pa bomo uvedli samo na ukaz "od zgoraj" (praktično so bili uveljavljeni 28. junija). Pomembno je tudi urediti, kako naj se starešine obnašajo do vojakov, ki zavrnejo orožje in nočejo služiti v JLA, ampak v ZNG RH in podobno.

* pravoslavni cerkveni praznik Vidovdan in dan boja na Kosovu (op. prev.)

25. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta Petega vojaškega območja

(21 h 30 minut)

Komandant general Kolšek se je vrnil iz Beograda. Sporočil je, da je ZIS sprejel sklep, da se zaprejo mejni prehodi v Republiki Sloveniji ("zasesti mejne prehode in jih trdno držati"). Komandant je pojasnil, da je bistvo naloge naslednje: "Zagotoviti izvrševanje zveznih predpisov o prehodu čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije oziroma pomoč zveznim organom – zveznemu MNZ in carini pri prevzemu kontrole režima na mejnih prehodih." Nalogo moramo izvršiti brez žrtev in nikjer ne smemo prvi streljati. Pojasnil je, da gredo na mejo majhne enote, da bi zagotovile delo zveznih organov – milice in carine. Toda komandant ni ukazal uvedbe povišane bojne pripravljenosti!

(Eden izmed udeležencev je povedal, da je načelnik GŠOS general-polkovnik Blagoje Adžić 26. junija ob 14.30 rekel komandantom šolskih centrov, ki so bili na posvetovanju v ZSLO: "Nocoj gremo v akcijo v Sloveniji za prevzem mejnih prehodov. Gremo z majhnimi silami. Ne bomo streljali. Če se bodo upirali, bomo silo dozirali postopoma.")

Presenetilo me je, ker je bil komandant kratek. Moj vtis je bil, da "vsi vse vedo", zato sem vprašal po ukazu in načrtu uporabe enot; dobil sem odgovor, da je ukaz usten, načrta pa ni. (Kolšek mi je v svojem Letušu 10. junija 1993 in večkrat pozneje rekel, da načrta za realizacijo naloge ni nikoli videl). Takoj sem opozoril na morebitne hude posledice take uporabe enot, na možni konflikt in celo oboroženi spopad, na kar mi je komandant odgovoril, da je bilo vse dogovorjeno v ZIS-u in da "zgoraj" (pomeni v ZSLO in GŠOS) verjamejo, da ne bo težav. Na koncu je komandant rekel, da je rok za izvršitev naloge 26. junij do 12. ure, podaljšan pa je bil do 27. junija do 14. ure. Okrog 22. ure istega dne sem opazil, da so bili komandanti korpusov pri načelniku štaba, verjetno so prevzemali naloge in se takoj vrnili v svoje garnizije.

Zelo me je skrbelo in premišljeval sem o najhujših variantah. Vedel sem, da so pri načelniku štaba nekaj delali, toda nisem vedel kaj – bil sem izključen! Na samem sem vprašal komandanta, "Kaj vse to pomeni", on pa mi je ponavljal tezo o dogovoru v ZIS-u in dodal, da so mu rekli: "Na vas ne bo nihče vrgel niti kamenčka!" Spomnil sem ga na naše domneve, kaj se utegne zgoditi po uporabi JLA, toda on se ni bil pripravljen pogovarjati. Pred menoj je bil pravzaprav žalosten in nemočen komandant in človek, človek in komandant, ki ga niso hoteli poslušati in mimo katerega so delali tisti, ki so mislili drugače.

Razšla sva se brez besed. Takrat sem začel premišljevati o sinu Goranu, vojaku na Reki. Poskusil sem navezati stike z njim, toda dežurni mi je rekel, "da je na vožnji". Zavarovati ga moram, vsaj on se mora vrniti v Ljubljano in tam živeti – moje misli so težke...Tisto noč sploh nisem spal!

26. junija 1991

Ob 11. uri

V Vojaški bolnišnici v Zagrebu sem bil pri ocenjevanju morale, nato pa sem govoril celotni sestavi vojaške bolnišnice. Glavna in tudi največja težava Vojaške bolnišnice, je vedno bolj očitna delitev med ljudmi – politično in nacionalno razlikovanje napredujeta; postopoma "strah nadomešča razum", mednacionalne ločitve v smislu zapiranja vase in v skupine so vedno večja – toda spopadov ni; zaskrbljenost in strah sta značilna za stanje – to so glavne ocene morale v Vojaški bolnišnici. To je bilo opaziti tudi med obveščanjem iz postavljenih vprašanj, zato sem poskusil vplivati na razmere, toda čutil sem, da z malo uspeha, kar so pokazali odzivi in vprašanja prisotnih. Rekel sem, da bomo storili vse, da JLA ne bo uporabila sile, toda tega še sam nisem verjel, čeprav je bil odhod na mejo "načrtovan kot nenasilen". O ukazu za odhod in času odhoda nisem rekel ničesar.

Tudi ta dan (26. junij) bi minil "normalno v nenormalnih razmerah" (v poveljstvu Petega vojaškega območja ni bilo opaziti zvišane bojne pripravljenosti), če se ne bi zgodila dva dogodka:

– Komandant 13. korpusa – Reka, generalpodpolkovnik Marjan Čad je brez odobritve 24 ur prej mimo barikad in brez kakršnega koli nasilja prišel na mejo. Ni bilo niti odpora oborožene sestave Republike Slovenije (enote TO in MNZ). (Pri tej nalogi je bilo angažiranih okrog 350 ljudi oziroma ena izvidniška četa in vod vojaške policije, sem izvedel pozneje.) Uspeh 13. korpusa je opogumil posameznike, da so napadli tiste, ki so bili proti takemu angažiranju JLA in kot dokaz, da "gre vse, kot je bilo načrtovano".

Med pogovorom z generalom Čadom maja 1993 v Kamnici mi je ta povedal, da mu je načelnik štaba generalpodpolkovnik Dobrašin Praščević poslal "nekakšen papir", na katerem je (na "nekem papirju") bilo napisano, katere enote bodo šle na kateri mejni prehod, vendar brez pravice do uporabe orožja in nasilja (razen v samoobrambi) in da odhod na mejo ni napad na Republiko Slovenijo in slovenski narod, pač pa gre za zavarovanje državne meje po sklepu ZIS-a. Tistega dne je, kot je trdil general Čad, omenjeni "papir" okrog 10. ure prinesel generalmajor Petar Stipetić s helikopterjem.

Eden izmed starešin, ki je bil v pisarni komandanta Petega vojaškega območja, ko mu je general Čad sporočil, da je prišel na mejo (o premiku enot), je povedal, da je komandant vpil na Čada in pri tem ni izbiral besed o njegovem ravnanju.

Okrog 18. ure

Bil sem v kabinetu pri komandantu (poročal sem mu o vtisih iz Vojaške bolnišnice v Zagrebu). Takrat je poklical načelnik GŠOS gene-

ralpolkovnik Blagoje Adžić in potem, ko je pozdravil z "Zdravo, komandant," mu je narekoval vsebino telegrama, ki naj ga podpiše in pošlje predsedstvu in vladi Republike Slovenije; ta se je po mojih zapiskih glasil: "Peto vojaško območje ima nalogo prevzeti vse mejne prehode in zavarovati državno mejo SFRJ. Računamo na sodelovanje vseh organov in prebivalcev Republike Slovenije. Naloga bo brezpogojno izvršena. Ravnali bomo po pravilih bojne uporabe enot. Vsak odpor bo zlomljen, za vse posledice pa bodo odgovarjali njegovi nalogodajalci in izvrševalci."

Komandantu sem kot njegov pomočnik svetoval in predlagal, naj ta dokument podpiše zvezni sekretar ali načelnik GŠOS ali naj ga podpiše v njunem imenu (n.pr. "na ukaz NGŠ...") zaradi posledic, ki utegnejo nastati, česar komandant po posvetovanju z drugimi člani kolegija ni sprejel in je telegram s tako vsebino poslal 27. junija ob 7. uri. (Tega nisem predlagal zaradi strahu ali neodločnosti, pač pa zato, ker sem v takem odhodu enot na mejo videl konflikt in vmešavanje JLA v politične rešitve – videl sem spopad!)

Toda upoštevati moramo, da sta bila predsedstvo in vlada Republike Slovenije večkrat uradno obveščena o nalogi enot JLA, in sicer:

- Zvezni zbor skupščine SFRJ je v svojih sklepih (št. 06.2-84-91-025 z dne 25. junija) naložil vsem ustanovam Jugoslavije, "naj je kontinuirano lotevajo ukrepov in dejanj, izsiljenih z enostranskim ravnanjem, s katerimi bi preprečili spremljanje Jugoslavije, spremembo njenih meja, spodkopavanje režima na meji Socialistične federativne republike Jugoslavije, spreminjanje carinskih organov Jugoslavije v republiške organe..."!

- ZIS je izdal sklep o neposrednem zagotavljanju izvrševanja zveznih predpisov o prestopu državne meje na ozemlju Republike Slovenije (E. o. št. 187 z dne 25. junija) – v ZIS-u sta bila dva ministra iz Republike Slovenije.

- ZIS je izdal ukaz o prepovedi postavitve tako imenovanih mejnih prehodov znotraj ozemlja Socialistične federativne republike Jugoslavije (E.p.št. 188 z dne 25. junija).

- ZIS je prek svojega generalnega sekretarja o vseh ukrepih obvestil veleposlanike sosednjih držav v SFRJ.

- Komandant Petega vojaškega območja je z že omenjenim telegramom, ne glede na njegovo vsebino, obvestil vodstvo Republike Slovenije o tem, da bodo enote prišle na mejo.

- Komandant 13. korpusa – Reka generalpodpolkovnik Marjan Čad se je med odhodom na mejo 26. junija okrog 14. ure ustavil v Ilirski Bistrici in v občinski skupščini obvestil Ivana Bergoča o nalogi njegovih enot. Bergoč je nato v prisotnosti generala Čada o vsem obvestil Mirana Bogataja, tega zaradi v odsotnosti obrambnega ministra. Bergoč je to potrdil tudi 8. junija 1993 na sojenju v Ljubljani.

Torej ni dvoma o tem, ali je JLA dobila ukaz, da gre na meje SFRJ in o tem, da je bilo vodstvo Republike Slovenije obveščeno o nalogi in odhodu enot JLA s Petega vojaškega območja. To pomeni, da niso šle tajno in ne da bi bila zvezno in republiško vodstvo s tem seznanjena, zakaj je bilo tako, kot je bilo, in kako je bilo, je stvar vojaškega vodstva!

27. junij 1991

Ob 8. uri

Komandanta je poklical Milan Kučan in mu povedal, da je dobil telegram oziroma sklep (tako je rekel) in da "sklep šteje za agresijo na Republiko Slovenijo, da ta izziv sprejme in da se bo uprl s silo", že ob 10. uri je pozval vse Slovence, naj zapustijo JLA in dal Jugoslovanski ljudski armadi zelo težke kvalifikacije – razglasil jo je za "sovražno in agresorsko". To je storil, čeprav je bilo v JLA okrog 6500 Slovencev – je mar tudi njih razglasil za "sovražnike in agresorje"?

Od takrat, od nastopa Milana Kučana se je začel uresničevati dolgo in skrbno pripravljen scenarij medijske vojne ali medijskega linča neverjetnih razsežnosti proti JLA in SFR Jugoslaviji – mediji so vzbujali vtis, da je v Sloveniji pekel in v to se je vključil tudi Živko Pregl, podpredsednik ZIS-a in soudeleženec pri odločanju o vsem, z izjavo, da je vodenje JLA megleno in da ZIS ni sprejel sklepa o popolnem zapiranju državne meje, pač pa omejene ukrepe.

Ko gre za angažiranje JLA (oziroma enot Petega vojaškega območja) po sklepu ZIS-a o neposrednem zagotavljanju uresničevanja zveznih predpisov o prestopu državne meje na ozemlju Republike Slovenije, moramo poudariti nekatera dejstva, ki kažejo dogodke v drugačni luči:

– Veljko Kadijević je v knjigi *Moje videnje razpada* (Moje videnje raspada) odhod JLA na mejo pojasnil kot preverjanje, kaj namerava Republika Slovenija: če napade JLA, bo ves svet videl, kdo je agresor. Ali to pomeni (verjetno DA), da smo bili podtaknjeni kot žrtve ali premične tarče nore politike?

– Peto vojaško območje je imelo v mirnodobni sestavi 45 000 ljudi, od tega 4000 aktivnih starešin. Popolnitev je znašala 67 do 100 odstotkov. Število materialnotehničnih sredstev je znašalo: 1160 tankov in drugih oklepnih bojnih sredstev; 900 kosov artiljerijskega orožja in minometov; 40 večcevni metalcev raket z 32 cevmi. Materialnih rezerv je bilo dovolj za tri do šest mesecev. To je znašalo skupaj 27 odstotkov vojaškega potenciala SFR Jugoslavije.

– Po sklepu ZIS-a je Peto vojaško območje angažiralo 1990 vojakov in starešin, ZIS pa 461 policajev in 270 carinikov. To je en odstotek sestave JLA ali pet odstotkov sestave Petega vojaškega območja. Artiljerijsko orožje, minometi in večcevni metalci raket niso bili angažirani.

– ZSLO je angažiral tri odstotke potenciala VL in PZO (vojno letalstvo in protizračna obramba) ali 15 odstotkov omenjenega potenciala, stacioniraniranega področja odgovornosti Petega vojaškega območja. Akcija (spopad) je zajela 1,5 do 2 odstotka ozemlja Republike Slovenije. V zvezi s tem je generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek v intervjuju za zagrebški Globus 11. junija 1992 rekel: “Res je, da sem ukazal, naj gredo (tanki, op. avt.) na mejne prehode, toda vedeti morate, da je bila to najmanj boleča rešitev v tistem trenutku. Vedeti morate tudi, da je imela JLA na tem območju takšno silo, da se ji Slovenija gotovo ne bi mogla upreti. Zato o vojni na tem prostoru ne moremo govoriti.”

Druga dimenzija namreč neizpodbitno opozarja na dejstvo, da ni šlo za vojaško rešitev “slovenskega problema”, pač pa za politiko izvršenega dejstva na eni in spodbujanje take politike na drugi strani, seveda pa tudi za žrtvovanje jugoslovanskega in ljudskega značaja JLA in žrtvovanje njenih kadrov (in njihovih družin) na žrtveniku nore politike.

Ob 8.30

Poveljstvo je dobilo podatke, da je bila v zgodnjih jutranjih urah na barikadi pri Metliki ustavljena kolona baterije iz sestave 380. motorizirane brigade Karlovac, ki je bila na maršu s ciljem na mejnem prehodu Karavanke. Na položaju okrog barikad so bile sestave TO Dolenjske, ki so takoj (prvi) streljali na čelo kolone in pri tem ranili podporočnika Jasmina Kadića, . To je bil prvi strel v JLA pri odhodu na mejo po sklepu ZIS-a in z vedenjem vodstva Republike Slovenije ter s seznanjenostjo sosednjih držav. Ta strel utegne neizmerno vplivati na reševanje jugoslovanske krize. Vsa opozorila ZSLO, da bo proti JLA uporabljena sila, so bila zama, tega niso hoteli verjeti ali pa je bil to njihov cilj.

Okrog 10. ure

V poveljstvu Petega vojaškega območja bi skoraj nastala panika. Starešine niso ničesar ali skoraj nič vedeli o odhodu svojih enot, ki jih vodijo (načelniki rodov kot taktični nosilci uporabe enot niso vedeli, da njihove enote opravljajo naloge). Drugi razlog za “paniko” je bilo dejstvo, da je poveljstvo Petega vojaškega območja (imelo je 350 ljudi, od tega 8 generalov) delalo mirnodobno, kot da se nič ne dogaja. Nihče se ni “spomnil”, da bi ukazal ostrejšše ukrepe vojaške pripravljenosti, vsaj kot minimalne obvezne ukrepe. Šele odziv starešin je potisnil poveljstvo v nekakšno “normalno stanje” in od poldneva 28. junija se je začelo delo v operativni dvorani za spremljanje stanja in predlaganje ukrepov v skladu s stanjem na terenu in v enotah, toda niti približno tako, kot terjajo pravila in navodila o delu poveljstva v vojnih razmerah. Ustanovljena je bila tudi komisija za identifikacijo in pokop mrtvih – na žalost!

Ob 11. uri

Poveljstva so zahtevala ukaz o prekinitvi dopustov in bolniških dopustov za starešine oziroma takojšen vpoklic v enote (v takem statusu je bilo 25 odstotkov starešin, odvisno od enote). Namestnik komandanta generalpodpolkovnik Andrija Rašeta je rekel: "To sploh ni potrebno!" Zgodilo se je (po poročilu iz 14. korpusa), da so starešine (mlajši po činu in letih) sami prišli, drugi (starejši) pa ne, zato so jim pozneje celo fizično preprečili vstop v vojašnice ali so jih metali iz njih. To se je zgodilo tudi nekemu komandantu brigade, ki se ni spomnil, da bi z vikenda prišel v enoto med spopadom! Bil je že star in "preverjen" kader! Tudi nekateri pomočniki komandantov korpusov niso prišli! Kako bi si to razložili?

Ob 13. uri

Iz enot so prihajala poročila "o uspešno opravljenih nalogah":

14. korpus, Ljubljana: na Jezerskem vrhu se je naši enoti predalo 30 pripadnikov TO in 10 pripadnikov MNZ Republike Slovenije. Takoj je sledil ukaz – telegram: "Takoj jih spustite domov." Ti so potem spet dobili orožje in niso nikogar "spustili domov", pač pa so naše odpeljali "v ujetništvo" – v za to pripravljene zapore.

Ob 18.30

Stanje v enotah – poročila kažejo, da oborožene sestave Republike Slovenije napadajo sestave JLA in uporabljajo strelno orožje (ranjena sta bila dva oficirja, dva vojaka in policaj ZSNZ), kar je bilo žal sprejeto kot presenečenje, na podlagi katerega so bili sprejeti novi ukrepi in sklepi.

Ob 19.45

V komandantov kabinet je ves prestrašen privihral generalmajor Ciril Zabret in začel vpiti: "Ustavite to morijo!"; zahteval je takojšnjo upokojitev, saj "ne želi biti v taki JLA" in poudaril, da se bo odzval na poziv predsedstva Republike Slovenije kot Slovenec (komandantu je ta dan izročil pisno zahtevo s tako vsebino). Komandant ga je poskusil pomiriti in ga prosil, naj počaka na odločitev glede svoje zahteve.

Ob 20. uri

Komandant je sklical kolegij in ga seznanil z zahtevo generala Zabreta ter pri tem poudaril, da je zvezni sekretar sprejel stališče, da JLA "lahko zapusti", kdor si to želi. Načelnik štaba je zahteval aretacijo generala Zabreta ali takojšen izgon iz poveljstva (razlog – v poveljstvu se lahko marsikaj zgodi). Prevladalo je mnenje, da "naj bo Zabret v stanovanju, dokler ne pride sklep iz ZSLO, da ne bi vznemirjal starešin". General vendarle ni odšel v stanovanje, zato sem ga dvakrat obiskal v njegovi

pisarni in ga prepričeval, naj to stori, ter mu zagotovil, da bom storil vse, da bi prevladala razum in politična, ne pa vojaška rešitev. Toda spet je moral posredovati komandant, da je preprečil nezaželeno in nepotrebno. Kmalu je prišel sklep iz ZSLO o upokojitvi in general Zabret je z ženo "odpotoval" v Slovenijo.

Ob 21. uri

Poročila iz enot kažejo, da je stanje vse slabše; napada se vse, kar je v zvezi z JLA; mrtvih je čedalje več (6), pa tudi ranjenih (18), na kolegiju samo ugotavljamo stanje (to je njegova edina pristojnost) in kličemo vodstvo Republike Slovenije in ZSLO; poteka nekakšen recimo "dogovorjen in zrežiran spopad" – kdo je koga, kje in kdaj napadel, kdo in kako se obnaša – brez politične modrosti, da bi z vsem prenehali, brez vojaške odločnosti, da bi s tem končali; poslušam, kako, zlasti Janez Janša in Igor Bavčar "grmita" na naše, rekel bi uboge generale in "jih razorožujeta", kot da tako mora biti, kot da gre samo za veliko igro, kjer ima "raja", imenovana JLA, vlogo statista oziroma premične tarče za cilj nekoga in po kdo ve čigavih željah...

Težave: na Jesenicah so zaprli (začeli so uporabljati besedo "prijeli") 15 vojakov JLA in 30 policajev ZSNZ; ukrepi: da vojaško letalstvo "zmehča prostor", nato pa bo specialna enota opravila desant in tako osvobodila zaprte "ujetnike" (oni jih "ne spustijo takoj domov" kot mi!); zasesti moramo vse mejne prehode; prekiniti zveze na Krimu; zaradi dogodkov in zadetega helikopterja uporabiti VL na objektih (pet v Ljubljani in dva v njeni okolici). Uporaba VL kot maščevanje na kolegiju ni bila sprejeta, zato so ga še naprej uporabljali brez vednosti kolegija kot celote.

Problem uporabe VL kot sredstva za kompromitiranje JLA moramo pojasniti na tem primeru. Namreč pred začetkom sestanka kolegija (do takrat nisem niti vedel, za kakšne ukrepe gre) je v mojo pisarno prišel vedno vznemirjen Franjo Feldi, polkovnik, načelnik operativnega oddelka poveljstva Petega vojaškega območja (bila sva v dobrih odnosih) in me prosil: "Vaso, prosim te, prepreči bombardiranje Iga pri Ljubljani! Vem, da lahko to storiš. V načrtu za bombardiranje je namesto učnega centra TO na Igu zaznamovan Dom za retardirane otroke v Dragi pri Igu...!" Taka informacija me je osupnila. To je bil dovolj dober razlog, da komandant ni sprejel uporabe VL kot oblike maščevanja.

Pojavila so se še druga vprašanja. Zakaj operativec ni posredoval, ko je bila načrtovana uporaba VL? Tudi takrat je vedel, kje ima sina! Odgovor na to vprašanje pozna samo on. Nori načrti za kompromitiranje JLA z morebitnim uničenjem doma za retardirane otroke je tako propadel, načrtovalec pa je kmalu "odletel v svojo jato" (ZNG RH) in pri svojem "vodji v brezno" (Martinu Špeglju) dosegel tisto, česar v JLA ne bi nikoli.

Povrhu tega je imel dva gospodarja: eden mu je režiral dostop do funkcij v JLA (na Petem vojaškem območju – Martin Špegelj) in pozneje nagrado za to, kar je storil (postal je generalbojnik), drugi (v Republiki Sloveniji) je ostal brez najboljšega vira informacij, kar ga je zelo vznemirilo.

Ob 22. uri

Iz ZSLO so upravi za moralno vzgojo prepovedali vse stike z javnostjo, zlasti prek tiskovnih konferenc, potrebe in pritiski v zvezi s tem pa so ogromni; novinarji nadlegujejo poveljstva in enote, tudi tuji novinarji. Proti takemu stališču sta zlasti protestirala polkovnik Jovan Miškov in podpolkovnik mag. Mihajlo Terzić iz 14. korpusa. Tako v svet odhaja samo ena "resnica"! Vjesnik iz Zagreba je v članku Oficirji so radi anonimni je nato zapisal: "Zdi se nam, da je zadeva preresna, da bi kdorkoli skrival svojo identiteto!" Nekomu je bilo to potrebno!

22h 30 minut

Iz uprava za moralno vzgojo ZSLO (podpisal se je pomočnik zveznega sekretarja generalpodpolkovnik Marko Negovanović) je prišlo sporočilo, ki je bilo daleč od resničnosti in ni imelo nikakršne zveze s tistim, kar se dogajalo v Republiki Sloveniji ter v enotah in poveljstvih Petega vojaškega območja (kar je bila posledica že dalj časa trajajočega podcenjujočega odnosa do ocen poveljstva Petega vojaškega območja!). Navajam del stališč in ugotovitev iz omenjenega sporočila:

– Kot je znano, sta skupščina Republike Slovenije in sabor Republike Hrvaške 25. junija 1991 sprejela ustavne in državnopravne akte, s katerimi sta se razglasili za suvereni državi. Z omenjenimi akti sta republiko razglasili popolno prekinitev pravne ureditve SFRJ, z datumom razglasitve omenjenih aktov pa so na njunem ozemlju prenehali veljati ustava in zvezni zakoni...

– S stališča ustavne ureditve SFRJ in pravil mednarodnega prava so akti, sprejeti v skupščini Republike Slovenije in saboru Republike Hrvaške, pravno popolnoma neveljavni. Gre za enostranske akte, katerih vsebina je separatistična in secesionistična in pomeni protipravno odcepitev od države SFRJ...

– V tem trenutku je izredno pomembno, da sta zvezni zbor skupščine SFRJ in ZIS v sklepah z dne 25. junija letos nedvomno ugotovila, da so navedeni akti skupščine Republike Slovenije in sabora Republike Hrvaške protiustavni in s stališča pravne ureditve države ne morejo imeti nikaršnega pravnega učinka. To hkrati pomeni, da je obveznost vseh zveznih organov, všteti JLA, da spoštujejo izključno ustavo SFRJ in zvezne predpise.

– Kljub temu, da se skupščina Republike Slovenije in sabor Republike Hrvaške verbalno sklicujeta na to, da sta za mirno in demokratično

reševanje ustavne krize v SFRJ, taki postopki kažejo pravo separatistično in secesionistično bistvo namena omenjenih republik in predstavljajo grožnjo za mir, zlasti pa za obstoj Jugoslavije.

– V nasprotju z voljo drugih naših narodov in vse mednarodne skupnosti to nujno vodi v nadaljnje zaostrovanje razmer v državi in grozi z državljansko vojno in etničnimi spopadi s širšimi posledicami...

– Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, zlasti pa štab vrhovnega poveljstva, sta večkrat opozorila na možni razvoj takih dogodkov...

– Ponovno poudarjamo odločitev ZSLO in JLA, da ne bosta dovolila nasilnega, enostranskega in protiustavnega razbitja Jugoslavije kot enotne države... V tem smislu bodo oborožene sile z vsemi sredstvi zagotovile uresničevanje sklepov zveznega zbora skupščine SFRJ, ki je naložil ZIS-u in pristojnim zveznim ustanovam, vštevši tudi JLA, naj "kontinuirano sprejemajo ukrepe in dejanja, izsiljene z enostranskim ravnanjem, s katerimi bodo preprečili spreminjanje Jugoslavije, spremembo njenih mej, spodkopavanje režima na meji SFRJ, spreminjanje carinskih organov Jugoslavije v republiške organe, prisvajanje carin in premoženja Jugoslavije in uporabili vsa legalna sredstva, da bi se uprli enostranskim odločitvam in obnašanju, ki vsiljuje drugim svojo voljo."

– V takih razmerah je glavna naloga pripadnikov JLA disciplinirano, pogumno in odgovorno opravljanje nalog in ukazov nadrejenih ter velika enotnost in zaupanje v starešine, vrhovno vodstvo, zlasti pa je pomembno razumeti, da gre za opravljanje nalog, ki so usodnega pomena za vse naše narode in narodnosti ter za ohranitev Jugoslavije kot enotne države.

– Posamezna poveljstva, enote in štabi so dobili ukaz, da morajo izpeljati ustrezne ukrepe v skladu s stanjem, sklepi zveznega zbora skupščine SFRJ, sklepi ZIS-a in ustavno vlogo ter odgovornostjo JLA.

– V skladu z določenimi sklepi in razmerami je bil angažiran del poveljstev enot in ustanov Petega vojaškega območja. Pripadniki JLA iz Petega vojaškega območja zelo odgovorno, disciplinirano in odločno opravljajo svoje naloge..." je pisalo v sporočilu, ki ga je podpisal general Marko Negovanović.

28. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta

Ob 7. uri

Ponovno je bilo ugotovljeno, da je stanje hudo. "Oni" ne spoštujejo nobenega dogovora, "mi" pa ne smemo prizadeti slovenskega naroda, saj nismo agresorji (anekdotični so prizori: tanki s pokritimi cevmi pred barikadami, ne smejo streljati, mimo barikad ne morejo, da ne bi poškodovali premoženje ljudi...), število mrtvih in ranjenih pripadnikov JLA pa stalno narašča. "Oni" napadajo vse, kar predstavlja JLA, zlasti vse

obmejne postojanke in blokirajo vse objekte (vojašnice, skladišča..in celo stanovanjske bloke, v katerih stanujejo družine starešin), zvezni sekretar za ljudsko obrambo pa po telefonu hvali komandanta Petega vojaškega območja z besedami: "Dobro je, da si bil v stiku s Peter-letom(!?)"

"Oni" razvijajo neverjetno propagando – medijski linč proti JLA in njenim pripadnikom (npr. novinar Radia Slovenija je poročal: "Tu smo ubili okupatorskega vojaka" ali "Zadeli smo okupatorski helikopter," ni pa povedal, da ga je pilotiral Slovenec) "Nam" ni dovoljeno nastopati v javnosti, razen z morebitnimi kratkimi sporočili. "Dogovorjeni ali zrežirani spopad" traja še naprej – postali smo premične tarče nore politike in norih politikov in generalov, ki se igrajo politiko!

Identificiranje z "oni" in "mi" je bilo vsiljeno na razpravah v kolegiju ("mi" ne omenjamo besede sovražnik in podobno), razlika pa je očitna: "oni" nimajo izgub (mi nismo dali ukaza za streljanje), "mi" pa jih imamo in jih zelo težko prenašamo (ob 7. uri je bilo deset mrtvih, in 22 ranjenih, ob 19. uri pa je bilo že 16 mrtvih – štirje častniki, dva mlajša častnika in deset vojakov). Tistega dne je bil hudo ranjen vojak Dejan Bjelogrič, vnuk general polkovnika Milana Bjelogriča, zaradi česar je v Beogradu nastala "panika" (kar je razumljivo) in neopisno zgražanje ljudi, saj je umrl, ker mu je bila onemogočena zdravniška oskrba. Zato me je večkrat poklical general Vidak Vujović, toda "mi smo bili, žal, nemočni"!?

Ob 20. uri

Po prihodu iz Beograda je komandant general Kolšek sklical sestanek kolegija in sporočil, da je bilo "dogovorjeno in ukazano premirje ob 21. uri 28. junija", nato nam je obnovil ocene zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in ZIS: "Mi smo (Peto vojaško območje) popolnoma opravili nalogo (taka je bila ugotovitev ZIS-a, je poudaril komandant), šli smo z namenom, da ne prizadenemo ljudi, sprejeli pa so nas kot okupatorje. Odločitev bo sprejeta jutri, odločitev bo politična ali vojaška. Ne smemo dovoliti, da držimo državno mejo, oni pa nas žro od znotraj. Zaustaviti vse premike na doseženi črti. Varovati enote, vojsko in nato objekte. Sledil bo množični udar VL. Na jugoslovanskem vrhu potekajo politična pogajanja. Zdaj je prisotna Republika Hrvaška, zato se moramo zavarovati!"

Ugotovitvi "mi (poveljstvo Petega vojaškega območja) smo popolnoma opravili nalogo" in tista iz "Negovanovičevga" sporočila – "pripadniki JLA s Petega vojaškega območja zelo odgovorno in odločno izvršujejo postavljene naloge" imata isti vir in sta posledica iste politike. Točno je: v prvih dveh dneh je bila formalna naloga opravljena 93-odstotno, toda, kaj to pomeni in kakšne bodo posledice za JLA in SFR Jugoslavijo? To je uvod v državljansko in versko vojno z obsežnimi in nepredvidljivimi

razsežnostmi. Zato se ne morem znebiti vtisa o stanju na mojem poveljstvu (poveljstvo Petega vojaškega območja) oziroma o tem, kako so se v prvih dveh dneh, ko so bile naloge opravljene, obnašali tisti, ki so bili za to odgovorni: eden od generalov je jokal, ker je "bil vmešan v nekaj umazanega"; drugi general se je jokal iz kaprice; tretji se je skliceval na čast in poštenost, obnašal pa se je drugače; četrti general je triumfirал s tistim "jaz bi..."; petega generala ni bilo opaziti; šesti general je "delal za svojega gospodarja" (pozneje je to na sodišču kot priča potrdil z besedami: "...vse vojaške informacije sem preko generala Špeglja sporočal gospodu Janši..." in pristavil: "To je bila moja aktivna pomoč Sloveniji pri osamosvojitvi!"); polkovnikov v kolegiju ni nihče ničesar vprašal; dva generala iz Beograda sta "vedrila in oblačila", "stari" polkovniki pa so tekali po hodnikih in "iskali" izdajalce. Trpka, mračna in žalostna zgodba!

29. junij 1991

Ob 7. uri

Pomočniki iz korpusov so mi poročali o stanju v enotah; splošna ugotovitev je bila, da s premirjem ni bilo nič!

31. korpus, Maribor: zasedli so nam skladišče Vukovžlak in ga razselili; blokirali so obmejno postojanko Kuzma in pozivajo k predaji;

14. korpus, Ljubljana: stanje je hudo; propaganda o uspehu "nacionalne" proti "okupatorski" vojski je velika; oklepni bataljon je blokirán na Brniku; Vrhnika in skladišče Borovnica sta blokirana; zahtevajo predajo garnizije na Primorskem; Rožna dolina (Nova Gorica) s prevaro z otroki so nam zažgali dva tanka: Rožnik je blokirán; pri napadu na skladišče v Rakeku je bil prijet Mirko Miličič iz TO Cerknica. Bil je oborožen. Ukazali smo, da ga takoj izročijo najbližji enoti TO. In so ga izročili.

13. korpus, Reka: obvladujemo prehode; okrog 20 vojakov, Slovencev, je pobegnilo s starši;

380 mbr., Karlovac: naša baterija je blokirana na avtocesti pri Trebnjem, stanje je zelo hudo, napadi in provokacije so nenehni.

Eden izmed najhujših primerov je bil položaj vojakov pri Trebnjem. Tistega dne se je komandant Petega vojaškega območja pogovarjal s predsednikom slovenske vlade Lojzetom Peterletom; najprej mu je pojasnil, da obstaja nevarnost zaradi morebitne eksplozije skladišča v Mokronogu; Peterle se je zelo zavzel, da do tega ne bi prišlo in ni prišlo. Nato sta se pogovarjala o vojaki in enoti, ki je bila blokirana pri Trebnjem in si dala besedo – komandant, da bo zagotovil, da se enota vrne na ozemlje Republike Hrvaške, predsednik vlade pa, da bo zagotovil, da bo njihova vrnitev varna. Žal je besedo držal samo komandant. Pri vračanju enote je prišlo do pogostih napadov in veliko žrtev, zato je

komandant diviziona major Boško Prodanović, ki je bil z baterijo, ukazal naj da uničijo ali poškodujejo bojna vozila, da ne bi prišla "v sovražnikove roke", in se z vojaki peš prebijal iz obroča.

Ob 8. uri

Sestanek kolegija komandanta – ocena premirja oziroma stanja 28./29. junija: "Oni" ničesar ne spoštujejo in še huje napadajo; število mrtvih se je povečalo s 16 na 29, ranjenih pa z 22 na 89, vse več je tistih, ki odhajajo ali dezertirajo, skupaj 223 (21 častnikov, 22 mlajših častnikov in 180 vojakov), kmalu bomo ostali brez Slovencev, je bil kratek "raport"!

Generalpodpolkovnik Andrija Rašeta je začel "odkrito napadati" komandanta. Rekel je, da sta vodje in komandanti odgovorni za tisto, kar se je zgodilo in kar se bo zgodilo; vojaška in starešinska sestava sta popolnoma razočarani, zato je možno razsulo enot, kar je treba preprečiti s političnim delom (zdaj se sklicuje na politične delavce, ki so bili izključeni iz vsega, še vedeli niso, kaj se dogaja); ne moremo živeti pod pritiskom predaje in izsiljevanja; moramo se ali sramotno predati ali dostojno boriti. Brez odobritve ZSLO je treba sklicati redne tiskovne konference...

Rašetu je takoj asistiral generalpodpolkovnik Dobrašin Praščević, načelnik štaba: "Bistvo vseh težav je vprašanje, ali lahko obstanemo ali ne, grozi nam nevarnost, da ne bomo mogli obstati na teh terenih – mi smo premične tarče za TO Slovenije!"

Nastal je vrvež, zmeda, leteli so naslonjači (človek jih lahko dvigne samo v "posebnem stanju", ker so težki), pri tem sta izstopala Jevrem Cokić in Mile Ružinovski, generalpodpolkovnika iz ZSLO. Nato je šlo vse v napačno smer! Kaos je prekinil telefonski klic iz Beograda, klical je načelnik GŠOS generalpolkovnik Blagoje Adžić in s pozdravom "Zdravo, komandant!" začel svoj pledoaje: mi nismo kapitulirali..., predlagajte, 90 odstotkov je na vas, ne pa na ZSLO..., vse enote so častno in pošteno opravile nalogo. Zberite poročila o stanju v svojih enotah in predlagajte ukrepe (v tem trenutku ga je prekinil general Praščević in rekel: "Vam je lahko, tu streljajo, v Beogradu pa ne!" " " "Komandant, kdo je to?" je vprašal Adžić, ta je pa odgovoril: "Praščević.") "Če ne morete delati, dajte odpoved, jaz pa bom prišel poveljevat. To je strahopetnost!" je rekel načelnik GŠOS ostro in prekinil telefonski pogovor.

Po "šoku" in "odmoru za pomiritev" je kolegij prišel do ugotovitve o stanju, ki se je glasila: velike izgube, odhodi, "zajetja", težek položaj obkoljenih enot, intenzivni napadi na objekte, pozivi k predaji, prepoved kakršnih koli premikov močno vplivajo na moralo ljudi in enot. Ugotovili smo, da so ljudje obremenjeni z eksistenčnimi in življenjskimi težavami, s problemi splošnega obstoja na tem območju. Odločnost, da vztrajamo je samo opredelitev za Jugoslavijo!

Ob 10. uri

Po telefonu me je poklical generalpodpolkovnik Marko Negovanović, s katerim sva se dalj časa pogovarjala. Najprej mi je povedal, da bo danes v Zagreb prišel načelnik GŠ generalpolkovnik Blagoje Adžić in da bo z njim prišel tudi generalmajor dr. Dušan Žunić, ki naj mu pripravim referat.

Povedal sem mu, kakšne so bile ugotovitve kolegija in poudaril, da je slovenski narod proti nam, proti JLA in če bo tako tudi tukaj, na Hrvaškem, bo še huje. Spomnil sem ga na svojo ugotovitev, da je nacionalizem šel na ulice, in dodal, da je zdaj protiarmažno razpoloženje šlo na ulice! Vsi stiki med ljudmi se trgajo, celo v družinah. Propaganda je pripeljala tako daleč, da je vtis, da smo v celoti proti slovenskemu narodu in da smo agresorji. Obkoljeni možje nimajo hrane, vode, pogojev za preživetje, bližamo se temu, da nas ne bodo poslušali in da bodo raje žrtvovali življenje, kot bi se predali, na kar jih pozivajo. Vojaki Slovenci so velik problem, ostalo jih je samo nekaj, večinoma so iz mešanih zakonov, morali pa se bodo vrniti in živeti v Republiki Sloveniji. Poudaril sem, da premirja ni in zahteval, naj zavarujejo življenje ljudi, naj za to najdejo rešitev – politično ali vojaško, da smo to dolžni storiti za tiste, ki so v takem stanju samo zato, ker so zvesti Jugoslaviji.

Povedal sem, da me je obiskal generalpolkovnik v pokoju Josip Gregorić, ki je bil upokojen kot pomočnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, začudil se je, da je zvezni sekretar v Beogradu, "ko pa je vojna". "Zakaj ni na IKM?" (izpostavljenem komandnem mestu). Nakar je ta odvrnil: "Kaj pa hoče, ve se, kje je kdo." Nato pa še: "Pusti generale, oni so izdajalci. Dobro veš, da je tvoj prijatelj dezertiral! Mar veš, kateri generali so se udeležili razglasitve odcepitve Slovenije?"

Pozneje, ko je izšla tudi izjava skupine generalov – Slovencev, me je general Negovanović spet poklical in vprašal: "Si prebral izjavo? Ne! Ti bi jo moral poslati meni, ne jaz tebi! Veš, katera dva generala sta sestavila izjavo? Ne! Saj sem ti rekel, da so generali izdajalci, toda, kako to, da je Franc Tavčar med njimi?" Takrat in pozneje je bilo to zame pretresljivo, toda poskusil sem pozabiti, naj se generali tepejo med seboj, jaz pa sem ga prosil in zahteval, naj najdejo rešitev in zavarujejo življenja in eksistenco ljudi, na kar ni reagiral. Zanj je bilo pomembno, da je obsodil tovariša, o sebi je vselej imel visoko mnenje!

Ob 11.30

Iz 13. korpusa (Reka) je polkovnik Mirko Vukanović sporočil, da so na mejnem prehodu Škofije oborožene enote Slovenije nepričakovano napadle našo enoto, pri tem so življenje izgubili kapetan prve klase Slobodan Pantelić (telo so našli v karoseriji), vojak – šofer Mehmedin Osmani (našli so ga v kabini vozila) in civilna oseba v službi v JLA –

voznik Branko Sedlar (telo so našli v karoseriji). Vsi so bili ubiti s strelom v zatilje. Obstajajo indici, da so jih ubili zunaj vozila in jih nato spravili vanj. V vozilu ni sledi krvi, tudi na čeladah ne, vsi trije pa so bili ustreljeni z izstrelki iz pehotnega orožja. To so bile prve žrtve in prvi napad na nas na Primorskem. Preiskava poteka.

Ob 12.30

Na poveljstvo Petega vojaškega območja v Zagrebu je prišel načelnik GŠOS, generalpolkovnik Blagoje Adžić v spremstvu 36 generalov in častnikov s ciljem, da ugotovijo, kakšen je položaj, in obiščejo vse enote na ozemlju Republike Slovenije. Razlog – “vi sedite v Zagrebu, mi pa gremo poveljevat vašim enotam”. Najprej so se pogovarjali – poslušali referate članov kolegija oziroma vodij sektorjev (z menoj in polkovnikom Vrandečićem se je pogovarjal generalmajor dr. Dušan Žunić, načelnik uprave za moralno vzgojo), nato pa se je načelnik GŠOS sestal s kolegijem komandanta Petega vojaškega območja v razširjeni sestavi in zatem odletel v Beograd (ker “me tam bolj potrebujejo”, je rekel). Na tem sestanku je načelnik GŠOS rekel:

“Ukazal sem, da je treba ubiti vsakogar, ki se skuša predati – zlasti starešine. TO Hrvaške in Slovenije se nista opredelili za boj za Jugoslavijo, zato je nujno preprečiti, da bi dobili orožje. Očitno je, da ima tudi JLA veliko izdajalcev (v Republiki Sloveniji). Kdor se je pripravljen boriti za Jugoslavijo, naj se bori, narodnost ni pomembna. Sovražna vodstva so indoktrinirala narod, naj ubija mlade ljudi. Poveljstvu Petega vojaškega območja zamerim, ker ni energično uporabilo orožja – več mrtvih bi moralo biti pri njih. Boj za Jugoslavijo je edini izhod. Jutri bo gorela Republika Slovenija, če ne umaknejo svojih odločitev. Nocoj bodo mobilizirani tisti, ki so se pripravljeni boriti za Jugoslavijo. Tu na Petem vojaškem območju ni bilo odločnosti. Po premirju smo imeli 20 mrtvih in 50 ranjenih, tu pa se čaka. Maščevanje mora biti hudo. Sramotno je tudi, da se vam Špegelj sprehaja. Državo moramo braniti, da ne bomo izdajalci kot oni leta 1941. Kučan je sporočil, da sprejemajo vseh 12 pogojev od Rašete, Janša pa je objavil, da ne sprejmejo ničesar. Jutri bodo sledili trije množični udari celotnega VL. Deblokirati je treba prvo oklepno brigado in z njo kreniti na Ljubljano – žrtve niso pomembne. Nocoj je splošna mobilizacija prve in tretje armade. Zahtevam, da poveljstvo Petega vojaškega območja ostane na nivoju in brez prizanašanja. TO Republike Slovenije ravna enako kot fašisti (fašistično)... Vračamo se v Beograd, saj smo tam bolj potrebni, tu ostajata generala Ružinovski in Cokić za pomoč, vi pa odločite, kdo izmed častnikov mora še ostati,” je končal svojo lekcijo general Adžić.

Edini častnik (polkovnik dr. Milan Opačić), ki je iz ekipe načelnika GŠOS ostal (nekateri iz uprave za moralno vzgojo so me prosili, naj rečem generalu Žuniću, da jih ne potrebujemo, da ne bi ostali v Zagrebu),

da bi študijsko spremljal stanje, mi je rekel: "V ZSLO vlada veliko nerazpoloženje. Vsi smo pričakovali, da bosta zvezni sekretar in načelnik GŠOS naredila samomor zaradi razmer v Sloveniji, onadva pa se obnašata, kot da se ni nič zgodilo..."

Tisti večer sem videl komandanta, generala Kolška samega in satrtega. Ta obisk in vse, kar se je v tem času dogajalo (odkrito nasprotovanje vsakemu nasilju nad civilnimi objekti, mesti in civilnim prebivalstvom – odkrito nasprotovanje maščevanju), bo odločilno za marsikaj in usodo ljudi. Tako je tudi bilo!

30. junij 1991

Sestanek kolegija komandanta

Ob 17. uri

Poročanje o najnovejšem položaju: 13. korpus (Reka) – kritično v Sežani (pri železniški postaji); 14. korpus (Ljubljana) – nespremenjen položaj, še naprej velika propaganda in napadi na vse objekte JLA; 31. korpus (Maribor) – kritično je pri Dravogradu (možje so že tri dni brez vode in hrane), dezerterjev je vedno več; 10. korpus (Zagreb) – kritično je v Glini; prostovoljci zahtevajo orožje in odhod domov.

Ugotovitev – stanje je ugodnejše. Pripadniki naših enot so zelo ogorčeni, ker so se znašli v takem položaju. Nadaljnji razvoj dogodkov je odvisen od pogovorov predsednika ZIS-a v Ljubljani. Stanje na Hrvaškem je hudo in utegne priti do akcije MNZ. Očitno je, da ni bilo enotnosti in da je prišlo do izdaje – gre za neverjetne številke (je dodal načelnik varnosti polkovnik Boško Kelečević)! Poročilu in ugotovitvam je sledila razprava:

Andrija Rašeta, generalpodpolkovnik: Nujno je že, da se naučimo – v vojno smo vstopili na mirnodoben način, še moralnih priprav ni bilo za take razmere. Toliko izgub (29 mrtvih, 89 ranjenih, 10 pogrešanih, 493 dezerterjev – vprašanje točnosti?) ni mogoče z ničimer upravičiti in opravičiti. Nismo uporabili ne enot za specialne namene ne artiljerije. Nismo odporni na psihološko propagandno vojno, po ukazu ZSLO pa smo odrezani od sredstev javnega komuniciranja. Civilne osebe v službi v JLA v Republiki Sloveniji so bile sovražne do nas (zaplenili so tehniko in jo predali), tako je tudi v Republiki Hrvaški. Plačevanje starešin v vojnih razmerah (OD) mora biti kot med vojno, ne pa kot v miru;

– Mile Ružinovski, generalpodpolkovnik iz ZSLO: Nujno moram opozoriti na način bojevanja. Napačne ugotovitve so bile na vseh ravneh. S stališča vodenja in poveljevanja je nedopustno, da ni zvez. Nerazumljivo je puščanje mrtvih in ranjenih, nekoč pa so se bitke bile za ranjence.

Jevrem Cokić, generalpodpolkovnik iz ZSLO: Obveščevalni in izvidniški organi nam ne pomagajo. Vplivanje na moralo je slabo (na primer v Slovenski Bistrici pripelje TO otroke in žene častnikov, naj z ograje

kličejo svoje očete in može, da zapustijo "okupatorsko armado", enako se dogaja v Škofji Loki). Kot poveljstvo in vojska se ne bi smeli pogajati z organi Republike Slovenije – naj to počnejo politiki, ne pa mi (aluzija na pogajanja Rašete v Ljubljani 29. junija).

– Komandant generalpolkovnik mag. Konrad Kolšek: Težave – general Delić alarmantno in nekontrolirano grozi z maščevanjem in ne izbira ciljev v Mariboru, zvezni sekretar pa zahteva red, vztraja, da enote ne smejo delovati brez ukaza do jutri (1. julija) in zahteva zamenjavo generala Delića – "to bi bilo nevarno", je dodal komandant (tako ni uspel niti drugi poskus zamenjave generala Delića, prvi je bil v "zadevi Pekre"). Težava je bila tudi v tem, da general Pavlov (Jovan Pavlov, komandant 14. korpusa) zahteva zamenjavo, ker ne obvlada položaja, "tudi to bi bilo nevarno", je spet dodal komandant. Jutri bo odločilni dan – nadaljevanje zvišane bojne pripravljenosti ali v vojašnice! Za ZSLO moramo pripraviti kratko sporočilo o stanju morale, ki ga moramo poslati jutri zjutraj, je treba stopiti prej v stik s poveljstvom korpusa in zahtevati njihovo oceno stanja – za to je odgovoren polkovnik Predojević.

30. junij se počasi izteka. Z grožnjami načelnika GŠOS ni bilo nič. Ali začenja prevladovati razum? Odločil sem se, da bom to noč pripravil sporočilo in v njem poudaril vse probleme, dvome, človeške stiske – rad bi, da bi tudi to pomagalo pri streznitvi in preprečevanju nasilja! Zato sem tajnici Marici naložil, naj mi postopoma pokliče vse pomočnike iz korpusa, saj bi rad njihova stališča vključil v sporočilo.

Pomočniki so povedali: Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana) – izdani smo, če pa bo sprejet sklep o predaji orožja, bomo še ponižani in osramočeni; ljudje dvomijo o primernosti načina uresničevanja ZIS-ovega sklepa; Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka) – vse to je sramotna izdaja od zgoraj, to je prvo dejanje izdaje; ne bi smeli tako oditi na mejo; zapustili nas bodo tudi tisti starešine, ki so nam globoko zaupali; Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor) – pri nas prevladujejo popolno razočaranje, nezadovoljstvo in žalost aktivnih starešin; nujno je ohraniti dostojanstvo in človeškega življenja; Aleksandar Lazić, polkovnik, 32. korpus (Varaždin) – vse, kar bi rekel, bi bilo blago; ljudje so popolnoma razočarani nad vojaškim in političnim vrhom države, zato bo sila spregovorila v najhujši obliki; razumi, Vaso, ljudje so prepuščeni sami sebi in tako se bodo tudi obnašali; Milanko Đurković, polkovnik, 10. korpus (Zagreb) – vse to je izdaja; Krajina vstaja, ljudje bežijo proti Petrovi gori – na žalost!

Junij se je počasi prevesil v julij. Poročilo je pripravljeno in pretipkano. Zahteval sem, da se mi je oglasi polkovnik Đuro Vrandečić, moj pomočnik, z njim sem uskladil stališča sporočila. Đuro mi je rekel: "Strinjam se z vsem, toda preveč odgovornosti prevzemaš nase in to je edino, kar ni dobro. Potrudi se, da bo za poročilom stal ves kolegij, ne pa samo vidva s komandantom – ko bo prispelo v Beograd, bo hudo." Toda

spremenil nisem ničesar. Naj spremenita komandant in kolegij. Gre za oceno dejanskega stanja, naj jo oni spremenijo in prevzamejo odgovornost tudi za tisto, kar bo sledilo.

Vsebina sporočila:

Poveljstvo Petega vojaškega območja

Ov. št. 2/22- 151

01.07. 1991

Potem, ko so politični vrhovi med 30. junijem in 1. julijem sprejeli sklepe, je morala v enotah Petega vojaškega območja na ozemlju Republike Slovenije in na širšem območju, zlasti pa morala starešin, taka:

- da so popolnoma razočarani, nezadovoljni, ogorčeni in žalostni, ker so naše enote, in zlasti njihova starešinska sestava v položaju, ki je daleč pod ravnijo človeškega in vojaškega dostojanstva;

- da dvomijo o primernosti načina uresničevanja ZIS-ovega sklepa in točnosti njegove interpretacije, na kar zlasti opozarja izjava predsednika ZIS-a po pogovoru v Ljubljani;

- da je možno, da začnejo našo sestavo – naše enote v naslednjih dneh zapuščati tudi starešine, ki so zelo vdani SFRJ in JLA, in sicer zaradi grenkobe, ponižanja, pa tudi zaradi osebnega dostojanstva in

- da razmišljajo in predlagajo, da je treba zelo odgovorno in resno obravnavati vprašanje preostalih vojakov Slovencev v naših enotah, zlasti zato, ker so ti življenjsko povezani s tem okoljem, grožnje, ki so jih uradno prejeli, pa utegnejo pustiti tem mladim ljudem izredno hude posledice, če se ne odzovejo pozivu (še zlasti vojaki, ki so iz mešanih zakonov).

V zvezi s tem predlagamo, naj Predsedstvo SFRJ, ZIS in štab VP s svojimi sklepi in njihovim konkretnim uresničevanjem zagotovijo dostojanstvo in zavarujejo življenje naših enot – naših ljudi, tako da bo preprečeno nadaljnje poniževanje z možno odločitvijo o predaji orožja, na kar starešine ne bodo pristali.

Vsaka druga rešitev bo neizmerno vplivala na moralo ljudi in enot, na kar ne bomo mogli vplivati in sprejeti karšne koli odgovornosti za to.

Nočemo pristati na kvalifikacije, da smo okupatorska armada, in na obsojanje, kot da smo vojni zločinci. V nasprotnem primeru naj odgovornost za vse posledice prevzame državni in politični vrh države SFRJ.

Komandant Generalpolkovnik Konrad Kolšek

1. julij 1991

Ob 6.30

Komandant Kolšek je prisotnemu kolegiju prebral sporočilo, pripravljeno za ZSLO. Nihče se ni odzval na vsebino. Čutiti je bilo nezainte-

resiranost za kakršno koli ocenjevanje stanja. Komandant je nato sporočilo brez pripombe podpisal. Temu sem se čudil, ker tega navadno ni počel. Sporočilo je dospelo v ZSLO že ob 8. uri. Pričakoval sem odziv, toda iz uprave ZSLO za moralno vzgojo me ni nihče poklical. To je bilo čudno! Klicali so me samo pomočniki iz korpusov, ki jih je zanimalo, ali vsebuje sporočilo njihove ugotovitve. Rekel sem jim samo to, da je "vse šlo", oni pa so prosili za izvod sporočila, ki jim ga nisem dal.

Ob 13.45

Komandant Kolšek je sklical sestanek kolegija, ki so se ga udeležili tudi generali iz ZSLO. Komandantova uvodna beseda je bila kratka: Zvezni sekretar ni zadovoljen s stanjem, jezi se na nas, vso odgovornost prenaša name, ukazal je ukrepe za oskrbo enot, in sicer brezpogojno – helikopterji s hrano, dobil je obvestilo, da je te dni v našem kolegiju prevladovala slaba volja. (Očitno je šlo za odziv na stališča in ocene iz sporočila!)

Komandant je nato predvajal posnetek svojega pogovora z zveznim sekretarjem. Vsi smo poslušali besede zveznega sekretarja: "Kaj jih prosite! Ukazano je, da velja pravilo bojne uporabe enot. Zakaj ne streljate? Kaj je s topovskim orožjem? Bi radi, da nas dokončno ponižajo? Takoj zagotovite dopolnitev enot! Kdor napade, mu odgovorite z vsemi sredstvi! Pri vas velja splošna linija, da greste brez boja. Nobenih prošenj – kdor naloge ne izvrši, ga zamenjajte. Počutim se odgovornega, ker nismo opravili tistega, česar vi niste. Zgodba še ni končana, šele začenja se!" (Tu smo slišali, da je komandant prekinil zveznega sekretarja z vprašanjem: "Kako zdaj Ante Marković spodbuja odhod na mejo?" Odgovoril mu je: "Pusti Anteja. Ante je kurbin sin!") S tem se je končal pogovor.

Generalpolkovnik iz ZSLO Mile Ružinovski si je sam vzel besedo in prenesel stališča ZSLO (verjetno načelnika GŠOS): "To je poraz; nismo se ustrezno odzvali – morali bi se ustrezno odzvati! Omahovanje moramo eliminirati z zamenjavami. Zahtevati je treba ogenj in samo ogenj, da bodo čutili, kaj je vojna. Porazov ne sme biti več. Nujna je vojaška uporaba ognja. Odgovorite, zakaj ne strelja artiljerija. Boj se mora šele začeti – mesta bodo gorela. Udarite s prvo oklepno brigado za obrambo časti in dostojanstva."

Stališča zveznega sekretarja in generala Ružinovskega so sprožila veliko zmedo v kolegiju in napad na komandanta Kolška (že tretjič). Ta je ostal miren in dostojanstven, kar je bilo neverjetno, ni zvišal glasu ali izkoristil svoje pravice, in vrgel koga iz kabineta. Dogajale so se zelo neprijetne stvari: vpitje, kričanje, metanje naslanjačev (generali Cokić, Ružinovski, Rašeta), general Praščević, načelnik štaba, je modro molčal in sedel, polkovnik Boško Kelečević in jaz sva varovala komandanta.

Komandant general Kolšek je svoj mir in molk prekinil in rekel: "Imate letalstvo in artiljerijo in zrušite vse, kar hočete, toda prevzemite tudi odgovornost za to. Jaz tega ne bom ukazal. Dajte mi podatke za vojaške, ne pa za civilne cilje in potem zahtevajte mojo odločitev!" (Spet je bil na dan privlečen načrt za bombardiranje ciljev v Ljubljani.)

Vmešal sem se v to noro situacijo in podprl komandanta z besedami: "Kdo lahko ukaže rušenje mest in civilnih objektov?"...in takoj me je grobo napadel general Ružinovski, branil pa polkovnik Boško Kelečević, ki ravno tako ni bil za rušenje mest. Generali so nato zapustili pisarno brez komandantovega dovoljenja, z njim smo ostali general Praščević, polkovnik Kelečević in jaz, nato pa smo tudi mi vsi skupaj odšli na hodnik brez besed. Slišal sem, da je general Ružinovski po telefonu že poročal ZSLO o najnovejših dogodkih v kolegiju. To je bil zadnji sestanek kolegija pod poveljstvom generalpolkovnika mag. Konrada Kolška.

Na hodniku smo še slišali naročilo in stališče načelnika GŠOS, da naj prvi helikopter s hrano vzleti ob 15. uri in če katerega od helikopterjev zadenejo, bo sledil napad iz vseh sredstev VL in PZO po Sloveniji.

Ob 14. uri

V poveljstvo so prispela poročila o množičnem begu starešin – Slovencev iz enot, o drami v Mokronogu (grožnja zastavnika Grujovića, da bo sprožil eksplozijo skladišča in s tem veliko ekološko katastrofo; ta zaplet je bil aktualen že od 29. junija, v bistvu pa je šlo za psihološko igro generala Rašete prek zastavnika Grujovića z namenom, da bi deblokirali enoto v Krakovskem gozdu, nikoli pa ni bilo namena, da bi izzvali ekološko katastrofo, to je bil produkt slovenskih medijev v njihovi medijski vojni proti JLA in SFRJ); o množični predaji obmejnih postojank (20) v 31. korpusu (Maribor), pozneje pa tudi o predaji mejnega bataljona – Radovljica in inženirskega polka – Škofja Loka; o aretaciji Miladina Nedovića, polkovnika iz Ljubljane s strani MNZ RS z uporabo šok bomb, zaradi česar so bili ranjeni tudi vsi člani Nedovićeve družine. Ta dan smo pripravili intervju generala Kolška za časopis Narodna armija, ki ni bil nikoli objavljen.

Ob 15. uri

Iz ZSLO je prišel ukaz, naj komandant takoj pride v Beograd (z njim sta odpotovala tudi generalmajor Marjan Rožič, komandant 5. VaK. – Zagreb in generalpodpolkovnik Mile Ružinovski iz ZSLO).

Ob 23. uri

HINA iz Zagreba je objavila sporočilo ZSLO, da je bil za "novega komandanta Petega vojaškega območja postavljen generalpolkovnik Života Avramović" in to je bilo vse. Takoj sem šel v komandantov kabinet in tam našel generala Dobrašina Praščevića in Andrijo Rašeto. Vprašal sem

ju o "novici", onadva pa mi hladno odgovorita, da ničesar ne vesta o tem. Nato sem poklical upravo ZSLO za moralno vzgojo. Tam je bil dežurni generalmajor dr. Dimitrij Baucal, vprašal sem ga, ali je točna novica, ki so jo objavili, ta pa se je smejal kot nor in rekel: "Informacija je bila uradno objavljena" in dodal: "On ni sam in ti veš, kdo bi utegnil biti za njim." To je bilo dovolj in hkrati preveč. Sklep je sklep, ali je prav, da kolegij komandanta o njej izve prek HINE, je drugo vprašanje. (hitro se je izkazalo, da je bila Baucalova izjava "on ni sam" jasno sporočilo zame. Z istim ukazom št. 623 sva bila postavljena na razpolago general Kolšek v generalštab, jaz pa v poveljstvo Petega vojaškega območja. Tako sem opravljal nujne zadeve v zvezi z dolžnostjo, dokler niso našli in pripeljali v Zagreb novega starešino.)

Pričakoval sem, da bo zamenjava komandanta povzročila zmešnjavo v poveljstvu in enotah, kar je bilo mogoče pričakovati. Takoj po objavi informacije so prišli številni častniki in zahtevali pojasnilo, nekateri so protestirali. Kako so to doživeli starešine, priča tudi vsebina telegrama (str. Zaup. št. 9/138-145), ki jo je po prihodu iz "ujetništva" iz Doba na lastno pobudo zveznemu sekretarju poslal polkovnik Danilo Đurović: "Obračam se na vas zaradi žalitev, ki ste jih storili generalu Kolšku, ki ga štejem za večjega patriota in Jugoslovana, kot sem sam...Trdim, da bi bilo vse drugače, če bi spoštovali in v praksi uresničili odločitve generala Kolška. Njegova odstranitev ima toliko negativnih posledic, da smo utrpeli hude žrtve in moralni poraz pred narodi Jugoslavije in vsem svetom." O liku tega polkovnika priča tudi njegova izjava (Vjesnik – Zagreb, 10. julija 1991): "Do prelivanja krvi v Sloveniji je prišlo zaradi peščice dolarjev od carine, ki so jih v nedeljo na Brionih skupaj porabili slovenski politiki s tovariši iz zveznih organov."

2. julij 1991

Ob 2.15

Prišel je general Kolšek z novim komandantom generalpolkovnikom Životo Avramovićem. Kolegij ga je v vrsti pred kabinetom. Očitno je bilo obžalovanje enih in zmagoslavje drugih! Kolšek je "izmikal pogled". Avramović je bil ošaben in ciničen! Poročanje je trajalo do šestih in je potekalo rutinsko: mi smo govorili, on pa ni poslušal, bil je odsoten in je risal nekakšne figurice po bloku. Delal bo tako, kot se mu bo zdelo, tudi brez nas. Tako je tudi bilo. Na kratko sem povedal, da delim krivdo s komandantom, ker sem hotel vzbuditi občutek krivde pri drugih v kolegiju, toda tega nihče niti opazil ni, kot šele, da bi se odzval. Novi komandant me je vendar vprašal: ali vračamo s propagando z naše strani – torej me ni poslušal (na kar je z izjavo, da je vse prepovedano, vskočil general Rašeta) in ali se ravnanje generalov in častnikov, ki so Slovenci (Marjana Vidmarja, Cirila Zabreta, Alojza Ferlinca, Alojza Je-

harta..., bral je seznam, ki ga je prinesel), obravnava kot izdaja in dezerterstvo, če ne, jih je treba takoj odstraniti iz poveljstev.

Ob 9. uri

Prišli so sklepi predsedstva SFR Jugoslavije, ki sem jih takoj poslal v vse enote. Dvomim, da jih bo mogoče uresničiti, toda bilo je vredno verjeti. Mislil sem si, da je to za ene in druge, ki tako ali drugače ne iščejo razumne rešitve, samo predah za novo sovraštvo. Kmalu so o takih odzivih na sklepe poročali tudi pomočniki iz korpusov.

Ob 12. uri

V "mojo" pisarno je prišel na kavo in pogovor moj komandant generalpolkovnik Konrad Kolšek. Bil je vznemirjen, ko je rekel: "Vse so zakuhali ekstremisti na obeh straneh; opozarjal sem, pa me nihče ni poslušal; hotel sem, da bi se dogovorili v interesu Jugoslavije, vendar tega nočejo in ne zmorejo; napovedujem hude dni... Svetujem ti, da položaj umirjaš, da poskušaš pomiriti ljudi, sam pa dvomim, da je z Avramovićem kaj takega možno." Rekel mi je: "Ti moraš dobiti čin generala, potem pojdi v pokoj." Vprašal sem ga, zakaj me ni pustil v pokoj aprila, ko sem ga za to prosil? Verjel je, v kar je bilo moje zaupanje omajano, oba pa sva hotela Jugoslavijo brez vojne, nasilja in sovraštva med našimi narodi...Verjela sva v možnost mirne rešitve in dogovora, v možnost sožitja na našem prostoru!

Ob 20. uri

Na televiziji Beograd je govoril načelnik GŠOS, generalpolkovnik Blagoje Adžić. Z njegovim nastopom so moje slutnje o sklepih predsedstva SFR Jugoslavije dobile prave razsežnosti – ni razumnosti in dogovora, nasilje prihaja na prestol! Nekateri poudarki iz govora:

"Takoj po tem smo javno sporočili, da bomo ustavili premike (28. junija ob 21. uri, op. avt.). To je vodstvo Slovenije izkoristilo, prekršilo dogovorjeno premirje in s 36.000 oboroženih ljudi šlo v splošne, hude in najbolj umazane napade na vse, kar je nosilo uniformo in znak JLA in je bilo v kakršnikoli zvezo z njo.

Nihče v armadi ni mogel razumeti, da se spopada s tistimi, ki Jugoslavijo in Jugoslovansko ljudsko armado sovražijo iz dna duše. Desetletja vzgajani v duhu jugoslovanstva nismo mogli verjeti, da se lahko toliko zla in sovraštva zbere na enem mestu in pokaže v taki obliki.

Zahrbtni so in nesramni. Ravnajo skrajno brutalno. Ne prizanašajo nikomur, niti mladoletnim otrokom, ženskam in še včerajšnjim sosedom.

Vodstvo Slovenije je uporabljalo in uporablja najbolj gnusne ukane in prevare. Istočasno so nas zvezne oblasti ves čas ovirale z zahtevami po pogajanjih, medtem ko so oni z vsemi sredstvi napadali.

V naših vrstah so bili tudi izdajalci, največ med Slovenci. Pa ne majhnih izdaj. Posamezniki so predali kar cele enote...” je javnosti sporočil general Adžić.

3. julij 1991

Ob 8. uri

Poročali so mi pomočniki iz korpusov: Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka) – stanje se normalizira na vsem Primorskem; ni ne napadov ne nadziranja naših vozil; v Sežani smo dobili vodo in elektriko; Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor) – TO je prevzela še zadnje obmejne postojanke; napadli, zasedli in razselili so skladišče 8-88; dovolili so nam oskrbo; akt, ki je prišel po osebni zvezi (kdor hoče, lahko zapusti JLA v 48 urah, popolnoma liberalizirani pogoji upokojitve in prenehanja aktivne službe v JLA), slabo vpliva na moralo ljudi; Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana) – spet so nam odklopili elektriko in PTT v Ljubljani, na Vrhniki pa tudi vodo; ponoči so napadali enoto pri Logatcu (starešina in vojak sta bila ranjena); Milanko Đurković, polkovnik, 10. korpus (Zagreb) – upokojeni generali in častniki iz Zagreba prihajajo v naše poveljstvo in zahtevajo orožje, da bi se organizirali in branili sebe in svoje družine po naseljih (tu je že 20 bojnih skupin); kakih 160 vojaških obveznikov se nam ponuja, da naj jih spravimo iz Zagreba, ker nočejo biti mobilizirani v MNZ Republike Hrvaške oziroma v ZNG. Tako postajajo pomočniki moj vir podatkov, sestankov kolegija pa se ne udeležujem.

Ob 9. uri

Poklical me je generalpodpolkovnik Marko Negovanović in mi ukazal, naj ob 12. uri organiziram tiskovno konferenco, narekoval mi je, kar je treba na njej povedati (kaj mora povedati general Rašeta in kaj jaz), obvestil me je o prihodu konvoja s starši vojakov iz Srbije, ki pridejo na obisk k svojim sinovom na Peto vojaško območje – “To je najpomembnejša naloga”, je poudaril!

Tiskovna konferenca

Ob 12. uri

Konferenco je vodil polkovnik Đuro Vrandečić, sodelujeva pa general Rašeta in jaz. Pred konferenco sem razmišljal, da moram nekaj povedati (izsiljevanja in grožnje pritiskajo iz dveh smeri proti istemu cilju – grozilo meni in mojemu sinu vojaku, izhod pa je samo – obvarovati družino in se zbrati v Ljubljani, čeprav brez mene). Moral sem govoriti, kot so mi ukazali, zato sem se prej posvetoval s pomočnikom polkovnikom Vrandečićem. Ta me je razumel in vprašal: “Mene sumijo, da sem ustaš, kaj pa

bi radi od tebe, mi ni jasno..." Rekel sem, kar sem rekel. Za trditve sem ponudil dokumente (npr. mnenje sodnega izvedenca dr. Josipa Škarića iz sodne medicine v Zagrebu o smrti vojaka Dušana Rodića), toda tega ni nihče poprijel.

V tem javnem nastopu, zaradi katerega so me preganjali in mi vzeli pravico do normalnega življenja in skrbi za zdravje, zaradi katerega nimam ne pokojnine ne zdravstvenega zavarovanja, sem povedal to:

Polni smo jeze in bolečine, ker smo izgubili tovariše, vendar smo kot ljudje in vojaki dostojanstveni, zato je naša morala visoka. Nismo šli v vojno proti Republiki Sloveniji in slovenskemu narodu, dostojanstveno in nenasiljeno smo šli zavarovat državno mejo države SFRJ. Nismo se pripravljali na umazano in zahrbtno vojno, kakršno so hoteli sprožiti in kakršno se gresta Janša, Bavčar in njuna soldateska. To, kar oni počnejo, počenjajo samo paravojaške organizacije.

Nekateri posamični (poudarjam posamični) okrutni napadi na vse, kar nosi uniformo JLA in kar je v zvezi z njo, ali zlasti posamični primeri zahrbtnih napadov, polnih sovraštva, in umori kažejo na ravnanje tistih, ki jim niti plačani umori niso neznani.

Kako drugače razložiti, sem nadaljeval pred zbranimi novinarji, da je do večine izgub prišlo v času premirja, ki smo ga spoštovali, da so uporabljali strelivo dumdum, da so ljudem streljali v hrbet – s strelom v zatilje, da so metali eksplozivne naprave v stanovanja vojaških oseb, da so z žejo in lakoto silili moče k predaji, da izkoriščajo civiliste in celo tuje novinarje (Brnik) kot kritje za delovanje proti JLA, da vodilo otroke aktivnih vojaških starešin pred vojašnice, kjer kličejo: "Očka, vrni se!" (n.pr. v Slovenski Bistrici). Gorje narodu, ki na prsih goji take posameznike, zlasti ko jim na takšen ali drugačen način izroči oblast, da odločajo in manipulirajo z njim in njegovimi otroki. (5. julija sem rekel, da pri tem ne mislim na Slovence in ne samo na Slovence – to je bistvo mojega pogleda na rabo nasilja in na nasilje sploh.)

Poudariti moram tudi, da je naše poveljstvo v pismu z dne 6. junija 1991 opozorilo gospoda Kučana, da so nosilci vseh nečastnih in brutalnih napadov na pripadnike JLA in na JLA organi oblasti Republike Slovenije oziroma njihovi sekretariati, bolje rečeno sekretarja za ljudsko obrambo in notranje zadeve, toda na to ni bilo odziva.

Na tiskovni konferenci sem razkril tudi nekaj primerov te brutalnosti in okrutnosti:

– Na mejnem prehodu Škofije so bili 29. junija ubiti Slobodan Pantelić, kapetan I. klase (telo so našli v karoseriji vozila pinzgauer), Mehmedin Osmani, vojak – voznik (našli so ga v kabini pinzgauerja) in Branko Sedlar, civilna oseba – voznik (ranjen je bil v karoseriji pinzgauerja). Vsi su bili usmrčeni s strelom v tilnik. Po sledih v vozilu obstajajo znamenja, da so bili ubiti zunaj vozila, potem pa položeni vanj. V vozilu ni bilo

sledov krvi, kot tudi ne na čeladah, čeprav so bile čelade preluknjane z izstrelki iz pehotnega orožja...Posmrtno ostanke kapetana Pantelića so pokopali v Titovem Užicu...Toda žalostno in nerazumljivo je bilo ravnanje organov oblasti v Ilirski Bistrici, kjer je kapetan služboval (ves čas je kot starešina služboval v garnizijah v Sloveniji). Ženi, ki se je rodila v Ilirski Bistrici in si je želela, da bi bil pokopan v Ilirski Bistrici, tega niso dovolili.

– Radojka Švorcan in Ljubica Saša, civilni osebi v službi v Ljubljani sta 28. junija doživeli eksplozijo avtomobila (pozneje je bilo ugotovljeno, da so ju pripadniki oboroženih sil Republike Slovenije poslali mimo barikade na minsko polje – namenoma ali ne, vedo le oni sami). Na kraju nesreče sta čakali pol ure na prvo pomoč, ker te ni hotel nihče obvestiti o primeru, čeprav so bili na kraju samem prisotni pripadniki TO in SNZ Republike Slovenije. Potem so ju odpeljali na Univerzitetni klinični center v Ljubljani, kjer ju niso hoteli sprejeti, ker sta "ženi častnikov", čeprav sta bili (civilno) zavarovani pri zdravstvenem zavarovanju Republike Slovenije.

– Umor vojaka Dušana Rodića z dumdumko, o čemer ste dobili informacijo in ugotovitev Zavoda za sodno medicino iz Zagreba.

– Pogrešani dva mlajša častnika, ena civilna oseba in dva vojaka med prevozom enega mrtvega in enega ranjenca v Vojaški bolnišnici v Ljubljani; v bistvu so jih prijeli, uklenili in odpeljali v zapor v Ljubljano in po zaslišanju spravili v hladilni tovornjak, namazan z oljem, in jih tako odpeljali v zapuščeno jamo v rudniku Hrastnik.

– Povedal sem že in še trdim, da je naša morala visoka. To dokazujejo mnogi primeri poguma in dostojanstva naših vojakov, starešin in civilnih oseb, poudarjam, tudi Slovencev, ki bi jih propaganda rada potisnila v izdajo, kljub temu pa večina opravlja svoje dolžnosti in spoštuje dano slovesno prisego. So tudi negativni, bolje rečeno nečastni primeri izdaje. Izdali so tisti, ki so poskusili in uspeli predati svojo enoto. Vsi prebegli (403) se bodo morali vrniti v svoje enote, aktivne vojaške osebe med njimi pa urediti težave z gmotnimi dolgovi in odgovarjati za vse tisto, za kar morajo odgovarjati, sem rekel novinarjem in nadaljeval:

Še vedno se nadaljujejo najbolj grobi informativno propagandni in drugi pritiski na JLA in njene pripadnike. Taka medijska vojna ima že nekaj časa značilnosti terorja na zavest in mnenje ljudi. Vendar je razkrinkana perfidnost, brutalnost in zahrbtnost vodilnih ljudi Slovenije. Večina svetovnih agencij je posredovala novico, da je Slovenija prekršila dogovor o premirju. Torej ni mogoče skriti resnice o tem, kdo v resnici ubija pripadnike vseh naših narodov v Sloveniji, pa tudi lastnega. V sredstvih javnega obveščanja je veliko različnih dezinformacij. Želimo si, da bi se vi, novinarji, še zlasti profesionalci, na take pojave takoj argumentirano odzvali.

Od vas ne zahtevamo, da v svojih prispevkih in oddajah prikazujete neresnično podobo JLA ali da kakor koli poveličujete razmere. Toda

armada ima moralno pravico, kar je njena dolžnost in interes naše družbe, da skupaj z vsemi subjektivnimi silami nasprotuje številnim napadom, sem zaključil pogovor z novinarji.

Ob 14.15

Z Rakeka me je po telefonu poklical oče mojega vojaka voznika Andreja Urha in me ježno vprašal, kaj je z njegovim sinom. Pomirljivo sem rekel, da je njegovemu sinu dobro in da je v prostoru poleg moje pisarne (tja sem ga spravil, ker je ostal kot zadnji vojak Slovenec v svoji enoti, da bi ga zavaroval za vsak primer, pa tudi zato, ker sem ga potreboval – bil je moj voznik in osebni varnostnik). Možak mi ni verjel na besedo, hotel je govoriti s sinom (to sem mu takoj omogočil). Vprašal me je, ali ga lahko pride obiskat. Rekel sem, da lahko. Vprašal me je: Vam lahko verjamem na besedo?" Rekel sem: "Lahko" in končal pogovor. Ker je bil Andrej že tu, sem se pogovoril z njim. Povedal mi je, da sta oče in brat v TO, da je sam zaradi tega v hudem položaju in da bi šel rad domov. Rekel sem mu, naj se o tem pogovori z očetom, ko ga obišče. Naslednjega dne (4. julija 1991) sem pred odhodom v Slovenijo s starši vojakov iz Srbije ukazal, naj Andreja spustijo za nekaj ur, ko ga pride obiskat oče. Prej je bil na Rakeku, kot jaz s starši v Ljubljani. Zdaj, ko to pišem, moram priznati, da sem pričakoval in si želel tak razplet. Le kako naj se oče in sin ali brata gledata "prek mekov", čeprav samo figurativno in čeprav ni vojne!

Sestanek s starši vojakov iz Srbije v Domu JLA (Zagreb)

Ob 20.45

Prisotni: komandant generalpolkovnik Života Avramović s kolegijem in Slavko Degoricija iz Republike Hrvaške, ki zbira točke na način tuje nesreče.

V splošni zmedi, neredu in prilaščanju mikrofona so starši in drugi (ti so bili najbrž v večini – podtaknil jih je Srpski pokret obnove) poudarjali, spraševali, predlagali:

Če ni otrok, ne potrebujemo niti Jugoslavije; otroke bomo odpeljali domov, ko pa bo Jugoslavijo napadla Italija, Avstrija..., jo bomo branili.

Nočem streljati v brata Hrvata.

Pozivam vse narode, naj zrušijo vodstva.

Armadni vrh je poslal neizurjene vojake na do zob oborožene ljudi.

Kadijević je osramotil JLA in Jugoslavijo.

Otroci bodo šli z nami.

Katera doktrina žrtvuje otroke – za koga se vojskujejo?

Jugoslavija se je osramotila pred vsem svetom.

Pustili ste otroke brez vode in hrane, da umirajo v mukah.

Ne dovolim, da bi moj sin še služil vojsko v Sloveniji.

Kučan in Janša sta razbila Jugoslavijo.

Janša uničuje mladost.

Nimam lastnih otrok, to je moja tragedija, zdaj sem prišla po tujega otroka.

Srbski otroci umirajo v okupatorski vojski.

Slovenci so streljali v naše mrtve otroke.

Moj sin mora braniti svojo državo Srbijo.

Izdali ste, sodite si sami med seboj.

Izdajalci so v vojaškem vrhu.

Je kdo zmagal v tej vojni?

Podpišimo mir, krivca naj določi zgodovina...

Ob 22. uri

Pogovarjal sem se s Pavičem Obradovićem, podpredsednikom skupščine Srbije in bratom dr. Vuka Obradovića, polkovnika, načelnika kabineta zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Kot znancu in tovarišu (čeprav nisva ne eno ne drugo) mi je rekel, naj se ne grizem zaradi tega, kar se dogaja v Sloveniji. "Oni za nas niso pomembni!" Da moram razumeti, da je JLA "njihova" in da se bo ustavila na pravi meji, potem naj Tuđman gleda, kaj mu je ostalo; da gre tudi obisk staršev v tej smeri... Ali me je hotel sprovcirati ali je bil očitno napačno poučen o meni in mojih nazorih. Povedal sem mu, kar si mislim, on pa mi je dal dodatne podatke za osebno sklepanje.

4. julij 1991

Ob 7. uri

Komandant generalpolkovnik Života Avramović mi je ukazal, da naj osebno s skupino starešin vodim starše vojakov iz Srbije v garnizije po Sloveniji in naj bom na smeri Ljubljana – Vrhnika (ko mi je to ukazoval, je bil "Ledeni" nekako negotov, nekaj ga je mučilo, mislil je – morda si je tudi želel, da se ne bom vrnil, da bom zbežal, saj je vedel, da imam družino v Ljubljani). Naj bo tako, sem si mislil. Ne bojim se iti v Slovenijo in nobenih argumentov mu nisem dal za drugačno razmišljanje in sklepanje. Mislil sem na sina, nisem vedel, kje je, mislil sem na družino v Ljubljani. Z menoj je bil polkovnik Stanislav Inkret, Slovenec. Nisva bila "agenta KOS", kot naju je predstavljal propagandni stroj slovenskih glasil.

Pot od Zagreba do Ljubljane in Vrhnike in povratek v Zagreb (trajala je od 8. ure 4. julija do 4.30 5. julija) je bila več kot grozljiva! Vozili smo se povsod – "se sprehajali", ustavljali, zadrževali so nas, čeprav smo imeli uradno spremstvo organov MNZ Republike Slovenije. Več odsekov

smo prevozili dvakrat, npr. iz bližine Bregane so nas vrnili v Trebnje, nato pa nas odpeljali v Celje. Tako so dokazovali "moč in odnos do drugih ljudi in njihove življenjske stiske". Pred halo Tivoli v Ljubljani sem bil samo delno presenečen – starši iz Srbije se niso hoteli pogovarjati s starši iz Slovenije in predstavniki Rdečega križa (v Zagrebu so se), zato sem jih poskusil pripraviti do tega (pomagal mi je tudi Inkret). Celo sprl sem se s "starši". Takrat sem opazil tudi vse elemente organizacije v avtobusih med starši (šlo je za aktiviste SPO), zato sem o tem obvestil vse starešine v avtobusih, da bi se izognili morebitni nevarnosti in konfliktom (več jih je bilo, ko smo se vračali, zlasti pa, ko so izvedeli, da je polkovnik Inkret Slovenec, zato sem ga vzel v svoj avtobus, da bi ga osebno varoval). Tako so staršem ostale samo tri ure za pogovor z otroki, ves čas so porabili za "potovanje"!

Po vrnitvi iz Slovenije sem se okrog petih oglasil pri komandantu. Začudeno me je pogledal in rekel samo: "Prost si." In to je bilo vse in veliko zanj. O obisku sem napisal poročilo (zaup. št. 25/168-460-131 z dne 5. julija 1991), ki ni nikogar zanimalo; verjetno zato, ker sem omenil "podtaknjene provokatorje za napade na JLA" med starši in pisal o negativni konotaciji obiska staršev in podobno.

5. julij 1991

V pisarni sem. Nihče me ne vabi na sestanke, sestankov kolegija komandanta kot oblike dela in sodelovanja pri odločanju ni. Povedali so mi, da ne morem h komandantu brez povabila. To lahko počne samo Rašeta. Komandant se je "zabarikadiral" v kabinet, dela sam in ne komunicira z nikomer iz poveljstva.

Poklicali so me pomočniki iz korpusov in me obvestili o položaju:

– Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor): vse vojašnice v Mariboru so blokirane (nimajo vode, elektrike, PTT zvez); 65. mejni bataljon je zaradi prihoda staršev praktično "razpuščen"; iz korpusa je zaradi prihoda staršev pobegnilo 16 častnikov, 19 mlajših častnikov, 49 civilnih oseb in 510 vojakov – skupaj 549 (žal se je generalmajor Mičo Delić hvalil z "ostali so najboljši" v trenutku, ko se je korpus skrčil na samo 38 odstotkov sestave, kar je bil razlog za "komandantov samomor").

– Mirko Vukanović, polkovnik, 13.korpus (Reka): starešine zahtevajo odgovor na vprašanje, kdo nas je pripeljal v tako sramoten položaj; starešine zahtevajo "najbolj energične ukrepe za krivce in soudeležence izdaje".

– Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana): negativen vpliv obiska staršev je bil samo v Tolminu; v Ljubljani so bile vse vojašnice blokirane in nihče iz poveljstva ne more v enote brez "njihove dovolilnice".

Vsem pomočnikom sem posamično svetoval, naj storijo vse, da bi ljudem olajšali življenje, sam pa sem nemočen, da bi kar koli storil.

Zastonj se "prepiram" po telefonu s "tovariši" iz uprave ZSLO za moralno vzgojo, saj se skoraj o ničemer ne strinjamo.

6. julij 1991

Ob 8. uri

Dobili smo sporočilo iz ZSLO (int. št. 6-32) – podpisan je pomočnik zveznega sekretarja generalpodpolkovnik Marko Negovanović. Tu so nekateri poudarki:

Enostranska odločitev skupščine Republike Slovenije in sabora Republike Hrvaške o odcepitvi ter odločnost vodstva Slovenije, da za vsako ceno prevzame nadzor nad državno mejo, zlasti z Avstrijo, je dobila temeljno vlogo začetnega "poligona", na katerem je treba končno začeti z razbijanjem Jugoslavije. Naspluh, še posebej pa v takih okoliščinah je strateško pomembna ohranitev JLA kot odločilne in edine legitimne oborožene sile Jugoslavije, predvsem pa njeno preventivno angažiranje pri obvarovanju ozemelske celovitosti SFRJ in preprečevanju obsežnejših mednacionalnih oboroženih spopadov. V nasprotnem primeru se bo kmalu z orožjem spopadlo več nacionalističnih in strankarskih vojsk.

Zato so pogubne zahteve zlasti nacionalističnih sil in nekaterih strank po vsej državi, da se bojkotira mobilizacija v JLA, in vztrajanje pri zahtevi, da naj vojaki zapustijo armado. V bistvu je njihov cilj zrušiti Jugoslavijo. Isti namen ima tudi brezobzirno manipuliranje z zaskrbljenostjo staršev, katerih sinovi služijo vojaški rok v Sloveniji.

Proti starešinam, ki so izdali, se sami predali ali predali kar cele enote, je nujno sprejeti ukrepe kazenskega pregona...

Naj tu navedemo samo enega izmed številnih primerov poguma in junaštva med vojno, ki je bila vsiljena pripadnikom JLA po vsej Sloveniji. V noči med 3. in 4. julijem je bila skupina vojakov JLA, ki so jo sestavljali večinoma Srbi in Hrvati, po daljšem boju s pripadniki TO Slovenije, prisiljena zapustiti ozemlje SFRJ in prestopiti na ozemlje Avstrije. Po poročilu časnika Neue Zeit iz Gradca je skupina, ki jo je vodil komandant major Jovanović, v okolici Šentilja bila neenakopraven boj proti močnejšim enotam TO. Pripadniki TO so vojakom predlagali, naj se predajo, vendar s pogojem, da najprej ubijejo svojega komandanta. Ker tega niso sprejeli, čeprav je major ponudil, da s samomorom reši življenja svojih vojakov, je petnajstim vojakom pod vodstvom komandanta uspelo prestopiti v Avstrijo. Preiskovalnim oblastem v Avstriji so izjavili, da je bil edini razlog, da so zapustili ozemlje SFRJ, želja, da rešijo življenje svojemu komandantu, saj so mu hvaležni, ker jim je z dobrim vodenjem velikokrat pomagal in jih rešil pred gotovo smrtjo. V Jugoslavijo so se vrnili 5. julija letos.

...Enote JLA so nalogo opravile uspešno in v sorazmerno kratkem času. Od 137 točk, ki jih je bilo treba zasesti, so v 24 urah v tej fazi vzpostavili nadzor na 133 točkah. Angažirane enote JLA so ves čas ravnale skrajno previdno, streljale so samo v samoobrambi, pri prebojih prek ovir in barikad in v skrajnih primerih. Takrat je JLA objavila, da je naloga opravljena in da je ustavila nadaljnje premike enot... Oborožene enote Slovenije pa so dobile ukaz, da naj pri napadu na JLA brezobzirno streljajo in uporabijo vsa razpoložljiva sredstva. To so počeli na umazan, surov in zahrbtnen način ob množični uporabi fašistoidnih metod. Od takrat (od premirja) so padle vse žrtve (z izjemo petih mrtvih v obeh sestreljenih helikopterjih).

Gnusna laž in prevara je izjava, da je armada poskušala okupirati Republiko Slovenijo. Ta je republika enotne Jugoslavije, del enot Petega vojaškega območja je, kot je znano, na ozemlju omenjene republike. Če bi armada (prevzela tako) nalogo, kar trdi slovensko vodstvo, bi angažirala vse razpoložljive sile in bojna sredstva tako, kot se takšne vojaške operacije izvajajo.

...Predsedstvo Slovenije pravzaprav ne sprejema in ne izvaja sklepov predsedstva SFRJ z dne 4. julija 1991. Čeprav je že potekel rok za uresničitev četrte naloge od sedmih, ni bila niti ena popolnoma uresničena. Večina prometnih cest, vojašnic in drugih vojaških objektov je še vedno blokirana. Njihove vojaške enote se niso umaknile v mirnodobne objekte lociranja. V nasprotju s sklepom predsedstva SFRJ, da naj spustijo na prostost vse nasilno zadržane pripanike armade, po lastnem občutku pripravljajo, organizirajo in z veliko publiciteto vračajo vojake v matične republike. Ne spoštujejo premirja na vsem ozemlju..." je pisalo v sporočilu ZSLO.

Ob 11. uri

Druga tiskovna konferenca, spet zaukazana. "Glavni" je generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, ki ga je ZSLO že pohvalil za nastop na prvi tiskovni konferenci (3. julija). Sodelovala sva tudi polkovnik Ivo Martinović, načelnik štaba 5. VaK-Zagreb, in jaz. Konferenco je spet vodil polkovnik Đuro Vrandečić.

Pred konferenco sem na razgovor sprejel novinarja časopisa Mladina iz Ljubljane Ervina Milharčiča in Alija Žardina, seveda na lastno odgovornost in brez soglasja nadrejenih. Na konferenci sem na kratko povedal: "Tudi tokrat bom začel z izrazi bolečine zaradi izgubljenih tovarišev in bolečine zaradi vseh žrtev, saj ravno ti, ki so žrtve, nikakor niso povzročili položaja, v katerem je ta država. Podatke o mrtvih in ranjenih je objavil Rdeči križ.

Tako kot na zadnji konferenci moram povedati, saj imam razlog za to, da je morala naših enot zelo visoka in nanjo zelo vpliva stopnja organiziranosti enot. To pomeni, da je zelo malo enot, za katere ta ugotovitev ne velja.

Da je ta ugotovitev o visoki morali pravilna, dokazuje tudi naš obisk v delu enot 4. julija. To je pokazal tudi množični prihod staršev iz vseh naših republik. V času omenjenih obiskov, ki so bili organizirani, vojakov niso odpeljali, razen v dveh primerih, sami pa ste se lahko prepričali o odnosu vojakov in staršev do enot. Pri tem ne mislim samo na organiziran obisk mater iz Republike Srbije, ki je bil precej zmanipuliran, v njihovih vrstah pa je bilo še najmanj mater, dovolj pa tistih, ki niso starši. Ta obisk je problem zase, čeprav nočem zmanjševati njegovih resnično človekoljubnih in dobrih namenov.

Na moralo naših mož in enot – sem nadaljeval pogovor z novinarji – vplivajo prebežniki (717 jih je), še zlasti starešine med njimi (teh je 74, od tega 42 častnikov) in t. im. ujetniki, za katere nimamo popolne evidence; ta bo pripravljena danes.

Naše stališče in poziv t. im. ujetnikom je, da se po 15 dneh počitnic brez posledic vrnejo v svoje enote. Begunci so posebna zadeva in zanje bo veljalo načelo selektivne odgovornosti, zlasti morajo odgovarjati starešine, ki so predali svoje enote, kar je pod častjo in dostojanstvom vsakega častnika. Trenutni položaj kaže, da organi Republike Slovenije iz t. im. ujetništva ne spuščajo aktivnih vojaških oseb, pač pa samo vojake, ki so služili vojaški rok.

Apeliram na starše, čeprav je to težko, naj ne prihajajo množično na obisk, zaradi težav, ki jih utegnejo imeti med potovanjem, zlasti pa, da bi nam dali vsaj nekaj časa, da se enote uredijo in da ustalijo kolikor toliko normalno življenje v vojašnicah.

In čisto na koncu – sem rekel na tiskovni konferenci – bi rad poudaril, da sem na tiskovni konferenci 3. julija, potem, ko sem navedel primere napadov, polnih sovraštva, ti pa so se res zgodili, rekel: "Gorje vsakemu narodu, ki na svojih prsih goji take posameznike...itd.", pri tem nisem mislil, pa tudi zdaj ne mislim "na slovenski ali zgolj na slovenski narod". Če so nekateri to napačno razumeli, znamenja pa kažejo, da so, se opravičujem slovenskemu narodu in sprejemem vse moralne posledice. Globoko nasprotujem kakršnemu koli nasilju kot posledici sovraštva. Pri tem posamezniki iz vrst slovenskega naroda niso ne pravilo ne izjema.

Ob 18. uri

Zdravstvena služba poveljstva Petega vojaškega območja je ob posredovanju Rdečega križa dobila podatke o stanju v Dobu pri Mirni, kjer imajo organi Republike Slovenije v "ujetništvu" 91 častnikov in 110 vojakov (95 odstotkov vojakov je albanske narodnosti), o njihovih hudih razmerah, slabo je zlasti njihovo zdravstveno stanje, in o "torturi" nad njimi. Generalpodpolkovnik Andrija Rašeta je takoj poslal protest in zahtevo Milanu Kučanu (int. št. 2/2-172 z dne 6. julija).

PREDSEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

predsedniku predsedstva

g. Milanu Kučanu

Gospod predsednik,

v republiškem zaporu Dob pri Mirni je zaprtih 91 častnikov in 110 vojakov. Med častniki sta dva huda bolnika, deset pa jih je v hudem psihičnem stanju. Nastanjeni so v samicah ali sobah za 12 ljudi. Z zaporniki ravnaajo skrajno nehumano, necivilzacijsko in v nasprotju z vsemi mednarodnimi deklaracijami.

Vsi starešine so bili prijeti in pripeljani v zapor s prevaro. Zvezali so jih z najlonskimi lisicami. Na njih izvajajo neverjetno torturo.

Oblasti v zaporu ne upoštevajo nobenih zahtev zapornikov in njihovega statusa kot častnikov. Nocoj bodo začeli z gladovno stavko, ki je izključno posledica torture nad njimi.

Obvestili smo vse organizacije Rdečega križa, vključno tudi Mednarodni rdeči križ.

Zahtevamo spoštovanje mednarodno sprejetih pravil ravnanja z zaprtimi vojniki in starešinami.

namestnik komandanta
generalpolkovnik *Andrija Rašeta*

Ob 20. uri

Komandant Petega vojaškega območja generalpolkovnik Života Avramović je osebno napisal in v enote poslal ukaz o ukrepih, ki jih je treba sprejeti za ureditev razmer (o tem me je obvestil generalmajor Petar Stipetić v moji pisarni). Obvestil me je namreč samo zaradi trinajste točke ukaza ("Pri moralnem delu z enotami uporabljati vse negativne in umazane metode učinkovanja na vojake in enote!"), ki je bila po vsebini in nasploh nora in nejasna.

7. julij 1991

Ob 7. uri

Položaj v enotah – življenje se počasi normalizira; oskrba je rednejša; voda in elektrika nista izključeni. Podatki kažejo, da je bilo "prijetih" 1587, dezertiralo je 888 in pogrešanih je 169 pripadnikov JLA. Pri tem imajo pomembno vlogo starešine: "prijetih" je bilo 37, dezertiralo je 18, pogrešana sta dva častnika, pri mlajših častnikih (podoficirjih) je razmerje 37:26:2. Že to je dovolj za tragedijo, da ne omenjamo mrtvih in ranjenih. Za to ni nihče odgovarjal (na Vojaško pomorskem območju je bilo za dva mrtva vojaka zamenjano celo poveljstvo, za tragedijo na Petem

vojaškem območju pa se je vse končalo z postavitvijo na razpolago komandanta in njegovega pomočnika za moralno vzgojo in pravne zadeve.)

Ob 9. uri

Generalpodpolkovnik Marko Negovanović je zahteval takojšnji sodni pregon dezerterjev in zlasti tistih, ki so predali svoje enote ali sodelovali pri tem (podpolkovnika Josipa Jauka, Vlada Radulovića, Slobodana Lončarja in Borisa Blagovića). Zahteval je tudi poročilo o odzivih na govor zveznega sekretarja za ljudsko obrambo na TV Beograd, ki jih lahko strnem v ugotovitve: "Bolj moralen bi bil odstop, ker kaže njegovo moč tudi dejstvo, da njegovega nastopa na TV nihče ne prenaša"; "njegov govor ne daje ne jamstva ne perspektive, vse gre po starem, vsi smo v ujetništvu" in "tako delajo in govorijo tisti, ki nočejo ostati in ne bodo živeli v Sloveniji, zlasti tisti, ki bodo odleteli s helikopterji in zapustili 'svoje' ljudi!"

Ob 10. uri

Polkovnik, Dr. Živko Mazić predsednik Vojaškega sodišča v Zagrebu, mi je izročil stališča kolektiva Vojaškega sodišča:

- tistih, ki so v sili predali enote, ne bi smeli obravnavati kot dezerterje,
- oceniti je treba ravnanje tistih, ki so nas vodili: po oceni meji njihova odgovornost že na izdajo;
- kritični moramo biti do sklepa, da se v nekaj urah izda sklep o prenehanju aktivne službe v JLA na podlagi zahteve;
- ugotavljanje odgovornosti je treba prepustiti pravnikom, ne pa politikom, ki so nas pripeljali do takega stanja;
- vojakov ne bi smeli kazensko obravnavati, razen izjem...

Ob 23.20

Opozorili so me (v mojo pisarno je prišel generalmajor Petar Stipetić in mi povedal), da je prišel ukaz zveznega sekretarja za ljudsko obrambo (številka 612-20), s katerim bi moral biti seznanjen, čeprav ne dobim uradne pošte. Prek pomočnika sem takoj dobil omenjeni akt, toda samo na vpogled; v njem je bilo zapisano, da se razmere v državi slabšajo iz ure v uro, naraščajo mednacionalne napetosti, da so nastale izredne, po nekaterih prvinah celo vojne razmere in da je precej starešin in vojakov v Republiki Sloveniji storilo sramotno izdajo, zato je bilo ukazano: "Ravnati po vojnih zakonih!"

Takoj sem sklical na posvet svoj tim pravnikov: pravobranilca polkovnika, Miodraga Cokića predsednika Vojaškega sodišča polkovnika dr. Živka Mazića in vojaškega tožilca polkovnika Jova Čaplijića, jim naročil, naj preučijo navedeno stališče iz ukaza in predlagajo ukrepe

(svetoval sem jim, naj vsak v ZSLO pokliče svojega strokovno nadrejenega in se z njim posvetujejo). Naslednjega dne, 8. julija, mi je vsak od teh pravnikov sporočil, da njegovi strokovno nadrejeni niso sodelovali pri pripravi ukaza, že ob 10. uri pa je načelnik pravne uprave ZSLO sporočil: "Ukaz je umaknjen, ker ni bilo razglašeno vojno stanje." Tako je propadel še en poskus, da bi nas na Petem vojaškem območju potisnili v položaj, brez zakonske podlage, posledice pa bi utegnile biti zelo hude. Torej je treba še naprej delati po obstoječem in veljavnem KZ SFRJ, kot je bilo sporočeno!

8. julij 1991

Ob 7.30

Poklical me je generalpolkovnik Marko Negovanović in vprašal: "Zakaj takšni odzivi na govor zveznega sekretarja?" Povedal sem mu, da je taka ocena dejanskega stanja in da se tudi sam s tem strinjam, če bi rad slišal moje mnenje. Molčal je! Zato sem takoj dodal še to, da vedno bolj prevladuje mnenje, da se morata vojaški vrh in JLA distancirati od dogodkov v Liki in Slavoniji ter poudaril: "V nasprotnem bomo začeli bolj množično izgubljati starešine iz Hrvaške, Hrvate." To je preslišal!

Ob 8. uri

Pomočniki iz korpusov so me obvestili: Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana) – še naprej je vse blokirano; stanje je najhujše v majhnih (ločenih) enotah; naval staršev nam povzroča težave in jemlje čas; Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka) – enote in starešinski kolektivi se konsolidirajo, to poteka precej uspešno; starešine sprašujejo, kdo bo odgovarjal za debakl JLA? Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor) – ostalo je samo 40 odstotkov sestave; vse civilne osebe so nas zapustile; čedalje več je zahtev za upokožitev in demobilizacijo; vse enote so še vedno blokirane, zato je oskrba nemogoča; Aleksandar Lazić, polkovnik, 32. korpus (Varaždin) – stanje je dobro in slabo; starešine so zelo zaskrbljeni in ogorčeni, ker je JLA v takem stanju.

Ob 10.30

Poklical me je komandant Vojaškega območja generalpolkovnik Života Avramović, naj se oglasim v njegovi pisarni. Šel sem, on pa me je ostro in zelo grobo vprašal: "Zakaj si dovolil, da se to objavi?" (Šlo je za pismo kolektiva Vojašnice Boris Kidrič v Ljubljani, ki sem ga ravnokar dobil, objavila pa ga je Politika iz Beograda.) Na moj odgovor, da nisem vedel, je rekel: "Toliko slabše." Nato mi je ukazal, naj pokličem in kaznujem polkovnika, Tomislava Šipčiča komandanta 14. brigade Tone Tomšič, kar sem takoj zavrnil, saj "to ni v moji pristojnosti, sprožilo pa bi

tudi hude posledice v vojašnici". Nato je sam, jaz sem tam stal in poslušal, poklical omenjenega komandanta in ga vprašal: "Te je sovražnik neposredno napadel?" "Si streljal na sovražnika?" Na Šipčičeve negativne odgovore je rekel: "Ti nisi ničesar storil, napadaš pa generale! Imaš načelnika štaba?" "Imam." "Predaj mu dolžnost in čakaj v pisarni!" Komandantu sem rekel: "To ni razlog za zamenjavo," on pa mi je z roko pokazal, naj zapustim pisarno, kar sem storil. Nato je umaknil sklep o zamenjavi. Problem je bil članek "Tovariši generali, ali veste..." Ker je omenil generale, ki so bili zaradi tega "prizadeti", zlasti v Beogradu. Vsebina omenjenega članka je naslednja:

Pismo starešin in vojakov vojašnice Boris Kidrič v Ljubljani
TOVARIŠI GENERALI, ALI VESTE..., Politika, Ljubljana, 7. julija

Spoštovani tovariši!

Globoko razočarani in ogorčeni zaradi sramotnega umika v trenutku popolne blokade vojašnic in vojaških objektov se obračamo na Vas kot pripadniki JLA, Jugoslovani in častni vojaki. Doslej smo opravljali vse vaše naloge globoko prepričani, da ste na pravi poti, pripravljeni brez premišljanja dati svoje življenje za Jugoslavijo – našo edino domovino. Verjeli smo, da ste tudi Vi z nami in da razumete stanje, v katerem smo mi v enotah. Prenašali smo neverjetne žrtve, maltretiranje, poniževanje in šikaniranje.

Ukaz v zvezi z ultimatom, ki ste nam ga poslali, smo sprejeli z navdušenjem, aplavzi, vzkliki kot v najsvetlejših trenutkih jugoslovanske države. Nismo preštevali mrtvih, ranjenih, zajetih, uničenih tankov, vozil, izropanih skladišč, saj smo verjeli, da ste z nami in da so vse te žrtve za obrambo Jugoslavije.

Pristali ste na pogajanja z osebami, ki se obnašajo huje kot fašisti na Sutjeski, v Kragujevcu, Jasenovcu in drugih moriščih naše države.

Smo za pogovore, toda ne za sramotno predajo. Zaprli ste nas v vojašnice in dovolili, da nas kot "okupatorje" v teh vojašnicah provocirajo in maltretirajo. Dali ste nam strelivo in orožje, da branimo domovino, za ker smo se usposabljali in vzgajali, toda zdaj nam tega ne omogočate. Sovražnik brezobzirno strelja v nas, nas ubija, rop in zapira, celo sanitetna vozila z ranjenci in zdravniki.

Ali veste, da je vojak, ki je bil ranjen v Trzinu, umrl, ker niso dovolili, da bi dobil zdravniško pomoč?

Ali veste, da je ženska civilna oseba, ki je v službi v tej vojašnici, ostala brez nog samo zato, ker je civilna oseba v službi v JLA?

Ali ste videli slike zmrcvarjenih vojakov, starešin in sredstev?

Ali veste, da maltretirajo naše družine in da so jih pregnali iz Ljubljane?

V tem trenutku menimo, da bi bilo častneje, če bi nas Vi obsodili, da častno umremo kot vojaki – možje, ne pa da nas fašistična klika ubija z lakoto in izčrpava na tak način.

Tovariši generali, pridite v vojašnice, obmejne postojanke, skladišča, bolnišnice in se prepričajte na kraju samem med vojaki in starešinami, med ranjenci, kako se imamo. Ves naš vojaški vek ste nas učili, da je mesto starešine med vojaki. Storite to, potem pa odločajte o naši, menimo da tudi Vaši usodi in tudi o usodi Jugoslavije.

Kaj mislite, kako je našim vojakom, civilnim osebam in častnikom v ujetništvu?

Mar v tej Evropi, Jugoslaviji, kljub nam živim, oni spet zapirajo in gradijo taborišča?

Kaj boste rekli tovarišu starejšemu vodniku Grujoviću iz skladišča Mokronog?

Kaj mislite povedati staršem umrlih? Oni so mislili, da umirajo za Jugoslavijo in njen obstoj?

Kako naj stopimo pred ljudstvo Jugoslavije v uniformi?

Pričakujemo vsaj odgovor, do takrat smo na črti, ki ste nam jo določili, pripravljeni do zadnje kapljice krvi braniti Jugoslavijo – saj nam tega ni potrebno ukazati, to vemo, to smo slovesno prisegli.

Menimo, da ima JLA silo in moč za obračun z rušitelji Jugoslavije in da je treba to silo in moč takoj uporabiti.

Bolje je častno umreti kot sramotno živeti!

Pripadniki enot Vojašnice Boris Kidrič v Ljubljani (aktivne vojaške osebe, civilne osebe in vojaki)

Ob 12. uri

Prišlo je sporočilo iz uprave ZSLO za moralno vzgojo (podpisan je Marko Negovanović, generalni pomočnik ZSLO). Prebral sem ga in ugotovil, da bodo vsebina in stališča povzročili nove težave v enotah, ki se postopoma konsolidirajo. Ničesar vzpodbudnega nisem našel, ni distanciranja od dogodkov na Plitvicah in v Slavoniji; stališče, da so vojaki po prihodu staršev zavrnil, da bi zapustili enote, je manipulacija – vojaki so praktično izpraznili enote (npr. 31. korpus); akcija v Beogradu za sprejem in nastanitev družin, ki so morale zapustiti Slovenijo in Hrvaško, meni ničesar ne pomeni, nam in našim družinam je potrebna varnost v Sloveniji in na Hrvaškem, ne pa v Beogradu. Kljub temu zaradi resnice navajam nekatera stališča iz te informacije (in. št. 6-33, 8. julij):

“Iz trenutka v trenutek se Jugoslavija pogreza v vedno globljo krizo. Čedalje manj možnosti je za nadaljni razplet krize brez nasilja. Kot je v svoji izjavi poudaril načelnik štaba vrhovnega poveljstva OS SFRJ general armade Veljko Kadijević, poteka končna faza razbijanja Jugoslavije... Položaj v državi kaže vse oblike izrednih, po nekaterih prvinah celo vojnih razmer.

Vodstvo Slovenije, ki ga je zaslepilo nacionalistično secesionistično obnašanje, noče izpolniti ključnih obveznosti iz sklepa predsedstva SFRJ. Ne spoštuje točke sklepa o vzpostavitvi prvotnega stanja na meji SFRJ; ni deblokiralo enot in ustanov JLA...; barikad niso odstranili, ponekod jih celo postavljajo na cestah in okrog vojaških objektov; obmejne postojanke so blokirane; tudi center za medicinsko rehabilitacijo v Rimskih Toplicah je blokiran; sredstev in objektov JLA niso vrnil armadi; enote TO se niso umaknile v mirnodobne objekte razmestitve; niso osvobodili vseh ujetih in začasno zdržanih pripadnikov JLA, nimajo jih namena izpustiti in se nasploh do njih obnašajo skrajno predrzno in nehumano...

– Enote JLA so popolnoma spoštovale vse zahteve in sklepe predsedstva SFRJ in jih uresničile v določenih rokih.

V vasi Tenja...so pripadniki MNZ ...ubili vojaka Gavrico Gajinova... Očitno je, da naši še nimajo dovolj potrebnih izkušenj in naukov iz spopadov v Sloveniji. Storiti moramo vse, da bi pripadniki armade došli, da gre za dobro izurjene in pripravljene teroriste, ki uporabljajo prevare in vse druge brutalne metode in sredstva...V državi se nadaljuje aktivnost številnih skupin in aktivistov posameznih strank, ki zlorabljajo čustva staršev vojakov in jih spodbujajo k zahtevam, da naj vojaki zapustijo enote. To spremlja protiarmadna in protijugoslovanska medijska kampanja...

Največjo pozornost moramo posvetiti zavarovanju družin aktivnih vojaških oseb. V Beogradu poteka organizirana akcija za sprejem in nastanitev družin pripadnikov armade, ki so morale pod pritiskom zapustiti Slovenijo in Hrvaško.

V umazani in zahrbtni vojni, vsiljeni armadnim enotam, ki so se odpravile zavarovat mejo SFRJ, so pripadniki oborožene sestave Slovenije redno in nenehoma drastično kršili pravila mednarodnega humanitarnega prava..."

Ob 13. uri

Poveljstvo 14. korpusa (Ljubljana) je hkrati poslalo na ZSLO in na poveljstvo Petega vojaškega območja poročilo, str. zaup. št. 7/6-63, podpisal se je polkovnik Jovan Miškov, pomočnik komandanta za moralno vzgojo in pravne zadeve. Navajam samo vprašanja iz omenjene informacije:

– Tu nas imenujejo okupatorji, mi, pripadniki JLA v Republiki Sloveniji, pa smo okupirani na najhujši možni način!

– Zaradi lastnih sebičnih interesov nas je politika, brez naše volje, pripeljala v ta, za nas težak položaj, zdaj pa se nam zdi, da so nas pozabili, zato sprašujemo:

– Kakšni so po najnovejših dogodkih načrti za zavarovanje eksistence tistim starešinam JLA v Republiki Sloveniji, ki bi radi tu ostali in tistim, ki nočejo ostati tu?

– Kdo nam bo zagotovil varnost na ulici in v stanovanju, ko prestopimo prag vojašnic?

– Kdo nam lahko zagotovi, da se ne bodo več ponovili podobni spopadi, v katerih je bil oče na eni strani (JLA), sinovi pa na drugi (TO in milica)?

– Ali so zvezni organi pri odločanju o angažiranju JLA na tak način upoštevali, da večina starešin že dolgo živi na tem območju, da so se tu poročili in imajo družine (kar je sprožilo že veliko družinskih travm in tragedij)?

– Kakšne so možnosti za premestitev starešin z območja Republike Slovenije in kam, zlasti tistih, ki so bili najbolj izpostavljeni in so zato najbolj ogroženi?

– Kdaj lahko pričakujemo, da se bo ta nenormalni položaj spremenil, saj večini pripadnikov povzroča psihične strese, zaradi česar nekateri vojaki in starešine bežijo iz enote?

– Starešine vztrajajo, da se v sredstvih javnega obveščanja objavijo imena in priimki ter čin starešin, ki so izdali, se predali sami ali s svojo enoto ali kakorkoli "izginili" iz enote, da sramota ne bi padla na vse starešine!

Taka vprašanja so mučila poveljstvo 14. korpusa.

Ob 17. uri

Sestanek s starešinami, ki so se vrnili iz Doba pri Mirni. Pozdravil jih je komandant generalpolkovnik Života Avramović z besedami: "Častno in pošteno ste varovali lik častnika JLA!" Oni pa so njemu in prisotnim povedali:

– Sistem zajetja in predaje starešin je treba proučiti in oceniti; vse dezertarje in izdajalce obsoditi in obravnavati naš odnos do njih; to so bili privilegirani starešine, izdajalci pa so Jauk, Radulović, Lončar, Meh; morala ujetnikov je bila kljub grozljivi torturi (bilo je neopisno) dobra; nismo zadovoljni z odnosom poveljstev do nas; med nami ni bilo takih brez poguma; vas in sredstva javnega obveščanja smo obvestili o našem položaju; organizirali smo gladovno stavko in si priskrbeli britvice za kolektivni samomor; vse, kar smo počeli, smo storili za ugled JLA; odnos ljudstva do nas je bil tudi zdaj precej dober, odnos TO in milice pa kriminalen; popolnoma nezadovoljen sem – izdani smo.

– Prijeli so me pri prevozu hudega ranjenca; pripravljen sem pobiti vsa vodstva; nekdo izdaja v poveljstvu Petega vojaškega območja; ponujali so mi prostost, če prepričam polkovnika Popova, da naj se preda; pritisk na naše družine je velik, politiki pa pravijo, da jih ni treba preseliti; svojo družino bom preselil, sam pa se bom vrnil in se boril.

– “Oni” imajo vrhunsko organizacijo; 50 odstotkov jih je v civilni obleki; o vseh naših akcijah so bili obveščeni pred nami; aktivne vojaške osebe (“naši” pri njih) so najhujši; mi smo šli kot na vojaške vaje, dokler niso začeli streljati na nas, izdaja je zelo huda.

– Mnogi mladi starešil dajejo pobude, ovirajo pa jih komandanti; armada ne sme ostati pri takem porazu, moramo se konsolidirati in jih z operacijo spraviti na kolena kot Huseina; Slovenijo moramo zapustiti častno; šli smo na ohcet, bile pa so žrtve; grozili so nam s smrtjo; minirali so vrata v naših celicah; izdajalce moramo spraviti na sodišče – tu moramo iti do konca; sinoči so nas hoteli izseliti iz Doba, toda za ceno življenja se nismo pustili; prišli so me v bolnišnici – zavrnil sem njihovo zdravljenje; spravili so me v samico, čeprav imam hepatitis; pred nekaj obmejnih postojank so s prisilo pripeljali otroke, da bi pozivali očete k predaji.

– Nalogo sem dobil v Karlovcu ob 23. uri 26. junija, moral sem se odpraviti v sestavo 14. korpusa – to ni bila nikakršna naloga, niti za navaden izhod iz vojašnice (prinesel mi jo je generalmajor Petar Stipetić); na nalogo sem se odpravil, ne da bi vedel, kaj me čaka (bil sem tudi brez vode); v Metliki sem naletel na barikado in imel enega ranjenca; nato so premišljeno spustili našo kolono (za to je kriv nekdo iz Novega mesta) do Medvedjeka, kjer bi me morali uničiti; izdaja je bila tudi na Medvedjeku (polkovnik Bogićević me je prepričeval, da so v premoči in da se moram predati) – nisem hotel, prebil sem se do Krakovskega gozda (med premirjem), kjer so me s pištolo na čelu silili da se predam; kolona ni bila uničena na Medvedjeku, sam sem onesposobil tehniko in se prebijal s svojimi vojaki; en ranjenec je umrl v vozilu brez zdravniške pomoči.

– Nujno je obravnavati vlogo polkovnika Bogićevića. Navajal nas je k predaji in pošiljal v past; delal je za drugo stran; nujno je očistiti vrste v JLA; v vojno smo šli na mirnodoben način.

Ob 19. uri

Komandant vojaškega območja, generalpolkovnik Života Avramović se je prvič pojavil pred kolektivom starešin poveljstva (prišel je pred sedmimi dnevi) in poudaril:

– Moj vtis je, da je poveljstvo dobro organizirano, da dobro dela in se dela resno loteva;

– trenutno je zatišje, brez končne rešitve in izhoda;

– nočoj pričakujemo odločitve na Brionih – mirno rešitev;

– s podpisovanjem premirja je nastalo nasprotno stanje – prišlo je do velikih izgub, hudih ran in sovraštva;

– indoktrinacija TO je pripeljala do brezdušnega obnašanja;

– najhujša je izdaja – starešine, ki so predali enote;

– v naših vrstah je bilo tudi veliko junaštva;

– veliko sovraštvo do JLA v Sloveniji je posledica dolgoletne indoktrinacije in psihološko-propagandne dejavnosti.

Povedal je, kar je imel povedati, in končal sestanek, navzoči so ostali brez možnost za vprašanja, torej brez pogovora s starešinami poveljstva, ki so ga prvič uradno videli!?

9. julij 1991

Moj Goran ima danes rojstni dan, jaz pa ne vem niti, kje je. Matijana me je spomnila na to, čeprav brez potrebe. Jokala je in me hkrati prosila: "Vrni mi Gorana domov!" Prepričeval sem jo, da je Goran na varnem, čeprav tega še sam nisem vedel. Tako se je začel deveti dan julija. Pravzaprav ne vem ne kdaj se je začel ne kdaj se bo končal; to niso dnevi – to je večnost!

Ob 7. uri

Pomočniki iz korpusov so poročali: polkovnik Jovan Miškov, 14. korpus (Ljubljana) – "Še zmeraj smo blokirani. Smo v taboriščih; starešina (bolan, krvavi, ker ima zlato žilo) in štirje vojaki so "odrezani" v Rakeku, ne moremo jim pomagati, to nam tudi ni dovoljeno; starešine iz Postojne so poslali "pismo obupa", ker ne morejo več prenašati vseh teh ponižanj; polkovnik Alojz Lipnik, 31. korpus (Maribor) – "Vsi smo v taboriščih obkoljeni in blokirani", "ni res da so bili starešine spuščeni iz zaporov na prostost, razen v Dobu pri Mirni..."

Ob 7.30

Sestal sem se s starešinami mojega sektorja, zelo odkrito smo razpravljali o vsem, kar se je zgodilo, kar se dogaja, in predstavili osebna stališča o tem, na primer:

– Vse se počne, da bi zavarovali odgovorne na Petem vojaškem območju in v ZSLO, drugi pa trpijo – koliko časa bo še tako?

– V ZSLO delajo tako, kot bi radi, da bi bilo, in brez zveze z dejanskim stanjem – resničnost na eni, ZSLO na drugi strani.

– V poveljstvu VO ne vedo, kdo in kaj mora delati – poveljstvo ne funkcionira.

– Angažiranje JLA na Hrvaškem je v bistvu zaščita HDZ, naše angažiranje jim koristi, da utrjujejo svojo oblast – enako se je zgodilo v Sloveniji.

– Zakaj so bile enote nepravilno uporabljene in popolnoma nepripravljene za uporabo?

– Ne verjamem, da ni mogoče deblokirati vojašnic, všteti tudi tiste v Zagrebu!

– Nujna je podrobna razčlenitev, vendar je bistvenejše, kako ukrepati zdaj – ko ne vemo niti, kaj bo danes, kaj šele jutri.

– Žalostno je, da prek radia izvemo, kdo je komandant Petega vojaškega območja.

– Z varnostnimi ukrepi je nekaj narobe – vse, kar je pomembno, gre ven.

– Vsi smo resni, poveljstvo pa vzbuja vtis neresnosti.

– Odgovornost moramo ugotoviti na vseh ravneh, poleg komandanta Petega vojaškega območja je v tem poveljstvu odgovoren še kdo. Za tako uporabo enot je nekdo odgovoren tudi v ZSLO, n.pr. v Splitu so bili vsi zamenjani, razen komandanta, na Petem vojaškem območju je stanje hujše, zamenjali pa so samo komandanta.

– Naši ljudje so zmedeni, nihče pa jih ne obišče; članom predsedstva SFRJ (to je naše VP) je pod častjo, da bi obiskali starešine, ko pridejo v Slovenijo.

– Zelo me je razočaral govor generala Blagoja Adžića;

– ZSLO mora komunicirati z javnostjo in sicer neposredno in o vsakem problemu, saj informativne blokade ni mogoče zlomiti brez odkritosti pred javnostjo.

– Poveljstvo ni vedelo, kaj se je dogajalo v Sloveniji, in ne ve, kaj se dogaja na Hrvaškem.

– Varnostna služba je popolnoma odpovedala, ker ni zaščitila poveljstva od znotraj – nujno je uvesti postopke pred sodiščem.

– Starešine morajo dobiti civilne izkaznice, saj z vojaškimi ne morejo uveljavljati nobenih pravic na terenu.

– Zakaj je bil general Petar Stipetić izključen iz delovanja poveljstva?

– JLA je bila potisnjena v nalogo, ki je ni mogla opraviti brez žrtev – tega ZIS in ZSLO nista predvidela.

– Kar je JLA storila v zvezi z opravljanjem naloge, ni bilo podprto s sklepom ZIS-a. Tam piše: ZSNZ v sodelovanju z ZSNO in angažiranjem obmejnih enot – zakaj zdaj ZIS zavrača svojo odgovornost?

– Ocena o Sloveniji je bila pomanjkljiva, zato je bila naloga opravljena kot vaja.

– Ko so začele padati žrtve, ni bilo odločne akcije, to pa je peljalo v pogubo.

– Nastopi članov štaba VP niso ustrezali stanju, še zlasti nastop generala Negovanovića. Takrat bi moral nastopiti zvezni sekretar.

– Za vse, kar se je zgodilo, je treba ugotoviti odgovornost od ZSLO navzdol; odgovornost vojakov in nižjih starešin je nepomembna.

– Krizo v državi je mogoče in jo moramo reševati odgovorno in po mirni poti.

– Diferenciacija med starešinami mora biti bolj energična – gre za izdajo.

– Odgovornost ZIS-a je neizpodbitna, kar je treba javno povedati.

– Splošna ocena operacije je v vojaškem smislu negativna, pozitivno je samo to, da smo se prepričali o obstoju izdaje.

- Vsi se že nekaj časa počutimo kot v taborišču, zdaj še zlasti v Sloveniji.
- Nimamo nobene pomoči od pravosodnih organov ZSLO – oni živijo v drugem svetu.
- Pri ljudeh (aktivnih vojaških osebah) nastajajo globoke spremembe
- napovedujejo odhod.
- Postajamo enonacionalni – to je nevzdržno!
- V Beogradu živijo mirno, mi smo v taborišču, naše družine v Sloveniji pa v izolaciji.

S stališči starešin, ki sem jih vse podprl, sem seznanil načelnika uprave ZSLO za moralno vzgojo, generalmajorja dr. Dušana Žunića, toda zdelo se je, kot da ga to ne zanima.

10. julij 1991

Beograjska Borba je objavila intervju z generalpolkovnikom mag. Konradom Kolškom, iz katerega navajam:

– Predvsem se moramo zavedati dejstva, da so enote Petega vojaškega območja, katerega komandant sem bil do nedavnega, v Sloveniji izpolnile ustavno obveznost, in sicer po ustavi države, ki je še vedno priznana kot mednarodni subjekt. Drugič, naloga enot Petega vojaškega območja izvira iz političnih odločitev Zveznega izvršnega sveta in zveznega zbora skupščine Jugoslavije. To je bila hkrati profesionalna in politična obveznost vseh starešin JLA, pripadnikov ZSNZ in carinskih organov. Torej ni mogoče govoriti o agresiji ali okupaciji Slovenije...

– Če je JLA storila kakšno napako, je bilo to prepričanje, da naloga, ki smo jo imeli v Sloveniji, ne bo sprejeta kot sovražnost. Za tako oceno se tudi sam čutim odgovornega. Toda divja propaganda, ki temelji na politični igri z nacionalno zavestjo ljudi, je storila svoje. Posledice te propagande so velike. Med drugim je slovenski narod prikrajšan za elementarne podatke o "vojnem delovanju" Teritorijalne obrambe. Brutalnost, agresivnost in celo metode, ki so jih zdavnaj uveljavile fašistične soldateske, vševši tudi najbolj brezobzirno kršenje mednarodnega vojnega prava, so dejstva, o katerih obstajajo tudi neizpodbitni dokazi, o tem bi morali čimprej seznaniti tudi mednarodne ustanove in domačo javnost, zlasti v Sloveniji in na Hrvaškem. Ta resnica bi veliko prispevala k vrnitvi izgubljenega in "zasužnjenega" razuma, toda tragično bo, če bo tudi ta zamudila, resnico pa so, žal, naši politiki v boju za oblast in lastne interese, ne pa interese naroda, zdavnaj ubili, je izjavil general Kolšek v intervjuju Borbi.

11. julij 1991

Ob 13. uri

Polkovnik Krsmanović iz uprave ZSLO za moralno vzgojo je zahteval, naj iz besedila slovesne prisega črtamo besede "Socialistična federativna

republika" in naj ostane samo Jugoslavija; naj izbrišem besedi "socialistično samoupravljanje" in naj ostane samo domovine. To sem gladko zavrnil, saj za to nisem pristojen, sicer pa tega ne bi nikoli storil, zlasti ker nisem zavezan z nobeni drugi besedilom, pač pa samo s takim besedilom slovesne prisege. Krsmanović je bil presenečen, bolje rečeno pretresen. Naslednje dni, točneje 13. julija, je prispelo novo besedilo, ki je menda še v zakonskem postopku, takoj pa ga je treba začeti uporabljati. To besedilo in tak odnos do slovesne prisege sta sprožila veliko protestov in odzivov starešin v poveljstvu.

ZSLO – Uprava za moralno vzgojo

Zaup. št. 449-1, 13. julij 1991

V okviru sprememb in dopolnitev zakona o služenju v oboroženih silah je v skupščinskem postopku tudi besedilo slovesne prisege, ki bo, kot pričakujemo, sprejeto. Glede na to je treba v prihodnje pri slovesnem priseganju vojakov mornarjev uporabiti predlagano besedilo, ki se glasi:

“JAZ (IME IN PRIIMEK) SLOVESNO PRISEGAM, DA BOM BRANIL NEODVISNOST, OZEMELJSKO CELOVITOST IN USTAVNO UREDITEV NAŠE SKUPNE DOMOVINE JUGOSLAVIJE. VEDNO BOM VESTNO IN DISCIPLINIRANO IZPOLNJEVAL OBVEZNOSTI IN DOLŽNOSTI BRANILCEV JUGOSLAVIJE, PRIPRAVLJEN SE BOM BORITI ZA NJENO SVOBODO IN ČAST TER PRI TEM DATI TUDI SVOJE ŽIVLJENJE.”

NAČELNIK generalmajor Dušan Žunić Zanj M. Gvero

Po vsebini je izstopal protest starešin 5. korpusa VL in PO (Zagreb), ki ni v sestavi Petega vojaškega območja, je pa na območju naše odgovornosti, zato ga prvič v celoti objavljam.

“VSEM NARODOM IN NARODNOSTIM JUGOSLAVIJE!

V vednost: skupščinam vseh republik in pokrajin Jugoslavije ter skupščini SFRJ.

Mi, pripadniki 5. KO VL in PZO, ki častno delamo in živimo na območju republik Slovenije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine in smo še vedno starešine in vojaki vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, smo z vstopom v JLA slovesno prisegli:

JAZ (IME IN PRIIMEK) SLOVESNO PRISEGAM, DA BOM BRANIL NEODVISNOST, USTAVNO UREDITEV, NEDOTAKLJIVOST IN CELOVITOST SFRJ TER DA BOM VAROVAL IN RAZVIJAL BRATSTVO IN ENOTNOST VSEH NAŠIH NARODOV IN NARODNOSTI.

VEDNO BOM VESTNO IN DISCIPLINIRANO IZPOLNJEVAL OBVEZNOSTI IN DOLŽNOST BRANILCEV NAŠE SOCIALISTIČNE SAMOUPRAVNE DOMOVINE IN SE BOM PRIPRAVLJEN BORITI ZA NJENO SVOBODO IN ČAST TER PRI TEM DATI TUDI SVOJE ŽIVLJENJE.

Dne 13. julija 1991 je bilo besedilo slovesne prisega spremenjeno in veliko je bilo izpuščenega, ne da bi nas kdor koli kaj vprašal. O besedilu, ki je precej primerno, morajo odločati vsi državljani Jugoslavije, saj obravnava morebitno prihodnjo Jugoslavijo, o kateri žal še ni pravnega dogovora med republiškiimi, pokrajinskimi in zveznimi telesi na vseh ravneh.

Besedilo nove slovesne prisega se glasi:

'Jaz (ime in priimek) slovesno prisegam, da bom branil neodvisnost, suverenost, ozemeljsko celovitost in ustavno ureditev naše skupne domovine Jugoslavije, vedno bom vestno in disciplinirano izpolnjeval obveznosti in dolžnosti branilcev Jugoslavije in se bom pripravljen boriti za njeno svobodo in čast ter pri tem dati tudi svoje življenje.'

Kot dosledne ljudi in vojake, ponosne na dano prisego vsem narodom in narodnostim Jugoslavije, so nas zahrbtno izdali tisti, od katerih smo to najmanj pričakovali, to pa je predsedstvo SFRJ v vlogi vrhovnega poveljstva.

Za interes svoje ničvredne pollaščevalske politike in boja za oblast, vse to pa v imenu ljudstva, ki so ga sprli, ki ga zastrupljajo, mu lažejo in ga silijo v bratomorilsko vojno, tudi nas silijo v to.

V tem vojaškem spopadu, žal zelo tragičnem, so življenje izgubili naši tovariši: vojaki in starešine, piloti, zahrbtno ubiti, čeprav niso izstrelili niti enega naboja.

Odgovorili smo z ognjem, t o d a n e p r o t i l j u d e m, kot predstavljata sedanje slovensko in hrvaško vodstvo, pač pa proti oboroženemu nasprotniku (TO in policiji), ki je ubijal naše tovariše na najbolj zahrbtnen način, kot delajo zveri, ne pa ljudje.

Po mednarodnem vojaškem pravu, katerega podpisnica je tudi Jugoslavija, nismo storili ničesar nečastnega. Objekti, za katere je šlo v vojaških operacijah, imajo izključno vojaški pomen.

To vemo zelo dobro, gotovo pa je to znano tudi gospodom in tovarišem iz republiških vodstev.

Namesto prave resnice vam ponujajo brezobzirne laži proti nam, ki smo Vaš neodtujivi del in ki smo vam v dobrem in zlu nudili vse, kar je bilo v naših močeh. Delali in gradili smo skupaj z vami srečnejšo in bogatejšo prihodnost, želeli smo si in dostojno varovali mir vseh vas pred zunanjimi napadalci. Za to smo tudi zdaj neomajno odločeni za ceno lastnega življenja braniti in obvarovati vse vas, vsako ped naše najdražje Jugoslavije, s tem pa tudi vsake republike in pokrajine pred kakršnim koli zunanjim napadom. Za to imamo dovolj znanja, možnosti in neskončno odločnost, ker ste nam to omogočili vi. Nočemo se boriti proti nobenemu narodu katere koli naše republike. Ne zaupamo več vrhovnemu poveljstvu in generalom.

Zaupamo vsem našim tovarišem vojakom in starešinam od vodnikov do polkovnikov v vsej JLA, ki so ostali z nami v za nas in njih najhujših trenutkih našega zelo pogosto grenkega, toda ponosnega vojaškega življenja. V sedmih dneh smo se očistili plevla in salonskih častnikov in postali trdni kot granit.

Neskončno zaupamo ljudstvu.

Sploh ne zaupamo več nobenemu republiškemu, pokrajinskemu ali državnemu vodstvu.

Verjamemo samo v razum in razumno bi radi reševali vse morebitne težave.

Borili se bomo proti vsakemu republiškemu vodstvu, ki na nacionalno fašistični način izziva in seje sovraštvo med ljudmi in mu ni še dovolj prelite krvi nedolžnih ljudi.

Mi, ki so nas učili, naučili in usposobili za vodenje vojne, bi radi mirno reševali na novo nastale "demokratske" težave.

Politiki, ki imajo polna usta miru v svojih gorečih "demokratskih" govorih, želijo in nam vsiljujejo žal že sproženo bratomorilsko vojno.

Radi bi častno in mirno živeli v slogi in skupaj z vami, toda vedno pripravljeni braniti in ubraniti vse, kar je vašega, pred možnimi zunanjimi napadi.

Sklep predsedstva Jugoslavije – vrhovnega poveljstva je za nas sramotna izdaja, ki je ne priznamo. Nas so izdali, zahtevajo in nam dopovedujejo, da naj pisno izjavimo lojalnost JLA, in sicer zlasti proti našim tovarišem Slovencem, nato pa še proti vsem drugim, ki živijo in delajo na območju Republike Slovenije.

Če se bo ta sklep uresničil, se bo z njim začel razpad JLA. V tem primeru JLA ne bo več ne jugoslovanska, ne ljudska, pač pa oborožena sila nekega vodstva, ki želi zlo in bedo lastnemu in vsem narodom Jugoslavije. Brez naših tovarišev iz vseh narodov in narodnosti JLA ne obstaja.

Ne želimo in nočemo biti nikogaršnja republiška vojska, pač pa ljudska vojska vseh vas, kot je bila ustanovljena v narodnoosvobodilni vojni in 45 let grajena z vami in vašo pomočjo.

Za nas Jugoslavija ni več Jugoslavija brez Slovenije, Hrvaške in naprej po vrsti v imenu "demokracije", od katere do zdaj nismo ne videli ne občutili niti "d".

Če bi narodi radi, te želje pa vidimo tudi sami, prisilite (pri tem vas popolnoma podpiramo) svoja republiška vodstva, naj te sklepe uresničujejo z razumom in na miren način, dostojen človeškega življenja in dela, ne pa tako, s krvjo in norostjo začeti.

Poudarjamo za vse, pisno pa smo to poslali tudi g. Kučanu dne 12. julija 1991, da se ne da razvezati v enem dnevu niti zakona, tako ni mogoče v enem dnevu niti Republike Slovenije od Jugoslavije.

Če bi radi živeli kot častni ljudje in državljani vsak v svoji republiki, vas prosimo, prisilite vaša republiška vodstva, naj rešijo to v razumnem

časovnem roku in po mirni poti, ne da bi krivdo valili na druge narode in drugim narodom podtikali grde laži.

Narodi in narodnosti Jugoslavije so vam prisegli, ta prisege nas lahko razrešite samo vi.

ČE NOČETE IMETI VEČ LASTNE JLA, NAM TO SPOROČITE Z LJUDSKIM REFERENDUMOM (pred nekaj leti so se narodi Švice odločili za to in z referendumom obdržali svojo armado). ČE NAS NOČETE VEČ, NAS RAZFORMIRAJTE. DOVOLITE NAM ČLOVEKA DOSTOJNO ŽIVLJENJE ZA NAŠE ŽENE, SINOVE IN HČERKE, NAŠE STARŠE, KI SO DALI KRI IN ŽIVLJENJE ZA TO JUGOSLAVIJO. RADI BI SAMO POŠTE-NO IN PROFESIONALNO ŽIVELI SKUPAJ Z VAMI PRI GRADITVI RESNIČ-NIH DEMOKRATIČNIH SVOBOŠČIN IN BLAGOSTANJA.

Pozdravljamo vas kot ljudje in vojaki z vero v vašo pravo odločitev.
Pripadniki vseh narodov in narodnosti v poveljstvih in enotah 5. KO
VL in PZO.

Ob 14.uri

Polkovnik Đuro Vrandečić odhaja na bolniški dopust zaradi pooperativnih težav. Ostal sem sam, čeprav se moj odhod naglo bliža. Đuro je bil kmalu tudi invalidsko upokojen in je tako ostal brez pokojnine (v Beograd si ni upal, tam ga imajo za ustaša) in brez službe (v ZNG RH ni hotel, kljub osebnemu poizvedovanju Martina Špeglja). Bil je pameten častnik z "ostrim jezikom", ki je vsakomur in vsakokrat povedal, kar si je o njem in njegovem delu mislil. Bil je navezan na generalpodpolkovnika Iva Tominca, po mojem prihodu na njegovo mesto je bil nekaj časa zadržan. Dobro sva se razumela. Njegov odgovor na naš padec v brezno leta 1991: postal je in ostal vulkanizerski delavec in spoštovalec svoje slovesne prisege. Redko, toda častno!

12. julij 1991

Ob 6.30

Po daljšem času sem se pogovarjal s sinom Goranom, ki je na Reki. Srečen sem! Pogovarjala sva se v slovenskem jeziku, "nekdo" pa se je vpletel v najin pogovor z besedami: "Poslušamo vas, fašisti slovenski!" Goran se je prestrašil in takoj vprašal: "Tati, kaj je to?" Nato sva prekinila pogovor. Pozneje me je vprašal, ali mi je takrat kdo grozil; bal se je, toda jaz sem ga miril, kakor sem mogel in vedel.

7.30

Soproge aktivnih vojaških oseb v Mariboru (stanovanjska hiša poleg Doma JLA) so se sestale in poslale peticijo zveznemu sekretarju za

ljudsko obrambo, v kateri so zahtevale izselitev iz Republike Slovenije in pomoč pri iskanju družinske nastanitve. Razlog (so navedle) je bil težek položaj v službi in zunaj nje (maltretiranje, izključitev elektrike, vode in PTT, nenehne provokacije...). Istočasno so napovedale odhod v ZSLO z navedenimi zahtevami.

13. julij 1991

Ob 7.30

Generalmajor dr. Dušan Žunić me je poklical in me obvestil, da se generalpodpolkovnik Marko Negovanović strinja s premestitvijo polkovnika Alojza Lipnika in dr. Živka Mazića v Beograd, kar je tudi njuna želja. Odvrnil sem, da nimam nič s kadrovskimi zadevami in da morata to urediti s komandantom generalom Avramovićem. Vendar je bila zadeva že odločena. Komandant se je strinjal za Lipnika, za Mazića pa je še iskal ustrezno zamenjavo. Lipnik je 28. julija odšel, toda kmalu se je vrnil z dokumenti za demobilizacijo, Mazić pa je ostal v Zagrebu, ki ga je konec leta zapustil s konvojem. Do prihoda v Beograd in po prihodu tja je doživel marsikaj, česar mu nihče ne bi privoščil. Upokojil se je in je odvetnik v Beogradu, družino pa ima v Ljubljani, vendar je od avgusta 1991 ni obiskal (oni obiskujejo njega).

Ob 17.20

Komandant general Avramović je sklical kolegij v razširjeni sestavi (prvi od prihoda na dolžnost, pa tudi na ta sestanek je prišel s poligona Slunj, kjer je bil z ožjim delom poveljstva od 9. julija). Dobil sem vabilo za udeležbo. Komandant je predstavil "nekatera nova stališča in ugotovitve":

- cilj je reštev krize brez večjih težav, ki bi utegnile sprožiti celo vojno, če pa do tega pride, "mora biti vojna minimalna";

- do sredine avgusta bomo vedeli, kakšna bo Jugoslavija in kakšna bo v tem okviru tudi JLA;

- v Sloveniji utegne priti do obnove bojevanja, zato morajo biti enote v bojni pripravljenosti;

- celotna sestava se mora moralno osvežiti in usposobiti zaradi vpliva krize;

- nujno je treba pripraviti razlago za enote na podlagi govora zveznega sekretarja, ki ga bo imel v Topčiderju;

- predvidevali smo položaj, ki vodi v državljansko vojno, s pametno politiko pa bi ga lahko ustavili (do danes je bilo 108 mednacionalnih spopadov, pri tem je bilo 298 mrtvih in 492 ranjenih, bilo je 51 napadov na JLA, pri tem so bili štirje mrtvi in 126 ranjencev, 27 000 beguncev (vse zunaj Petega vojaškega območja); kakih 200 000 ljudi ima orožje (zunaj JLA);

– razvijati pogum pri starešinah, ki jih ne sme skrbeti eksistenca, kajti vsem bodo potrebni dobri starešine...

14. julij 1991

Ob 11. uri

Iz uprave za moralno vzgojo v Beogradu so sporočili, da moram biti 15. julija do 9. ure pri njih v ZSLO. Poklical sem sekretarja komandantovega kabineta, ki mi je rekel: "Komandant ve, da morate v Beograd, vzemite vozilo in pojdite." Naslednjega dne sem vzel vozilo z voznikom civilistom (Vid Praštalo, moj nečak) in ob treh sva se odpravila. Nisem vedel, zakaj grem in kdaj se bom vrnil, pa tudi ne, ali se bo kaj zgodilo.

15. julij 1991

Ob 9. uri

Oglasil sem se v upravi ZSLO za moralno vzgojo, od koder so me takoj peljali v Dom JLA na Topčiderju. Tam so že bili zbrani vsi člani kolegija zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, generali iz Beograda in pomočniki komandantov vojaških območij (sem najbrž formalno še sodim), nato je prišel zvezni sekretar, general Veljko Kadrijević in ob 10. uri je govoril, sledila je razprava – odgovarjal je na vprašanja prisotnih in imel zaključni govor. Prizadeval sem si vse natančno zapisati, kar ni bilo posebno težko, če upoštevam njegovo izražanje:

GOVOR ZVEZNEGA SEKRETARJA ZA LJUDSKO OBRAMBO:

Namen sestanka: 1) prikaz položaja kot ga vidim, brez olepševanja, odkrito, kot smo pri nas delali tudi do zdaj, toda nekatere ugotovitve o stanju v JLA niso bile vedno točne, točne pa so bile ugotovitve o stanju v svetu in v naš družbi; 2) žal ni po vseh sestankih te vrste in na taki ravni ostalo ničesar, kar ni bilo takoj dostopno tudi sovražniku JLA – to je žalostno!

Bistveni elementi ocene položaja:

Za mednarodne razmere je značilno: Zahod je porazil ZSSR brez boja in ji narekuje, kar hoče. Ravnoesja med silama, v okviru katerih smo bili tudi mi, ni več, zato so roke Zahoda odprte do nas. Na Zahodu sta dve struji v odnosu do nas: 1) Nemčija, ki hoče razbiti Jugoslavijo, in sicer pod pretvezo boja proti komunističnemu sistemu, njen cilj pa sta morje in Balkan kot osnova nadaljnega prodora in ustanavljanja četrtega rajha, in 2) Francija (Grčija...) nasprotuje nemški struji in hoče ohraniti Jugoslavijo, ker ve, da bi po Jugoslaviji Nemci potrkali tudi na njihova vrata – to dejstvo odpira oči Zahodu. Formalni cilj Misije ES je ohranitev Jugoslavije, toda v njej prevladujeta omenjeni struji, zato se bo tako tudi obnašala. ZDA se javno politično izjavljajo za enotno Jugoslavijo, praktično pa ukrepajo v nasprotju s prvimi, zato se bodo tako tudi obnašale.

Notranje razmere:

Zgodovina je pokazala, da se je Jugoslavija vzpenjala, ko sta prevladovali jugoslovanska ideja in politika (dokazi – ustanovitev Jugoslavije leta 1918 in zmaga v NOV), da pa je Jugoslavija v krizi v pogojih nacionalne in nacionalistične politike (dokazi – stanje v bivši Jugoslaviji in stanje v Jugoslaviji danes).

Ustava iz leta 1974 opozarja na zgodovinski fenomen, da od takrat nimamo zvezne države in da smo edina vojska na svetu brez "svoje" države. Zvezna vodstva niso sposobna voditi državo, zato so prevladovale sile, ki jo rušijo s politiko postavljanja pred dejstva. Tega ni bilo mogoče spremeniti tudi zaradi neposredne izdaje ljudi v najvišjih državnih ustanovah, ki so delovali pri razbitju države. Alternativa takemu stanju je poskus vmešavanje vojske na javno prizorišče, da bi poskusila spremeniti položaj – zaradi velike nacionalne razcepljenosti, gospodarskega položaja, zunanjega pritiska in ljudskega značaja JLA to ne pride v poštev.

Sedanje razmere:

Zaradi različnih okoliščin je Republika Slovenija za odcepitev – v njej vlada pronemški režim. Na Hrvaškem je možen spopad med Hrvati in Srbi. V Republiki Sloveniji opozicijske sile izkoriščajo nastale razmere in sklepajo sporazume z vodstvom Hrvaške. V BiH je nacionalna razcepljenost očitna, prisotne pa so tudi teze o delitvi BiH med Srbijo in Hrvaško. V Makedoniji je stanje zapleteno in zmedeno. V Črni gori so za Jugoslavijo. Torej gre za različna stanja in opcije, v katerih je malo skupnega in veliko takega, kar si nasprotuje in se izključuje. Stalno se krepijo mednarodni spopadi, smo že v državljanski vojni, življenje je izgubilo 300, ranjenih je okrog 600 ljudi, če ne štejemo Slovenije.

V vojaški organizaciji v Sloveniji in na Hrvaškem je okrog 200 000 oboroženih ljudi, veliko orožja pa je pri državljanih. Na tako stanje smo pravočasno opozarjali na sejah predsedstva SFRJ – ta problem bi morali rešiti, celo z vojaško silo, česar naše vrhovno poveljstvo ni sprejelo.

Stanje v JLA

Mirnodobna JLA se je postopoma zmanjševala ("Enotnost 1-3"), zdaj pa se nenačrtovano zmanjšuje z odlivom, pa tudi zato, ker Slovenija ne pošilja nabornikov, Hrvaška pa jih samo delno – to ogroža popolnitev, zato je povsem gotovo, da sedanji mirnodobni kontingent JLA ni sposoben izpeljati z ustavo določenih nalog; zato je bila delna mobilizacija.

Moralno stanje v JLA verjetno še nikoli ni bilo slabše kot je zdaj, in sicer zaradi dveh razlogov: 1) nacionalnega ločevanja, ki je nastalo v Jugoslaviji in se je preneslo tudi v JLA, in 2) neuspeha dejavnosti JLA v Sloveniji.

Dejavnost ali operacija v Sloveniji je imela dve fazi: 1) vzpostaviti spodkopan sistem nadzora na državni meji, kar je bilo uresničeno v več kot 90 odstotkih prvega dne in z majhnimi izgubami, in 2) vsiljena

gverilska vojna in sprejem JLA kot okupatorske vojske – nekateri primeri presegaajo obnašanje fašistov.

Zakaj je prišlo do neuspeha? Zaradi napačne ocene, da bi lahko JLA kjerkoli v Jugoslaviji obravnavali tako kot, kot da je okupatorska (za to je kriv vojaški vrh). Niso bila uporabljena in načrtovana ustrezna sredstva, ker bi bili prizadeti nedolžni ljudje. Napaka je v tem, da vodstvo in poveljstvo nista uporabila sile po pravilih bojne uporabe, vendar brez maščevanja – ni bilo ognja, ki rešuje izid boja. Vidim svojo osebno krivdo!

Najpomembnejši poduk za vsako prihodnjo nalogo – napake se ne smejo ponoviti. Neuspeh v Sloveniji je imel hude posledice za JLA, ki je bila vajena samo zmag; jasno nam mora biti, da to ni vselej mogoče; kdor ni sposoben prenesti udarca, nima možnosti, da bi preživel.

S čim in kako naprej?

Določiti je treba cilj, ki bo stvaren in sprejemljiv za vse. Sedanji cilj JLA je lahko: 1) omogočiti razplet jugoslovanske krize brez velike državljanske vojne (v majhni smo že) in brez vojaškega posredovanja od zunaj in 2) omogočiti, da narodi, ki želijo živeti v Jugoslaviji, to uresničijo po mirni poti – torej oboji brez velikih žrtev in vojne. Naša vloga – vsak pripadnik JLA se ima pravico boriti za to, da tudi njegov narod na miren način doseže svoj cilj, nihče pa nima pravice do izdaje.

Pogoji za uresničitev tega cilja so: 1) JLA mora številčno ustrezati, to pa je sedanja raven mobilizacije, 2) morala se mora utrditi na popolnem razčiščevanju z vsakomer, ki ni za ta cilj (kdor ni za tako jugoslovansko opcijo in vlogo JLA v njej, lahko takoj gre brez posledic; kdor ostane, naj bo trden, kajti Slovenija se ne bo ponovila).

Stanje, kakršno je, ne more trajati dolgo, zato smo pri vrhovnem poveljstvu vztrajali pri odločitvah (ponudili smo tudi to, da JLA zapusti Slovenijo), sprejeti pa so bili sklepi, ki so bili objavljeni z zagotovitvijo vrhovnega poveljstva, da bodo tudi uresničeni – načrtovana je bila tudi operacija štaba vrhovnega poveljstva, česar vrhovno poveljstvo ni sprejelo. Umakniti JLA iz Slovenije, ker ta v nobenem primeru ne bo ostala v Jugoslaviji. Cilj opravičuje vse, celo vojno, toda storili bomo vse, da do vojne ne pride – je zaključil zvezni sekretar za ljudsko obrambo general Veljko Kadijević.

Po razpravi, ki je bila čustvena in bojovita, (odvisno od tega), kdo je razpravljal (večina je bila pod vsako ravniyo čina in položaja), je zvezni sekretar sklenil:

Čustva veliko pomenijo, toda odločitve morajo biti realne. Imamo variante in odločitve, ki so znane samo komandantom. JLA ne more s silo ohraniti Jugoslavije – naj stvari reši politika brez nas! V tem tednu je treba vse negotove kadre na ključnih mestih zamenjati. Nedorasli smo, če tega stresa ne moremo prenesti – stres je moralen!

Ob 21. uri

Vrnil sem se v Zagreb in se oglasil pri načelniku kabineta komandanta, ki me je kmalu obvestil, da se moram oglasiti komandantu. Komandantu in njegovemu kolegiju sem prenesel stališča zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Nato mi je ukazal, naj 16. julija ob 8. uri ta stališča sporočim kolektivu starešin poveljstva, ob 12. uri pa pomočnikom komandantov korpusov, ki so bili že povabljeni v poveljstvo Petega vojaškega območja.

16. julij 1991

Ob 8. uri

Sestanek kolektiva poveljstva Petega vojaškega območja

Kinodvorana je bila nabito polna. Od generalov je prišel samo Petar Stipetić. Predstavil sem vsa stališča, razen stališča o "zapustitvi Slovenije", čeprav je bilo opazno zaradi danih ocen. Po končanem predložitvi sem hotel zaključiti sestanek, toda nastala je zmeda, ljudje so se hoteli pogovarjati, postaviti vprašanja, zahtevali so dodatna pojasnila stališč, napadali so zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, ker ni šel na Brione in ker se je pridružil eni strani v predsedstvu SFRJ; spraševali so, zakaj se "novi komandant skriva pred nami v poveljstvu"? Poskusil sem pomiriti starešine, zlasti polkovnike in to mi je uspelo! Eden med njimi (Želimir Kordik) se je opravičil in postavil vprašanje: "Klasa (tako smo se klicali zaradi 17. letnika Vojaške akademije kopenske vojske, ki smo jo skupaj končali), kaj misliš ti, kakšno je tvoje osebno stališče, če se umaknemo iz Slovenije, nato iz Hrvaške..." Povedal sem mu svoje stališče: "Zavezan sem samo avnojski Jugoslaviji in JLA" in prosil njega in druge, da zaključimo sestanek z zagotovilom, da bom prenesel novemu komandantu, generalu Avramoviću, njihovo zahtevo, da nastopi pred svojim kolektivom z vsemi nujnimi pojasnili.

17. julij 1991

Ob 8. uri

Komandant general Avramović je prišel pred "svoj kolektiv", vendar je bil kratek. Najprej je potrdil, da so vse moje ocene, točne (glede na to, kakšen je, bi lahko storil tudi drugače) in dodal:

- Kot JLA se lahko zelo hitro prilagodimo političnemu dogovoru o prihodnji ureditvi Jugoslavije, kar pomeni, da ne želimo razbiti Jugoslavije, ne želimo uporabiti sile ali politike izvršenega dejstva;

- položaj pripadnikov JLA bo rešen, imeli bodo zaščito države Jugoslavije, ne glede na njeno ureditev, ker bo potrebovala oborožene sile;

- posredovati moramo za ljudstvo grozljive informacije, da bi ustvarili sovraštvo do druge strani.

To je bilo vse, hkrati preveč in žalostno, če odmislimo druge prazne besede. Še posebej žalostno se mi je zdelo, da nihče izmed "glasnih polkovnikov" ni imel "jajc", da bi se odzval tako kot prejšnji dan, ko sem bil sam pred njimi!

16. julij 1991

Ob 12. uri

Sestanek s pomočniki komandantov korpusov za moralno vzgojo in pravne zadeve. Tem sem zaradi spoštovanja predstavil ta stališča, vključno s stališčem o možni "zapustitvi Slovenije". Njihove reakcije in razmišljanje sem v obliki sporočila (zaup. št. 25/186) na lastno pest in brez odobritve takoj poslal upravi ZSLO za moralno vzgojo, in sicer:

– Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana): Težko bo prenesti ta stališča, ker bodo ljudje razočarani. Stanje morale je izredno zapleteno tudi zaradi 24,5-odstotnih izgub naše sestave. Z nadčloveškimi napori si prizadevamo, da bi ustavili odliv kadra (50 starešin zahteva demobilizacijo). Zahtevamo odgovor, kako prenehati z vojno propagandno, ker se naši ljudje sramujejo in počutijo ponižane, nimajo niti jamstva za možno obstoj (nekateri starešine morajo naskrivaj izseliti družine iz Slovenije). Enote so skoraj brez Slovencev, kako potem motivirati vojake drugih narodnosti, da bi ostali v Sloveniji? Ko prenehajo ukrepi povišane bojne pripravljenosti, bodo vojaki množično bežali, starešine pa ne bodo mogli obstati v Sloveniji. September se bliža, kam vpisati otroke v šolo? Ljudje prosijo, da bi starešine iz ZSLO obiskali enote, ker imajo občutek, da ne vidijo težav v 14. korpusu. Hudo užaljeni smo, ker gredo člani predsedstva SFRJ mimo poveljstva 14. korpusa, poveljstva pa ne obiščejo. Delo komisije za uresničevanje sklepa predsedstva SFRJ je blokirala Slovenija, zato iščemo rešitev, da bi zavarovali sestavo korpusa. Očitno je, da nimamo nikakršnega jamstva za varnost starešin, civilnih oseb in naših družin.

– Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor): Pri nas je stanje hujše kot v 14. korpusu. Starešine nas množično zapuščajo, civilne osebe pa so že odšle. Do konca meseca bomo ostali tudi brez vojakov. Nekaj družin se je že preselilo iz Slovenije v Srbijo. Blokada vojašnic še traja, pa tudi PTT zveze so prekinjene. Vedno nam veliko obljubljajo in ničesar ne uresničijo. Zakaj obkoljenim enotam niso metali hrane iz zraka? Pri nobenem ocenjevanju stanja do zdaj nisem sodeloval, o premiku proti meji sem izvedel kot pomočnik šele, ko so se enote odpravile – za to mora nekdo odgovarjati. Stanje je treba umiriti, da bi rešili, kar se rešiti da, saj smo prepuščeni sami sebi.

– Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka): Od mene v korpusu pričakujejo, da bom ljudem povedal, kako naprej, ker so osramočeni,

omalovaževani, njihovo dostojanstvo je prizadeto. Ne vem, kaj naj jim rečem! Ta stališča so drugo dejanje izdaje in pri tem nočem sodelovati. Ni videti nobene rešitve za JLA in njene pripadnike v Sloveniji in drugod. Obnašamo se, kot da se ni nič zgodilo, morale pa ni. Ali ZSLO ve, da vsak dan pljuvajo na nas? Zakaj ZSLO ne pojasni vloge JLA na Hrvaškem, saj nas tu enačijo s četniki? Na nas, ki smo ostali, računajte, čeprav pričakujemo še tretjo izdajo, saj se noben sklep predsedstva SFRJ ne uresničuje. Zgodile so se resne stvari, mi pa se obnašamo, kot da je šlo "vse že mimo"!

– V popoldanskih urah sem v svoji sobi v hotelu Kalnik spet premišljeval in potrjeval svojo odločitev, da bom ostal "sam svoj", zvest svojim idealom; vse, kar je zunaj njih, me ne zavezuje! Kdo ve, katerikrat že sem se spomnil seje komiteja v Beogradu, ko sem se postavil v bran avnojske Jugoslavije in Jugoslovanske ljudske armade. Da, moj ideal je Jugoslavija, v duši sem jugoslovansko opredeljen, po narodnosti pa sem Srb. Moj ideal so potopili in odločil sem se za družino! Pogoji za to je še naprej, da sinu Goranu zagotovim, da se po odsluženem vojaškem roku konec julija vrne domov v Ljubljano. Do takrat moram delati in ostati "sam svoj", ne "okupator" (po določbah neke politike), ne izdajalec (po načelu "kdor ni z nami, je izdajalec!"). Odločil sem se pravzaprav, da ne bom orožje nobene nore politike, da se bom vrnil k družini upokojen in tako ostal zvest svojim idealom, ne da bi sodeloval pri njihovem podiranju!

17. julij 1991

Ob 12. uri

V Veliki Buni sem se pogovarjal s kolektivom starešin in civilistov (povabili so me, kar sem čutil kot svoj dolg do ljudi). Čutil sem, da je moralno stanje precej hudo (nič čudnega), oni pa so me spraševali:

- Kakšen je pravni status starešin v Sloveniji?
- Imputirali so nam tudi ukinitve devete armade v Ljubljani, da bi nesposobni dočakali to stanje.
- Kakšni bodo ukrepi proti dezertjerjem?
- Kaj z družinami, pobegnili jih je 60 odstotkov, ni pa nobene pomoči (gre za družine, ki so pobegnile iz Slovenije).
- Ali bi krizo lahko rešili na vodstveni ravni?
- Kakšna je vloga in dogovornost generala Kolška?
- Ali je štab vrhovnega poveljstva enoten?
- Posredovanje na meji v Sloveniji je bilo imputirano JLA, da bi se Slovenija odcepila ali bila "pregnana" iz Jugoslavije.
- Operacijo v Sloveniji so vodili laiki ali neizobraženi vojaki, morda pa je šlo za izdajo.

Ob 14.30

Prispela je informacija Vojaške bolnišnice Zagreb, v kateri je razčlenjeno stanje bolnikov v obdobju od 25. junija do 17. julija. Informacija je bila takoj poslana v ZSLO. Vsebina informacije je vsestransko zanimiva in poučna (zaup. št. 956-1):

“...Skozi psihiatrične kabinete poliklinike je šlo 627 vojakov in 178 starešin kot psihiatričnih bolnikov. Od 627 vojakov je bilo v enote vrnjenih 146, na oddelek za psihiatrijo sta bila poslana 102, na vojaško zdravniško komisijo je bilo poslanih 218, na dodatne preiskave 121, 26 vojakov je dobilo bolniško, 14 vojakov pa je bilo poslanih v garnizijske ambulante. Od 178 starešin, ki so prosili za psihiatrično pomoč, je bilo 83 poslanih na pet- do sedemdnevno bolniško, izjemoma več; v enote je bilo vrnjenih 41, na psihiatrični oddelek je bilo na dodatne preiskave poslanih 26 starešin.

V tem obdobju se je na psihiatričnem oddelku Vojaške bolnišnice Zagreb zdravilo 28 starešin, en vojaški gojenec, en vojaški uslužbenec in 86 vojakov. Od tega števila hospitaliziranih starešin je bilo 12 starešin poslanih na krajšo pet- do sedemdnevno bolniško, za pet vojakov je bilo ugotovljeno, da niso sposobni za služenje vojaškega roka, 41 je bilo razglašanih za začasno nesposobne za služenje vojaškega roka od dveh do štirih let. V enote je bilo vrnjenih sedem vojakov. Z današnjim dnem je na zdravljenju na psihiatričnem oddelku Vojaške bolnišnice Zagreb 50 vojakov, od tega 16 starešin, 33 vojakov in en vojaški uslužbenec. Število takih bolnikov je iz dneva v dan večje, kar utegne prerasti v epidemijo z nepredstavljivimi posledicami.

...Zaradi potreb morajo specialisti obiskati tudi druge garnizije in vojašnice, da bi rešili težave s področja nevropsihiatričnih bolezni.

...Zadnje dni čedalje več vojakov zahteva oprostitev služenja vojaškega roka, vendar nimajo znakov psihične motenosti. Od njih smo izvedeli, da jim starši naročajo, naj se vrnejo domov, da so mnogi med njimi pod organiziranim pritiskom okolja, iz katerega prihajajo, zlasti z območja Slovenije in nekaterih krajev Hrvaške, ki jim grozijo, da bodo izgubili državljanske pravice, da bodo njihovi družinski člani izgubili službo, če ne zapustijo JLA. Radi bi opozorili, da omenjenega problema ne smemo reševati s pomočjo psihiatrije.

Nevarnost je, da nas obdolžijo za zlorabo psihiatrije in kršenje medicinske etike, da vojake, ki nočejo služiti v JLA, razglašamo za duševne bolnike, kar bi imelo nepredstavljljive posledice za ugled JLA in sanitetno službo JLA.

...Obiski staršev in puščanje vojakov, ki so jih starši obiskali, na dopust, negativno vplivajo na moralo drugih vojakov...” je bilo zapisano v sporočilu Vojaške bolnišnice Zagreb.

19. julij 1991

– Ponoči z 18. in 19. julij smo dobili “Sklep predsedstva SFRJ o premestitvi enot JLA z območja Republike Slovenije”. Ljudje so vznemirjeni, žalostni, prestrašeni in polni nejasnih vprašanj, kaj ta sklep pomeni za Jugoslavijo, kaj za JLA, kaj za vojaške osebe in njihove družine v Sloveniji, kaj za mir, kaj...kaj...kaj??? V poveljstvu Petega vojaškega območja je kmalu nastala zmeda. Častniki so se zbirali na hodnikih. Moja pisarna je postala premajhna in preobljudena, prišlo je veliko starešin (celo tisti, ki jih nisem pričakoval, torej sem se o njih motil), spraševali so (h generalom niso šli in ti niso nikogar sprejeli, zaprli so se), prosili za pojasnila, nekateri so potrebovali tolažbo, drugi so vpili: “To je izdaja!” Mnogi so se jokali...Tudi sam sem se spraševal (čeprav sem vedel, da je taka odločitev možna, čeprav sem se na tistem že odločil), kaj to pomeni za avnojsko Jugoslavijo (te ni več), kaj to pomeni za JLA (ni več jugoslovanska in ljudska); kaj to pomeni za naše družine v Sloveniji (te obstajajo); kje se bo to premeščanje ustavilo...???

Kmalu so se oglasili pomočniki iz korpusov in poročali o ocenah sklepa oziroma o odzivih nanj:

– Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana): v korpusu je splošna pretresnost, v Postojni se starešine jokajo; (nekateri so to proslavljali s pesmijo in pijačo sem izvedel pozneje!);

– Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka): sklep pomeni katastrofo za vse aktivne vojaške osebe, JLA in Jugoslavijo – “v torek sem ti rekel, da so stališča zveznega sekretarja drugo dejanje izdaje”;

– Alojz Lipnik, polkovnik, 31. korpus (Maribor): sklep je izdaja (poleg Lipnika je vzklikal polkovnik Slave, načelnik štaba), to je stališče naših starešin.

Ob 8. uri

Komandant Petega vojaškega območja general Avramović je sklical sestanek z nekaterimi redkimi starešinami, govoril je, vsi pa so molčali (ali molk pomeni, da se strinjajo – tokrat prav gotovo ne!):

Sklep ima zgodovinski pomen za Jugoslavijo (kakšen cinizem, sem pomislil). Sprejet je bil pod ultimatom. Če nas imajo za okupatorje, se bomo tako tudi obnašali. Slovenski narod lahko zdaj odpre oči. Vojska vas moti in odšla bo, vi pa se odločite, kje boste živeli. JLA ne bo tam, kjer ji ne priznajo, da je JLA. Sledi koncepcija take vojske, ki ustreza novi državi.

Ne sprejememo nobenega izsiljevanja in zahtev, ki ovirajo uresničevanje sklepa, v nasprotnem: odgovoriti po vojaško, vsak v okviru svoje pristojnosti, vključno z uporabo orožja.

Obnašanje v teh treh mesecih v Sloveniji mora biti enako kot na vsem ozemlju Jugoslavije – kdor si želi incidentov in vojne, jih bo imel, toda to bi bila drugačna podoba vojne.

Prve reakcije starešin so čustvene, sklicujejo se na presenečenje in prevaro, vsi mislijo na svoj položaj.

Umaknili se bomo mirno ali z bojem, to je odvisno od Slovencev.

20. julij 1991

Takoj so se začele priprave načrtov za premestitev enot, pa tudi zbiranje izjav starešin "slovenske narodnosti" in pripadnikov drugih narodnosti, ki imajo prebivališče na ozemlju Republike Slovenije (druga točka sklepa), o prenehanju aktivne vojaške službe ali o tem, da ostanejo v JLA. Sam sem se odločil za družino. Na hodniku me je srečal komandant in vprašal: "Za kaj si se odločil?" Odgovoril sem mu: "Saj je še čas," vendar sem še istega dne napisal prošnjo za upokojitev in čakal z oddajo do dne, ko je moj sin Goran dobil ukaz za odpust iz JLA ob koncu služenja vojaškega roka (do 26. julija).

Vsem se je mudilo. Kadrovska uprava ZSLO je z aktom int. št. 01/2555-1 zahtevala, da jim takoj pošljejo pisne izjave starešin iz druge točke sklepa, ti pa nimajo ne časa ne možnosti, da bi se sestali s svojo družino in se dogovorili. To je bila prava stran sklepa!

24. julij 1991

V časopisu Narodna armija se je z naslovom Zobje nekega sklepa (avtor Ljubodrag Stojadinović, polkovnik iz uprave ZSLO za moralno vzgojo) "pojaviло" besedilo, v katerem je bila natančno določena prihodnja vloga JLA, kar je po mojem mnenju viselo v zraku ravno zaradi sklepa o premestitvi enot JLA iz Republike Slovenije.

"Zobje nekega sklepa!

Spet se vračamo k sklepu o umiku iz Slovenije, s spoštovanjem resignacije mnogih častnikov armade, ki jim je čez noč odpadel večji kos samodoločbe – zelo skrbno moramo ohraniti to, kar je v tem sklepu vrednega.

To je večina te države in večina prebivalstva, ki noče živeti v german-ski Sloveniji Milana Kučana in ustašoidni Hrvaški Franja Tuđmana. Storiti moramo vse, da jih ne bi kdo odpeljal proti njihovi volji, skupaj z ozemljem, ki ne sodi tja.

V Sloveniji nas nočejo in iz nje se bomo umaknili. Lahko se umaknemo še dlje, če bi nam grozili in nas sovražili. Ko bodo ljudje rekli, naj se ustavimo, se bomo ustavili, in tu bo meja. Pa ne ta, ki jo je neke noči na kamen narisal Moša Pijade, medtem ko se je šel meje in uničil narodov bit, pač pa tista, na kateri se je ta narod, pripravljen boriti skupaj z vojsko, ne pa izdati svojo armado in državo.

Prepričan sem, da je v tem razumni del sklepa z grenkim občutkom, da še nismo dokončno obračunali z izvorom naših največjih zmot," je zaključil komentator Narodne armije.

Vsebina besedila me je razburila in razdražila. Takoj sem poklical polkovnika, Iva Matovića, glavnega in odgovornega urednika časopisa Narodna armija, protestiral sem in zahteval, da me takoj črtajo iz kolofona kot člana časopisnega sveta. Ta miren in prijeten človek mi je rekel: "Vaso, to so napisali v upravi in sam pri tem ne morem ničesar storiti." (Srečala sva se 23. novembra 1991 v Beogradu, ko sem prosil za svoje dokumente, prijetno sva se pogovarjala in "pohvalil me je za mojo načelnost"!)

Okrog poldneva sem zaradi tega poklical tudi načelnika uprave ZSLO za moralno vzgojo generalmajorja dr. Dušana Žunića, ki mi je rekel samo: "Preberi to večkrat, tu je tudi nekaj dobrega."

Hkrati sem dr. Žunića prosil, da bi rešili problem Vojaške bolnišnice v Ljubljani in problem spominskih sob vojaških enot v Sloveniji, predlagal in utemeljil sem rešitev: Vojaška bolnišnica naj se ne seli zaradi 4100 vojaških zavarovancev, spominske sobe pa naj bi predali odborom vojaških enot pri ZZB NOV Slovenije, da bi jih varovali in ohranjali tradicijo NOB. Kmalu po tem mi je general Žunić prenesel stališče generalpolkovnika Marka Negovanovića: "Niti ena pinceta ne sme ostati (iz Vojaške bolnišnice, avt. op.) in niti ena slika (iz spominske sobe, avt. op.)!" Tako je sovraštvo premagalo razum, večna "skrb za ljudi" in "negovanje tradicije" pa tako nista več aktualni, to bodo staro-novi ljudje reševali po svoje!

25. julija 1991

Kljub statusu v katerem se nahajam (sem na razpolago) in dokončni osebni odločitvi, da se upokojim in vrnem svoji družini v Ljubljano, pišem in podpisujem dokument o ohranjanju morala ljudi, enot in poveljstev 5. vojaškega območja JLA v teku realizacije Odloka Predsedstva SFRJ o predisklokaciji enot in poveljstev z ozemlja Republike Slovenije. Vsebina in pomen dokumenta narekujeta, da ga v celoti in v izvirniku objavim rok prilogo.

26. julij 1991

Ob 8. uri

Prispel je ukaz o odpustu vojakov Slovencev iz JLA, kontinuirano do 15. avgusta. Postalo je jasno, da gre moj Goran (junijska skupina dopolnitve) domov v Ljubljano konec julija. S tem so bili izpolnjeni vsi pogoji, da tudi sam uresničim svojo odločitev – da se upokojim, saj imam za to vse pogoje.

Ob 10. uri

Komandant Petega vojaškega območja general Avramović me je povabil na pogovor in "mimogrede" zahteval, naj razrešim dolžnosti načelnika oddelka za moralno vzgojo polkovnika Đura Vrandečića, in sicer tako, da mu dam bolniški status ali zdravljenje, ali da prekinem njegov pooperacijski bolniški dopust, najbolje pa bi bilo, mi je predlagal, "da ga suspendirate". Zavrnil sem in vztrajal pri spoštovanju njegovega sedanjega statusa. Toda komandant ni odnehal, zahteval je, naj to storim in na to mesto pripeljem polkovnika Jovana Miškova, pomočnika komandanta v 14. korpusu (Ljubljana). Bilo mi je jasno, da je to rešitev generala Negovanovića, saj komandant Miškova sploh ne pozna. Vse to sem spet zavrnil, saj za kaj takega nisem pristojen in ker moj položaj ni rešen – bil sem na razpoložljivosti!

Po takem razpletu pogovora "stoje" mi je komandant rekel: "Lahko sedete" in nadaljeval z vprašanji meni osebno (to je bil dialog):

– Kje nameravate živeti? V Republiki Sloveniji s svojo družino! Kdor bo živel tam, ne more biti moj pomočnik!

– Ste se pripravljeni premestiti? (Vedel sem, da mi pripravljajo premestitev na Tretje vojaško območje – Skopje.) Ne! Kdor ni pripravljen iti tja, kjer je potreben, ne more biti moj pomočnik!

– Ste pripravljeni iti "na delo" v poveljstvo 14. korpusa? Ne dopuščam nikakršnega podcenjevanja!

– Ste pripravljeni iti z nami? Ne vem, kam greste!

– Ste se pripravljeni upokojiti, ker imate polno delovno dobo? Premislil bom, dovolj časa je še!

– Hitreje razmišljajte! Lahko greste!

Že napisano prošnjo za upokojitev sem predal načelniku kadrovskega organa, ne pa komandantu, kar bi bilo za pomočnika normalno, seveda v primeru, če bi šlo za "normalnega" komandanta. Naslednjega dne me je komandant ustavil na hodniku in me vprašal: "Za kaj ste se odločili?" Odgovoril sem samo: "Še je čas!"

Ob 11.30

Dobil sem dokument poveljstva 65. zaščitnega motoriziranega polka (to je enota s specialnim namenom), s podpisom komandanta Milana Šuputa (med vojno je postal komandant liškega korpusa Vojske SR Krajine). Dokument zaup. št. 628-18/2 je zanimiv zaradi vsebine in postavljenih vprašanj:

"1. Glede na izjemno intenzivnost in trajanje jugoslovanske družbene krize, približno do kdaj in v kakšnem smislu se kaže njena rešitev in kakšno dejansko mesto in vlogo JLA in oboroženih sil v celoti je mogoče pričakovati v okviru rešitve jugoslovanske krize?

2. Če se pričakujejo določene oblike transformacije JLA, kakšen položaj starešin je predviden? Če je namreč predvidena kakšna oblika konfederalne vojske, bo nujno anketirati starešine in razmestiti kadre...
3. Starešine poudarjajo, da se JLA v teh razmerah ne obnaša dosledno in načelno, kar še naprej podira naš ugled pri hrvaškem in drugih narodih:
Zakaj JLA in vojaško vodstvo ne dokažeta jasno, da nismo prosrbska vojska in da nismo pročetniška vojska, kar nam stalno imputirajo?
4. Je bilo nujno s tako močjo "udariti" po policiji in ZNG v Erdutu in Dalju? Upoštevati je treba, da na Hrvaškem živi veliko starešin, civilnih oseb in njihovih družin ter veliko vojakov, ki bodo žrtve maščevalnih akcij poveljstva. Tveganja namreč niso izpostavljeni tisti, ki so poveljevali – ukazovali in udarili na sile MNZ. Zaradi takih primerov je možnost za skupni dogovor manjša in bolj zapletena in "uničuje" vero, da je JLA ljudska.
5. Starešine niso zadovoljni z načinom "obveščanja Narodne armije..." – to so bila nekatera vprašanja in pripombe komandanta 65. zaščitnega motoriziranega polka.

Ob 18. uri

Dobil sem časopis Narodna armija in v njem je članek dr. Milisava Simića, kontraadmirala, v katerem piše: "Na eni strani so sile, ki si prizadevajo najti novo obliko skupnega življenja naših narodov, na drugi pa tiste, ki si prizadevajo za nastajanje nacionalnih držav. Kakršna koli že bo rešitev (po mirni poti ali s silo), je jasno, da Jugoslavija kot država ne bo več taka, kot je bila do zdaj, kar pomeni, da tudi JLA ne more biti taka, kot je bila do zdaj."

Ker sem ga poznal iz časov "vročih" partijskih razprav, sem bil prepričan, da tudi ta stališča niso "zrasla v njegovi glavi"; vendar priznam, da so me utrdila v prepričanju, da ne bom sodeloval pri razbijanju tega, kar imam rad, kar mora preživeti in lahko preživi in živi na novi osnovi (eni poleg drugih, če ne skupaj). Vendar za to ni moči ali pa so se take sile umaknile v napadu sil z nacionalno (nacionalistično) usmeritvijo, da bi nekako preživele.

29. julij 1991

Ob 12. uri

Iz Ljubljane je prišel polkovnik Milan Aksentijević, ker je potoval v Beograd (rezerviral sem mu letalski prevoz za ta dan ob 15. uri). Ob "kavi vodki in solzah" mi je pripovedoval o tem, "da se je treba boriti za Jugoslavijo" oziroma da je on to "dokazal v Ljubljani". Nato je potožil, da se ne bi rad upokojil (ukaz o tem je bil star že tri dni, toda tega mu še

niso sporočili) in da bi bil "rad častnik za obveščanje javnosti na Petem vojaškem območju" ("torej pri "tebi", kot je rekel in mislil name). Sam sem poznal resnico, ki mi jo je skrival – s seboj je nosil kompletno vojaško opremo in jo spravil v pisarno načelnika štaba, "predvideli" pa so ga, da bi "prevzel moje zadolžitve". Ničesar od tega nisem komentiral. Želel sem si ohraniti ljudi (torej tudi njega) v lepem spominu, saj mi kot človek ni bil tuj.

Odletel je v Beograd... in se vrnil v uniformi generala JLA (31. julija) na letališče Pleso, od tam pa v pisarno generala Andrije Rašete, kamor so me povabili, da sem mu čestital. Pred tem so me poklicali iz Beograda (30. julija), naj zagotovim sprejem generala Aksentijevića; o tem sem obvestil generala Rašeto, ki mi je rekel: "Ti si vedno nekaj izmišljaš po svoje." Generala Žunića v ZSLO sem vprašal: "Kdo je ta general Aksentijević?" On pa mi je odgovoril: "Pusti me, o tem ne vem ničesar, gre pa za Milana Aksentijevića iz Ljubljane." (Milana kot človeka in očeta obžalujem. Nikoli mu ne bi privoščil, kar se mu je zgodilo in kar se mu še vedno dogaja.)

31. julij 1991

Ob 10. uri

Poveljstvo je organiziralo (potovanje s helikopterjem), da so se zbrali pomočniki komandantov korpusov, ki so poročali in se tako predstavili novemu pomočniku komandanta vojaškega območja generalmajorju Milanu Aksentijeviću. Navajam najpomembnejše poudarke iz njihovih poročil:

- Jovan Miškov, polkovnik, 14. korpus (Ljubljana): Nekateri starešine so se odločili, da ne bodo odšli v premestitev s korpusom iz Republike Slovenije, velik problem pa je splošna varnost ter položaj družin in starešin, ki bodo ostali;

- Stojan Filipović, polkovnik (novi pomočnik), 31. korpus (Maribor): Po številčnem stanju nismo več korpus (dezertiralo je 933 vojakov, 58 starešin in 56 civilnih oseb; šest starešin in 37 civilnih oseb prosi za prenehanje službe v JLA; 33 aktivnih starešin noče oditi s korpusom); pričakujemo, da bodo vojaki Hrvati bežali med premikom enot;

- Mirko Vukanović, polkovnik, 13. korpus (Reka): Umik iz Slovenije je bil pri nas sprejet kot izdaja (tako je bil sprejet tudi odhod na mejo) in kapitulacija; koliko časa bo JLA še izenačevana s četniki, na kar nihče ne reagira?

- Milanko Đurković, polkovnik, 10. korpus (Zagreb): Na terenu je popolno nezaupanje med Srbi in Hrvati; ljudje se izseljujejo – Srbi proti gozdovom in pribežališčem, Hrvati pa proti mestom; prepričan sem, da se bo konec tedna odločalo o vojni ali miru!

– Aco Stojiljković, podpolkovnik (novi pomočnik), 32. korpus (Varaždin): Na terenu je velika nevarnost odkritih spopadov med srbskim in hrvaškim narodom, zlasti v občini Bjelovar!

– General Aksentijević se je zahvalil pomočnikom iz korpusov za poročila, nato pa je poudaril le dva “problema”:

– “Doktorji znanosti (eden je bil navzoč, avt. op.) so uničili Jugoslavijo, zdaj pa uničujejo tudi JLA,” in dodal: “V ZSLO sem videl, da ne znajo napisati niti navadnega dokumenta.”

– “Izgubili smo 6000 ljudi”, druge pa moramo varovati, ker so “ostali le pravi borci”.

Đuro Vrandečić, načelnik oddelka za moralno vzgojo pri poveljstvu Petega vojaškega območja (“pomočnikov pomočnik”) se ni hotel udeležiti tega sestanka, toda naslednjega dne (8. avgusta) je prišel v službo in generalu Aksentijeviću povedal, da bo sodeloval z njim pod naslednjimi pogoji: “JLA se mora ločiti od četnikov; pojasniti mi morate odnos ZSLO do generalpodpolkovnika Iva Tominca in zlasti do generalpolkovnika Konrada Kolška in polkovnika Vasa Predojevića. Brez tega sploh ne bom prišel in ne bom delal z vami. Brez tega me sploh ne kličite!” Kaj takega je lahko rekel in tako ravnal samo polkovnik Đuro Vrandečić!

Ob 13. uri

Generalmajor Milan Aksentijević se je predstavil komandantu Petega vojaškega območja generalpolkovniku Životi Avramoviću v Slunju in mu poročal: “Tovariš general, javljam se na dolžnost vašega pomočnika. Prinašam vam pozdrave in sporočilo načelnika generalštaba – hoteli ste generala za pomočnika – imate ga!”

1. avgust 1991

Ob 8. uri

Sestanek v operativni dvorani – navzoči so vsi častniki od položaja načelnika navzgor. Vodil ga je generalpodpolkovnik Andrija Rašeta. Kratko je sporočil, da odhajam v pokoj na lastno željo, nato pa predstavil generalmajorja Milana Aksentijevića kot novega pomočnika in mu dal besedo. General Aksentijević je govoril v svojem slogu, vendar ga nihče ni poslušal, ljudje so negodovali, nastal je nemir. Zaradi tega mi je bilo zelo neprijetno. Nato sem dobil besedo. Vsem sem se zahvalil za sodelovanje in razumevanje, ki so ga imeli do mene, in rekel (morda nekoliko zlobno, vendar iskreno) tudi to: “Politika je prešla v nestrokovne in nore roke (nisem mislil na Aksentijevića ali samo nanj, čeprav se je tako slišalo), s politiko in vojsko se ne bom več ukvarjal, pač pa se bom posvetil družini in vnuku Luki.” Nato sem šel od starešine do starešine in

se z vsemi pozdravil in poljubil, nekateri so se jokali in me s tem presenetili. Tega od njih nisem pričakoval (torej sem se motil, čeprav jok ne sodi sem). Še danes mi je žal za te ljudi, sploh pa nisem na strani tistih med njimi, ki so si postali hudi sovražniki ravno zaradi nore politike, norih politikov in norih generalov, ki so se šli politiko.

Ob 13. uri

Tovarišice in tovariši iz mojega sektorja so mi pripravili poslovitev. Rekel sem, naj povabijo tudi generala Aksentijevića. Vse bi potekalo v pristnem ozračju, če si general Aksentijević ne bi vzel pravice govoriti. Toda tudi to je minilo. Nisem hotel govoriti. Z vsemi sem se najpristrčneje pozdravil, posebno pa z "mojo" Marico: bila je vestna uslužbenka in sodelavka, kakršno bi si želel vsak, bila je ženska – človek z veliko človeškega v sebi...Tako mislim še danes!

Ob 17. uri

V Ljubljano sem se pripeljal s službenim avtom, ker je šel generalmajor Milan Aksentijević obiskat družino, z enakim namenom je šel z nama tudi polkovnik Danilo Đurović. Tako nisem pobegnil iz Zagreba, ne iz JLA, kot so razlagali zlobneži.

Pred odhodom iz Zagreba sem po telefonu poklical Lušci Palanko in tam slučajno dobil sestro ("sejo") Smiljo. Povedal sem ji, da grem v pokoj, ona pa mi je rekla: "Prav imaš," in preroško vprašala: "Se bova midva še kdaj videla?" Rekel sem: "Menda bova", in končal pogovor. Žal je to "menda bova" trajalo do decembra 1995. Našel sem jo v begunstvu, pri sorodnikih, vendar v tujini!

Istočasno z mojim prihodom v Ljubljano je z Reke po odsluženem vojaškem roku prišel tudi sin Goran. Tako se je vsa družina 1. avgusta 1991 zbrala v Ljubljani okrog našega Luke. Tu se začne tretji del moje zgodbe.

3. avgust 1991

Doma me je obiskal Ivo Tominc, upokojeni generalpodpolkovnik. Dolgo sva se pogovarjala, zlasti o dogodkih v poveljstvu Petega vojaškega območja po njegovi upokojitvi. Zelo se je zanimal za komandanta generalpolkovnika mag. Konrada Kolška.

Dogovorila sva se, da se bova pogosteje srečevala, da bova skupaj delala pri nekaterih projektih, vendar je kmalu hudo zbolel in videvala sva se, žal, zelo pogosto v njegovi bolniški sobi na Univerzitetnem kliničnem centru v Ljubljani. Tako je bilo tudi do predzadnjega dne njegovega življenja, ko mi je poskušal nekaj povedati, vendar ga nisem mogel več slišati.

21. januar 1992

Umrl je Ivo Tominc, generalpodpolkovnik v pokoju, ki je bil pred tem opravljal dolžnosti pomočnika komandanta Petega vojaškega območja za moralno vzgojo in pravne zadeve (dolžnost mi je predal 17. maja 1991). Umrl je "prvi general med novinarji in prvi novinar med generali", kot je zapisala Mladina. Želel si je, da bi bil pokopan v Razdrtem pri Postojni, ob prisotnosti samo dveh prijateljev iz JLA (taka je bila njegova želja) – Cirila Zabreta in mene. Kaj naj napišem o Ivu?

Ne glede na to, kakšno sodbo o njem izrekli (če jo sploh bodo), ga bom ohranil v lepem spominu, zlasti zaradi skoraj dveletnega prijateljevanja v Zagrebu, zaradi njegovega razumevanja do mene, ki se ni spremenilo ne prej ne po "agresiji na Republiko Slovenijo", zaradi zaupanja, ki mi ga je izkazoval med svojo kratko in hudo boleznijo – kot prijatelj se je potrdil tudi v nesreči (sreča prijateljstvo ustvarja, nesreča ga preizkuša – Seneka).

Bil je razumen in dostojanstven človek in general! Živel je bogato javno življenje, odšel pa je za zmeraj tiho in neopazno. Žalosten je odšel tudi zato, ker mu njegovi rojaki, mlajši po činu in položaju v JLA, niso izpolnili zadnje želje, da bi ga v bolnišnici obiskali kot tovariši, čeprav jih je podpiral v službi in veliko prispeval k njihovemu hitremu vzponu v vojaški hierarhiji. Vedeli so, za njegovo željo, vendar mu je niso izpolnili, ker so se tedaj čutili "večje Slovence od njega". Željo sta mu izpolnila le dva tovariša, polkovnik Jovan Miškov in podpolkovnik mag. Mihajlo Terzić.

Nekateri so ga kljub temu "mimogrede" obiskali v bolnišnici in ga vznemirjali, govorili so mu "Umri, izdajalec," spomnili so ga na grafite v Postojni ("Tominc izdajalec") in na to, da so mu prerešetal vrata na vikendu v Stranah...

Pa to ni bil, bil je Slovenec, ki je svoje vedno in povsod javno in s ponosom prenašal in govoril, vendar nikoli v breme ali nasproti drugim, nikoli pod ali nad mejo, ki jo je dopuščal drugim in nikoli proti sožitju v skupni Jugoslaviji. Bil je nasprotnik nacionalizma. Razumel je nov čas. Bil je za razumne rešitve in proti kakršnemu koli nasilju... Opozoril me je na morebitni revanšizem v Sloveniji in mi povedal, da za njim ne bo Janša, pač pa "Cankar" (tako je klical Mirana Bogataja – večnega drugega, ki je hotel postati prvi na področju obrambe v Sloveniji!).

Bil je in ostal dostojanstven tudi v javnih polemikah ob sojenju "četverici", ko so ga razglasili za izdajalca pred Republiškim štabom teritorialne obrambe v Ljubljani in ko je na sestankih ZSLO nastopal z lastnimi stališči ali pa s stališči poveljstva Petega vojaškega območja, ko si je v svetu časopisa Narodna armija prizadeval za ugled časopisa, ko je po poveljstvu Petega vojaškega območja in po ZSLO "ilegalno" krožil

izrezek iz časopisa o njegovem glasovanju na plebiscitu v Republiki Sloveniji ("V Stranah je vseh 48 volilcev, ki so šli na plebiscit, glasovalo za samostojno Slovenijo. Na tem volilnem mestu je glasoval tudi general Ivo Tominc.") Tudi ko je bil poklican na raport k admiralu Stanetu Brovetu zaradi stališč javno izrečenih na sestanku v ZSLO, ko se ni vključil v Zvezo komunistov – Gibanje za Jugoslavijo (v "Mirkovičevo in Mamulovo partijo", je pravil); ko je vložil prošnjo za upokojitev in bil takoj razglašen za izdajalca (6. marca 1991), pred in po "agresiji" in na "smrtni postelji"...

V pokoj je odšel na hitro in v nenavadnem času za generala (poveljstvo je zapustil 8. aprila 1991, dolžnost mi je predal 17. maja 1991, v običajnih razmerah bi šel oktobra na razpoložljivost), za kar je navajal družinske razloge. Verjeti, da je vedel, kaj se bo zgodilo, pomeni verjeti, da pri tem ni hotel sodelovati, da je hotel ostati in nad tragičnim breznom in sovraštvom! Sam verujem v to in takega Iva bom ohranil v spominu!

Veliko bi lahko napisal o njem, vendar to prepuščam tistim, ki se imajo za bolj poklicane. Pred pozabo bi rad ohranil samo eno izmed njegovih neuresničenih želja, to pa je projekt knjige "Komandant Lazar". Hotel je napisati knjigo o Stanetu Potočarju Lazarju, slavnem partizanskem komandantu in načelniku generalštaba JLA. To navajam samo zato, ker si je želel, da bi pri tem projektu sodeloval tudi jaz. To bi bila zame čast, saj gre za našo skupno, veliko in slavno epopejo in njene ljudi – borce. On sam je napisal knjigo o sebi, da ne bi mi (jaz) delali napak!

Aktuelne pojave i događaji
od uticaja na moral jedinica,
komandi i ustanova 5.VO,
izveštaj za maj 1991. godine
ne ~~se~~, d o s t a v l j a .-

SAVEZNI SEKRETERIJAT ZA NARODNU ODBRANU

-UPRAVI ZA MORALNO VASPITANJE -

Na osnovu Instrukcije o praćenju i procenjivanju morala u OS SFRJ, dostavljamo Vam izveštaj o aktuelnim pojavama i događajima od uticaja na moral jedinica, komandi i ustanova 5.VO u mjesecu maju 1991. godine.

1. OPŠTI USLOVI U KOJIMA JE IZGRADJIVAN MORAL

Na izgradnju morala jedinica, komandi i ustanova 5.VO, odnosno njenih pripadnika (vojnika, AVL i GL) uticale su pojave i problemi od značaja za razrešavanje društvene krize na jugoslovenskom planu uopšte i posebno pojave i problemi u zoni odgovornosti 5. VO(RH i RS), gde se posebno ističu:

- blokada rada Predsjedništva SFRJ i ne provodjenje njegovih odluka od 9. 5. 1991. godine, čime je i JNA dovedena u posebnu situaciju zbog nepreuzimanja poslova vojne obaveze i ne upućivanja regrutnog kontigenta iz RS na služenje vojnog roka u JNA. Ovaj problem izaziva značajne teškoće u izgradnji morala naših sastava, kako kod vojničkog tako i starešinskog;
- nerazoružavanje paravojnih organizacija, nego i dodatno formiranje i davanje zakletvi od strane novih oružanih formacija u RH (zbor nacionalne garde) i u RS (nove slovenačke vojske u okviru TO) posebno je uticalo na starešine kao akt osporavanja i negiranja jedinstva OS i kao akt osporavanja Ustavom SFRJ utvrdjene uloge i odgovornosti JNA;

(F) medijski rat koji poprima obilježja terora na svest i mišljenje ljudi, i njegova usmerenost protiv JNA i njenih pripadnika, za posledicu ima ugrožavanje ljudskih prava i dostojanstva pripadnika JNA na jednoj i izazivanje sumnji u odlučnost da se ta aktivnost spreči našim, armijskim, prisustvom u sredstvima javnog komuniciranja, i;

- izazivanje incidentnih situacija (Split, Maribor i sl) kojima se od organa vlasti u RH i RS, između ostalog, želi kompromitovati JNA, i uopšte sporo rešavanje problema nakazanih odlukom Predsedništva SFRJ dovede do negativnog reagovanja starešina, pogotovu onih koji su sa jedinicama iz drugih AO

pledistacirani u 5. VO, koji su, kako kažu, "došli po posebnom zadatku a od njegove realizacije nema ništa", i *u Pukovnici i Pukovnici*

- oticanje brojnih vojnih podataka iz komandi i jedinica i izjave članova organa vlasti da ih daju starešine JNA (slučaj KŠRV "Bedem-91") izaziva podozrenja kod AVL pa može voditi i u diferencijaciju koja može imati i negativne posledice po stanje morala i b/g.

• Ii, kao i drugi, problemi i pojave za posledicu imaju stvaranje šireg antiarmijskog raspoloženja u zoni odgovornosti 5.VO, što se manifestuje kroz: atakovanje na ljudska prava, slobode i dostojanstvo, pripadnika JNA i JNA kao institucije (uskraćivanje vode, struje, PTT linija; odbijanje usluga na benzinskim pumpanjama, u trgovinama i u institucijama; otpuštanje supruge AVL sa posla; stalne pretnje po telefonima; proglašavanjem pojedinih pripadnika JNA nepoželjnim na toj teritoriji i podnošenje krivičnih prijava protiv AVL; atakovanje na vojnike i njihove posete iz drugih delova SFRJ) i

- pojave u našim komandama i jedinicama kao posledice stanja na teritoriji (preseljavanje porodica AVL u "sigurnija mjesta", podnošenje zahtjeva za prevremeni prestanak AVS pretežno od mladih starješina; insistiranje na penzionisanju van uobičajenog vremena za penzionisanje (i pored opravdanja ovo izaziva uglavnom negativne komentare); opredeljivanje delova kadrova da odmah po prestanku AVS (redovnom ili prevremenom) stupaju u redove novoformiranih jedinica zbora narodne garde ili TO u RH i RS itd).

Kad je u pitanju nezadovoljstvo starešina ili osećaj ugroženosti po egzistencionalno i porodično pitanje, onda treba istaći da je 57 starešina odselilo svoje porodice u tzv. sigurnija mesta, a isto toliko starešina (57) je podnelo zahtev za prevremeni prestanak AVS (pretežno se tu radi o starešinama Slovenačke i Hrvatske nacionalnosti). Ove pojave izazivaju različite komentare posebno u jedinicama i garnizonima iz kojih su te starešine.

Medjutim, treba istaći da moral naših sastava, odnosno naših pripadnika nije doveden u pitanje po ni jednom elementu, pogotovo kada su u pitanju opredeljenja za Jugoslaviju i za Jugoslovensku narodnu armiju. To se očituje kroz kvalitetno izvršavanje svih zadataka u vreme povišenih mera b/g i pored njihove dugotrajnosti i napora kojima su starešine, jedinice i komande svakodnevno izložene. Isto tako ocena se može dati i za vojnički sastav iako se zapažaju pojedinačni slučajevi grupisanja na nacionalnoj osnovi i netrpeljivosti, pogotovo kada je u pitanju nedolazak regrutnog kontingenta iz Republike Slovenije našto se reaguje medju vojnicima ostale narodnosti.

U celini uzeto, moral komandi, jedinica i ustanova odnosno, pripadnika 5.VO (vojnika, starešina i građanskih lica) i u ovim uslovima društvene krize obezbeđuje kvalitetno izvršavanje svih zadataka i u uslovima povišenih mera stalne b/g.

5. junija 1991

Poročilo o moralnem stanju v 5. vojaškem območju

U K A Z broj 1/9

PREDSEDNIŠTVA SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

OD 6. MAJA 1991. GODINE

I

Na osnovu člana 315. tačka 6. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("Službeni list SFRJ", broj 9/74), člana 493. Zakona o službi u oružanim snagama ("Službeni list SFRJ", broj 7/85, 20/89, 40/89 i 26/90) i Odluke o ovlašćenjima predsednika Predsedništva SFRJ da u ime Predsedništva SFRJ donosi i potpisuje akte o pitanjima iz oblasti rukovodjenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ, O. br. 9/87)

A) P O S T A V L J A S E

Vrsta promene 0 6

26.- PREDOJEVIĆ Stojana dr VASO,
pešadijski pukovnik, lična VES 31179,
rodjen 15. marta 1939. godine.

R. b. P S V 1 5 0 3 3 9 1

Stanje u službi 0 1

Datum 0 6 0 5 9 1

U Komandi 5. vojne oblasti

0 7 5 2

a) po mirnodopskoj formaciji:

- za pomoćnika komandanta za moralno
vaspitanje i pravne poslove

3 1 0 0 0 2

VES 31040

3 1 0 4 0

FČ general-majora,

PG 5 (peta)

0 5

(po form. FČ general-majora -
- general-potpukovnika

PG 5),

4 5 4 6 0 5 0 0

Garnizon Zagreb

4 4 7

b) po ratnoj formaciji:

- za pomoćnika komandanta za mo-
ralno vaspitanje i pravne poslove

Komande Vojišta

VES 31040

FČ general-majora

Do sada:

a) Po MF: Pomoćnik komandanta 5. vojne oblasti, FČ pukovnika, PG 6.

b) Po RF: Pomoćnik komandanta Vojišta, FČ pukovnika.

Ovaj ukaz izvršiti o d m a h.

P R E D S E D N I K
PREDSEDNIŠTVA SFRJ
dr Borisav Jović, s. r.

Tačnost izvoda o v e r a v a :

Kapetan bojnog broda
Dimitrije Kojić

2. 7. 91 - 4

6. maja 1991

Ukaz predsednika predsedstva SFRJ o imenovanju Vase Predojevića za pomoćnika poveljnika
5. vojaškog območja

4. julija 1991
S srbskimi starši pred halo Tivoli

Predmet: Izvod.-

U K A Z BROJ 623-6

STAVLJENOM

OD 29. JUNA 1991. GODINE

I

Na osnovu člana 315. tačka 6. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("Službeni list SFRJ", broj 9/74), člana 270. stav 1. Zakona o službi u oružanim snagama ("Službeni list SFRJ", broj 7/85, 20/89, 40/89 i 26/90) i člana 79. stav 3. Zakona o opštenarodnoj odbrani ("Službeni list SFRJ", broj 21/82 i 35/91)

D) STAVLJA SE NA RASPOLAGANJE

Vrsta promene 0 6

7.- PREDOJEVIĆ Stojana dr VASO,
pešadijski pukovnik, lična VES
31179, rođen 15. marta 1939.
godine.

R. b. P S V 1 5 0 3 3 9 1

Stanje u službi 1 8

Datum 2 9 0 6 9 1

U Komandi 5. vojne oblasti

0 7 5 2

FČ general-majora,

PG 5 (peta)

0 5

Garnizon Zagreb

4 4 7

Do sada:

a) Po MF: Pomoćnik komandanta za moralno vaspitanje i pravne poslove Komande 5. vojne oblasti, FČ general-majora, PG 5.

b) Po RF: Pomoćnik komandanta za moralno vaspitanje i pravne poslove Komande Vojišta, FČ general-majora.

Ovaj ukaz izvršiti o d m a h.

NAČELNIK ŠTABA
VRHOVNE KOMANDE
general armije
Veljko Kadijević, s. r.

Tačnost izvoda o v e r a v a :

Kapetan bojnog broda
Dimitrije Kojić

29. junija 1991

Ukaz o suspenzu Vase Predojevića

KOMANDA 5. VOJNE OBLASTI

Pgv.broj 2/22-151

01.06.1991. godine

7

ŠTABU VRHOVNE KOMANDE BEOGRAD

Posle odluka političkih vrhova 30.06. ~~na~~ 01. na 01.07.1991. godine, stanje morala u jedinicama 5. vojne oblasti na teritoriji Republike Slovenije pa i šire, a posebno stanje morala starešina, ukazuje na:

- potpuno razočarenje, nezadovoljstvo, ogorčenje i tugu zbog dovodjenja naših jedinica i posebno njihovog starešinskog sastava u stanje koje je daleko ispod nivoa ljudskog i vojničkog dostojanstva;
- sumnju u način ~~u~~ sprovođenja Odluke SIV-a i tačnost njene interpretacije, najšto posebno ukazuje izjava predsednika SIV-a posle razgovora u Ljubljani;
- mogućnost da naš sastav - naše jedinice u narednim danima počnu napuštati i starešine duboko odane SFRJ i JNA i to zbog gorčine, poniženja, ali i iz ličnog dostojanstva, i
- razmišljanja, pa i predloga, da treba krajnje odgovorno i ozbiljno razmotriti pitanje preostalog dela vojnika Slovenaca u našim jedinicama, posebno iz razloga što su oni životno vezani za tu sredinu, a pretnje koje im se zvanično upućuju mogu imati za te mlade ljude izuzetno teške posledice ako se ne odazovu pozivu (ovo se posebno odnosi i na vojnike koji potiču iz mešovitih brakova).

S tim u vezi predlažemo da Predsedništvo SFRJ, SIV i Štab VK svojim odlukama i njihovom konkretnom realizacijom obezbede dostojanstvo i živote naših sastava - naših ljudi tako što će sprečiti dalja ponižavanja mogućom odlukom o predaji oružja, na što starešine neće pristati.

Svako drugo rešenje imaće nesagledive posledice na moral ljudi i jedinica na koje nećemo moći uticati, ali ni prihvatiti bilo kakvu odgovornost za to.

Ne pristajemo na kvalifikaciju da smo okupatorska armija i da nam se sudi kao ratnim zločincima. U protivnom sve konsekvence neka povuku državni i politički vrhovi države SFRJ.

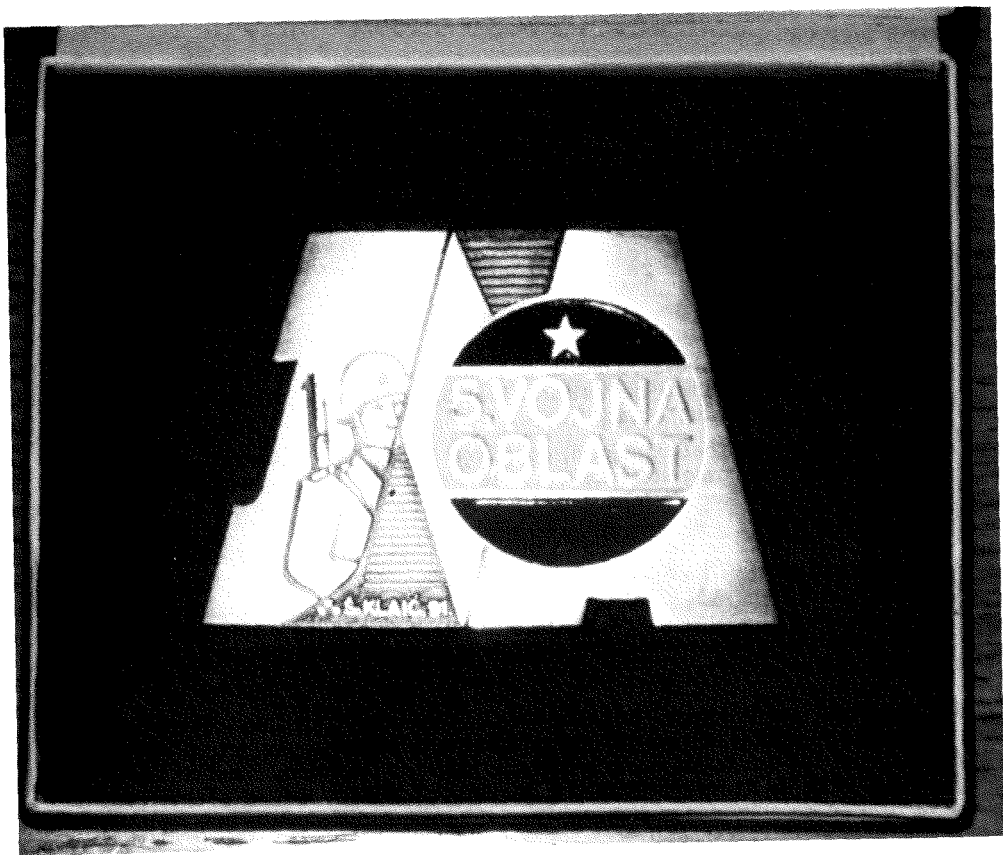
KOMANDANT

general-pukovnik

Konrad Kolšek

1. julija 1991

Informacije o moralnem stanju v 5. vojaškem območju

Nepodeljena plaketa 5. vojaškega območja

ODLUKA PREDSEDNIŠTVA SFRJ O PREMJESTANJU JEDINICA JNA SA TE- RITORIJA REPUBLIKE SLOVENIJE

Predsjedništvo SFRJ na sinočnjoj sjednici donijelo je odluku o premještanju jedinica JNA sa teritorija Republike Slovenije u druge dijelove SFRJ.

Odluka koju je potpisao Stjepan Mesić, predsjednik Predsjedništva SFRJ, glasi:

Predsjedništvo SFRJ na sjednici od 18. srpnja 1991. godine konstatiralo je da organi i oružani sastavi Republike Slovenije ne postupaju u skladu sa odlukom Predsjedništva SFRJ od 12. srpnja 1991. godine i odredbama zajedničke deklaracije i njenih pratećih dokumenata, usvojenih na Brijunima 7. srpnja 1991. godine.

Na granicama nije uspostavljeno stanje koje je važilo prije 25. lipnja 1991. godine. Nije izvršena deblokada svih jedinica i objekata JNA, otežano je snabdijevanje i onemogućava se slobodno komuniciranje. Nisu vraćena zaplijenjena sredstva i oprema JNA. Jedinice teritorijalne obrane Republike Slovenije nisu deaktivirane i demobilizirane. Rekruti se ne upućuju na odsluženje vojnog roka u JNA. Grubo su narušena elementarna ljudska prava pripadnika JNA i članova njihovih obitelji.

Polazeći od svoje poruke javnosti i riješenosti da bez upotrebe sile osigura normalne uvjete za život i rad pripadnika JNA stacioniranih u Republici Sloveniji, Predsjedništvo SFRJ je, na osnovu člana 313. stav 3. i člana 316. stav 2. Ustava SFRJ donijelo sljedeću

O d l u k u

1. Komande, jedinice i ustanove Jugoslavenske narodne armije prestati će se stacionirati na teritoriju Republike Slovenije do definitivnog dogovora o budućnosti Jugoslavije. Osobni sastav i svu pokretnu imovinu 31. korpusa predisllocirati na prostor Republike Srbije, a 14. korpusa na prostor Republike Bosne i Hercegovine. Premještanje izvršiti u roku od tri mjeseca od donošenja ove odluke.

2. U roku od tri mjeseca pripadnici stalnog sastava JNA slovenske nacionalnosti odlučit će o svom ostanku u JNA. Postupak za prestanak službe u JNA pokrenut će nadležne starješine po službenoj dužnosti, osim za one koji pismeno izjave da žele da ostanu na službi u JNA.

Pod uvjetima iz stava 1. ove točke, pre-

statit će služba u JNA i pripadnicima drugih nacionalnosti i narodnosti koji imaju prebivalište na teritoriju Republike Slovenije, ako to sami pismeno zatraže.

3. Provođenje ove odluke ne može se uslovljavati razrješavanjem bilo kakvih imovinsko - pravnih odnosa Republike Slovenije i organa federacije ili drugih republika.

Ta pitanja rješavati će se na osnovi i u skladu sa definitivnim dogovorom o budućnosti Jugoslavije.

4. Nadležni organi Republike Slovenije osigurati će da svi oružani sastavi republike i naoružani građani odstupe od objekata JNA i da ničim ne ometaju radnje i postupke jedinica i ustanova JNA.

Oni će također spriječiti sva okupljanja građana i druge manifestacije u blizini vojnih objekata i komandi, jedinica i ustanova JNA u pokretu.

5. Do prebaziranja JNA sa teritorija Republike Slovenije pripadnicima, komandama, jedinicama i ustanovama JNA moraju se osigurati normalni uvjeti za život i izvršavanje redovnih zadataka, a svim osobama na službi u JNA i članovima njihovih obitelji slobodno kretanje na teritoriju Republike Slovenije.

6. Obiteljima aktivnih vojnih osoba i građanskih osoba na službi u JNA koji žele da se nastane u drugim republikama osigurat će se slobodno iseljavanje sa cjelokupnom pokretnom imovinom, o trošku JNA. Njima se garantira zaštita prava na nepokretnosti koje posjeduju i drugih prava koja ne mogu ostvariti do dana iseljavanja.

7. Štab vrhovne komande osigurat će sigurne, uredne i efikasne pokrete jedinica i svih drugih radnji sadržanih u ovoj odluci.

8. Donošenjem ove odluke prestaje važiti točka 3. alineja 1, a samo u odnosu na Republiku Sloveniju i točka 2. odluke Predsjedništva SFRJ od 12. srpnja 1991.

9. Ova odluka ne preudicira buduće uređenje odnosa u Jugoslaviji, niti dovodi u pitanje njenu teritorijalnu cjelokupnost.

10. Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u sredstvima javnog priopćavanja. (Tanjug)

18. julija 1991

Odlok predsedstva SFRJ o premestitvi enot in poveljstvo JLA z ozemlja Republike Slovenije

VOJNA BOLNICA

Gov. Br. 256-1
1. VII. 1991. 19 god.
ZAGREB

Informacija o povećanju
broja psihijatrijskih
poremećaja kod vojnika i
problematika vezana uz to.-

KOMANDA 5. VOJNE OBLASTI
Organ za moralno vaspitanje

U periodu od 25.06.1991. godine do 15.07.1991. godine u Vojnu bolnicu Zagreb je osim ranjenika i posmrtnih ostataka poginulih u vanrednim događajima u Sloveniji, stizao i veliki broj oboljelih, prije svega vojnika sa psihijatrijskim problemima. Vanredno veliki broj ove kategorije oboljelih zahtijevao je potpunu izmjenu medicinske tehnologije rada i Vojna bolnica Zagreb prešla je na rad u vanrednim uvjetima. Maksimalno se prilagodila tehnologija rada nametnutim potrebama, formirane su ekipe koje su pružale medicinsku pomoć neprekidno punih 24 sata. Niža Vojno-ljekarska komisija također je radila neprekidno. Ovakav rad u vanrednim uvjetima nije nimalo narušio prihvati i obradu uobičajene kazuistike pacijenata, koji su bili vezani uz vanredne događaje, među kojima su i vojni i civilni osiguranici.

Kroz psihijatrijske kabinete Poliklinike prošlo je 627 vojnika i 178 starješina psihijatrijskih slučajeva. Od 627 vojnika u jedinicu je vraćeno 146, na Odjeljenje psihijatrije smješteno je 102, poslano na vojno-ljekarsku komisiju 218, na daljnje pretrage upućeno 121, 26 vojnika je dobilo pošteđu, a 14 vojnika je upućeno u garnizonu ambulantu. Od 178 starješina koji su zatražili pomoć na Kabinetu za psihijatriju 83 upućeno je na bolovanje 5-7 dana, iznimno više, u jedinicu vraćeno 41, na psihijatrijski odjel smješteno je 29, na dalje pretrage upućeno je 26.

U ovom periodu na Psihijatrijskom odjelu Vojne bolnice Zagreb liječeno je 28 starješina, pitomac 1, vojni službenik 1 i 86 vojnika. Od tog broja hospitaliziranih starješina, 12 su upućeni na kraće bolovanje 5-7 dana, 5 vojnika ocjenjeno je kao nesposobni za služenje vojnog roka, a 41 su proglašeni privremeno nesposobnima na rok od dvije do četiri godine. U jedinicu je vraćeno 7 vojnika. Sa današnjim danom na liječenje na Psihijatrijskom odjelu VBZ nalazi se 50 vojnih lica, od toga 16 starješina i 33 vojnika i 1 vojni službenik. Broj ovakvih bolesnika svakim danom je sve veći, što može poprimiti oblike epidemije sa nesagledivim posljedicama.

Tokom proteklih dana ukazao se problem prostora za smještaj pacijenata na psihijatriji, tako da se je na račun neuroloških ležajeva /neurološki pacijenti premješteni su na Gerijatriju/ povećan je broj psihijatrijskih ležajeva. Na Poliklinici je povećan broj psihijatrijskih ordinacija, tako da je broj timova za obradu ovih bolesnika povećan. Zbog ukazane potrebe specijalisti se upućuju i u druge garnizone i kasarne, radi rješavanja problematike iz domena neuropsihijatrijskih oboljenja.

Ukazuje se potreba za pojačanjem u sanitetskom kadru, što se djelomično može riješiti povlačenjem specijalizanata iz neuro-psihijatrije, koji se već duže vrijeme kao ispomoć nalaze u

VMC-u Zagreb, te ljekara specijaliste koji se po naređenju SnU nalazi na ispomoći u Vojnoj bolnici Pula.

Sagledavajući stanje do sada javljenih vojnika i starješina na ljekarske preglede, može se konstatirati da su psihijatrijski poremećaji po tipu akutnog psihičkog stresa, sa izuzetkom manjeg broja težih poremećaja i to kod onih koji su se i ranije javljali kao psihijatrijski bolesnici. Kao opću karakteristiku naglašavamo demotivaciju vojnika za povratak u jedinicu i svi naši pokušaji da ih remotiviramo su bezuspješni. Zadnjih dana sve je više onih vojnika koji traže da ih se oslobodi služenja vojnog roka, a da nemaju znakova psihičkih poremećaja. Da njih saznajemo da dobivaju poruke od roditelja da se vrate kući, da su mnogi od njih pod organiziranim pritiskom iz sredine odakle potiču, naročito sa teritorija Slovenije i nekih krajeva Hrvatske, kojima se prijeti da će izgubiti građanska prava, da će njihovi članovi porodice biti otpušteni sa radnoga mjesta ukoliko oni ne napuste JNA.

Želimo upozoriti da se ovaj problem nebi smio rješavati preko psihijatrije.

Postoji opasnost da nas se optuži za zloupotrebu psihijatrije i kršenje medicinske etike, da vojnike koji ne žele služiti JNA proglašavamo duševnim bolesnicima, što bi imalo nesagledive posljedice po ugled JNA i Sanitetske službe JNA.

Zapaža se da je primarna i sekundarna psihijatrijska prevencija na nivou jedinica izrazito loša. Saznajemo od vojnika da starješine masovno usmjeravaju vojnike psihijatru na taj način što pitaju tko ima psihičkih problema. Trupni liječnici upućuju psihijatru, a da sami ništa ne poduzimaju, čak i bez uputnice i bilo kakvih zapažanja o pacijentu /primjer Bje-lovar/.

Dolazak roditelja u jedinice i puštanje vojnika na odsustvo koji su imali posjete roditelja, negativno se odražava na moral ostalih vojnika. Roditelji dovode na pregled vojnike koji nemaju nikakove dokumentacije i neznamo da li su isti pobjegli iz jedinice ili su pušteni na odsustvo, kako nam roditelji izjavljuju.

Predlažemo da se sa ovim problemima upoznaju prije svega organi komande i druge starješine u potčinjenim sastavima, te da svako iz svoje nadležnosti preduzme odgovarajuće mjere, radi sprečavanja ovih pojava.

VN/RM

UPRAVNIK
pukovnik
prim.dr sci.med.
Jovo Nikić

[Handwritten signature]

21. julija 1991

Informacije o psihijatričnim težavah vojakov v 5. vojaškem območju

KOMANDA 5. VOJNE OBLASTI

Pov.br. 25/168-460-307

od 25.07.1991. godine

Održavanje morala u
vreme provodjenja Odluke
Predsjedništva SFRJ,
plan angažovanja.-

K O M A N D I _____

Odlukom Predsedništva SFRJ od 18. 07. 1991. godine jedinice JNA sa prostora R.Slovenije bit će predislocirane u dubinu - na teritoriju Republike BiH i Republike Srbije. Za Realizaciju ovog zadatka od posebne važnosti je održavanje morala jedinica i pripadnika JNA, pa se o tom zadatku treba posebno i angažovati.

1. Cilj angažovanja:

Održati moral i moralnu stabilnost i spremnost sastava komandi i jedinica, posebno moral i spremnost starješinskog sastava, na nivou koji garantuje realizaciju Odluka Predsjedništva SFRJ uopšte i posebno koji garantuje uspješno sprečavanje velikih medjunacionalnih sukoba i spoljne vojne intervencije i na taj način omogućiti uslove za miran rasplet krize u Jugoslaviji.

Uporno i na konkretnim događajima i činjenicama, bez ideologiziranja, razvijati uvjerenje da je u ovom vremenu postojanje brojno snažne i moralno stabilne JNA, koja svojim prisustvom i angažovanjem sprečava masovnije medjunacionalne sukobe i krvoproliće i u suštini štiti mir, imovinsku i drugu sigurnost građana, dostojanstvo ljudi i građana svakog našeg naroda, od životnog je interesa svih građana i naroda Jugoslavije.

2. ^{Osnove} ~~Glavne~~ izgradnje morala:

Kao osnovu izgradnje morala imati činjenice iz Odluke Predsjedništva SFRJ po kojima se: ne prejudicira buduće uređenje odnosa u Jugoslaviji niti dovodi u pitanje njena

teritorijalna cjelovitost: poštuje pravo stalnog sastava JNA da se opredjeli o svom statusu, i garantira zaštita prava na nepokretnosti.

Isto tako, od posebnog značaja u izgradnji morala su stavovi i ocene ŠVK o razlozima predisllociranja jedinica JNA iz RS, njegovo zalaganje za razrešavanje krize mirnim putem i stavljanje budućnosti JNA u zavisnost od budućnosti zemlje, ali i spremnost da se na eventualno ponovno nametnuti rat adekvatno vojnički odgovori.

Polazna osnova u izgradnji morala mora biti opredjeljenje ŠVK da će se JNA angažovati, pre svega preventivno, a ako treba i upotrebom, na zadatku da omogući miran rasplet jugoslovenske krize i da tako svim narodima Jugoslavije koji žele da žive u zajedničkoj državi, kao i onima koji to ne žele, omogući da na što mirniji i demokratski način to i ostvare.

¹
Stoga jačanje morala i borbene spremnosti komandi i jedinica 5.VO,

i svake od njih ponaosob, kroz visoku organizaciju i besprekorno funkcionisanje dnevnog RiK, dobro organizovanu BOiV, dnevno informisanje i razgovor sa pojedincima, grupama ljudi i vojnim kolektivom, u suštini znači i jačanje snaga mira i porast mogućnosti da se jugoslovenska kriza reši na miran način i demokratskim putem u čiji kontekst spada i odluka o predisllokaciji jedinica iza RS.

3.4 Moralno-vaspitno djelovanje:

- održati sastanak starešina na najodgovornijim dužnostima u 5.VO (Kolegij komandanta, načelnici rodova i službi, komandanti prvopotčinjenih jedinica i njihovi pomoćnici) radi informisanja u stanju u zemlji i JNA i posebno radi ujašnjavanja zadataka 5. VO u vezi sa realizacijom Odluke predsjedništva SFRJ. Vreme - odmah po dobijanju svih planskih dokumenata iz SSNO-a;

- izvršiti ekipni obilazak komandi, jedinica i ustanova koje se predислоciraju sa težištem na informisanja i ujašnjavanju Odluke Predsjedništva SFRJ, plana mera ŠVK i naredjenih mera Komandanta 5. VO, te pružanja neposredne pomoći komandama. Vreme - posle sastanka u Komandi 5. VO.

- Formirati posebnu komisiju na nivou Komande 5.VO za razrešavanje statusnih i drugih problema AVL i GL iz jedinica koje se predислоciraju sa teritorije R.Slovenije i o njenom radu pored insistiranja na punoj odgovornosti za izvršavanje zadatka predислоkacije jedinica, obezbediti i potpuno uvažavanje i primenu svih prava AVL i GL koji proizilaze iz Zakona ali i iz Odluke Predsjedništva SFRJ i mjera ŠVK.

- Porebnu pažnju posvetiti realizaciji tačke 2. Odluke Predsjedništva SFRJ o izjašnjavanju sastava JNA slovenačke nacionalnosti i pripadnika drugih nacionalnosti i narodnosti koji imaju prebivalište Republike Slovenije., kako nebi bilo povredjeno njihovo dostojanstveno držanje u periodu izvršavanja zadataka i njihovo pravo da se opredele o mestu života u vreme posle predислоkacije jedinica iz R. Slovenije, i

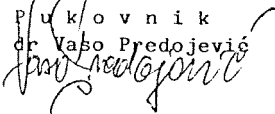
- aktivnijim odnosom i većim intenzitetom mera bitnije smanjiti uticaje propagandno-psihološkog djelovanja, putem sredstava javnog komuniciranja, na vojnike, starešine, GL i članove porodica i iznalaziti adekvatne metode suprostavljanja tom delovanju. S tim u vezi podsticati prodore u sredstva javnog informisanja, a kroz razne kontakte sa narodom i institucijama na terenu (tamo gdje je to moguće) širiti istinu o JNA i njenim pripadnicima. Pravilno usmeravati informativnu delatnost kroz korišćenje sredstava javnog informisanja (YUTEL, Borba...)

Ovaj Plan angažovanja i smernice date u njemu korisitiiti za konkretizaciju vaših planova angažovanja na održavanju morala jedinica u vreme realizacije Odluke Predsedništva SFRJ.

POMOČNIK K-DANTA ZA MV I PP

P u k o v n i k

dr. Vaso Predojević

25. julija 1991

Načrt ohranja morale v času premestitve enot JLA z ozemlja Republike Slovenije

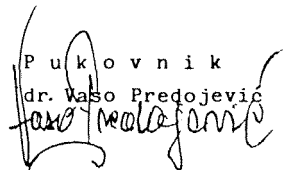
Pukovnik,
dr Vaso Predojević
Vojna pošta 5027 Zgb.
Dana, 26.07.1991. god.

Rešenje statusnih
pitanja, traži.-

KOMANDI 5. VOJNE OBLASTI

Po zahtjevu Komandanta 5. VO pov. br. 40/273-802 od 22. 07. 1991. godine, a na osnovu prava koji proizilaze i iz Odluke Predsjedništva SFRJ od 18. 07. 1991. godine predlažem i tražim:

1. Da mi aktivna vojna služba prestane 31. 12. 1991. godine **redovnim penzionisanjem**, a po osnovu 40 godina radnog staža (navršava se 20. 10. 1991. godine) i isključivo iz porodičnih razloga. Po potrebi služba mi može prestati i 31. 10. 1991. godine.
2. Da mi se u garnizonu Ljubljana, u RS, gde mi živi porodica, **obezbede sva statusna prava** (mogućnost otkupa stana, primanje penzije,...)
3. Da se meni i mojoj porodici kao gradjanima u Republici Sloveniji **obezbede normalni uvjeti za život, sloboda kretanja, i imovinska-pravna sigurnost**, odnosno da to bude jedan od uslova pri dogovoru o budućem uredjenju odnosa u Jugoslaviji za sve pripadnike **JNA**, odnosno za penzionisana vojna lica, kao i za ostale gradjane Republike Slovenije i Jugoslavije.
4. Izjavljujem da **moja odluka nema nikakve političke pozadine**, da je motivisana isključivo porodičnim razlozima i da se sa ovim moj odnos do SFRJ i JNA ni u čemu ne menja.
5. Molim da pravovremeno budem razrešen dužnosti kako bi mogao valjano obaviti svoje obaveze do predaje dužnosti i iskoristiti pravo na godišnji odmor i vreme za raspoloženje radi penzionisanja.

P u k o v n i k
dr. Vaso Predojević

26. julija 1991
Zahteva Vase Predojevića za upokojitev

IMENOVANCM

PREDSEDNIŠTVA SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
OD 2. AVGUSTA 1991. GODINE

Na osnovu člana 315. tačka 6. Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ("Službeni list SFRJ", broj 9/74), člana 493. Zakona o službi u oružanim snagama ("Službeni list SFRJ", broj 7/85, 20/89, 40/89 i 26/90), i Odluke o ovlašćenjima predsednika Predsedništva SFRJ da u ime Predsedništva SFRJ donosi i potpisuje akte o pitanjima iz oblasti rukovodjenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ (O. br. 9/87)

PRESTAJE AKTIVNA VOJNA SLUŽBA

Vrsta promene

07

3.-PREDOJEVIĆ Stojana dr VASI,
pešadijskom pukovniku, lična
VES 31179, rođen 15.marta
1939. godine.

R. b. P S V 1 5 0 3 3 9 1

Razlog prestanka: Po zahtevu, radi korišćenja prava na starosnu penziju.

0 8

Služba prestaje dana 31.oktobra 1991.
godine, odnosno danom razrešenja
od aktivne vojne službe.

3 1 1 0 9 1

U JNA nalazi se od 18. avgusta 1957. godine neprekidno.

Sada: Pomoćnik komandanta za moralno vaspitanje i pravne poslove Komande 5. vojne oblasti.

Danom razrešenja od aktivne vojne službe ukida se Ukaz Predsedništva SFRJ, broj 1/9 od 6. maja 1991. godine, u delu koji se odnosi na postavljenje imenovanog po ratnoj formaciji za pomoćnika komandanta za moralno vaspitanje i pravne poslove Komande Vojske.

Dostavljanje ovog akta imenovanom izvršiti odmah.

Razrešiti ga od aktivne vojne službe saglasno odredbi člana 399. stav 2. Zakona o službi u oružanim snagama.

O b r a z l o ž e n j e

Imenovani je podneo zahtev za prestanak aktivne vojne službe, radi ostvarivanja prava na starosnu penziju.

Uvidom u dokumenta službene evidencije utvrđeno je da će imenovani navršiti 40 godina staža osiguranja do razrešenja od aktivne vojne službe.

Imajući u vidu uvrđjenu činjenicu, zaključeno je da ispunjava uslove iz člana 392. stav 1. tačka 4. Zakona o službi u oružanim snagama ("Službeni list SFRJ", broj 7/85, 20/89, 40/89 i 26/90), za prestanak aktivne vojne službe po zahtevu, radi korišćenja prava na starosnu penziju, pa je odlučeno kao u dispozitivu ovog ukaza.

Ovaj je ukaz konačan, te protiv njega nije dopuštena žalba, već se može pokrenuti upravni spor kod Vrhovnog vojnog suda u Beogradu u roku od 30 dana od dana dostavljanja. Tužba se predaje, u dva primerka, neposredno Sudu ili poštom preporučeno.

P R E D S E D N I K
PREDSEDNIŠTVA SFRJ
Stjepan Mesić, s.r.

[illegible]

2. avgusta 1991

Ukaz predsedstva SFRJ o upokojitvi Vase Predojevića

1. avgusta 1991
Dr. Vaso Predojević z ženo Matijano, hčerko Svetlano in sinom Goranom

O AVTORJU

Dr. Vaso Predojević se je rodil 15. marca 1939 v vasi Predojević Glavica pri Lušci Palanki v Podgrmeču v kmečki in partizanski družini očetu Stojanu in materi Stani. Leta 1943 je ostal brez očeta – partizana, z materjo ter sedmimi brati in sestrami.

Osnovno šolo je končal v Lušci Palanki Valjevu in Leskovcu, nato pa se je odločil za vojaški poklic. Končal je Pehotno podoficirsko šolo v Bileći in Sarajevu (četrti razred, 1957), Vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu (17. razred, 1964) in Visoko vojaškopolično šolo v Beogradu (drugi razred, 1975). Na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani je magistriral (1978) in doktoriral (1985).

V JLA je opravljal veliko dolžnosti: od komandirja voda in čete, operativnega častnika mejne brigade, častnika v organih vojaške policije in varnostne službe, pomočnika komandanta polka, planinske brigade in proletarske divizije za politično delo in pravne zadeve, do najvišje dolžnosti pomočnika komandanta Petega vojaškega območja v Zagrebu za moralno vzgojo in pravne zadeve v činu pehotnega polkovnika na formacijskem položaju generalpodpolkovnika.

V ZKJ je bil od leta 1958 do njenega razbitja, opravljal je različne volilne dolžnosti, od predsednika komiteja v polku, planinski brigadi, korpusu, poveljstvu armadnega območja do najbolj odgovorne – predsednika komiteja organizacije ZKJ na Petem vojaškem območju v Zagrebu in hkrati član komiteja in predsedstva komiteja organizacije ZKJ v JLA v Beogradu.

Za svoje delo in delovne uspehe je dobil najvišje uradne ocene, enkrat je izredno napredoval v višji čin in bil odlikovan s petimi odlikovanji.

Služboval je večinoma v enotah in poveljstvih JLA na območju Republike Slovenije (1964 – 1991). Upokojil se je na lastno zahtevo 31. oktobra 1991. V prošnji za upokojitev je napisal, da se s tem njegov "odnos do SFRJ in JLA ni prav nič spremenil". Ob tej priložnosti je pisal (27. julij 1991) tudi zveznemu sekretarju za LO in med drugim napisal:

"Vračam vam tudi vaš ukaz (dokument o postavitvi na položaj generala) in bodite prepričani, da ga nisem z ničimer omadeževal... ostal bom zvest SFRJ in JLA in zlasti dani prisegi, ki je ne bom dal nikomur več in pod nobenim pogojem!"

Ob upokojitvi so mu priznali starostno pokojnino s polno dobo (40 let in osem dni). Zdaj živi v Ljubljani, brez dohodkov iz naslova priznane

pokojnine in zdravstvenega zavarovanja; to je cena "sodelovanja pri agresiji na Republiko Slovenijo", kot tam ugotavljajo. Živi z družino zunaj nore politike in nasilja, kot pravi sam. V omenjenem pismu ZSLO je polkovnik dr. Predojevič tako opisal svojo življenjsko pot in usodo: "Ponosen sem in tolažim se, da sem od bose vojne sirote z Grmeča izključno z lastnim delom ter z velikim osebnim in družinskim odpovedovanjem dosegel čina polkovnika JLA (Titove JLA), doktorat političnih znanosti in kandiduro za generala."

dr. VASO PREDOJEVIĆ, upokojeni polkovnik in doktor politoloških znanosti
Bratov Učakar 118, Ljubljana

V PRECEPU – DNEVNIŠKI ZAPISI O RAZBITJU PARTIJE, ARMADE IN DRŽAVE

BOREC, Ljubljana

Publicistika v Sloveniji in drugih državah nastalih po razbitju SFR Jugoslavije, je do sedaj objavila številna pričevanja, ki obravnavajo vzroke in posledice - slednje več - tega neciviliziranega dejanja, ki mu še ni videti ne konca ne kraja. Posledice so in še bodo katastrofične za vse narode in sosede. Avtor objavlja večji del dnevniških zapisov, ki pojasnjujejo, kaj se je v resnici dogajalo v kritičnih letih (od konca 1989 do 1. avgusta 1991) v enotah in poveljstvih JLA, posebej v V. vojaškem območju (Zagreb), v Organizaciji zveze komunistov Jugoslavije v JLA, v družbi in partiji. Ta dogajanja kažejo na upor nemočnih proti temu, kar je sledilo, to je razbitju države z državljansko in versko vojno, in na odločnost močnih, da ta načrt izpeljejo do konca, ne glede na posledice, ki so jih presenetile po svoji bestialnosti in daljnosežnosti, čeprav že opravičujejo svoja dejanja.

Upor nemočnih je končan z njihovo odstranitvijo in le z delno priključitvijo močnim, oziroma nudenjem svoje profesionalnosti nacionalnim voditeljem in vojni. Prvi so državljani posameznih novih držav z močno omejenimi državljanskimi oziroma človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami. Drugi so po profesionalno opravljenem delu postali moteči, odvečni, nepotrebni... tako da so jih njihovi močni snubci pozabili in odrinili na smetišče zgodovine, ne zavedujoč se, da je tam tudi njihovo mesto. Za njih sedaj skrbijo skrajne nacionalistične stranke, razne terapevtske ustanove in sodišča, vključno s sodiščem za vojne zločine na območju bivše skupne države Jugoslavije. Prav zato, za oboje velja ljudska modrost: Junaško je braniti sebe pred drugimi - častno pa drugega pred seboj. Toda prepozno je za mnoge častnike bivše JLA, ki so pozabili na to modrost in svoje poslanstvo!

Dnevniški zapisi jasno kažejo, zakaj JLA v tistem obdobju ni mogla več prispevati v prid mirnega razpleta krize in dokazujejo odgovornost politikov na republiškem in zveznem nivoju za takšno stanje in ravnanje. Sem sodi tudi izdaja posameznih častnikov JLA. Namreč, JLA je razglašena za tujek in za nepotrebno institucijo in je bila politikom na poti. Ona je bila pravzaprav žrtvovana na oltar nore politike in kot taka zlorabljena, za kar ni opravičila. Vzeli so ji jugoslovanski in ljudski značaj in kot taka je prenehala obstajati s formiranjem strankarskih - paravojaških formacij z močno podporo "psov vojne" iz tujine in republiških vojsk, čeprav je bilo zlorabljeno njeno ime in njeno orožje. JLA je prenehala obstajati s prediskolacijo njenih enot in poveljstev z ozemlja Republike Slovenije, in z mednarodnim priznanjem dela republik kot samostojnih in suverenih držav. Takrat je prenehala obstajati avnojska Jugoslavija in tudi njena obrambna institucija JLA. Vse od tedaj naprej je groba zloraba njenega imena in orožja za dosego političnih in vojnih ciljev.

Na vse to kažejo tudi odmevi na to knjigo, ki jo je avtor želel objaviti v Republiki Sloveniji, vendar se mu je možnost pokazala le v Beogradu. Zato je zelo vesel, da je prišlo do slovenskega prevoda in je reviji Borec iskreno hvaležen.

Dr. PREDOJEVIĆ Vaso, Retired colonel and Ph. D. in politology science
Bratov Učakar 118, Ljubljana

BEING IN THE CLEFT STICK – A DIARY NOTE ON DESTROYING THE PARTY, ARMY AND THE STATE

Borec, Ljubljana, L, no.

Journalism in Slovenia and other states that were founded after disintegration of SFR Yugoslavia has so far published numerous records that deal with causes and consequences- more on the latter - of that uncivilised act the end of which is yet not in sight. The consequences are and will be catastrophic for all the nations and their neighbours.

The author publishes a greater part of diary notes, which explain what was really happening in the critical years (from the end of 1989 until 1st August 1991) in the units and headquarters of Yugoslav people's army (JLA), specially in the V. military region (Zagreb), in the Organization of League of communists of Yugoslavia, in the society and party. Those events show on the rebellion of the weak against what followed later t. i. disintegration of the state with a civil and religious war, and on the determination of the powerful to bring the plan about, regardless of the consequences, which surprised them because of its bestiality and wild ranging effects, although they have already been making excuses for their actions.

The revolt of the weak is ended with their elimination and only partly union with the powerful, or offering their professionalism to the national leaders and the war. The first are the citizens of the individual new states with very much restricted citizenship and human rights and basic benefits. The latter became after finishing their tasks disturbing, redundant and not needed any longer... so their powerful suitors forgot them and shuffle off to the dump of history, not being aware that they themselves belong there too. The extreme nationalistic partis are looking after them now, together with different therapeutic institutions and courts, including the courts for war criminals on the region of former common state of Yugoslavia. Because of all this, for both can be hold true the saying: it is brave to defend yourself against others- and respectably one against each other. But it was too late for many officers of former JLA, who have forgotten this saying and their mission.

The diary notes clearly show why JLA was not able to contribute more in favour of peaceful solvation of the crisis, and to prove the responsibility of the politicians on the republic and state level for such a condition and treatment.

Here could be arranged the betrayal of some officers of JLA. Namely, JLA was proclaimed a foreign body and unnecessary institution and was in politicians' way. It was actually sacrificed on the altar of the mad policy and as such misused, for what is no excuse. They took away its Yugoslav and people's character and it as such stopped existing when parties' paramilitary formations were founded, and with a strong support of "dogs of the war" from abroad and republic armies, although its name as well as its weapons were misused. JLA stopped existing with prediscolation of its units and leaderships from the territory of Republic of Slovenia, and with an international acknowledgement of some republic as independent and sovereign states. Then stopped existing the AVNOJ Yugoslavia and its defence institution JLA. Everything after that is a rude abuse of its name and weapons in order to achieve political and military aims.

All this indicate also the responses to this book which the author wanted to publish in Republic of Slovenia but the practicability showed only in Belgrade. He is happy that the Slovene translation was made and is very grateful to the magazine Borec.

Milan Dolgan

KLICI

Ne vojskujte se, združite se!

24. in 25. marca 1999

1 Obtožujem Češko,
obtožujem Poljsko,
komaj sta vstopili v pakt,
že sodelujeta v vojni
proti slovanskim bratom.
Ali ste pozabili, da je vaš jezik
podoben srbskemu in
da je jezik kultura,
bombardiranje pa barbarstvo?
Obtožujem Hrvatsko,
obtožujem Makedonijo,
obtožujem mojo Slovenijo,
obtožujem Bolgarijo.
Zavrgle ste krvno bratstvo po jeziku.
Čez Hrvatsko letijo rakete in letala,
ki nosijo rušilni tovor.
Čez mojo Slovenijo bobnijo letala,
ki nosijo smrtni tovor proti Jugoslaviji.
Moja Slovenija se prilizuje napadalcu,
naj jo sprejme v pakt.
Pakt, pakt, pakt!
Bil je in je spet.
Kot se je v marcu enainštiridesetega
Jugoslavija uprla paktu s Hitlerjem in Mussolinijem,
se je zdaj treba upreti paktu Nato.

2 Razpad Jugoslavije se je pričel na Kosovu.
Odcepile so se po vrsti: Slovenija,
Hrvatska, Makedonija, Bosna.
Ali mislite, da se mora zdaj dovršiti
uničenje jugoslovanstva dokončno
in da lahko uživate skupaj z drugimi grobarji?
Ali mislite, da imate pravico
umešavati se v boj srbskega
naroda za svojo državnost?

*Zdaj ni boj za samostojnost Slovenije in drugih,
je boj za obstanek Srbije-Jugoslavije.
Če bosta Črna gora in Kosovo obstala skupaj s Srbijo,
ne bo več vzroka in povoda, da je
pričela Jugoslavija razpadati.
Motite se, da je nastopilo zadnje razpadanje.
Nastopil je začetek obnove.*

3 *Srbi vedo, da morajo
dati Albancem pravico.
O, nekoč smo sanjali,
da se brišejo meje med državami,
s čimer se manjšajo spori med narodi.
Zahod uresničuje takšne sanje
sebično zase, drugod pa dela meje:
deli in vlada.
Da, nekoč smo v Jugoslaviji sanjali tako.
Sanjajmo spet o sožitju in odmiranju mej!
Albanci hočejo meje.
Meje, meje, meje!
Ali se bomo počili tudi Slovenci in Hrvatje?
Nikar, slovanski in albanski balkanski bratje,
ne vojskujte se, združujte se!
Tako nizko kot zdaj niste še padli.
Zakaj ne bi ustanovili skupne države Albanoslavije?
Albanoslavija.*

4 *Bog bodi hvaljen, da Rusija podpira Jugoslavijo,
pa tudi sestrski Ukrajina in Belorusija.
Slovansko sodelovanje je potrebno in zakonito.
Čehi, Slovaki, Makedonci, Slovenci, Hrvatje, Bošnjaki,
Bolgari, Poljaki, Albanci - odvisni ste!
Ne upate si živeti iz lastne duše,
ne morete vzdržati v samostojnosti,
vi hlapčevsko paktirate,
namesto da bi se povezovali med sabo.*

5 *Pokvarjena Zahodna Evropa:
nekakšen delauski predsednik Anglije
in socialdemokratski predsednik Nemčije,
socialdemokratski predsednik Italije,
socialistični predsednik Francije.
Pokvarjena Zahodna Evropa:*

izživljaš se, brskaš po tujih ranah,
 podrejaš se, vdana potrošništvu,
 namesto da bi gradila celotno Evropo.
 Pokvarjeni Clinton!
 Zaslepljena, vase zaljubljena, domišljava Amerika!
 Ne veš kam z bogastvom,
 pa uničuješ.
 Ko je bilo ravnotežje moči,
 si mirovala,
 zdaj, ko si najmočnejša,
 diktiraš in bombardiraš.
 Albanci in Srbi,
 ne vojskujte se, združite se!
 Pridružite se jim,
 bombardirajoči piloti!

6 Hrvatje, Hrvatje!
 Sprejeli ste ustavo,
 da se Hrvatska ne sme nikoli združiti s Srbijo.
 Ali ste sprejeli ustavo,
 da lahko, prepuščajoč svoj zračni prostor
 natovskim pošastim,
 napadate Srbijo?
 Ne dovolite napadov na Jugoslavijo!

7 V pomladi mojega življenja
 smo se na cvetno nedeljo
 zatekli v Sevnici v črno zaklonišče
 in potem še velikokrat drugje
 v štiriletni svetovni vojni.
 Ob zatonu mojega življenja
 na cvetno nedeljo
 hrumijo čezme leteče pošasti,
 spet nosijo rušenje
 in sejejo smrt
 našim bratom.
 Mi bi radi sejali, sadili na polju.

Od 16. aprila 1999

1 *Partnerstvo za mir?
Ne, partnerstvo za vojno.
Partnerstvo za vojne -
sedanjo in prihodnje.*

2 *Obtožujem Miloševića:
ure in ure se je pogovarjal z zahodnjaki.
Se je pogovarjal z Albanci?
Časa je bilo veliko,
da bi se dosegel sporazum
med Srbi in Albanci, pa ni bilo nič.
Tudi zdaj ni mogoče verjeti,
da bi se sami sporazumeli.
Albanci nastopajo s silo, z orožjem,
z uporom -
Srbi nastopajo s silo,
z dušitvijo upora.
Albanci naj ne bi nastopali s silo.
Srbija se pridružuje Rusiji in Belorusiji:
naj se raje pridružuje Albaniji,
to bi bilo bolj koristno
za rešitev kosovskega uprašanja.
Bombardiranje ne, bombardiranje ne.*

3 *Natovsko
bombardiranje je tako grozovito,
nečloveško, ubijalsko, uničevalno,
trpljenje Srbov je in še bo
tolikšno, da so jim
odpuščeni grehi, storjeni
v Bosni in na Hrvaškem,
ko so hoteli ohraniti Jugoslavijo
ali uničiti muslimanstvo
ali se maščevati ustaški Hrvaški.*

4 *Enajstega aprila, na cvetno nedeljo,
je papež govoril vernikom v Rimu:
Veselim se, da ste se zbrali ob tej in tej priliki.
Papež! kako se lahko veselite česarkoli
spričo uničevalnih letalskih napadov
na Jugoslavijo?
Govorili ste na splošno o nasilju,*

ne pa predusem o bombardiranju,
 ki je bilo najprej.
 Ali ste si s tem, ko ste poslali
 odposlanca v Beograd,
 umili roke kot Pilat?
 Ali ste vi veliki razdiralec
 Jugoslavije, ki gre do konca,
 ker vam tako narekuje
 vzhodnoevropska politika?
 Kako se lahko česarkoli veselite?

5 Niti za veliko noč
 načete prekiniti bombardiranja.
 Bobnenje letal mi pije kri.
 Čutim daljne eksplozije
 in pošastno zavijanje
 in bedo ljudi.
 Strah in trepet.
 Bobnenje letal mi pije kri.
 Ko vsaj ne bi slišal.
 Ob devetih zvečer, ob enih,
 ob treh, ob petih ponoči.
 Vi, ki poveljujete,
 ste trdosrčni.
 Tudi vi, gospod Drnovšek, ki dovoljujete prelete.
 Smo tudi občutljivi ljudje,
 usmiljeni, občutljivi:
 ki se bojimo, ki sočustvujemo.
 Niti za veliko noč načete prekiniti
 bobnenja, strašnega bombardiranja.

6 Hvala, gospod Perko,
 da ste ostali v Beogradu.
 Skoraj krvavi pot potite,
 ko skupaj z ljudstvom trpite.
 Ne prihajajte domov v Slovenijo!

7 Dragi sošolec Vital!
 Ti si meščan od nog do glave,
 a nosilec človečanske kulture,
 pristne, naravne, prepričljive.
 Od vseh nas si
 edini ti našel takoj pot,

da si izpovedal svoj odpor
proti temu, da Slovenija
dovoljuje prelete vojnih letal, in
svoje občutje ponosa in časti
samostojne Slovenije.
Objavil si pismo v časopisu.
To je tvoja najlepša duša,
neumrjoča.
Prekosil si nas,
prekosil mene,
ti naš duhovni vodja.
Povedal si vse.

8 Na eni strani piloti:
plačanci, plačanci, plačanci,
nevedneži, nevedneži.
Na drugi strani ljudstvo,
ki ponoči varuje mostove -
branilci, varovalci,
misleci, spoznavalci,
mladi in stari,
z otroki v naročju,
revni, bedni, revni.
Kako lahko zmaga goli denar?
Gola tehnika.
O, Bog, naj zmaga bogato srce.

9 Sedmošolec, sedmar Andrej.
Učiva se priredja.
Naj pove primer nasprotja, protivnosti.
"Nato napada Srbijo,
čeprav dosti ljudi nasprotuje."
Presenečen sem. Sprejmem.
"Nato napada Srbijo,
toda dosti ljudi nasprotuje."
Kateri veznik je močnejši?
Hvala, Andrej, za tvojo misel,
presenetil si me, potolažil.

10 Rušenje, rušenje, rušenje.
Nato mora zmagati.
Ohraniti čast, verodostojnost:
mi imamo gotovo prav,

nismo zmotljivi,
 mi na svetu delamo red.
 Nasilje se stopnjuje.
 Ni dvoma, kdo lahko zmaga,
 kdo lahko uniči vse.
 A narod bo ostal:
 to bo narod mučenec.
 Voditelj, ki je prevzel odgovornost za državo,
 ko bo mrtev,
 bo mučenec in svetnik.
 Poraz za porazom,
 rušenje za rušenjem,
 utrujenost,
 potem povelicanje, zmaga v smrti.

11 Dobrosrčna, verna, preprosta
 žena: "Zakaj ga že ne ubijejo,
 ne morem prenašati tega hudiča.
 Ne smem misliti. Jaz bi ne vem kaj naredila."
 Ta bi v cerkvi molila:
 Bog nebeški, nakloni lepo vreme,
 da bodo letala videla bombardirati.

12 Zdaj odkrito govorite:
 Moramo zmagati, Nato si
 ne more dovoliti poraza.
 Da, vi ste že poraženi.
 Poraženo je vaše odurno,
 nečloveško napadanje, rušenje, ubijanje.
 Poraza ne morete spremeniti v zmago.
 Govoriti bi morali pametnejše:
 Moramo zagotoviti urnitev beguncev.
 Zakaj vam je zmaga pomembnejša kot begunci?

13 Znano je, da ZDA ne podpirajo
 Organizacije združenih narodov,
 da ji ne plačujejo obvezne članarine.
 Zdaj je jasno zakaj:
 postopoma in zavrtno
 zavijajo urat Organizaciji združenih narodov,
 ki je kljub neučinkovitosti
 zatočišče človeštva in človečnosti.

*Bogate države hočejo prevladovati,
niso več potrpežljive,
hočejo biti učinkovite,
krojiti svet po svoji meri.
Vrniti se je treba v OZN.*

14 *Paktu gre za skupinsko čast,
soldateski gre za čast,
vojaški poveljniki so prevzeli vajeti
in tolčejo vedno manj razumno,
tudi po mostovih.
Poneumljeni, podivjani,
besne zveri v kletki kariere.
Ubogi mostovi
in mostovi v srcu.
Čutim, ko nehate utripati,
ker nehate služiti in ljubiti.
Mostovi ljubezni se rušijo,
mostovi do zahodnih držav,
težko težko gradeči se most do Nemčije.*

15 *Jugoslavija bo izgubila,
Rusija bo za njenim razbičanim hrbtom pridobila.
Saj je opozarjala, da
Nato ni smiselni,
da je pokvarljiv, zapeljiv in nevaren.*

16 *Nato zahteva,
da njegova vojska
pride na Kosovo.
Mar ne ve, da v Jugoslaviji še gori
ogenj prepričanja,
da nobena tuja vojska
ne sme imeti oporišča v domovini?
To je kot čistost ali nečistost.
Čistost je popolna lastna oblast in sposobnost.
Ali Nato namenoma ponižuje Jugoslavijo?
Tako smo se vzgajali več desetletij:
varuj se paktov,
vojaških zvez,
kakršnekoli tuje vojaške prisotnosti,*

ne omadežuj se s tujimi vojaškimi bazami,
 bodi neuvrščen, čist, svoj!
 Res, danes je moda,
 da številne države na široko
 vabijo k sebi tuje vojake,
 odpirajo svoj zračni prostor,
 prepuščajo letališča.
 Danes je podrejenost in uvrščenost vrednota,
 namesto da bi bila sramota.
 To je nečistost, prostitucija.
 Izlegla se je vojna.

17 Zakaj je moja Slovenija tako
 strastno moledovala,
 naj jo sprejme Evropska zveza,
 naj jo brž brž sprejme Nato,
 zdaj pa kot počestnica ponuja svoje nebo?
 Predusem zato, da bi prehitela Hrvatsko
 in bi ohranila prednost
 in imela boljše karte
 pri reševanju sporov s sosedo.
 Sloveniji ne bi bilo zanimivo,
 če bi se združevala z zahodom
 hkrati s Hrvatsko.
 Nevoščljivo prehitevanje
 namesto sosedsko sporazumevanje
 in združevanje tukaj na
 slovensko-hrvaških tleh.

18 Velika igra.
 Ali je Jugoslavija velesila?
 Titova Jugoslavija je bila dejansko velesila.
 Želeli so jo ohraniti -
 razen Nemčije in Vatikana -
 bila je skala trdnosti v nemirnem svetu.
 Ali je mogoče, da Jugoslavija
 iz sedanjih preizkušenj
 in sramote
 spet ustane velika, spoštovana,
 še bolj kot prejšnja?
 Ali pa jo bodo dokončno pomendrali
 in ponižali?

19 Spoštovani kolega Vladimir Osolnik!
 Včeraj, ko sva se srečala v NUK,
 sem videl Vaš trpeči izraz.
 Moram Vam povedati,
 da sočustvujem z Vami
 zdaj ko Nato napada-ruši-ubija
 Srbijo-Jugoslavijo.
 Odločno nasprotujem, da civilizirani,
 a nekulturni svet
 na ta način rešuje probleme.
 Naj Vam Bog nakloni tolažbo,
 posuši solze, okrepi voljo,
 Vi ponosni Slovenec-Beograjčan.
 Radi so Vas imeli kot Slovenca,
 radi Vas imamo kot Beograjčana.
 Kdaj bo med našima narodoma vzcvetela ljubezen?

20 Ko se je Slovenija odcepila,
 so bila jugoslovanska letala pripravljena,
 da bi jo bombardirala.
 Ustavila so se.
 Jugoslavija ni bombardirala Slovenije.
 Letala pakta Nato se niso ustavila -
 bombardirajo, rušijo, morijo Jugoslavijo.
 Tudi Slovenija bombardira, ruši, mori
 Jugoslavijo.
 Zahrbtno.

21 Nato je bombardiral v Beogradu
 sedež izvoljene vladajoče
 politične stranke in sedež
 izvoljenega predsednika.
 Torej Nato uničuje demokracijo,
 ki se zanjo sicer zavzema in jo zahteva.
 Demokratično življenje
 samih napadalnih držav
 je zamrznjeno:
 vzdržuje se vojno stanje,
 vojna enotnost,
 vojna propaganda.
 Jugoslovanski referendum je bil odločil,
 naj se ne dovoli namestitev tujih čet.
 Nato zanika jugoslovansko demokracijo,

*je ne upošteva,
ruši demokracijo sploh.
Zrušiti jugoslovansko vlado pomeni zrušiti demokracijo.*

22 *Vse sosede Jugoslavije so
v paktu Nato ali v Natovem partnerstvu,
razen okupirana Bosna
in pokvarjena Hrvatska,
ki pa silno želi in moleduje...
Torej Jugoslavija je otok samostojnosti
sredi natovskega morja,
sredi zaljubljenosti v moč in denar.
Nato ne prenese otoka
samostojnosti in neodvisnosti,
natovsko morje buči in hrumi
in hoče preplaviti otok,
prisiliti ga, da ne bo dajal zgleda.
Tudi Jugoslavija mora poklekniti pred Natom.
To je menda resnica,
ne pa Kosovo, ne pa Albanci,
ki so kulisa.*

23 *Nato tako zverinsko
podira, uničuje, ubija
in terorizira vse prebivalstvo,
zato da bi oblast pokleknila -
da bi že gotovo izbruhnil
velik upor proti izživiljanju
militarizma v samih
državah napadalkah,
če ne bi bilo množice nesrečnih
albanskih beguncev, ki trdijo,
da so jih Srbi nasilno izgnali.
Albanski begunci so Natov ščit
proti notranjemu odporu.
Menim, da je ta ščit
skovala Natova mašinerija,
ki potrebuje bedne albanske begunce,
ki se smilijo ljudem,
brez njih ne bi mogla bombardirati.
Večinoma je proizvedla begunce
Natova vojaška mašinerija,*

*zato da lahko nemoteno izživilja
nasilje nad Jugoslavijo.*

24 *Natovo bombardiranje je enako
brezobzirnemu vojskovanju, znanemu iz Bosne.
Nato je hujši od balkanskih strank:
ubija, podira
tovarne, televizijo, mostove, elektrarne, pošte.*

25 *Grozovit spomenik ste si "zgradili",
bombardirajoč Jugoslavijo,
zverine!
Rušitelji! Podrepniki!
Lahko bi vas imenoval.*

borec

573-574 REVIJA ZA ZGODOVINO, LITERATURO IN ANTROPOLOGIJO **1999**

ustanovitelj

Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije

izdajatelj

Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije

glavni in odgovorni urednik

JOŽE DEŽMAN

telefon (064) 221 071

Revija izhaja ob denarni podpori Ministrstva za kulturo Republike Slovenije

uredniški odbor

TILKA BLAHA, JOŽE DEŽMAN, DR. BOŽIDAR JEZERNIK, DR. LEV KREFT, MIHA
NAGLIČ, DR. DUŠAN NEČAK, DR. BOŽO REPE, MILENA ŠTRAJNAR, RAPA ŠUKLJE,
DR. CVETKA TÓTH

oblikovalka in tehnična urednica

DARJA CJUHA

prevod

DUŠAN MERHAR

uredništvo in uprava

1104 Ljubljana, Zemljemerska 12, poštni predal 2056, telefon (061) 134 42 43,

Naročniška cena te številke je 2.500 SIT, v prednaročilu 3.500, v prosti prodaji 4.000 SIT

žiro račun pri NLB d.d. Ljubljana

50100-678-000-0093214

devizni račun pri NLB d.d. Ljubljana

50100-620-133-900-27491-705-112270/3

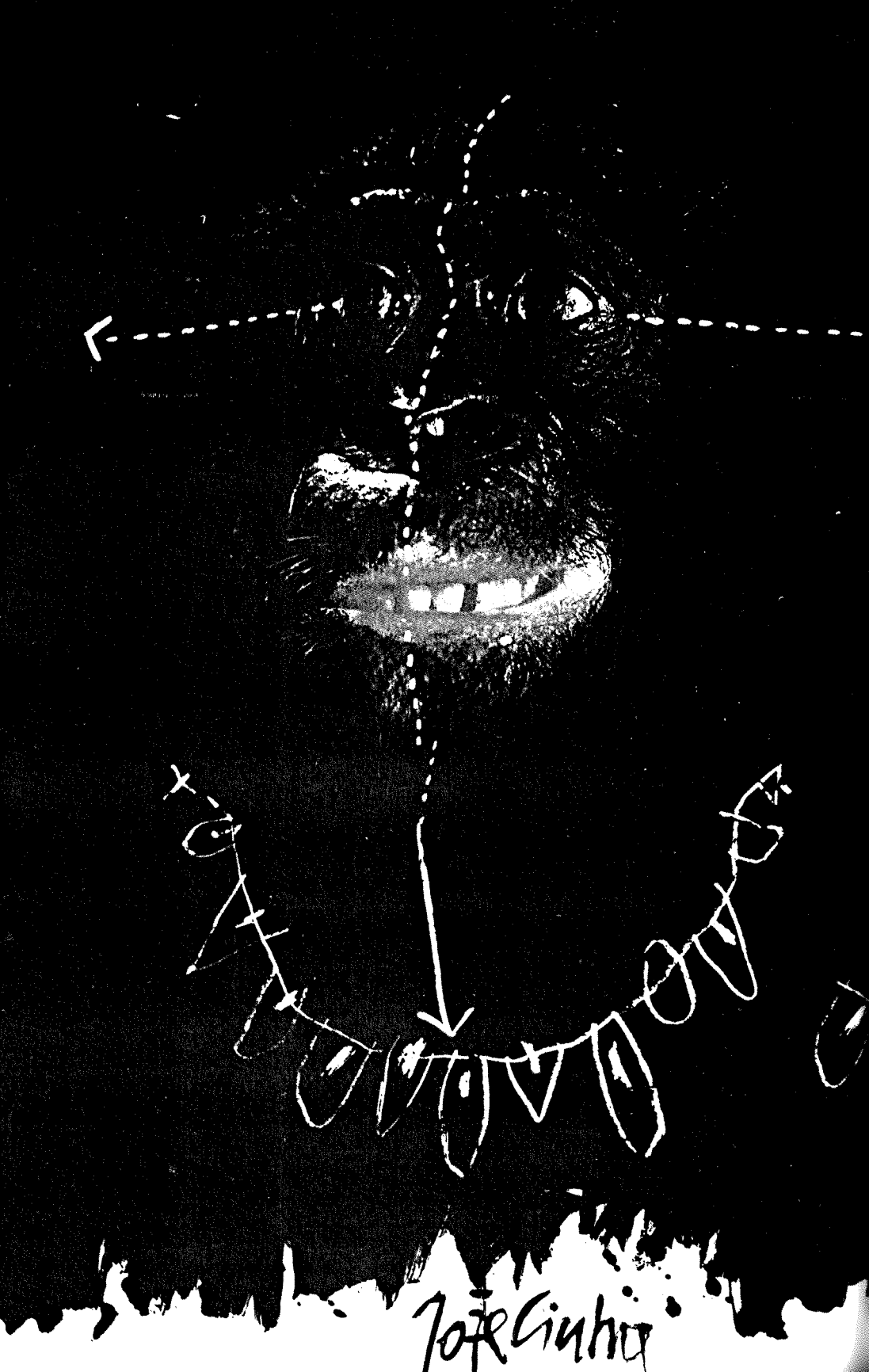
tisk

Tiskarna Tone Tomšič d. d., Ljubljana, Gregorčičeva 25 a

UDK 949.712+82(05)

ISSN 0006-7725

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-649/92 z dne 27. 10. 1992 šteje ta knjiga po 13. točki tarifne številke 3 Tarife davka od prometa proizvodov in storitev (Uradni list RS, št. 4/92) med proizvode, za katere se plačuje 5 % davek od prometa proizvodov in storitev.

João Cunha